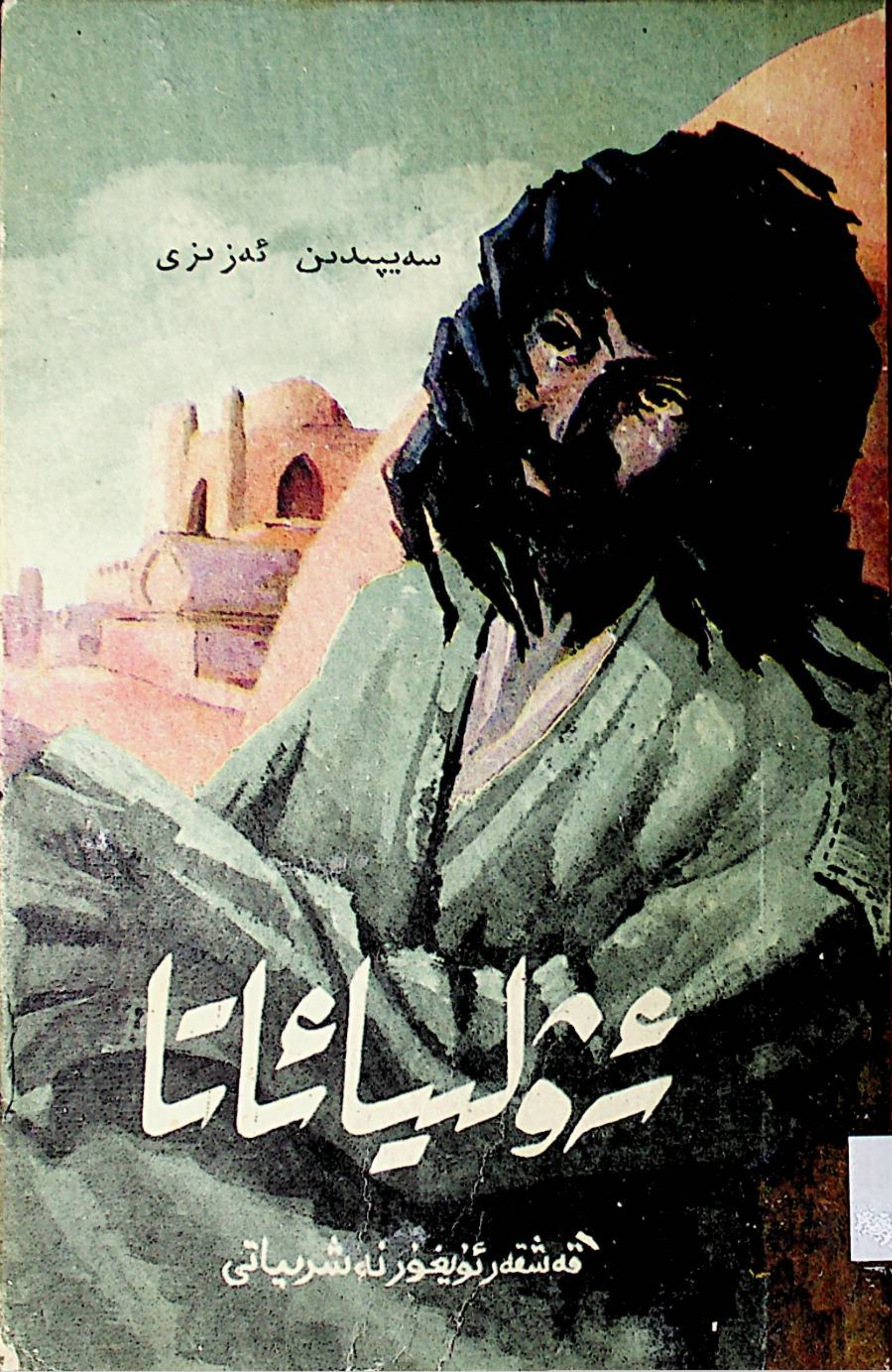

سەيپىدىن ئەزىزى

ئۆلىيائاتا

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

سەيپىدىن ئەزىزى

ئەۋلىيا ئاتا

(تاللانغان ئەسەرلەر)

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابلىمىت ھاجى

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

ئەۋلىيا ئاتا

(تاللانغان ئەسەرلەر)

ئاپتورى: سەيپىدىن ئەزىزى

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابلىمىت ھاجى

مەسئۇل كوررېكتورى: ئايشەم ئابدۇۋەلى

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلدى

شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى تارقىتىدۇ

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

فورماتى: 787 × 1092 مم 1/32، باسما تاۋىقى: 10.875، قىستۇرما ۋارىقى: 1

1987 - يىل 2 - ئاي 1 - نەشرى

1988 - يىل 4 - ئاي 1 - بېسىلىشى

تىرازى: قاتتىق مۇقاۋىلىقى: 1 — 2050
ئاددى مۇقاۋىلىقى: 1 — 5000

ISBN 7 — 5373 — 0006 — 2/I·4

كىتاب نومۇرى: 77 — 10264 باھاسى: قاتتىق مۇقاۋىلىقى: 1.80 يۈەن
ئاددى مۇقاۋىلىقى: 1.00 يۈەن

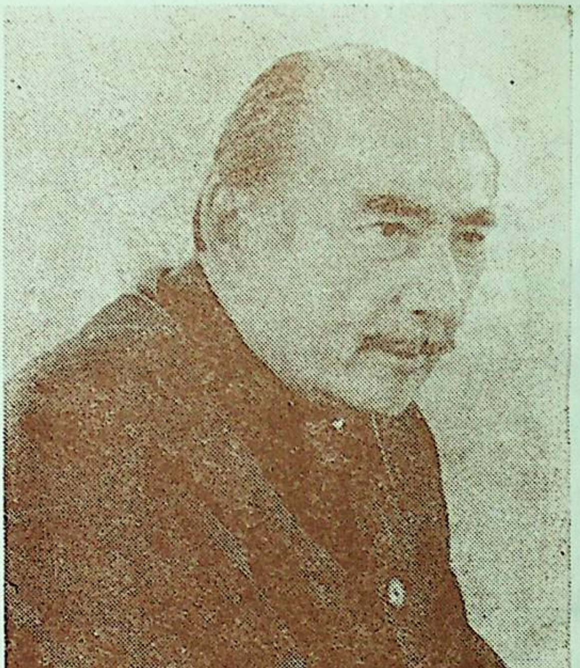

مۇندەرىجە

ھېكايىلار

شانلىق قۇربان 1
قىساس 8
ئەۋلىيا ئاتا 22
سىنالغان مۇھەببەت 63
مەنىلىك سۆھبەت 82
«ئاۋۋال ئۆز بارمىقىڭنى چىشلە، ئاغرىمىسا باشقىنىڭكىنى» 85

نەسرلەر

تۈنجى پويىز ئاۋازى 89
ئانا خېتابى 105
ئۆرلە ئانا، يەنىمۇ ئۆرلە! 112
قىزىل لاچىن 116
ۋاقىت 127
چىن ئادەم بولۇش كېرەك 131
خەلققە نەپ بېرىش ئالىي شەرەپ 135
ھەيرانى پاراڭلىرى 139

توي قىلغاندا ھازىنى ئۆلتۈما 152
ئۆملۈك — كۈچ 155
نەسرىي شېئىرلار 160

مەسەللەر

ھەسەل ھەرىسى «پادىشاھى» نىڭ «قانۇنى»...... 174
كۆن خۇمار 176
تۆگە بىلەن ئېشەك 178
قارلىغاچنىڭ ماھارىتى 187
ئانارگۈلنىڭ ھۆسنى 191
تۈلكە بىلەن تۆگە 194

داستان — غەزەللەر

ئۆمۈر داستانى (داستان) 196
سايرا، بۇلبۇلۇم 217
مۇزتاغ ئاتا.............................. 219
سېغىنىش 220
چەن دوستنى تاپ!.......................... 223
ئەل تىلىگەن قىلغىل ئادا 224
خۇشتارمەن 227
سەيلە قىپ كەتسۇن 229
قەشقەر ساماسى 230
ئەلگە ۋاپادار 232

جانانني دېگەن 234
«بەلىمدان» غا 235
پەيزىلىك ناۋا بولسۇن 236
پۈتمىگەن غەزەل 237
قىزىل غۇنچە 238
قەلەم 239
ئەل دوستى بول 240
دوستۇمغا 241
خۇشتار ناۋاسى 244
چىن يارنى تاپ 245
ھايال قىلما 246
ئايرىلمىغىن 247

باشقا شېئىرلار

شانلىق يىللار 248
بىر دەستە قىزىل گۈل 251
ۋەتەن ھەققىدە 253
سالام، پاختەكلە 255
شەرەپلىك ئانا ماكان 257
قارا ئالتۇن 260
بېلىقچى قىز ناخشىسى 261
تەخسكەشنىڭ نالىسى 262
گۈلدەككىنە 263
گۈل 264

دىڭىز تەسىراتلىرى 265
مۇبارەك، غۇنچەڭگە ئاتۇش 266
دىلخۇمار 268
ھەر مىللەت يازغۇچىلىرىغا 269
چەن دوست 270
ئىلى ناۋاسى 271
قار لەيلىسى 273
ناخشىچى قەشقەر قىزىغا 275
ياد ئەتمىدى 277
ئۇيقۇدا ياتما 278
مەنىداشلىق 279
مۇبارەك بولسۇن 281
قۇرۇلتايغا مەدھىيە 282
راۋاپ قوشىقى 284
مەردانە ئالغا 287
ھاكاۋۇر 288
ئەنقار پەرۋازى 289
ئۇستازلىق — ئالىي بەخت 291
بوخەي بويىدا 293
مەڭگۈ ئىناق 295
مۇبارەك تويۇڭغا، ئەي ئەزىز ماكان 296
لوياڭغا مەدھىيە 301

رۇبائىيلار 303

ھېكايىلار

شائىلىق قۇربان

1

ئۈستىگە كۈللۈك كۆك تاۋار چاپان، پۇتىغا خەي
كىيگەن بۇ قىز ئارقىسىغا قايرىپ باغلانغان قوللىرى بى-
لەن چېدىرنىڭ كەينى تۈۋرۈكىگە يۆلىنىپ، ھامان
ئۈن - تىنسىز يەرگە قاراپ تۇراتتى. ماڭلىيىدىن چىق-
قان قان چۈۋۈلغان چاچلىرى ئارىسىدىن پارقىراپ كۆرۈ-
نەتتى. بىر نۇقتىغا مىختەك قادالغان كۆزلىرىدە چوڭ-
قۇر خىيال ۋە دەھشەت ئوتى ئەكس ئېتەتتى. ئۇ، ئال-
دىغا قويۇلۇۋاتقان ئەڭ قىيىن مەسىلە ئۈستىدە جىددىي
ئويلىناتتى. ئۇ ھەر تۈرلۈك قىسقا پىكىرلەر بىلەن قاي-

يولۇقالماي، دۈشمەن قولىغا چۈشۈپ قالسىڭىز مەرد بولۇڭ، باش ئەگمەڭ. بۇ مېنىڭ ئەمەس، خەلقىنىڭ تاپشۇرۇقى...»

مەلۇم قىسىم تۇەنجاڭىنىڭ قىزنى ئۇزاتقاندا ئېيتقان بۇ سۆزلىرى گاھ تۇتۇنلەر ئارىسىدىن چىقىپ، تېخىمۇ يوغىناپ يېقىنراق كەلگەندەك بولاتتى، گاھ يەنە تۇتۇنلەر ئېقىمى بىلەن ئۇزاپ كېتەتتى.

«ۋىجدان بىلەن ياشاپ، ۋىجدان بىلەن كېتىمەن — دەيتتى قىز ئىچىدە ۋە كۆزىنى يۇمۇپ، خىيالىنى داۋاملاشتۇراتتى، — مىنا جايىغا كۆمۈلگەن بولغىيمىدى؟ كۆۋرۈك ئۈستىگە چۈشكەن بېسىم ئۇنىڭغا تەسىر قىلالامدۇ؟... ھە، مىنا ياخشى كۆمۈلگەن. خاتىرجەم بولۇش كېرەك»...

ھەربىي كىيىم ئۈستىدىن ئۇزۇن پەلتۇ يېپىنىۋالغان بىرى كىرىپ، ياسىما مۇلايىملىق بىلەن دېدى:

— خوش، ئويلىدىڭىزمۇ؟ قېنى جاۋاب بېرىڭ!

— ......

— دېمەك، سەن، — دېدى ئۇ، تەرىنى ئۆزگەرتىپ، — بىزنى باشلاپ بارمايسەن، شۇنداقمۇ؟

— ......

— ياخشىراق ئويلىنىپ كۆر، — دېدى ھەربىي ئادەم، — سەن بىزنىڭ بۇ تەكلىپىمىزنى ياخشىلىقچە قوبۇل قىلىپ، ئورۇنلاپ بەرسەڭ چوڭ ئىنئام ۋە ئابرويلارغا ئىگە بولىسەن، بولمىسا ئۆزۈڭگە ياخشى بولمايدۇ. بىز قانداق يول بىلەن بولمىسۇن، تەكلىپىمىزنى ماقا

مۇقتان ھالدا ئىككى يولنىڭ ئۈستىدە تۇرختايتتى: بىرى —
ھايات يولى، ئەمما بۇ يولنى خائىنلىق، ۋىجدانسىزلىق
ۋە ئۇياتسىزلىق بىلەنلا بېسىپ ئۆتۈش مۇمكىن: بىرى —
مامات يولى، لېكىن بۇ پارلاق ۋە شەرەپلىك يول ئىدى.

قىز بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ، چېدىرنىڭ تاشقىرى-
سىغا كۆز تاشلىدى. بۇ چېدىرنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرەپ-
لىرىدە بىر نەچچە چېدىر بار ئىدى؛ چېدىرلارنىڭ ئىچى-
دىن تەرتىپسىز ئاۋازلار ۋە ۋارقىراشلار ئاڭلىنىپ تۇرات-
تى. چېدىرلارنىڭ ئالدىدا ھەر تۈرلۈك مەشئەللاتلار
بىلەن بولۇۋاتقان تۆمۈر قالپاقلىق ئەسكەرلەر كۆرۈنەت-
تى. قارشى تەرەپتە، تەخمىنەن ئىككى كىلومېتىر يىراق-
لىقتا، يوپۇرماقلىرى سارغايغان دەرەخلەر ئارىسىدىن
كۆيۈۋاتقان يېزا، پۇرقۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈۋاتقان
تۈتۈنلەر كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ئۇ يېزىدىن ھاياتلىق بەل-
گىلىرىنى كۆرگىلى بولمايتتى.

يېزىدىن كۆتۈرۈلۈپ، شەرققە ئەگىپ كېتىپ بار-
غان ئىس - تۈمانلار ئارىسىدىن ئۇنىڭ كۆزىگە گويا
قىزىل ھەرپلەر بىلەن تىزىلغان بۇنداق گەپلەر كۆرۈن-
گەندەك بولدى:

«كۈرەش — ئۇ، شەرەپلىك، ئەمما مۇشكۈل ئىش.
بىز ئوت ئىچىدىن خەلق ھاياتىنى قۇتقۇزۇپ چىقىشىمىز
ۋە ئۇنى يېرىپ ئۆتۈپ مەردانىلارچە ئالغا بېسىشىمىز
لازىم. بۇ شەرەپلىك، مۇشكۈل ۋەزىپىنى جان تىكىپ ئا-
دا قىلىش بىزنىڭ مۇقەددەس بۇرچىمىز...»

«خەير، ئۇتۇق تىلەيمەن. ئەگەر پارتىزانلارغا

رۇپ يەنە تۈۋرۈككە يۆلەندى.

— خوش! — دېدى ھەربىي ئادەم، — ئەمدى نېمە دەيسەن؟

قىز ئۆزىنىڭ يان تەرىپىدە تەكەببۇرلۇق بىلەن جاۋاب كۈتۈپ تۇرغان كىشىگە قاراپمۇ قويماي جىددىي ئاۋاز بىلەن:

— مەيلى، باشلاپ بارسام باراي، — دېدى.

— ئوھو، ئەقىللىق قىز، — دېدى ياپون ھەربىيسى قىزنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ، — كۆپ رەھمەت ساڭا. بۇ خىزمىتىڭ ئۈچۈن نۇرغۇن مۇكاپات ئالىسەن. مانا شۇنچىلىك كەپ ئەمەسمۇ ... ئاخشاملىققا سائەت سەككىزدە ماڭىمىز، ھازىر دەم ئېلىشىڭ كېرەك. مەن چىقىپلا ساڭا ئورۇن تەييارلىتىمەن.

ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، قىز بېشىنى كۆتۈرۈپ يەنە ھېلىقى تۈتۈنگە قارىدى. تۈتۈن بىر ئاز سۇزۇلگەن، يېزا يۈزى يېرىم ئېچىلغانىدى.

2

جىمجىت كېچە، كەڭ دالا، غەربىي شىمالغا قاراپ سوزۇلغان يىلان باغرى يولدا تەخمىنەن تۆت يۈزدەك مىلتىقلىق ئادەم كېتىپ باراتتى. ئۇلار تۆتتىن تىزىلىپ بىر نەچچە توركۈمگە بۆلۈنگەن، ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدىن ۋە يۈرۈش - تۇرۇشلىرىدىن ھارغىنلىق، روھسىزلىق، نارازىلىق ۋە مەيۈسلۈك بەلگىلىرى چىقىپ تۇرات-

قوبۇل قىلدۇرالايمىز. لېكىن بىز ياپون ھەربىيلىرى بەك-
مۇ شەپقەتلىك كېلمەيمىز. بولمىسا بىزدە سېنى سۆزلىتە-
دىغان ۋە كۆندۈردىغان ئاجايىپ نەرسىلەر بار...
كۆردۈڭمۇ بۇنى؟

قىز بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ چېكىسىگە تەڭلىنىپ
تۇرغان تاپانچىنى كۆردى.

— ئۆزۈڭ بىلىدىغان يول بىلەن، — دەپ سۆزىنى
داۋام قىلدى ئۇ، — بىزنى پارتىزانلار بار يەرگە باش-
لاپ بارساڭلا، ئابرويىڭنى ساقلاپ، ھايات قالىسەن،
بولمىسا...

— ......

ئۇ، قىزنىڭ بېشىغا قولىدىكى تاپانچىسى بىلەن
شۇنداق قاتتىق ئۇردىكى، بۇنىڭ زەربىدىن قىز چېدىر
تۈۋىگە دومىلاپ چۈشتى. قىز بىر ئازدىن كېيىن، بوي-
نىغا ئىسسىق بىر نەرسىنىڭ ئېقىپ چۈشكەنلىكىنى سەزدى،
ئۇ شۇ جايدا ئولتۇرغان پېتى چېدىر ئىشىكىدىن يەنە
ھېلىقى يېزىغا قارىدى. بۇ قېتىم قويۇق تۈتۈنلەر ئارى-
سىدىن بايىقى سۆزلەر «لاپ» قىلىپ كۆرۈندى ۋە چاق-
ماق چاقناندەك يالت - يۇلت قىلىپ تۈتۈننىڭ ئۈستىگە
كۆتۈرۈلدى. ئۇنىڭ كەينىدىنلا ئاستا تولغىنىپ ئۆرلەۋاتقان
تۈتۈن بىردىنلا ئۆزگىرىپ، دەھشەت بىلەن ئاسمانغا
تىككىدە ئېتىلغاندەك بولۇپ كۆرۈندى... قىز كۆزىنى
يۇمدى. بېشىنى ئارقىسىغا تاشلاپ بىر ئاز تۇرۇۋالغان-
دىن كېيىن كۆزىنى ئېچىپ، كۆز ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇق-
نىڭ كۆتۈرۈلگەنلىكىنى سەزدى. ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇ-

تولۇق كۆرسەتكەن ئايغا خوشلاشقانداك تويماي قارايتتى...

ئۇ ئاخىرقى قېتىم ئارقىسىغا قاراپ، كۆۋرۈكنىڭ ئەسكەرلەر بىلەن تولغانلىقىنى كۆردى - دە، ئىككى قەدەم ئالدىغا چامدىدى ۋە يەنە ئارقىسىغا قاراپ بارلىق ئاۋازى بىلەن توۋلىدى:

— مانا ساڭا يول، ۋەھشىيلەر! مەن قۇربان بولىمەن، لېكىن مەردلىك بىلەن، ئارمانسىز كېتىمەن...

ئەسكەر باشلىقلىرى نېمە قىلىشىنى ۋە نېمىدېيىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. ئاخىرى، تاپانچىلىرىنى چىقىرىپ، قىزغا ئەمدى تەڭلىگەنىدى، بىردىنلا يەر - كۆكنى تىترەتكەن ئاۋاز بىلەن تەڭ قاتتىق پارتلاش ھاسىل بولدى...

بىر نەچچە ئون مېتر ئېگىزلىككە كۆتۈرۈلگەن توپا ئارىلاش تۇتۇنلەر ئارىسىدىن كۆرۈنگەن نەرسىلەرنىڭ ئادەملەر تېنى ياكى ياغاچلار ئىكەنلىكىنى ئايرىپ بولماس ئىدى.

1942 - يىل، چۆچەك.

تى. بەزىلىرى نېمە ئۈچۈندۇر بىر-بىرىگە سوئال نەزە-
رى بىلەن قاراپ قويۇشاتتى ۋە ئېغىر نەپەس ئېلىشات-
تى. ئۇلارنىڭ ئەڭ ئالدىدا «يول باشلىغۇچى» قىز تېتىك
قەدەم بىلەن كېتىپ باراتتى. ئۇ يېنىدا ۋە ئارتىدا
ئۆزىگە ماتەم تەگلەپ كېتىپ بارغان ئەسكەرلەرگە قا-
رىماستىن، نېمە ئۈچۈندۇر چۆچۈگەن قۇشتەك، ئۇياق-
بۇياققا قارايتتى. قىزنىڭ ئارقىسىدىكى ئەسكەرلەردىن
كېيىن، ئاتقا مىنگەن ھېلىقى ھەربىي ئادەم كەلمەكتە
ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن پىيادە ئەسكەرلەر، ئەسكەرلەر-
نىڭ ئوتتۇرا قىسمىدا بىر، كەينىدە بىر ئاتلىق
كىشى كەلمەكتە ئىدى.

ئارغامچا بويى ئۆرلىگەن ئاي ئالا بۇلۇتلار ئارىسى-
دىن شوخلۇپ ئۈزەتتى، گوياكى ئۇ قىزنى تەبرىكلىگەنى-
دەك بۇلۇت ئارىسىدىن چىقىپ كۈلۈمسىرەيتتى ۋە پاك
ۋىجدان ئىگىسى بولغان مەسۇمە ۋۇجۇدقا ماتەم بىلە-
دۈرگەندەك بېشىنى ئېگىپ، بۇلۇتلار ئارىسىدا يوشۇرۇ-
ناتتى. كۆۋرۈككە يېقىنلاشقانسېرى قىزنىڭ يۈرىكى كۈچ-
لۈك سوقۇشقا باشلىدى، لېكىن ئۇنىڭ غەيرىتى بارغان-
سېرى ئاشماقتا ئىدى.

ئەنە ئۇلار كۆۋرۈككە كەلدى. قىز ئوڭ پۇتىنى
كۆۋرۈككە باسقاندىن كېيىن، يۈرىكى «قارتتىدە» قىل-
غاندەك بولدى. پۇتىنى تارتىۋالدى ۋە يېنىدىكى ئەس-
كەرلەرگە قارىۋېلىپ، يەنە ئالغا ماڭدى. قىز پات-پات
ئارقىسىغا قاراپ كۆۋرۈكنىڭ ئۇزۇن رىشاتكىلىرىنى كۆز-
دىن كەچۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ئەمدى ئۆزىنى

بۈگۈن گومىنداڭ ئەمەلدارلىرى بىلەن ھەمتاۋاق بولۇۋېلىپ، باشقا بەگلەردىن پەرقلىنىپ كەتتى. ئەمەلدارلار ئۇنى «ئاسىمبەك ئەپەندى» دەپ ھۆرمەت قىلىشىدۇ. پۇقرالار بولسا «ئاسىمبەك غوجام» دەپمۇ قويۇشىدۇ. دەۋالىرى ۋە ھال - دەردى بار كىشىلەر ئۆيىگە كېلىپ تۇرىدۇ. بۇنداقلار، ئەلۋەتتە، قۇرۇق كەلمەيدۇ.

... ئەمدى ئىككى ئارزۇ بار: بىرسى — بىر ئامال قىلىپ ھاكىملىق مەنسىپىگە ئېرىشىۋېلىش، بۇنىڭ ئۈچۈن بىچارە تولا خىيال قىلىپ، ھەتتا چۈش كۆرۈپمۇ ھېرىپ كەتتى. بۇ قانداق شېرىن خىيال، پەقەت خىيال بىلەنلا بولۇپ كېتىپ بارغىنى كېلىشمەيۋاتىدۇ - دە.

يەنە بىرسى — باشتىلا كۆزىگە چۈشكەن گۈزەلنى قولغا چۈشۈرۈۋېلىش، بۇنىڭ دەردىسىمۇ كۆپ تارتتى. قانچە پەرۋانە بولۇپ يۈرسىمۇ، ئۇ قىز كۆز قىرىنى سېلىپمۇ قويماي، ئاخىرى ئەسلى - نەسلى يوق بىر ئوقۇتقۇچىغا تېگىۋالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئوقۇتقۇچى بولۇۋاپتۇ. ئىچىنى ئېچىشتۇرۇپ ھەر كۈنى ئىشىك ئالدىدىن مەكتىپىگە ئۆتىدۇ. ئاھ! قانداق قىلىپ بۇنى يولۇۋالغىلى بولار؟! بۇنىڭ ئۈچۈن گومىنداڭ ئەمەلدارلىرىغا قىلمىغان خۇشامەت، ھەتتا نومۇسسىزلىقى قالمىدى.

... ئۇنىڭ ئېرىنى غۇلجا ئوغرىلىرىنىڭ تەشۋىقاتىنى قىلدىڭ دېگەن بۆھتان بىلەن سولىتىپ قويغىنىغا ئىككى ئايمۇ بولۇپ قالدى.

ۋاي، ئۇ ناھايىتى يامان چوكان ئىكەن، بۇنىڭ بىلەنمۇ ئىش پۈتمىدى، تەتۈرسىچە ئۇ ئاسىمبەك ئەپەندىگە تېخىمۇ قارشى بولۇپ كەتتى...

ھە، دۈرۈس، ئېرىنى ئۆلتۈرمەستىن بۇ مەقسەتكە

قىساس

1

1946 - يىلى كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، قەشقەر يېڭىشەھەردە تۇرۇشلۇق گومىنداڭ قىسىملىرى شتابىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا سۆلەتلىك كىيىنگەن بىر ئادەم يېتىپ كەلدى. ئۇ پوستقا بىر قەغەز كۆرسىتىپ دەرۋازىدىن كىردى ۋە ھاكاۋۇر قىياپەتتە ئىچكىرىلەپ يۈرۈپ كەتتى.

ئۇ كىرگەندە ئۆيدە ئادەم يوق ئىدى. ئۈستەل ئۈستىدىكى تەخسىدە تۇرغان تاماكا قالدۇقىدىن چىققان تۈتۈن تولغىنىپ يۇقىرىغا كۆتۈرۈلۈپ، ئۆينىڭ تورۇسىنى ئاستا قاپلىماقتا ئىدى.

ئۇ، ئۆينى بىر قېتىم كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن، ئۈستەل ئۈستىدىكى تۆگە ماركىلىق تاماكىدىن بىرنى ئېلىپ تۇتاشتۇردى. ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ ئۆينىڭ بىر چېتىدە ئۇيانىدىن - بۇيانغا يۈرۈپ چوڭقۇر خىيالغا چۆمدى:

«... ئىشلار جايىدا كېتىپ بارىدۇ، ھازىر قەشقەردە نامى چىقىپ قالدى، ئاۋۋالقى ئەل قاتارى ئاسىمبەك

نى يېرىم يۇمۇپ يەر ئاستىدىن ئاسىمبەككە قاراپ، ئۇنىڭ چىرايىدىنمۇ قانداقتۇ بىر ئوڭايسىزلىقنى سەزدى. تۆھنجاڭ تاماكىسىنى چىشلەپ تورۇشقا قاراپ بىر ئازغىنە جىم تۇرغاندىن كېيىن سورىدى:

— بۈگۈن كېچىدە بولغان ۋەقەدىن خەۋەر تاپقاندۇرسىز؟

— خوش، ئاڭلىدىم، تۆھنجاڭ جانابلىرى.

— بۇ يامان بولدى، — دېدى تۆھنجاڭ كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ، — خەۋىرىڭىز باركى، بىز سولىغان ئادەملەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئېغىر گۇناھلىقى ھەم خەتەرلىكى شۇ ئوغرى ئىدى.

— ھەي، ھەي، — دېدى ئاسىمبەك بېشىنى لىڭشىتىپ، — ئۇنى بىر دېمىسىلە، يەتتە ئىقلىمدا ئۇنىڭدىن يامان ئادەم يوق دېسىمۇ بولىدۇ.

— خوش، ئۇ قانداق قىلىپ قاچتى؟

— بۇنىڭ قېچىشى ئۈچۈن ئىلاج يوق ئىدى. لېكىن يولى قاچۇرغان كىشى بار، تۆھنجاڭ جانابلىرى.

— ھە، قاچۇرغان كىشى بار؟! ئەگەردە شۇنداق بولسا، قاچقۇن تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن ئىككى پوستىنىڭ ئىنتىقامىنى ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن ئېلىش كېرەك. — تۆھنجاڭنىڭ رەڭسىز چىرايى پۈرۈشۈپ كەتتى. — كىم ئىكەن ئۇ؟

— كىم بولاتتى، ھېلىقى غۇلجا ئوغرىلىرىنىڭ ئىشپىيونى خالىق مۇئەللىم، تۆھنجاڭ جانابلىرى.

— ھە... گۈزەل مەشۇقىڭىزنىڭ ئېرى دەڭ.

يەتكىلى بولمايدۇ... باشقا چارە بىكار ئوخشايدۇ...»

ئىچكىرىكى ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئېچىلىشى بىلەن تەڭلا ئۇنىڭ خىيالى ئۈزۈلۈپ قالدى.

— ھە، كەپسىز - دە، ئاسىمبەك ئەپەندى، — دېدى جاڭ تۆەنجاڭ. — ئەپۇ قىلىسىز، مەن بىر ئىش بىلەن مەشغۇل ئىدىم.

ئاسىمبەك كەمچەت تۇمىقىنى قولىغا ئېلىپ، پۈكۈلە-پۈكۈلە تازىم قىلىپ كەتتى، ئېگىشكەن پېتى بېرىپ تۆەنجاڭنىڭ قوللىرىنى يۇمشاق سىقتى. ئاندىن ئازراق كەينىگە چېكىنىپ دېدى:

— ھېچۋەقەسى يوق، تۆەنجاڭ جانابلىرى. ئۆزۈمۇ كېلەي دەپ تۇرۇۋىدىم، چاقىرغىلى بالا بېرىپ قالدى. تۆەنجاڭ جانابلىرىنىڭ ۋاقىتلىرى خوشمىكىن؟

— يامان ئەمەس، قېنى ئولتۇرۇڭ، — تۆەنجاڭ ئولتۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — نېمە، بىر ئاز خىيالچان بوپقاپسىزغۇ؟

— يوقسۇ، تۆەنجاڭ جانابلىرى، ھېچ...

— بولدى، بىلىمەن، يوشۇرماڭ. ماڭا قاراڭ! ئۇ چوكان راستىمۇ شۇنچە چىرايلىقمىكەن؟

ئاسىمبەك نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى. چوكاننىڭ چىرايىنى ماختاش خەۋپلىك ئىدى. چۈنكى قاراقچىنىڭ ئوغرىنى سوقۇپ كېتىشى ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس ئىدى.

— ئانچە ئەمەس، — دېدى ئۇ ياسىما كۈلۈپ، — ئەمدى كۆڭۈل شۇنداق نەرسىكەن - دە.

تۆەنجاڭ تام تۈۋىدىكى كارىۋاتقا قىيسىيىپ، كۆز-

— ......

— خاپا بولۇپ قاپسىزغۇ؟ ھە، ئۇنىڭ تۇتۇلۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپسىز — دە، ھە... ئۇ ھەممىنى ئېيتىپ بەردى. سىزنىڭ ياردەملىرىڭىزنىمۇ ئېيتتى. ئەمدى ئۆزىڭىز ئىقرار قىلىشىڭىز كېرەك. خوش، قېنى سۆزلەڭ!

— ......

ئۇ بىر ئاز ئويلىنىپ يەنە مۇئەللىمنىڭ ئالدىدا توختىدى:

— ئارتۇق خاپا بولۇپ كېتىپسىز! — دېدى ئۇ زاڭلىق قىلىش تەلەپپۇزى بىلەن، — چىرايلىق خوتۇنىڭىزنى، سېغىنىپ قالدىڭىزمۇ — يە؟ ئەمدى ئۇنى يادىڭىزدىن چىقىرىۋەتسىڭىزمۇ بولىدۇ. مۇندىن كېيىن ئۇ سىزنىڭ بولمايدۇ.

مۇئەللىم لام — جىم دېمەيتتى، لېكىن ئۇنىڭ غەزەپلىك كۆزلىرى ئاسىمبەككە مەھكەم قادالغانىدى.

— خوش! — دېدى ئاسىمبەك مۇئەللىمگە يېقىن كېلىپ، — سۆزلىمەمسىز — يوق؟

مۇئەللىم ھامان ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ غەزىپى دولقۇنلايتتى. ئۇ، ئالدىدىكى نومۇسسىز شەخسنىڭ خەلققە يەتكۈزۈۋاتقان پالاكەتلىرىنى ئېسىگە كەلتۈرۈپ ئۆزىنى باسالمايتتى. ئاسىمبەكنىڭ شۇ تاپتىكى ئەپتىدىن قانداقتۇر مۇدھىش جىنايەتلەر ۋە خىيانەتكارانە قىلمىشلارنىڭ ئىچىنىشلىق مەنزىرىسىنى كۆرەتتى. غەزەپ ئوتى ئۇنى بارغانچە ياندۇراتتى... دېۋ ئىپلاس مەخلۇقنى بىر ئۇرۇپ يەرگە كىرگۈزۈۋەت-

سىز شۇ چوكاننىڭ چۆرىسىدىن زادى كېتەلمەيسىز - دە.
— ماڭا قىلغان مەرھەمەتلىرى ئۈچۈن رەھمەت. تۆمۈن-چاڭ جانابىلىرى، لېكىن بۇ ئېنىق. چۈنكى بۇ ئىككىسى تولا يېقىن دوست ئىدى. بۇنىڭدىن تاشقىرى، بۇلارنىڭ قېچىش توغرىسىدا مەسلىھەت قىلىشقانلىقلىرىدىن مەن خەۋەر تاپقانىدىم.

— دېمەك، راست دەڭ.

— شۇنداق، مەن بۇنى ئىشەنچ بىلەن ئېيتالاي-مەن. ئەگەردە خالىسىلا ئۇنى ھازىر سوراق قىلىپ باق-ساقمۇ بولىدۇ.

— خوپ، ئۇنداق بولسا، ئۆزىڭىز سورايسىز.

— بولىدۇ، تۆمۈنجاڭ جانابىلىرى، رەھمەت ئىلتىپاتلىرىغا.

مۇئەللىمنى ئېلىپ كىرگەندە تۆمۈنجاڭ كارىۋاتتا ئوڭدىسىچە ياتاتتى. ئاسىمبەك بولسا غادىيىپ، پۇتلىرىنى ئەپسىز مىنگەشتۈرۈپ ئولتۇراتتى. ئۇ، قاملاشمىغان بۇ-رۇتىنىڭ ئۇچىنى كالپۇكى بىلەن يالىغاچ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ مۇئەللىمگە قارىدى. ئۇ، ئۆزىگە قانچە «سۈر» بېرىشكە ئۇرۇنسىمۇ، ئۇنىڭ پۇچۇق بۇرنى بىلەن كوسا ئىڭىكى قىياپىتىنى تېخىمۇ سەتلەشتۈرەتتى. ئۇ، ئورنىدىن تۇرۇپ، قوللىرىنى كەينىگە تۇتۇپ، ئۆزىنى ھاكاۋۇر-لارچە تۈزىتىپ، مۇئەللىمنىڭ ئالدىغا ئىككى قەدەم باستى ۋە سورىدى:

— خوش مۇئەللىم ئەپەندىم، دوستىڭىزنى قانداق قىلىپ قاچۇردىڭىز؟

زىگە چۈشۈپ قېلىپ، ئاستا كەينىگە چېكىندى ۋە تۈەنجاڭنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋېلىپ تۇرۇپ دېدى:

— بۇ ئوغرىنى ئۆلتۈرمىسەك زادى بولمايدۇ، تۈەنجاڭ جانابلىرى.

تۈەنجاڭ مۇئەللىمنىڭ باش - كۆزىگە ئۇرۇپ باقتى، ئۇ تەۋرىمىگەندىن كېيىن، كالپۇكىنى چىشلەپ، ئۇنىڭ قولىنى قوينىغا تىقتى.

— ئەپچىق! — دېدى ئۇ ۋارقىراپ — ئۆلگۈچە كالتەكلەڭلار بۇ ئوغرىنى!

مۇئەللىمنى ئەپچىقىپ كېتىشتى.

— ھەي، — دېدى تۈەنجاڭ ئاسىمبەكنىڭ قولىدىكى چىشىنى كۆرۈپ، — چىشىڭىز چۈشۈپ كەتتىمۇ نېمە؟ ۋاي - ۋاي، تازا ئاغرىۋاتقان بولسا كېرەك - ھە!

— ئۇنى بىر دېمىسىلە تۈەنجاڭ. غەيرەت قىلىپ تۇرۇۋاتىمەن، خۇدا ساقلىدى. ئەگەر قولاقنىڭ تۈۋىگە تەگسە ئىش چاتاق بولاتتى.

— مەشۇقىڭىز يولىدا ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلغىلى ئاز قالدىم دەڭ... ھە، دېمىسەمۇ ئۇنىڭ تېنى ناھايىتى قاتتىق ئىكەن. كۆرمەمسىز، مېنىڭ قولۇممۇ تاس قالدى سۇنۇپ كەتكىلى.

— ھە، قوپقالجىپ كەتكەنگە ئوخشايدۇ، تۇخۇم سۇرۇپ تېگىپ قويۇش كېرەك... بۇ ئەسلىدە يامان ئادەم، تۈەنجاڭ، بۇنى يوقاتماي بولمايدۇ، تىرىك قويساق قېچىپ كېتىشى مۇمكىن.

تۈەنجاڭ جاۋاب بەرمەي، نېمە توغرىسىدىكىن ئويلايتتى.

سەن، ئاندىن كېيىن ئۆزۈم ئۆلسەممۇ مەيلى ئىدى...» غەزەپ يالقۇنى غەيۇر ۋۇجۇدنى بىردىنلا ھەرىكەتكە كەلتۈردى. ئەمما ئۇ قانداق ھەرىكەت قىلغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەي قالدى... ئۇ قاتتىق مۇشت زەربىدىن ئارقىسىدىكى ئورۇندۇق بىلەن تەڭ يىقىلىپ كارىۋات ئالدىدا دومىلاپ يۈرگەن رەقىبىنى كۆرگەندە ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرەپ قويدى ۋە ئۆزىنى بىر ئاز يەڭگىلەپ قالغاندەك ھېس قىلدى.

تۇەنجاڭ غەزەپ بىلەن كارىۋاتتىن تۇردى ۋە تاشقىرىغا قاراپ توۋلىدى:

— ۋەي! ... ۋەي!

ماۋزۇلۇق ئىككى ئەسكەر كىرىپ مۇئەللىمنىڭ ئىككى يېنىدا تۇردى.

— سەن ئوغرى، — دېدى تۇەنجاڭ مۇئەللىمگە يېقىنراق كېلىپ، — تېخى شۇنچە يوغىناپ كەتتىڭمۇ؟ دوستۇڭنى قانداق قىلىپ قاچۇردۇڭ، ئېيتامسەن - يوق؟

مۇئەللىم يەنە جاۋاب بەرمىدى. ئۇ، قولىغا چىققان چىشىغا قاراپ، ئۈزمەستىن قان ئارىلاش تۈكۈرۈۋاتقان ئاسىمبەگنى تاماشا قىلاتتى.

— ھەي ئوغرى، — دېدى تۇەنجاڭ مۇئەللىمنىڭ كاچىتىغا بىر شاپىلاق ئۇرۇپ، — زادى گەپ قىلامسەن - يوقمۇ؟

— ......

ئاسىمبەك تۇەنجاڭنىڭ يېنىغا كېلىپ بىر نېمە دېمەكچى بولغانىدى، كۆزى مۇئەللىمنىڭ ئوتلۇق كۆ-

خوتۇنى ئارقا ـ ئارقىسىدىن ئۈچ تېتىم ھوشىدىن
كېتىپتىمەش...

2

لۇجاك كىرىشى بىلەن ئۇلار قاتتىق كۈلكىسىنى
توختاتتى ۋە ھۆرمەت بىلەن ئۇنى قارشى ئېلىشتى.
ــ بۈگۈن كۆڭلۈڭلار خوش تۇرىدىغۇ،ــ دېدى لۇجاك
ئولتۇرۇپ، ــ تۈندە ئۇ جايىدا بولغان ئوخشايدۇ ـ دە.
ھەممىسى كۈلۈشۈپ قويدى. لۇيجاك تۈەنجاڭغا
يەر ئاستىدىن قاراپ قويدى ۋە:
ــ خوش! ــ دېدى ئۇ،ــ خىزمەتچىگىزنىڭ
ئۆتمۈشىنى تەكشۈرۈپ باقتىڭىزمۇ؟
ــ تەكشۈردۈم،ــ جاۋاب بەردى تۈەنجاڭ،ــ ئۇ
ئۇزۇندىن بېرى خىزمەتچى بولۇپ كەلگەنىكەن. بۇل-
تۇر سايلام بولغاندىن كېيىن، ئىلى ئوغرىلىرى تەرىپى-
دىن بىز تەرەپكە كىرگۈزۈلۈپ يوشۇرۇن خىزمەت قى-
لىپ يۈرگەنىكەن. لېكىن ئۇنىڭدىن گۇمانلىق بىرەر ھا-
دىسە سېزىلمىگەنىدى.
ــ ئۇ توغرىسىدا يەنە قانداق يېڭى ئاخباراتىڭىز
بار؟ــ دەپ سورىدى لۇجاك.
ــ قاتتىق ئىزلىنىۋاتىمەن... قەيەرگە قاچقانلى-
قى مەلۇم ئەمەس. كېچىدىن بېرى مەلۇم بولۇشىچە
شىتاب سىياسىي بۆلۈمىنىڭ ئۈچ پارچە مۇھىم دېلو-
سىنى ...ــ ئۇ بىر ئاز تۇرۇۋېلىپ سۆزىنى داۋام

— باۋكاۋ تۆەنجاڭ،— دېدى بىر چېبىرىك كىرىپ،— هوشىدىن كەتتى.

— تۆرمىگە ئەپكىرىپ تاشلاڭلار!

— جانابىي تۆەنجاڭ،— دېدى ئاسىمبەك يېلىنىپ،— ئۆزلەرىدىن ئىلتىماس قىلىپ سورايمەن: بۇ ئوغرىنى ئۆلتۈرمىسەك، يەنە بىر پالاكەت تۇغدۇرىدۇ. بۇ پىكرىمنى قوبۇل قىلىشلىرىنى سورايمەن، بولمىسا...

— خوپ بولىدۇ،— دېدى تۆەنجاڭ ئۇنىڭ سۆزىنى كېسىپ،— مېنىڭ قارشىلىقىم يوق. ئەمما لۇجاڭنىڭ رازىلىقىنى ئېلىش كېرەك. سىزنىڭ خىزمەتلىرىڭىز ئۈچۈن بۇنچىلىك ئىش هېچنەرسە ئەمەس. كەچقۇرۇن جاۋابىنى بېرىمەن.

— رەهمەت، تۆەنجاڭ جانابلىرى، ئۇنى يوقىتىش مەسىلىسىنى ئۆزۈم ئىجرا قىلىمەن.

— لۇجاڭ يوقىتىشقا رازى بولسىلا، بۇ مۇمكىن، سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزغا بېرىمەن.

ئاسىمبەك تۆەنجاڭ بىلەن خوشلاشتى. ئۇ زىڭىلداپ ئاغرىۋاتقان ئىڭەكىنى چەكمەن چاپاننىڭ ياقىسى بىلەن ئوراپ چىقىپ كەتتى.

× × ×

ئەتىسى، خەلق ئارىسىدا، تۆگمەننىڭ گۈركىرەتمىسىدىن خالىق ئەپەندىنىڭ جەستى تېپىلغانلىقى هەققىدە خەۋەر تارقالدى ... گېپىمدا بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەننىڭ ئىزى بارمىش. جەسەتنى تۆۋىنگە ئەپكەلگەندە

بۇ مۇناسىۋەت بىلەن بىرەر مەنپەئەتكە ئېرىشمەكچى، بىز بولسىڭىز ئاسىمبەك ئەپەندىدىن مىننەتدارسىز - دە، ئېرى - بىرىسىنى سۈرۈشتۈرمەي، ئۇنى قوبۇل قىلغانسىز.

ئوتتۇرىدا ئۇزۇن جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى.

— مېنىڭ قارارىم شۇ! — دېدى لوجاك جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — سىياسىي بۆلۈمىڭىزدىكى بۇ مەسىلىگە تېگىشلىك بىر نەچچە خىزمەتچىڭىزنى قاماش كېرەك... — ئۇ بىر ئاز تۇرۇۋېلىپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — ئاسىمبەك ئەپەندىنى بولسا ئۆزى ئۆلتۈرگەن مۇئەللىمىنىڭ ئارقىسىدىن يولغا سېلىش كېرەك.

تۇەنجاك قاتتىق سەسكەندى، يەر ئاستىدىن سەنۇجاڭغا قاراپ قويدى، كېيىن بېشىنى تۆۋەن سالدى، ئۇ، ئاسىمبەك ئەپەندىگە ئۇرۇلغان كالتەكنىڭ بىر ئۇچىنىڭ ئۆزىگە تېگىپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلاتتى.

ئۇ ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ دېدى:

— لوجاك جانابلىرى! ئاسىمبەك ئەپەندىنىڭ بىزگە قىلغان خىزمىتى كۆپ ئىدى.

— قىزدىق ئىكەنسىز، — دېدى سەنۇجاك، — پۇلىڭىز بولسا ئۇنداق ئەخمەقتىن يەنە بىرنى تېپىۋېلىش قىيىن ئەمەس. بىزگە نېمە؟ ئۇ ئۆلسە يەنە بىر چەنتۇ كېمىيدۇ، خالاس.

— بۇنىڭدىن باشقا، — دەپ قوشۇمچە قىلدى لوجاك، — ئۇ ھازىر بىزنىڭ بىر مۇنچە سىرلىرىمىزدىن خەۋەردار. بۇنىڭ ئۆزى بىلەنمۇ ئۇ، گەرچە بۈگۈن

قىلدى.— يەنە ئىككى دانە پىلموتنى ئېلىپ قېچىپتۇ. كېتەر ئالدىدا قاماقتىكىلەرگە بىر نەچچە پارچە تەشۋىقات ۋارىقىسى تاشلاپ كېتىپتۇ.

— تېخى مۇنداق دەڭ!— بىر ئاز قىزىپ دېدى لوجاڭ.— شۇ قەدەر خەۋپلىك ئادەمنى قانداق ئىشەنچ بىلەن شۇنداق مۇھىم خىزمەتكە قويغانىدىڭىز؟

— ئۇيغۇرلاردىن سىياسىي خىزمەتكە مۇھىم بىر كىشى لازىملىقىنى سىزگە ئېيتقانىدىم. ئۇ بولسا گۇمانسىزدەك ئىدى. بۇنىڭدىن تاشقىرى ئاسىمبەك ئەپەندى...

— بۇنىڭدىن ...— دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى كەستى سەنمۇجاڭ.— ئاسىمبەك ئەپەندىنىڭ كاپالىتى قاتتىق ئېتىبارغا ئېلىنغان بولسا كېرەك.

— شۇنداق،— دېدى تۇەنجاڭ،— ئاسىمبەك ئەپەندىنىڭ بىزگە ساداقەتلىك بىلەن ئىشلەپ كېلىۋاتقانلىقى ئېنىق بولغانلىقى ئۈچۈن...

— ئاسىمبەك ئەپەندى توغرىسىدا،— دەپ ئېتىراز بىلدۈردى لوجاڭ،— مېنىڭ گۇمانىم بار، نېمە ئۈچۈن ئۇ تەقدىم قىلغان كىشى بۈگۈن بىزگە شۇنچە زىيان يەتكۈزىدۇ؟ سىز تېخى ئۇنىڭ ساداقىتى ھەققىدە گەپ قىلمىسىز، ئۇنىڭ ساداقىتى سىزدىن كۈتكەن مەنپەئەتى بىلەن چەكلىنىدۇ. ئۇ ئەخمەق ئادەم. ئۇنىڭغا مەنسەپ، ئابروي بولسا بەس. ئۇ ياكى ئاڭلىق، ياكى ئاڭسىز رەۋىشتە بىر زىيانلىق ئادەمنى سىزگە تەقدىم قىلدى. ئەگەر ئۇ، ئاڭسىز تەقدىم قىلدى دېگەن تەقدىردىمۇ،

رۇشتە مۇنداق نەتىجە چىقتى: ئاسىبەك ئەپەندى گومىنداڭغا سادىق ئادەم بولمىسى ئۈچۈن، تۇپەيلىسى ئوغرىلار بۇ كىشىگە سۈيىقەست ئىشلەشقا كۆپتىن بېرى تەييارلىنىپ يۈرگەنىكەن. ئاخىرى بۈگۈن كېچە ئاسىبەك ئەپەندى بىر دوستىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقاندا ئوغرىلار تۇتۇۋېلىپ پىچاق تىقىپ ئۆلتۈرگەن. قاتىللار ئەلۋەتتە قاتتىق جازا بېرىلگۈسى. ئاسىبەك ئەپەندىنىڭ ئائىلىسىگە ئۇنى يەرلىكىگە قويۇش ئۈچۈن بىر مىليون پۇل ياردەم قىلغاننىڭ سىرتىدا، پۇقرالارنىڭ بۇنداق ئوغرىلاردىن پەخەس بولۇپ يۈرۈشلىرى ئۈچۈن بۇ ئاگاھلاندۇرۇش ئېلانى چىقىرىلدى...»

... نوجاك.

جۇڭخۇا مىنگو 35 - يىل، 12 - ئاينىڭ 29 - كۈنى

× × ×

تامدىكى ئېلاننى ئوقۇپ تۇرغانلارنىڭ ئىچىدە غىجىم رومال بىلەن يۈزىنى ياپقان بىر ياش چوكانمۇ بار ئىدى. ئۇ قانداقتۇ بىر تۈيغۇ بىلەن ئاچچىق كۈلۈمسىرىدى. بۇ، ئۇنىڭ ئېرى خالىق ئەپەندىنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىنكى بىرىنچى قېتىملىق كۈلۈمسىرىشى ئىدى.

ئۇ، مەكتەپ كوچىسىغا بۇرۇلۇپ خىيالغا پاتقان هالدا يۈرۈپ كەتتى.

— قىساس،— دېدى ئۇ، خىيالىدىن نەتىجە چىقارغاندەك. مەكتەپ دەرۋازىسىدىن كىرىپ كېتىۋېتىپ.

1947 - يىل، قەشقەر.

پايدىلىق بولسىمۇ، ئاخىرى خەۋپلىك ئادەمگە ئايلىنىپ قالىدۇ. ھەرھالدا ئۇنداق ئادەملەرنىڭ يوقالغىنى بىز ئۈچۈن پايدىدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

— بىزگە ئىشلەۋاتقان شۇنداق ئادەملەرگە يامان ئەسىر قىلىشى مۇمكىن، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى تۇەنجاڭ.

— بۇنىڭ چارىسى ئاسان، — دېدى سەنمۇجاڭ ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلىپ، — ئىشنى يوشۇرۇن پۈتتۈرسىز-دە، ئاممىنىڭ دىققىتىنى باشقا ياققا قارىتىپ قويۇسىز. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر پارچە ياسىما ھۆججەت كۆپايە قىلىدۇ.

تۇەنجاڭ سۈكۈت قىلدى.

— دېمەك قارارىمىز شۇ، — دېدى لۇجاڭ، — مەسىلىنى ئەپلەپ جايلاشنى سەنمۇجاڭ، سىزگە تاپشۇرىمەن.

ئۇ ئىشى بارلىقىنى بىلدۈرۈپ ئورنىدىن قوزغالدى.

3

ئىككى كۈندىن كېيىن كىشىلەر سېپىل دەرۋازىسى ئالدىغا مۇنداق بىر ئېلان چاپلىنىپ قالغانلىقىنى كۆرۈشتى:

«... بۈگۈن تۈنىدە بىزنىڭ ئەسكەرلىرىمىز كەچكى تەكشۈرۈشكە چىققاندا سېپىل ياقىسىدىن بىر ئۆلۈك تېپىپتۇ، تەكشۈرۈپ قارىغۇدەك بولساق، بۇئاسىمەك ئەپەندىنىڭ جەسىتى ئىكەن. دەرھال چارە قىلىشىمىز نەتىجىسىدە قاتىلنىڭ بىرسى تۇتۇلدى. تەكشۈ-

ئەۋلىيا ئاتا كېچە - كۈندۈز، قىشمۇ - ياز مانا مۇشۇ قىياپەتتە كىشىلەر ئارىسىدا پەيدا بولىدۇ. قىش كۈنلىرى سوغۇققا پەرۋامۇ قىلمايدۇ. يالىڭاياقلىرى بىلەن قار - مۇزنى غاچىلدىتىپ دەسسەپ ماڭىدۇ. شۇڭا كىشىلەر ئۇنى ھۆرمەتلەپ «ئەۋلىيا ئاتا» دەپ ئاتايدۇ. ئىچ ئاغرىتىدۇ، غەمخورلۇق قىلىدۇ، پۇل ۋە تاماق بېرىدۇ. ئوچاق تۆۋىدە ئولتۇرغۇزۇپ ئىسسىندۇرىدۇ. بايلار ئۇنى ياخشى كۆرمەيدۇ. چۈنكى ئۇ بايلارنى يامان كۆرىدۇ.

ئەۋلىيا ئاتىنىڭ ماكانى — شەھەر سىرتىدىكى يۈسۈپ قىدىرخان گۈمبىزىنىڭ يېنىدىكى بىر كىچىك كونا گۈمبەز (گايىدا ئايلاپ يوقاپ كېتىدۇ، ئاخىرى يەنە بۇ جايغا قايتىپ كېلىدۇ). ئۇنىڭ مۈلۈكى — ئۈچ پۇتلۇق بىر كونا داڭقان (سۇنۇپ كەتكەن بىر پۇتى ئورنىغا تاش قويۇلغان)، بىر ھېجىر، بىر ياغاچ ئاياق، بىر پۇچۇق ياغاچ چۆمۈچ، بىر ياغاچ قوشۇق، جوغىسى سۇنۇق بىر ئۇرىق، گۈمبەزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئوچاق، بىر چېتىدە قوناق شېخى ئۈستىگە بىر كونا پالاس تاشلانغان... مانا بۇلار ئۇنىڭ مۈلۈكى، ئۆي بىساتى...

ئەۋلىيا ئاتىنىڭ ئادەتتىكى ھەرىكىتى — سەھەر قوپۇپ سوكۇلداپ يىراقلارنى ئايلىنىپ كېلىش، چۈشتىن كېيىن شەھەرنى بىر ئايلىنىپ چىقىش، كەچلىكى ئۆلپەتلىرى بىلەن پاراڭلىشىش، مەشرەپ ئوقۇش، قىسسە ئېيتىش. تولاراق ئۇلار دىۋانە بوۋايدىن يۈسۈپ قىدىرخان توغرىسىدا قىسسەلەر ئاڭلايتتى.

ئەنە ئەۋلىيا ئاتا شەھەر رەستىسىدە كېتىپ بارماقتا،

ئەۋلىيا ئاتا

«جاھان سارىڭى — ئەۋلىيا ئاتا» — مەن كونا جەمئىيەتتە ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن نۇرغۇن نامراتلار ئىچىدىكى بىرسى ئىدى...

1

1930 - يىلىنىڭ قىشى، قەشقەرنىڭ ئۇستى يېپىق قاراڭغۇ رەستىسىدە ئەۋلىيا ئاتا سوكۇلداپ كېتىپ باراتتى. ئۇنىڭ بار - يوق كىيىمى — بىر تاغار. تاغارنىڭ تېگىدىن تۆشۈك ئېچىپ بېشىغا كىيىۋالغان بولۇپ، ئىككى بۇرجىكىدىن ئىككى قولىنى چىقىرىپ ئالغان. ئۇنىڭ قويۇق قارا چاچلىرى گەجگىسىگە چۈشۈپ، كېلىدىن ھالقىغان ساقال - بۇرۇتى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەن؛ بىرىي قامەتلىك. كۆزلىرى قاپقارا، مەنالىق ئويناپ، ئەتراپقا تىكىلىپ تۇرىدۇ؛ بۇرنى قاڭشالىق، قاشلىرىنىڭ ئارىسى بىر ئاز تۇرۇلگەن، چىرايى قارامتۇل... قولىدا تاياق، يېنىغا قورسىقى توغرىسىغا كېسىلگەن بىر قاپاق ئېسىلغان...

مى. گىزمەزدىن چىقىشىغا نەمدى كۆتۈرۈلگەن قۇياش
نۇرى ئۇنىڭ كۆزىنى قاماشتۇردى. ئۇ. ئاستا قەدەم تاش-
لاپ چوڭ يولغا چىقتى. كېيىن سوكۇلداپ يول چېتى-
بىلەن يۈرۈپ كەتتى...

ئەنە ئۇ، قىزىلنىڭ كۆۋرۈكىگە باردى، ئىككى كۆۋ-
رۈك ئارىلىقىدىن سولغا بۇرۇلۇپ يايپېشىل چىمەنلىك مەي-
دانغا قاراپ كەتتى. يېڭى كۆتۈرۈلگەن تومۇز قۇياشى
ئۇنى قىزىتتى، پېشانىسىدىن تەر ئاققىلى تۇردى. ئۇ،
قىزىل دەرياسىنىڭ تۆۋەنكى ئېقىنىغا بېرىپ، كىيىمىنى يې-
شىندىن چىقىرىپ بەرگە قويدى - دە، قىزغۇچ سۇغا
شۇڭغۇدى ... بىر پەستىن كېيىن چىقىپ خالتا كىيىمىنى يې-
شىغا كىرگۈزدى. ئاندىن يېشىل مەيداننى بىر ئايلىنىپ
«ئۆيى» گە قاراپ يۈرۈپ كەتتى...

ئۇ، چۈشكە يېقىن شەھەرگە قاراپ ماڭدى، قۇم دەر-
ۋازىسىنىڭ گۈزىرىگە كەلگەندە كىشىلەر ئۇنىڭغا ئىتىبار
قىلىشقا باشلىدى، بەزىلەر سالام قىلدى. بەزىلەر تۈر-
لۈك قىياپەتتە ھۆرمەت بىلدۈردى. بىر توپ بالىلار
ئۇنىڭغا ئەگىشىپ «ئەۋلىيا ئاتا، ئەۋلىيا ئاتا!» دەپ ۋارقى-
راشتى. ئۇ قاپاقتىن بىر ئاز پۇل ئالدى - دە، بىر دۇكان-
دىن ئىككى چاڭگال ياڭاق ئېلىپ بالىلارغا ئۈلەشتۈرۈپ
بەردى، سېپىل دەرۋازىسىغا يېقىن كەلگەندە بىر ئاشپەز-
خانىدىن بىر ئادەم چىقىپ ھۆرمەت بىلەن ئۇنىڭ ئالدى-
غا كېلىپ، ئاشخانىغا كىرىپ چاي ئىچىشنى تەكلىپ قىل-
دى... ئۇ ئاشخانىدىن چىقىپ دەرۋازىدىن ئىچكىرىگە قاراپ
ماڭدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆستەڭ بويىغا بۇرۇلۇپ، ئەتراپ-

ئۇ ئاۋايلىغاندەك، سالماقلىق بىلەن بەستىنى ئالدىغا ئې-
گىپ مەزمۇت قەدەم باسماقتا. ئۇ، گوگۇلداپ بىر نېمىلەر-
نى سۆزلىگەندەك قىلىدۇ، يىغىسىراق كەلگەندە، پەس ئا-
ۋاز بىلەن بىر نەرسە ئوقۇۋاتقانلىقى بىلىنىدۇ، يەنە
يىغىسىراق كەلگەندە، ئۇنىڭ بىر خىل مۇڭلۇق ئاھاڭدا مۇ-
لۇ ناخشىنى ئېيتىۋاتقانلىقى ئاڭلىنىدۇ:

پەلەكنىڭ چارقى چۆرۈلدى،
مېنىڭ مەيخانەم ئۆرۈلدى.
شارابىن ئىچكۈچە ئەپسۇس،
گۈزەلنىڭ جامى ئۆرۈلدى.

گۈزىلىم، ئاي گۈزىلىم
ئۆز جۇپتىدىن بولدى جۇدا.
ئەرشى - ئالەمدىن كېلىۋر،
ھۆرلەر بىلەن چالغان سادا.

لەنىتى زۇلمەت زامان،
يوقسۇلنىڭ ھالى يامان.
بولغۇسى ئاخىر يورۇقلۇق،
يۇرت پاراۋان، ئەل ئامان.

2

ئەۋلىيا ئاتا بۈگۈنمۇ ئادىتى بويىچە ئەتىگەن قوپ-

غان سالاپەتلىك بايلار؛ ئۇزۇن ساقاللىق، سەللىلىك مول-
لىلار... يېرىم يالىڭاچ، بېشى تۆۋەن نامراتلار، قوللىرىنى
سوزۇپ سازا قىلىۋاتقان ئەر - ئايال دىۋانىلەر...
ئەنە يۈزلىرىگە كونا تور رومال يېپىپ ئولتۇرغان ئىككى
قىز، كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئېزىدىغان ئاھاڭدا ناخشا
ئېيتماقتا:

پاتمەمنىڭ كۆڭلەكى،
يەتمىش يەردىن ياماقى.
خورمىنىڭ ياپراقىدا،
ياماپ كىيگەن پاتمەم.
...

ئەۋلىيا ئاتا ئۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئازراق ئاڭلى-
دى. كېيىن قىزلارنىڭ ئالدىكى يەرگە سېلىنغلىق كىر ياغ-
لىقتا بىر تەڭگە تاشلىدى. بۇنى كۆرۈپ، ئەتراپتا تۇر-
غانلار 5 — 10 پۇڭدىن تاشلىدى.

كىشىلەر ئەۋلىيا ئاتا بىلەن سالامىشىپ بەزىلىرى
يانچۇقلىرىنى كولاپ پۇل بەرسە، ئوقەتچى، باققاللار سام-
سا، گىردە، ياڭاق، گۇلە، كىشمىش... بېرەتتى. بۇ نەر-
سىلەرنى ئۇ بويندىكى قاپاقا سالاتتى، بىرسى: «نامازلىق
ياخشى ئوقۇپ ئا'غانلا، ئەۋلىيا ئاتا» دېگەندى. ئۇ
كۈلۈپ قويۇپ ھېلىقى ناخشىنى پەس ئېيتىپ يارباغ-
قا قاراپ مېڭىپ كەتتى.

يارباغ رەستىسىدە بىر سۆلەتلىك دۇكاننىڭ سۇپىسى-
دا سالاپەتلىك كىينگەن بىر ئادەم چازا قۇرۇپ، بىر

قا سالقىن كۆز تاشلاپ، گودۇڭشىپ ھېلىقى ناخشىنى
ئېيتىپ ماڭدى. رەستىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغاندا ئۇ، بىر
گەزمال دۇكىنىدا ئولتۇرغان سالاپەتلىك ئىككى ئادەمنىڭ
بىرىسىنىڭ ئەۋلىيا ئاتىنى كۆرسىتىپ: «ئا... ساراڭ كەلـ
دى» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇ بېرىپ بېشىغا باـ
دام دوپپا كىيگەن، ئۇزۇن پەشمەت ئۈستىدىن شايى
رومال باغلىغان بىرسىنى ياتىسىدىن ئېلىپ شۇنداق چاپـ
سانلىق بىلەن پوكەيدىن تارتىپ تۈۋەنگە چۈشۈردىكى،
بۇ ئىشىنىڭ قانداق چاپسان بولغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەي
قالدى. ئۇ، ئالدىدا تىترەپ تۇرغان بايۋەچچىگە قاراپ:
«كىم ساراڭ خۇمپەر، ئادەمخور! ئاغزىڭدىكى قانىنى چايـ
قىۋېتىپ گەپ قىل!» — دەپ، مۇشتۇمىنى غەزەپ بىلەن كۆـ
تۈردى... بىر نەچچە كىشى: «ۋاي ئەۋلىيا ئاتا. خاپا
بولمىسىلا...» — دەپ توسۇۋېلىشتى. ئۇ: «خەپ!» — دەپ
قويۇپ، بايۋەچچىنى پوكەيىنىڭ تۈۋىگە ئىتتىرىۋەتتى.

ئۇ، بىردەم ماڭغاندىن كېيىن بىر گەزمال دۇكىنىغا
بېرىپ سودىگەرگە: «قېنى باي، بىر تەڭگە چىقار» — دېـ
دى. باي ئىنجىقلاپ ئۇياق - بۇياققا قارىغاندىن كېيىن
ئەۋلىيا ئاتىنىڭ غەزەپ بىلەن تىكىلىپ تۇرغىنىنى كۆـ
رۈپ: «خوش، ھازىر... مانا» — دەپ بىر تەڭگىلىك قەـ
غەز پۇلدىن بىرنى چىقاردى. ئۇ، پۇلنى ئېلىپ ئۆستەڭ
بويىدىن ھېيتكارغا قاراپ ماڭدى. بۈگۈن جۈمە كۈن بوـ
لۇپ، كىشىلەر ئەمدى جۈمە نامىزىدىن چىقىپ ھېيتكار مەيـ
دانى قايىنىغانىدى: ھەر خىل ئاۋازدىكى قۇلاقنى يارغۇـ
دەك ۋارقىراش - تۇۋلاشلار؛ نامازدىن چىقىپ كېتىپ بارـ

سپەزنىڭ ئۆرە تۇرۇپ بىر قولى بىلەن قۇلىقىنى تۇتۇپ ۋارقىراۋاتقانلىقىنى تاماشا قىلىپ قاراپ تۇردى.

ھەي!.. ياغ يەپ كەت، ياغ يەپ كەت.
شېكەر يەپ كەت ئوغۇلبالا.
قوزا گۆشىدە قىلغان،
ئىچىگىدە مەرىسە ھېساب ئەمەس،
يالغان بولسا پۇل بەرمە.
ھەي!.. ياغ يەپ كەت، شېكەر يەپ كەت ئوغۇلبالا...

ئەۋلىيا ئاتا سامسىپەزنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭ قۇلىقىنى تۇتقان قولىنى تارتىپ چۈشەردى ۋە ئۇنى تۇۋلاشتىن توختاتتى:

— بولدى ئاغىنە، داداڭدىن قالغان مىراسنى تۇۋلاۋەرمە، باشقىسى راست بولسىمۇ قوزا گۆشى يالغان، ھەممىسى ئۆچكە گۆشى، قانداق تاپتىممۇ؟

— ھ... ھ... — دېدى سامسىپەز دۇدۇقلىنىپ، — ئەمدى ئۇياغىنى ئاچمايمىز - دە، ئەۋلىيا ئاتا، قانداق، قىزىقىدىن ئىككىنى...

— ياق، نوننى بەر، — دېدى ئەۋلىيا ئاتا. قاپاقتىن بىر تەڭگە چىقىرىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتى.

— ياقە، بۇ... كېرەك ئەمەس، — دېدى سامسىپەز پۇلنى قايتۇرۇپ.

ئەۋلىيا ئاتا پۇلنى ئۇنىڭ چېكىسىگە، ئاق دوپپىسىنىڭ قىرغىقىغا قىستۇرۇپ قويدى، كېيىن ئۆزى بېرىپ تونۇر ئۈستىدىكى سامسىلاردىن ئوننى ئېلىپ قاپاققا سالدى - دە، توپتوغرا مېڭىپ سېپىل دەرۋازىسىنىڭ بىر چېتىدە

چوڭ ياستۇقنى قولتۇقلاپ تەسۋى تارتىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئالدىدىكى دۈگىلەك پەس شىرە ئۈستىدە بىر چەينەك كۆك چاي قۇيۇلغان ئۈچ پىيالە تۇرۇپتۇ، ئۈچ باي شىرە چۆرىسىدە ئولتۇرۇپ خۇشال سۆزلىشىۋاتاتتى. ئەۋلىيا ئاتىنىڭ كەلگىنىنى كۆرۈپ ئۇلارنىڭ تەرى بۇزۇلدى، شېرىن پاراڭلىرى توختاپ قالدى. ئەۋلىيا ئاتا تەسۋى تارتىپ ئولتۇرغان ئادەمگە قاراپ:

— بايۋەچچە، بەش تەڭگە چىقارسىلا، — دېدى بۇيرۇق قىلغاندەك.

— بەش تەڭگە؟ — دېدى ھودۇقۇپ باي، — نەدىكى بەش تەڭگە، تېخى نامازدىن چىقىپ بىر تەڭگىلىك سودىمۇ قىلمىدىم.

— مانى پۇراپ باققىنا، نېمە پۇرايدىكەن، — دېدى ئەۋلىيا ئاتا قارامتۇل يوغان مۇشتۇمىنى باينىڭ بۇرنىغا تەگكۈزۈپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ كەۋدىسى بىر ئاز ئالدىغا ئېگىلىپ، قوشۇمىسى تۈرۈلگەنىدى.

— خوپ... ھە... ھازىر، — تىترىدى باي، كېيىن ئۇياق - بۇيىنىنى ئاختۇرۇپ بىر تەڭگىلىك تىيزىدىن بەشنى چىقىرىپ ئەۋلىيا ئاتىغا ئۇزاتتى.

— ھى... — دېدى ئەۋلىيا ئاتا مىيىغىدا كۈلۈپ، پۇلنى ئېلىپ قاپاققا تاشلىدى، — بەرمەسكە ئىلاجىڭ قانىچە؟ قانلاردىن ياسالغان پۇللار بۇ، سېنىڭ ئەمەس، بىزنىڭ... قارىغىنا، ئاغزى - بۇرنۇڭدىن قان ئېقىپ تۇرىدۇ... — ئۇ سۆزلىگەچ رەستىگە مېڭىپ كەتتى.

ياراباغ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئۇ بىر سام-

3

ياز كۈنلىرىنىڭ يېقىملىق كېچىسى، پارقىراپ چىققان يۇلتۇزلار ئاسماندا چىمىرلاپ كۆز بىلەن ئويۇنىشىدۇ. ئەنە، كۈن چىقىشتىن ئون بەش كۈنلۈك ئاي دۈپدۈگىلەك كۈمۈش پەتنۇستەك ئاستا كۆتۈرۈلدى. يۈسۈپ قادىرخان-نىڭ ھەيۋەتلىك گۈمبىزىنىڭ يېشىل كاھىشى پارقىرىدى. جاھان يورۇپ كۈلگەندەك قىلدى... تەبىئەت گۈزەل، كىشىگە زوق بېرىدىغان كېچە... ئەمما نەدىكى زوق دەي-سىز؟ ماتەمنىڭ يامۇلىدا يېشىل چىراغ نۇرىدا، باي - غو-جاملارنىڭ «دۆلەت باغ» «نەزەر باغ» لىرىدا، خىلۋەت سارايلىرىدا قاقاقلاپ كۈلۈپ «زوق» ئېلىۋاتقانلار بول-غىيدى، لېكىن، ئۇ ئېغىز - بۇرۇنلىرىدىن قان پۇراپ تۇر-غان قانخورلارنىڭ ئېچىلماي سولغان سانسىز بىچارە جان-لار ھېسابىغا قىلىۋاتقان ئەيشى - ئىشرەتلىرى... لېكىن، نامراتلار زارلىماقتا، قەشقەر نالە قىلماقتا. ئىڭرىماقتا... قەيەردىدۇر، يىراقلاردا دەھشەتلىك گۈلدۈرمامىنىڭ ئاۋا-زى ئاڭلانماقتا...

ئەۋلىيا ئاتا ئويچان ھالدا كېلىپ «ئۆيى» تېمىغا يۆلىنىپ ئايغا قاراپ ئولتۇردى. تۈمەن دەرياسىنىڭ ياقى-لىرىدىكى سۇۋادان تېرەكلەر ئارىسىدىن ئەمدى كۆتۈرۈل-گەن تولۇنئاي گويا كى ئەۋلىيا ئاتىغا قاراپ كۈلەتتى. ئۇنىڭ پېشانىسىنى سىلايتتى. ئەۋلىيا ئاتا بىر ۋاقىتلاردا گۈزەل قىز بىلەن كېچىلىرى ئايغا قاراپ ئۇزاققىچە شې-

قاتار ئولتۇرۇپ تىلەمچىلىك قىلىۋاتقان دىۋانىلەرنىڭ ئالدىغا باردى. دىۋانىلەر ھۆرمەت بىلدۈرۈپ ئورۇنلىرىدىن قوزغىلىشتى. ئۇ، سامسىلاردىن بىر قانچىنى قاپاقتىن ئېلىپ دىۋانىلەرگە ئۈلەشتۈردى. سەككىز دىۋانىغا بىردىن بەردى. بىردىنى ئۆزى يېدى، دىۋانىلەر سامسىنى يېمەي قويۇنلىرىغا سېلىشتى.

ئەۋلىيا ئاتا لوڭقۇلداپ مېڭىپ، گوڭۇلداپ ناخشا ئېيتىپ، دەرۋازىدىن چىقىپ تۆۋەنلىدى. يارباغ مەسچىتىنىڭ ئالدىغا بارغاندا ئۇنىڭ كونا ئەپكەش دوستى ئىككى سوغا سۇ ئارتقان ئېشىكىنى ھەيدەپ، تۆمەن دەرياسى تەرەپتىن چىقىپ كەلدى.

— ھوي ھېيتىم! — دېدى ئەپكەش ئەۋلىيا ئاتىغا قاراپ، كېيىن بىر قولى بىلەن ئېشىكىنىڭ بويىنىدىن تۇتتى، — نەگە ماڭدىڭ؟

— سەن تېخىچىلا مېنىڭ ئېتىمنى ئۇنتۇماپسەن، — دېدى ئەۋلىيا ئاتا كۈلۈپ، — نەدىكى «ھېيتىم؟» ھېيتلار ئاللىقاچان ئۇ دۇنياغا كەتتى.

— قەدىنازلىق ئۇنتۇلۇپ كەتمەيدۇ-دە، ئاداش، — دېدى ئەپكەش. ئىككى دوست بىردەم ئەھۋاللاشتى. ئەۋلىيا ئاتا قاپاقتىن بىر سامسىنى ئېلىپ دوستىغا بەردى-دە، تۆمەن دەرياسى بويىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى...

ئۇ، تۆمەن دەرياسى بويىغا بېرىپ ئولتۇردى. پۇتقولىنى يۇيۇپ بىردەم ھاردۇق ئالدى. كېيىن دەريا بويلاپ تۆۋەن يۈرۈپ كەتتى... ئۇ، تۆشۈك دەرۋازىسىنىڭ كۆزىدە بىردەم ئايلاندى، كېيىن مازارغا قاراپ مېڭىپ كەتتى...

قېقىپ كىرىپ كېتىشتى...

«ئەجەب ئىش؟! شۇنچە سىرلىق. ئالدىراش، كىگىزلىك ئىچىدە ئادەم بولمىسۇن يەنە!؟» ھېيتەم مۇشۇنداق ئويلاپ تۇرۇشىغا ھېلىقى باشلاپ كەلگەن ئادەم چىقىپ ئۇنىڭغا بىر نەچچە پۇل بېرىپ كېتىشكە بۇيرۇدى. ئۇ تاشقىرىدىكى ھويلىغا چىققاندىن كېيىن، بىر چەتتىكى ئاتخانىغا ئاستا كىرىپ بىر پەس مۆكۈنۈپ ئولتۇردى. ئاندىن كېيىن ئىچكىرىدىن سوغا ئارتقان ئېشەكنى ھەيدەپ بالا ئەپكەش دوستى چىقتى. ھېيتەم ئۇنىڭغا ئەھۋالنى ئېيتتى. قاراڭغۇ چۈشۈپ ھويلا - ئارام تىنجىغاندىن كېيىن ئۇلار ئاۋايلاپ باغقا كىردى. ئاستا بېرىپ قۇدۇققا قولاق سېلىشۇدى، بىرسىنىڭ بوغۇلۇپ يىغلاۋاتقان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئەپكەش ئارغامچىغا ئېسىلىپ چۈشۈپ، بىر قىزنىڭ كىگىزدىن تۆشۈك ئېچىپ يۇقىرىغا قاراپ يىغلاپ، بېلىگىچە سۇدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى. ئەپكەش: «قورقما» دەپ چۆچۈپ كەتكەن قىزنى تىنجىتتى ۋە، ئارغامچىنى لىڭشىتىپ ھېيتەمگە بىشارەت بەردى. ھېيتەم ئۇنى ئاستا يۇقىرىغا تارتتى...

ئەۋلىيا ئاتا غەيرىتىگە ماختانغاندەك كۈلۈمسىرەپ قويدى، كېيىن يەنە خىيالغا كەتتى.

... مانا ئەۋلىيا ئاتىنىڭ ئۆيى — قۇمدەرۋازا تېشىدىكى بىر كونا يالغۇز ئۆي. كىچىككىنە ھويلا، بىر تۈپ ئۈجمە. ئۇنىڭ يېنىدا 2 — 3 كىشى پاتقۇدەك بىر سۇپا. ھېيتەمنىڭ ئانىسى سۇپىدا ئولتۇرۇپ قۇدۇقتىن چىققان قىزنىڭ چىگىشىپ كەتكەن سىكىلەكلىرىنى

ۋىن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغانلىرىنى ئەسلەپ چوڭقۇر خىيال-
غا چۆكۈپ كەتتى... ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆتمۈشنىڭ
سۈرەتلىرى تىزىلىپ ئۆتمەكتە؛

ھېيتىم ئون يېشىدىلا دادىسىدىن يېتىم قالدى، دا-
دىسى ھامماللىق قىلاتتى. بىر كۈنى ئېغىر يۈك بىلەن
يىقىلىپ بېلى سۇنۇپ ئۆلۈپ كەتتى، ئانىسى چاق ئېگىرىپ مىڭ
بالالىقتا تىرىكچىلىك قىلدى، ھېيتىمنى چوڭ قىلدى. بىر
نەچچە يىل ئۇنى كونا مەكتەپتە ئوقۇتتى. ھېيتىم كىچىك-
كىدىلا دادىسىدىن قالغان ئارغامچىنى ئېلىپ ھامماللىققا
كىرىشتى، چىشىنى چىشلەپ 4 — 5 يىل ئەمگەك قىلدى.

بىر كۈنى كەچقۇرۇنلۇقى بازاردىن ئۆيىگە يانماي-
دەپ تۇرغاندا، بىر ئادەم ئۇنى باشلاپ «قوناق سارى-
يى»غا ئېلىپ باردى، ئۇ يەردىن بىر تالاي يۈكنى يۈ-
دۈپ ھېلىقى ئادەمنىڭ كەينىدىن ماڭدى. بىر ۋاقىتتىن
كېيىن بىر كاتتا ھويلىغا كىردى. يەنە ئىچكەركى ھوي-
لىغا ماڭدى... پېشايۋاندىن ئۆتۈپ ئايلىنىپ باغ تەرەپكە
كىرگەندىن كېيىن يۈكنى بىر كىچىك ئامبارغا ئېلىپ كىر-
دى. ھېلىقى ئادەم: «تۇرۇپتۇر» دەپ كىرىپ كەتتى. قا-
راڭغۇ چۈشتى، ئۇ چىقمىدى، بىر دەمدىن كېيىن پېشاي-
ۋاننىڭ نېرىقى چېتىدىكى بىر ئىشىك ئېچىلىپ، ئىككى
ئادەم كىگىزگە ئورالغان بىر نەرسىنى كۆتۈرۈپ ئالدىراش
چىقىپ كەلدى. ئورالغان نەرسە تىپىرلايتتى، ئۇنىڭدىن
بوغۇق ئاۋاز ئاڭلىناتتى. ھېيتىم ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.
ئاڭغۇچە ئۇلار ئورالغان نەرسىنى ئالدىراش ئېلىپ بېرىپ تال-
بارگىنىڭ نېرىسىدىكى قۇدۇققا تاشلاشتى ـ دە، چاپانلىرىنى

ئانامنىڭ ئېيتىشىچە، ئانام ماڭا تۇغۇت تۇرالغۇدا ياتقاندا دادام باينىڭ بېغىدىن بىر دوپپا ئۈجمە تېرىپ ئېلىپ كې-لىپ بېرىپتىكەن، مۇشۇ گۇناھى ئۈچۈن باينىڭ غالچىسى قاتتىق ئۇرۇپ دادام ئۈچ كۈن ياتقانىمىش.

— ۋاي بىچارىلەيەي... داداڭمۇ يېشىڭنى ئېيتمىغانمۇ؟

— دادام، بالام، تۇغۇلغىنىڭىزغا يېرىم قەنە بولۇپ قالدى، دېگەندى.

— بۇ سۆزنى قاچان ئېيتقان؟

— ئۈچ يىل بولدىغۇ دەيمەن.

— ھە، ھە... ئۈچ يىل ئىلگىرى يېرىم قەنە دې-گەن بولسا، بىر قەنەنى ئوتتۇز يىل ھېسابلىساق، يېرى-مى ئون بەش، ئۇنىڭغا يەنە ئۈچ يىلنى قوشساق ئون سەككىز... گۈزەل قىز، ئون سەككىزگە كىرىپسەن، يېشىڭ يېتىپ قاپتۇ قىزىم.

گۈزەل نېمىشقىدۇ يۈزى بىر ئاز قىزىرىپ، ئوڭاي-سىزلانغاندەك بولدى.

ھېيتىم قەددى - قامىتى كېلىشكەن بۇ قىزغا قاراپ ئولتۇراتتى. ئانا چاچلىرىنى تاراپ، يۈز- كۆزىنى ئېيتىش-تۇرغاندىن كېيىن گۈزەل تېخىمۇ گۈزەل بولۇپ كەتتى. ھېيتىم گۈزەلنىڭ ئەككى كۆزىگە تىكىلدى. قويۇق، ئۇزۇن قارا قاشلار ئاستىدا غەمكىن، لېكىن ئۆتكۈر بىر جۈپ قوي كۆز ھېيتىمگە «لاپ» قىلىپ بىر تىكىلدى - دە، كېيىن يەرگە قادالدى. ھېيتىم ئۇنىڭغا كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى تىترىگەندەك بولۇپ كەتتى. ئۇ قىزنىڭ يەنە قارىشىنى تەلمۈرۈپ كۈتەتتى، قىز قارىمىدى،

چىرىگۈپ، ياغاچ تارغاقنى ئاۋايلاپ تاراۋاتىدۇ، ئۇ بىر ۋاق-
تىن تاراپ، بىر ۋاقتىن گەپ سورايدۇ:
— ئىپتىڭ نېمە قىزىم؟
— گۈزەل.
— ئەجەب ياخشى ئات ئىكەن. ئىپتىڭغا لايىق ئۆز
قىز بوپسەن. ئۇلار سېنى نېمىشقا قۇدۇققا تاشلاشتى؟
— يەر ئاستىدىكى ئۆيدە سولاقلىق بىر ئادەمگە
ئوغرىلىقچە نان بەرگىنىم ئۈچۈن.
— ئۇ كىم ئىكەن؟
— بىلمەيمەن، ئۇنى يوشۇرۇپ تۇتۇشىدۇ. قاتتىق
قىينايدۇ.
— ھە، ھە، بۇنىڭدا چوقۇم بىر گەپ بار، — دېدى
ئانا. بىر ئار ئويلىنىپ — ئاتا - ئاناڭدىن قانداقچە
ئايرىلىپ قالدىڭ؟
— ئاتا - ئانام يوق، — دېدى قىز ۋە كىچىكىدە بىر نەر-
سە تىقىلىپ قالغاندەك گەپ قىلالماي تۇرۇپ قالدى ... —
ئۇلارمۇ مۇشۇ باينىڭ ئۆيدە جاپا چېكىپ ئۆلۈپ كەت-
تى، — ئۇ يېڭى بىلەن كۆز يېشىنى ئېيتتى.
— كۆڭلۈڭنى بۇزما قىزىم، مانا مەن ئاناڭ، مانا
ماۋۇ ھېيتىم سېنىڭ ئاكاڭ، — ئانا ئۇچىمگە يۆلىنىپ قىز-
غا تىكىلىپ قاراپ ئولتۇرغان ھېيتىمنى كۆرسەتتى، ھېي-
تىم «شۇنداق» دېگەندەك كۈلۈپ قوزغىلىپ قويدى.
— يېشىڭ قانچىدە؟ — دەپ سورىدى ئانا، قىزنىڭ
چېچىنى تاراپ بولۇپ.
— بىلمەيمەن، ئۇچىمە پىششىقىدا تۇغۇلۇپتىكەنمەن،

تۇردى. گۈزەل ھامماچىسىغا چاق ئېگىرىپ ياردەم قىلىدۇ. ھېيتىم شولاقتىن تۈز ئەپكېلىپ ساتىدۇ. بەزىدە ئەندىشە پەيدا بولغاندا ھېيتىم بىلەن گۈزەل كۈندۈزى پاختەكلىنىڭ يۇقىرىسىدىكى قومۇشلۇققا بېرىپ مۆكۈپ ياتىدۇ. كېچىسى قايتىپ كېلىدۇ. ھېيتىم ئارىلاپ كېچىسى بېرىپ ئانىسىغا ياردەملىشىپ ھال - ئەھۋال ئۇقۇپ قايتىدۇ.

ھېيتىم گۈزەلگە خەت ئۆگەتتى. گۈزەل تىرىشىپ ئۇزاق ئۆتمەي ساۋاتىنى چىقىرىپ ئالدى. ئاندىن ئۇلار ھامماچىسىنىڭ ئۆيىدىكى يۇقىرىقى تەكچىدە توپا بېسىپ ياتقان كونا كىتابلارنى ئوقۇيدىغان بولدى. تەكچىدە ھامماچىسىنىڭ ئېرىدىن قالغان دىنىي كىتابلاردىن باشقا يەنە تارىخ، ئەدەبىيات توغرىسىدىكى كونىچە قولىيازمىلار باركەن. «ناۋايى»، «زەلىلىي»، «مەشرەپ»، «يۇسۇپ - زىلەيخا» پارچىلىرىمۇ باركەن. بۇلارنى ئوقۇۋېرىپ ئۇلارغا ياد بولۇپ كەتتى. بۇ كىتابلار مۇشۇ بىر جۈپ ياشقا خېلى - خېلى نەرسىلەرنى ئېيتىپ بەردى. ئۇندىن باشقا ئۇلار خەلقنىڭ ناخشا - قوشاق بېيىتلىرىنى، ھېكايە - چۆچەكلىرىنى قىزىقىپ ئاڭلايدىغان، ئۇنىڭدىن بەھرى ئالىدىغان ۋە گۈزەل بىر ئوبدان ناخشا ئېيتىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ھېيتىمدىن توختىماي ھەر خىل سوئاللارنى سورايتتى، ھېيتىم ئۆزى بىلگىنىچە جاۋاب بېرەتتى. سوئاللارنى بىللە يېشەتتى. لېكىن «دۇنيادا نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق تەڭسىزلىك بولىدىغاندۇ؟» دېگەن سوئالغا جاۋاب تاپالماي باشلىرى قاتاتتى.

ھېيتىم بىلەن گۈزەل پات - پات يېزىنىڭ يۇقىرى-

لېكىن ئۇ ھېيتەمنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرغىنىنى پەملىدى بولغاي، ئاستى كالپۇكىنى يۇمشاققىنە چىشلەپ قويدى ۋە جىلۋە قىلىپ چىچىنى ئارقىسىغا تاشلىدى...

ھېيتەم بىر نېمىدىن سەكچى بولۇپ تۇراتتى. ئىشىك ئېچىلىپ ھودۇققان ئەپكەش كىرىپ كەلدى.

— ۋاي ھېيتەم، ئىش چاتاق،— دېدى ئۇ پېشانە تېرىنى بەلبېغى بىلەن ئېتىپ، — بايلار قۇدۇقتا ھېچ نېمە يوق، دەپ ھەممە ياقنى ئاختۇرغىلى تۇردى. يامۇلغىمۇ خەۋەر قىلىپتۇ. ئۇلار: «شۇ كۈنى ئاخشام ھويلىغا كىرگەن ھامما ل كىم ئىدى؟» دەپ سۈرۈشتە قىلىۋاتقۇدەك.

ھەممىسى چۆچۈدى. قىز ئاتىنىڭ بېقىنىغا سوقۇنۇپ ئۇنى قۇچاقلاپ ئالدى. ھېيتەم ئورنىدىن قوپۇپ بىرىپ ئىشىكنى ياپتى.

— قانداق قىلىش كېرەك؟ — دېدى ئۇ ئەنسىرەپ.

ئۇيان - بۇيان ئويلاشقاندىن كېيىن ئاتا چارە تاپتى. ھېيتەم بىلەن گۈزەلنى پاختەكلىدىكى ھاماچىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئەھۋال بىلىغۇچە چەتتىرەك تۇرۇشنى ئېيتتى. ھېيتەم بىلەن گۈزەل ئۆيدىن چىقىپ، كوچىلاردىن ماراپ ئۆتۈپ يۈسۈپ قادىرخان مازىرىنىڭ ئىچىدىكى بىر گۈمبەزگە مۆكۈپ كەچ قىلىشتى. قاراڭغۇ چۈشكەندىن كېيىن پاختەكلىگە چىقىپ كەتتى.

ئەۋلىيا ئاتىنىڭ قوشۇمىسى ئېچىلدى. ئۇ، ئورنىدىن قوزغىلىپ قويدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا سىرداش يېزىسى پەيدا بولدى.

... ھېيتەم بىلەن گۈزەل ھاماچىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ

گۈزەل: يېنىمدا بولغاچقا شېئىر، بۆرە ماڭا پەسەنت ئەمەس،
كەر بالانەڭ دەشتىدە شېئىر، ئارقىڭغا يانامدىكەن؟
ھېيتەم: يەڭمەت يادىماس سۆزىڭدىن، شېئىر يانمايدۇ ئىمزىڭدىن،
گۈزەلىم بولغاي ئەمىن، شېئىر - شېئىرلىكىن قىلمامدىكىن؟!

گۈزەل ھېيتەمنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزىگە «لاپ» قىلىپ قارىدى - دە، ئۆزىنى ھېيتەمنىڭ قۇچىقىغا يېنىك تاشلىدى. ھېيتەم ئۇنى باغرىغا بېسىپ پېشانىسىدىن سۆيدى. ئىككىيلەن يېشىل چىملىققا دومىلىدى... ئۇلار چۆپلۈكتە ئوڭدا يېتىپ يەنە ئۇيغا كەتتى...

— گۈزەل.
— ھە...
— نېمە ئويلاۋاتىسەن يەنە؟
— ھە، ئۆزۈملا.
— تويىنى قاچان قىلىمىز؟
— توي بولغان كۈنى.
— قاچان بولاركەن؟
— بولغان چاغدا...

ئۇلار كۆپكۆك ئاسمانغا قاراپ ئۇزاقىقىچە ئوڭدا يېتىشتى... ئەۋلىيا ئاتا گۈمبەزگە يۆلەنگىنىچە خىيال قىلماقتا. شېرىن خىيال ئۇنى كۈلدۈردى. يېنىدا ياتقان گۈزەلنىڭ بېشىنى سىلىغۇسى كەلدى... لېكىن قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈش ئۇنىڭ خۇشاللىقىنى بۇزۇۋەتتى،

ئەنە، بىر جۈپ سەرگەردان ياش كونا بوغجۇملىرىنى ئۆشنىسىگە ئارتىپ شەھەرگە قاراپ كېتىپ بارماقتا. دەر-

سىدىكى قومۇشلۇققا بېرىپ ھەم كۆزدىن يىراق بولۇپ ھەم ئويناپ قايتاتتى. مانا شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرى ئۇلار قومۇشلۇقنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتكەن ئۆستەڭ ياقىسىدىكى يېشىل چىملىقتا ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىپ، تەڭلا خىيالغا چۆكۈپ قالدى. ھېيتىم بىر چىۋىقنى سۇغا سېلىپ سۈزۈك سۇ بىلەن ئوينىشىپ خىيال قىلاتتى. گۈزەل بىر تال ئوتنى چىشلەپ ئۆستەڭ بويىدىكى مەجنۇن تالنىڭ سۇغا ساڭگىلاپ تۇرغان «چوكانتال»لىرىغا قاراپ خىيال قىلاتتى. ئەنە بىر جۈپ سېرىق قۇچقاچ كېلىپ سۆگەتكە قوندى. گۈزەل ھېيتىمنىڭ قولىدىكى چىۋىقنى بېسىپ ئۇنىڭغا قۇشقاچنى شەرەت قىلدى. ئىككى قۇشقاچ ئاۋۋال ۋىچىرلىشىپ چىرايلىق سايراشتى. كېيىن قاناتلىرىنى كېرىپ بىر - بىرىنىڭ تۇمشۇقىنى چوقىدى. ئۇندىن كېيىن بىر نېمىنى تۇيغاندەك چۆچۈپ باشلىرىنى كۆتۈردى - دە، «پۇر» قىلىپ ئۇچۇپ كەتتى. گۈزەل ھامان خىيال قىلىپ قۇشقاچلار ئۇچۇپ كەتكەن تەرەپكە قاراپ تۇردى. كېيىن بېيىت ئېيتتى:

گۈزەل: ئىككى قۇشقاچ ئۇچتى جۈپ، ماكانىغا قايتارمىكىن،
ئايلىنىپ پەرۋاز قىلىپ مۇرادىغا يېتەرمىكىن؟
ھېيتىم: ھېيتىم بىلەن گۈزەلگە ئاچتى باھار قويىنىنى،
بۇ گۈزەل چىمەندە يايراپ ھۆسنىگە تولامدىكىن؟
گۈزەل: كىم بىلەركى بۇ پەلەكنىڭ چارقى قانداق ئايلىنار،
تەلمۈرۈپ قوش چوغ يۈرەك ئارمانىغا يېتەمدىكىن؟
ھېيتىم: قوش يۈرەكلەر رىشتىسى چىڭ، كىم ئۈزەلەيدۇ ئۇنى،
دوتەيى، باي غوجىسى قورقماي يېقىن كېلەمدىكىن؟

لاتتى. ھازىرمۇ ئۇنىڭ قايغۇلۇق خىيالىدىن ئۇ قاراڭغۇ زىندان ئۆتۈشكە باشلىدى: ئەنە گۈندىخانا — قىرىق، ئەللىك كىشى قىستىلىپ ياتقان بىر پاسكىنا ئۆي، كۈندۈزى كىشەنلەرنىڭ شاراقشىشلىرى، كېچىلىرى ئاغرىق «گۇناھكار» لارنىڭ ۋاي- ۋايلاشلىرى كىشىگە ئارام بەرمەيدۇ. ئەتىگەنلىكى بىر ئاز ئاداپ بەرگەندىن كېيىن «گۇناھكار» لارنى گۈيزا - كىشەن بىلەن يامۇل ئالدىدىكى ئېگىز تام ئالدىغا تىزىپ قويىدۇ. تاماقنى ئۆزلىرى تىلەپ يېيىشلىرى كېرەك. كايىلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن تاماق ئېلىپ كېلىپمۇ بېرىدۇ...

ھېيتىم گۈلدىخانىدا قىرىق ياشلاردىكى بىر ئۇقۇمۇشلۇق ئادەمنى ئۇچراتتى. ئۇ، ھېيتىمگە قىزىقتى، ئىككىسى جىق سۆزلىشىدىغان بولدى. ئۇ ئادەم ھېيتىمگە دۇنيادىن، قەشقەردىن، شىنجاڭدىن نۇرغۇن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرەتتى. ھېيتىم كۆزى ئېچىلغاندەك بولۇپ قالدى. ئاستا - ئاستا ئۇنىڭ كاللىسىدا كۆپلىگەن سوئاللار تۇغۇلىدىغان بولۇپ قالدى.

بىر كۈنى ھېيتىم يامۇل ئالدىدا «تىلەمچى» لىك قىلىۋاتقاندا ئەپكەش دوستى كېلىپ ھېيتىمگە ئىككى گىردە بەردى - دە، گۈزەلنىڭ ئەھۋالىنىڭ خارابلىقىنى، باينىڭ ئازابلاۋاتقانلىقىنى، ئانىسىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى، ھاممىسى ئارىلاپ خەۋەر ئېلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى، ھېيتىم كۈندۈزى قاتتىق ئويلىدى، كېچىسى دومىلاپ ئۇخلىمىدى. ئاخىرى ئۇ قېچىشقا قارار قىلدى. ياندۇرقى كېچىسى ھەممە ئۇخلىغاندا باشقىلاردىن ئۆگىنىپ ئالغان چا-

يا بويىغا كېلىپ ئۇلار قاراڭغۇ چۈشۈشنى كۈتۈپ ئولتۇردى. قۇياش ئۇلارنى ئەگىلىتىپ تاغ ئارقىسىغا مۆكمەكتە ... ئۇلار كېچىسى ئىشىكنى ئۇرغاندا ئانا ئىشىكنى ئېچىپ چۆچۈپ كەتتى. كېيىن گۈزەلنى قۇچاقلاپ كۆز يېشى قىلدى. ئۇلار خېلى مۇڭدىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، ھېيتىم تالاغا چىققانىدى، يول ياقىسىدىكى تېرەكنىڭ ئارقىسىغا بىر قارا لەرسە يوشۇرۇنغاندەك قىلدى، ئۇندىن كېيىن ئۆينىڭ ئارقىسىدا بىر شەپە ئاڭلاندى. ھېيتىمنىڭ تېنى جۇغۇلداپ دەرھال ئۆيگە يۈگۈردى... ئۇ ئەمدى ئەھۋالنى ئۆيدىكىلەرگە ئېيتىپ تۇراتتى، ئىشىك ئەنسىز ئۇرۇلدى... ئاڭغۇچە ئىشىكنى ئىتتىرىپلا قىلىچ، كالتەك تۇتقان 4 — 5 ئادەم سۈرلۈك كىرىپ كەلدى - دە، بىرسىنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن ھېيتىمگە يېپىشتى. ھېيتىم قارشىلىق كۆرسەتتى. بىر — ئىككىسىنى ئۇرۇپمۇ يىقىتتى، بولمىدى. ئاخىرى، ئۇلار ھېيتىمنى باغلاپ ئالدى. ئۇنى ئېلىپ ماڭغاندىن كېيىن، يەنە 3 — 4 كىشى كىرىپ، زارلاپ قاخشاپ تۇرغان گۈزەلنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ ماڭدى... ئانا داتلاپ يىغلاپ قاخشاپ قالدى...

... ھېيتىم يامۇل گۇندىخانىسىغا، گۈزەل باينىڭ دوزىخىغا تاشلاندى...

4

ھېيتىم گۇندىخانىنى دائىم قايغۇ بىلەن ئەسكە ئا-

بايىنىڭ خوتۇنى: «ۋايجان، ئادەم بارمۇ!...» — دەپ ۋارقىرىغانچە ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى. باي سەكرەپ قوپۇپ چەتكە قاچماق بولۇۋىدى، لېكىن، ھېيتەمنىڭ كۈچلۈك قوللىرى ئىككى دولىدىن تۇتۇپ تامغا قىستاپ قىمىرلاتمىدى. باي ئارقىسىدىكى تەكچىدە تۇرغان كەكىنى ئېلىپ ھېيتەمنىڭ بېشىغا كۆتۈرگەنىدى. ھېيتەم باينىڭ قولىغا ئۇرۇپ كەكىنى ئىرغىتىۋەتتى، ئۇ قارىماي تۇرۇپ قولىنى ئارقىسىغا سوندى، گۈزەل دەرھال يەردىكى كەكىنى ھېيتەمگە سۇنۇپ بەردى، ھېيتەم كەكىنىڭ چۈلدىسى بىلەن تىترەپ تۇرغان باينىڭ بېشىغا شۇنداق قاتتىق ئۇردىكى، باينىڭ بېشى يېرىلىپ، مېڭىسى چاچراپ چىقتى ۋە يەرگە يىقىلدى. ھېيتەم ئىككى قولى بىلەن كۆزلىرىنى ئېتىپ بۇلۇڭدا تۇرغان گۈزەلنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ھويلىغا ئېتىلدى...

ھېيتەم ھويلا تېمىنىڭ ئۈستىدە ئېڭىشىپ گۈزەلنىڭ قولىدىن تارتىۋاتاتتى. تاشقارقى ھويلىدىن كىرگەن كالتەكلىك ئىككى ئادەم يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە گۈزەلگە ئېسىلدى ۋە ئۇنى تامنىڭ ئوتتۇرا بېلىدىن تارتىپ چۈشۈردى. ھېيتەم دەرھال سەكرەپ چۈشۈپ كالتەكچىلەر بىلەن ئېلىشىپ ئۇلارنى ئۇرۇپ دومىلىتىۋەتتى؛ ئۇ، يەنە يامىشىپ تامغا چىقتى. گۈزەلنى قولىدىن تارتتى... بىر كالتەكچى دەلدۈگىنىپ قوپۇپ تام ئۈستىگە چىقاي دەپ قالغان گۈزەلنىڭ پۇتىغا كالتەك بىلەن بىرنى ئۇرۇۋىدى، گۈزەل «ۋايجان!» دېدى — دە، يەرگە يىقىلدى. ھېيتەم: «گۈزەل — گۈزەل، نېمە بولدى؟ قول-

رە بىلەن بىر ئامال قىلىپ كىشەننى بوشاتتى، تۈن يې-
رىمىدىن ئۆتكەندە ساقچىنىڭ ئېرىغا ماڭغىنىدىن پايـ-
دىلىنىپ ئاستا ئىشىكتىن چىقتى - دە، بىر بۇلۇڭدا مۆ-
كۈپ بىر پەس ئولتۇردى، كېيىن ئىككى هويلا تاملى-
رىدىن ئاتلاپ، كۈن پېتىش ياقتىكى جانان كوچىسىغا
ئۆتتى. بۇ خالتا كوچا بولۇپ، كوچىنىڭ ئۈستەڭبويى-
رەستىسىگە قارىغان دەرۋازىسى قۇلۇپلانغان، بىر جەسەك-
چى «تاك - تاك» قىلىپ كوچىدا مېڭىپ يۈرەتتى. چى-
قىشقا بولمايدۇ. ئۇ، بىر قۇرۇق ئېرىق كۆۋرۈكىنىڭ تې-
گىدە كېچىنى ئۆتكۈزدى. ئەتىسى دەرۋازا ئېچىلغاندىن
كېيىن جانان كوچىسىدىن چىقىپ ئايلىنىپ سېپىلنىڭ جە-
نۇبىدىكى مازارغا بېرىپ، بىر پۇچۇق گۈمبەزگە كىرىپ
ئۇخلىدى، كۈندۈزنى شۇ يەردە ئۆتكۈزدى...

يېرىم كېچە ... بىر چوڭ هويلىنىڭ ياسىداق سا-
رىيىدا غۇۋا لامپا يورۇقىدا، قاتمۇ قات تاۋار يوت-
قاندا بىر يوغان قورساق ئادەم ئىشتانچاق پېتى يېتەپتۇ.
ئۇنىڭ يېنىدا سېمىز خوتۇنى ئىچ كۆڭلەك بىلەن تەتۈر
قاراپ خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتاتتى. گۈزەل مۆگدەپ
باينىڭ پۇتىنى تۇتۇۋاتاتتى. مۇشۇ پەيتتە هېيتەم بىر ئې-
گىز ئەنجان تامغا يامىشىپ چىقىپ كېتىپ باراتتى... ئۇ،
باغ تەرەپتىكى پېشايۋانغا قاراپ تۇرغان چوڭ دېرىزىنى
غەزەپ بىلەن تارتىپ ئاچقاندا، ئۆيدىكىلەر چۆچۈپ كەت-
تى. گۈزەل دېرىزىدە بۈركۈتتەك ئېتىلىشقا تەييار تۇر-
غان هېيتەمنى تونىدى - دە، ئىختىيارسىز ئىككى قولى
بىلەن بېشىنى تۇتۇپ «ۋاي هېيتەم» دەپ توۋلىۋەتتى.

راق تۇردى. «ھەممە يەردە قازاننىڭ قۇلىقى تۆت» ئىكەن. نەگە بارسا جاپالىق ئەمگەك قىلىپ ئاران قورسىقىنى تويغۇزۇپ يۈردى. ئىش قىلىپ يالىڭاچ قالمىدى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە «قەشقەردە ھۆكۈمەت باشلىقلىرى ئالمىشىپتۇ، يېڭى باشلىق خەلققە نۇرغۇن ياخشىلىق ۋەدە قىپتىمىش...» دېگەن گەپلەر تارالدى. ھېيتىم، كېچە - كۈندۈز ئۆيىدىن كەتمىگەن ئانىسى بىلەن گۈزەلنى تېخىمۇ ئەسلەيدىغان بولۇپ كەتتى. ئاخىرى بىرنەچچە ئاغىنىلىرىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن قىشنى ئۆتكۈزۈپ ئۆرۈك چېچەك ئاچقاندا تەۋەككۈل قىلىپ قەشقەرگە قاراپ يولغا چىقتى. يول يىراق، سەپەر قىيىن، مەدىكارلىق، سەرگەردانلىق، يولۇچىلىق... ئالتە ئاي دېگەندە قەشقەر تەۋەسىگە يېقىن كەلدى. يېڭىساردا بىر ئاي ئىشلەپ يولغا چىقتى.

ھېيتىم تازغۇندا بىر پەس ئارام ئېلىپ ئازراق قورسىقىنى تويغۇزۇۋالغاندىن كېيىن يولغا چىققانىدى. ئۇ يولنىڭ قۇمسال توپىسىنى دەسسەپ قەدىمىنى سانىغاندەك سالماقلىق بىلەن مېڭىپ كېتىپ باراتتى...

بىر ھازادىن كېيىن غىچىرلىغان ھارۋىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئارقىسىغا قاراپ كۆردىكى، ياش ئايال ھارۋىنى ھەيدەپتۇ، ئۇنىڭ يېنىدا بىر ئەر كىشى ناخشا ئېيتىپ كېلىۋېتىپتۇ...

... ئەمدى ئەۋلىيا ئاتىمنىڭ كۆز ئالدىدا ھېيتىم قوشۇلۇپ ئۈچ كىشى ئولتۇرغان ھارۋا كۆرۈندى. بىرنەچچە تاغار ئاشلىق باسقان ھارۋىنى سالپاڭ قۇلاق

گىزنى ئەكېلەك!» — دېدى تام ئۈستىدە. گۈزەل ھېلىقى
كالتەكچىنىڭ تامغا يامىشىۋاتقانلىقىنى، بايىنىڭ خوتۇ-
نىنىڭ يەنە بىر نەچچە ئادەم باشلاپ كىرگىنىنى كۆرۈپ
ۋارقىرىدى: «ۋاي ھېيتىم مېنىڭ پۇتۇم سۇنۇپ كەتتى،
قېچىڭ، چاپسان بولۇڭ». ھېيتىم تامدىن چۈشمەك بولۇ-
ۋېدى، گۈزەل: «ھەرگىز چۈشمەڭ، بولمايدۇ، مەندىن
غەم يېمەڭ، چاپسان قېچىڭ، ۋاي چاپسان
دەيمەن!» — دېدى يالۋۇرۇپ...

ئەۋلىيا ئاتىنىڭ كۆز ئالدىدا ئەمدى باشقا مەنزى-
رە پەيدا بولدى:

ئىككى چېتى دەرەخلىك ئۇزۇن يولدا دولىسىغا چا-
پىنىنى ئارتىپ، كونا كۆن ئۆتۈكىنى بېلىگە قىستۇرۇپ
ئالغان ھېيتىم يالىڭاياق پېتى ياپچاندىن قەشقەرگە قا-
راپ كېتىپ بارىدۇ... كەچ كۈز. ئەتراپتىكى يېزى-
لاردا قوناق يىغىۋاتقان دېھقانلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭ-
لىرى، يىراقلاردا ئاياللارنىڭ ناخشىلىرى ئاڭلىنىپ تۇ-
رىدۇ...

ئۇنىڭ قەشقەردىن قېچىپ كەتكىنىگە توپتوغ-
را سەككىز يىل بولدى. ئاۋۋال كۈندۈزى مازارلاردا قې-
چىپ مۆكۈپ، كېچىسى مېڭىپ مەككىگە باردى. ئۇندىن
كېيىن، بىر ياقتىن مەدىكار ئىشلەپ، بىر ياقتىن مېڭىپ
يەكەن، پوسكامدىن ئۆتۈپ قاغىلىققا باردى، ئۇ يەر-
لەردە — يېزىلاردا ئىشلەپ بىرەر يىل تۇرغاندىن كېيىن
يەنە ئىلگىرىلەپ ئىلىغا بېرىپ، نەچچە ئاي تۇرۇپ،
ئاخىرى كېرىيىگە كېلىپ ئۇ يەردە ئالتە يىلدىن ئوشۇق-

— شۇنداقمىدى؟ ھېچ قاملاشمايدىغۇ — دېدى ئۇ چوكىنغا.

چوكان ئاغزىنى تۇتۇپ كۈلدى:

— قاملاشتۇرالمىغاندىن كېيىن نېمە قىلىدىكەن ئاۋارە بولۇپ، — دېدى ئۇ ئېرىگە قاراپ. — مەكەسىلە، ماۋۇ ھارۋىنى ھەيدىسىلە!

ئۇلار ئۇرۇن ئالماشتۇردى. چوكان تاغارنىڭ ئۈستىگە ياخشى جايلىشىپ ئولتۇراۋالغاندىن كېيىن، راۋاپنى چىڭراق تەڭشىدى، بېشىدىكى كونا يېڭىسار تۇمىقىنى كەينىگىرەك ئىتتىرىپ قويۇپ، چېلىشقا تەمشەلدى.

— بايا ماۋۇ كىشى ئېيتقان «گۈزەل قىز» دېگەن قوشاق، — دېدى چوكان ھېيتىمگە.

«گۈزەل قىز» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغاندا ھېيتىمنىڭ تېنى جۇغىمدە قىلىپ تىترەپ كەتتى...

چوكان ئاۋۋال راۋاپنى قوشاق ئاھاڭىغا بىر پەردە جاراڭلىتىپ چالغاندىن كېيىن سايراپ كەتتى:

چولپاننى يورۇق دەيدۇ،
زۆھرە قىزغا يېتەمدۇ؟
ئەنارخاننى ئۇز دەيدۇ،
گۈزەل قىزغا يېتەمدۇ؟

ئۇزۇن سايىنىڭ يولى كەڭ،
شېغىلى يوق ئاپئاق تاش.
ھېيتىم بىلەن گۈزەل قىز،
بوپتىكەن قوشماق ئاداش.

بوز ئات كۆچەپرەك تارتىپ كېتىپ بارىدۇ. ھارۋىكەشلەر ھېيىتىمنى ھارۋىغا چىقىرىۋالغانىدى.

— ،،ن ئاتقا ئىڭگىرچەلەتنى سېلىپ قويدۇڭمۇ، نېمە؟ — دېدى ھېيىتىم ئاتقا قاراپ.

— يوقسۇ، — دېدى ئەر كىشى، — بۇ زومىگەرنىڭ ئېتى، بىزدىن ياخشىراق يەيدۇ، ھېچ گەپ يوق.

— ھە، سىلەر باينىڭ ئۆيىدە ئىشلەيدىكەنسىلە-دە، — دېدى ھېيىتىم.

— ھەئە، ماۋۇ كىشى مېنىڭ چوكىنىم بولىدۇ. قارىڭا، كۆزى نوچى، ھارۋا ھەيدىشىدىن بىلىنىپ تۇرمامدۇ!

— ۋاي خۇدايىمەي، — دېدى چوكان بۇرۇلۇپ كۈلۈپ قاراپ، — مېنى داڭلىغىلى تۇردىغۇ تېخى. بۇ بىزنىڭ يىگىتچۇ مۇشۇنداق چاقچاقچى.

— شۇنداق ئاداش، — دېدى يىگىت، — كىچىكىمىزدىن قولىدەك ئىشلىدۇق. ئاران بالالىقتا ئۇلۇش يىلى ئىككىمىز توي قىلدۇق. بىز قەرزگە يەنە قانچە يىل ئىشلەيمىزكىن-تاڭ!؟

ھېيىتىم «شۇنداق» دېگەندەك بېشىنى لىڭشىتتى. كېيىن ئۇنىڭ كۆزى تاغارغا يۆلەكلىك راۋاپقا چۈشتى.

— ھە، راست، بايا ناخشا ئېيتىپ كېلىۋاتاتتىڭلار، يەنە ئازراق ئېيتمايمىزمۇ؟ — دېدى.

يىگىت راۋاپنى ئېلىپ تەڭشىدى. ئاندىن كېيىن گېلىنى قىرىپ ناخشا باشلىدى:

چولپاننى يىراق دەيدۇ،
زۆھرەنى گۈزەل دەيدۇ...

مادوتەي بولۇپ باشلىق،
ئارمان — ئۇنىڭ يوق بولدى.

ھېيتىم چوڭقۇر تەسىرگە چۆكۈپ ياش تولغان كۆزلىرىنى يۇمماي قاراپ ئولتۇردى. چوكاننىڭ قوشىقى بارغانچە كۈچەيمەكتە. ئۇنىڭ قىپقىزىل دۈگىلەك يۈزى تېخىمۇ قىزىرىپ، تېخىمۇ گۈزەللەشمەكتە...

ئاسماندىن چاقماق چۈشۈپ،
خان تەختىنى چاقسىكەن.
پالۋان — مەردلەر چىقىپ،
يېڭى زامان قۇرسىكەن.

كەمبەغەل جاپاكەشلەر،
ئارمىنىغا يەتسىكەن.
ھېيتىم بىلەن گۈزەل قىز،
مۇرادىغا يەتسىكەن.
...

چوكان ھېيتىمگە قاراپ، ئۇنىڭ بېشىنى بۇراپ كۆز ياشلىرىنى ئېيتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران بولدى. راۋاپ بىلەن ناخشىسىنى ئاستىلىتىپ ئۇنىڭغا قايتىدىنچە كېيىنكى قۇرلارنى ئىختىيارسىز تەكرارلىدى:
ھېيتىم بىلەن گۈزەل قىز،
مۇرادىغا يەتسىكەن.

كەپ ئاشكارا بولدى. ھېيتەم بارغانچە گۈزەل بىلەن ئۆزىنىڭ سۈرىتىنى كۆرۈشكە باشلىدى ... راۋاپ چارقىلايدۇ، چوكان سايرايدۇ.

ئاسماندىكى كۆك تورنا،
يېتىم قاپتۇ جۈپتىدىن.
گۈزەل ئايرىلىپ قاپتۇ،
ھېيتەم دېگەن دوستىدىن.

بېلىدىن ئېشىپ چۈشكەن،
گۈزەل قىزنىڭ چاچلىرى.
تۆكۈلىدۇ تاراملاپ،
قارا كۆزدىن ياشلىرى.

ھەي بىچارە گۈزەل قىز،
بوتىلاقتەك بوزلايدۇ.
زالىم زامان دەستىدىن،
يىغلاپ قاخشاپ زارلايدۇ.

ئەجەب بىر زامان بولدى،
يوقسۇللارغا خوشلۇق يوق.
خان - غوجاملار ئوينايدۇ،
قىلچى قان، كۆزى توق.

ماتەمتەي يىغلىغاندا،
خالايىق خوشال بولدى.

دە، ئاداش، — دېدى يەڭگەت گەپ باشلاپ، — ئۆرۈمچىدىكى جاڭجۇڭ مادارىن دېگەننى قەشقەرگە دوتەي قىلىپ ئەۋەتىپتىكەن. ئۇ كېلىپ ماتتەيگە تاغىنى بەردىسە ئۇنىماپتۇ، ئاخىرى مادارىن ماتتەينى دوتەي يامۇلىغا ئوراپ ئېلىپ ئۆرۈشۈپ ئۇنى قولىغا ئاپتۇ. ئاندىن كېيىن ماتتەينى، ئۆلتۈرۈپ ئۇنىڭ ئۆلۈكىنى دوتەي يامۇلىنىڭ ئالدىدىكى دارغا بىر قانچە كۈن ئېسىپ قويۇپتۇ.

... خەقلەر مۇنداق بىر ناخشا چىقاردى:

ماتتەي تۈلۈم چاشقان،
ئالۋاڭنى تولا چاچقان.
يوقرالارغا كۈن بەرمەي،
دارغا ئېسىلىپ ياتقان.

— مادارىنچۇ، قانداقكەن؟ — دەپ سورىدى هېيتىم.

— ۋايجان، بۇمۇ ئۇنىڭدىن ئېشىپ چۈشتى. «مادوتەي – مادوتەي» دېسە يوقرالارغا ياخشىلىق قىلىپ بېرىدىغاندەك قىلدى. ئۇمۇ بىر ئالدامچى ئىكەن. يەنە بىزنىڭ يېڭىشەهەردە ماشتەي دېگىنى بارىدى، ئۇ چېرىكلەرنىڭ باشلىقى ئىكەن. مادوتەي ئۇنىڭمۇ بېشىنى ئالدى. بىراق، يەنە ئۇلارنىڭ چېرىكلىرى يوقرالارنى دۇمبالىغىنى دۇمبالىغان...

هارۋا يېڭىشەهەرنىڭ قېچىچى دەۋازىسىغا بۇرالغاندا هېيتىم ئۇلارغا يېنىشلاپ رەهمەت ئېيتىپ هارۋىدىن چۈشتى. ئۇ، ئويچان هالدا كونا شەهەرگە قاراپ مېڭىپ كەتتى.

كېيىن ئۇ جەينىكى بىلەن يەكىتىنى تۈرتۈپ، ھېيـ
تىمنى كۆرسىتىپ قويىدى. ئۇمۇ ھەيران بولدى...
ھېيتىم ئاران ئۆزىنى بېسىپ، كۆز ياشلىرىنى سۈرتـ
تى ۋە چوكانغا قاراپ:
— ئەجەب توختاپ قالالىغۇ، بەك ياخشى قو-
شاقكەن، — دېدى.
— نېمە بولدى، ئاداش، — دېدى يەكىت، —
ئەجەب كۆڭلۈڭلار يۇمشاق ئىكەن. سىلەمۇ بىر دەردمەن-
مۇ نېمە؟

— «دەردى بار دەردمەنلىنى،
يالغۇز دەرەخلەردىن سوراڭ.
مەن غېرىب بىچارىنى،
زۇۋا - چېچەن ياردىن سوراڭ» دەپتىكەن، —
ئۇ بىر ئاز ئويلىنىپ قالدى. كېيىن سورىدى: —
«گۈزەل قىز...» ئۇنىڭ دەردى چوڭقۇر ئىكەن، بۇ قىز
بارمىكىن؟
— بارمىش، — دېدى چوكان، — قەشقەردە ناخشا
ئېيتىپ يۈرۈيدۇ، دەيدۇ. خەقلەرنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغ-
رىيدىكەن.
ھېيتىم يەنە بىر چوڭقۇر تىنىپ ئالدى. ئازراق
خاتىرجەم بولغاندەك بولۇپ، گەپنى يۆتكىدى.
— قوشاقنى ماتىتەي، مادۇتەيلەرنىڭ، كېپى بار-
مۇ؟
— ۋاي، سىلە، تېخى بۇ گەپلەرنى ئاڭلىماپسىلەر —

قالغانلىقىنى ... سۆزلەپ بەردى. ھېيتىم كۆزلىرىدىكى
ياشنى يېڭى بىلەن ئېيتىپ ئايالغا رەھمەت دەپ مازار
تەرەپكە قاراپ ماڭدى...

ئەمدى ھېيتىمنىڭ كۆز ئالدىدا مۇشۇ ئولتۇرغان
جاي كۆرۈندى: كەچقۇرۇن، ھاۋا بۇزۇق. قارا بۇلۇتلار
ئاسماننى قاپلىغان، ھېيتىم گۈمبەزنىڭ يېنىدىكى بىر قەب-
رىنىڭ سۈپىسىدا تەلمۈرۈپ ئەتراپقا قارايدۇ. مانا كۈن
ئولتۇرۇپ زاۋالمۇ بولۇپ قالدى...

قەبرىستانلىقتىن بىر ئايالنىڭ غەزەل ئېيتقان ئاۋا-
زى ئاڭلاندى. ھېيتىم شۇ ياققا تىكىلگەندى. قەبرىلەر
ئارقىسىدىن ئۈستىگە كونا شاتاۋا كۆڭلەك كىيگەن، ئاق
كىرگەن چاچلىرى يۈزىنى يېرىم يېپىپ مەيدىسىدىن ئاش-
قان، يۈزلىرى سارغايغان، بېشىدا كونا دوپپا، يالاڭ-
ياق بىر ئايال ئاقساپ چىقىپ كەلدى. ئۇ بىر ئاز توخ-
تاپ بىر قولى بىلەن مەيدىسىنى تۇتۇپ ئېگىلىپ قات-
تىق يۆتەلدى. يەردىكى قان ئارىلاش تۈپۈرۈككە قاراپ
قويۇپ، يەڭ ئىچىدىكى قىزىل ياغلىقنى ئېلىپ يۈزىنى
سۈرتۈپ، غەزەل ئېيتىپ كېلىۋەردى:

قانىتىم كۆيسە كۆيەركى مەن ھامان پەرۋانىمەن،
ماقالىقىم ئەلامىگا يارنىڭ ۋاپادار يارىمەن.

ناخشىنىڭ سۆزى قانچە مەنىلىك بولسا، ئۇنىڭ ئاھاڭى
شۇنچىلىك مۇڭلۇق، يۈرەكنى ئېزەتتى. ئۇ غەزەلنى
داۋام قىلدۇرالماي يەنە قاتتىق يۆتىلىپ يەرگە ئېگىلدى.

ئەمدى ئەۋلىيا ئاتىنىڭ كۆز ئالدىدا بارغانسېرى
ئايانچلىق ۋەقەلەر كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇ، ھامان
كۆمبەزگە يۆلىنىپ خىيال قىلاتتى. ئارغامچا بويى كۆ-
تۈرۈلگەن ئاي ئۇنىڭغا كۆڭۈل قويغاندەك قارايتتى...
ئەنە، ھېيىتىم ئۆزىنىڭ قەدىم جايىغا — كونا ئۆيى-
گە كەلدى. ئۆيىدىن نېمە قالسۇن؟! ئارانلا پۇچۇق تام
داغدىيىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بېشى ئايلىنىپ كۆزى قا-
راڭغۇلاشتى. بېشىنى تۇتۇپ ئاستا ئولتۇرۇپ قالدى...
— بۇ كىمدۇ؟ — دېدى بىر ئايال، — بالام، نې-
مىشقا بۇ يەردە ئولتۇرغانسەن؟
— ھە، مەن... — دېدى ھېيىتىم ئورنىدىن
قوپۇپ، — مۇنداقلا ئولتۇردۇم.
— ئەجەب بىرسىگە ئوخشىتىمەنغۇ سېنى.
— شۇنداقتۇ ئانا، مۇشۇ ئۆينىڭ ئىگىسى...؟ — ئۇ
سۆزىنى داۋاملاشتۇرالماي تۇرۇپ قالدى.
— بالام، سەن ھېيىتىم بولمىغىن يەنە؟ ماڭا قارىغىنا،
راستلا ئاناڭغا ئوخشاپ كەتتىڭغۇ.
— ھەئە، مەن ھېيىتىم.
— ۋاي بالامەي، بىچارە ئاناڭ بىر كۆزى ياش،
بىر كۆزى قان، سېنىڭ يولۇڭغا قاراپ ئالەمدىن ئۆتتى.
ئۇ مەھەللىدىكىلەر ئۆملىشىپ يەرلىكىدە قويدۇق. گۈزەل
قىزىنمۇ كۆرەلمىدى...
ئايال گۈزەل قىزنىڭ پاختەكلىدىكى ھامماچىسىنىڭ
ئۆيىدە تۇرىدىغانلىقىنى، ئارىلاپ مەشەگە كېلىپ ئاندىن
مازارنى ئايلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى، بىر پۇتى ئاجىز بولۇپ

گۈزەل ھېيتەمدىن كۆزىنى ئۈزمەي ئاستا قوپۇپ ھېيتەمنىڭ بوينىغا گىرە سالدى. قاتتىق يىغلىدى. ئۇنىڭ يۈز - پېشانىلىرىدىن سۆيدى. ئەمدى ئازراق ھوشىغا كەلگەندەك بولدى. قەبرىگە يۆلىنىپ ھېيتەم بىلەن يانداش ئولتۇردى. ئۇ، ھېيتەمنىڭ قوللىرىنى چىڭ سىقىپ ھامان بۇقۇلداپ يىغلايتتى.

— گۈزەل يىغلىماڭ، مانا مەن يېنىڭىزدا، سۆزلەڭ، ئەمدى ئەبەدىي بىللە بولىمىز.

گۈزەل يەنە قاتتىق يۆتەلدى، قان تۈكۈردى. دەم ئالالماي خېلىغىچە جىم تۇردى، كېيىن ھېيتەمنىڭ مەيدىسىگە بېشىنى قويۇپ مۇڭلۇق ئاۋاز بىلەن بايىقى غەزىلىنى باشلىدى:

قانىتىم كۆيسە كۆيەركى مەن ھامان پەرۋانىمەن،
ساقلىقىم ئەلا ماڭا، يارىمىڭ ۋاپادار يارىمەن.
ياش تۇرۇپ قالدىم قېرىپ، چىرايلىرىم دۇر زەپىرەڭ،
يۇرتۇمدا بولدۇم غېرىب، ۋەيرانىمەن، دىۋانىمەن.
بۇ پەلەك يۈز ئۆرىدى، مەن ياردىن بولدۇم جۇدا،
جۈپتىدىن يىگانە قالغان تۇرنىدەك بىگانىمەن.

گۈزەل ھالسىزلىنىپ ئارقىسىغا ئۆرۈلىدىغاندەك قىلاتتى. ھېيتەم ئۇنى بېلىدىن قۇچاقلاپ يۆلىۋالدى، ئېرىق ھاقىسىدىكى تېرەكلەر تۈۋىگە بىر مۇنچە كىشىلەر ئاستا-ئاستا يىغىلىپ ئولتۇرۇپ غەزەلنى ئاڭلاشتى. ئۇلارغا بۇ غەزەل باشقا كۆڭۈللەردىكىدىن مۇڭلۇق، تەسىرلىك ئاڭلىناتتى. گۈزەل بىر قولى بىلەن ھېيتەمنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ

ھېيتەم ئورنىدىن قوپتى، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئالدىغا ئىككى قەدەم باستى. «ئاھ! نېمىدېگەن دەھشەتلىك، بۇ قانداقمۇ گۈزەل بولسۇن؟!...» ئۇ، يەنە تۆت قەدەم مېڭىپ، قادىلىپ قاراپ تۇرغان بۇ روھقا، ياق، بۇ جانغا چوڭقۇر زەڭ سالدى. «شۇ، شۇ... گۈزەل، مېنىڭ گۈزىلىم...» ئۇ ئىختىيارسىز ئۆزىنى قىز تەرەپكە ئاتتى، گۈزەل دەلدۈكلىنىپ كەينىگە داجىدى ...

— گۈزەل، مەن، مەن ھېيتەم، گۈزەل، قورقماڭ ...

گۈزەلنىڭ قولىقىدا «پاك» قىلىپ بىر نېمە ئېتىلغاندەك بولدى. ھېيتەمنىڭ سۈرىتى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ خۇددى چۆش كۆرگەندەك ھەيران قالدى.

— ھا، ھا، ھا، — ھېيتەم! ھېيتەم يوق، ھېيتەمنى مەندىن دېۋىلەر تارتىپ كېتىشكەن ... ئۇ، ئۇچۇپ كەتتى، ئۇ ئاسماندا ...— ئۇ، قاتتىق ۋارقىراپ يىغلىدى، — بۇ ھېيتەمنىڭ روھى ئەمەسمۇ - ھە؟! — ئۇ ئىككى قولىنى سوزۇپ ئالدىغا بىر قەدەم باستى - دە، داۋالغۇپ يىقىلدى، لېكىن، ھېيتەم ئۇنى قۇچاقلاپ ئالدى ... ئۇ ھوشىدىن كەتكەن گۈزەلنى ئاستا قەبرە سۇپىسىغا ياتقۇزۇپ قويۇپ، يۈگۈرۈپ بېرىپ ئېرىقتىن ئوچۇملاپ سۇ ئېلىپ كېلىپ گۈزەلنىڭ يۈزىگە چاچتى... گۈزەل ئاستا كۆزىنى ئېچىپ، ئۈستىدە تۇرغان ھېيتەمنىڭ بېشىنى كۆرۈپ چۆچىدى.

— گۈزەل، جېنىم، مەن ھېيتەم، مەن روھ ئەمەس، ھېيتەم، مەن، قايتىپ كەلدىم، ماما قاراڭ!...

كەچقۇرۇن ئۇ گۈزەلنىڭ قەبرىسىگە ئىككى تال گۈلنى قويۇپ، ئىچ - ئىچىدىن ئۆكسۈپ ئۇزاققىچە بۇقۇلداپ يىغلاپ ئولتۇردى....

ئەۋلىيا ئاتا ئىچىنىشلىق خىيال بىلەن كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئولتۇرغاندا، قەيەردىدۇر بىر يەردىن بىر ساتارنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ئۇنىڭ خەستە كۆڭلىنى جۇۋۇتىپ، ئارام بەرگەندەك قىلدى...

ئەۋلىيا ئاتا بىر ئۇھ تارتىپ ئۆزىدىن رىزسىلدى، كۆز يېشىنى سۈرتتى. ئاستا ئورنىدىن قوپۇپ، ساتارنىڭ ئاۋازى چىققان تەرەپكە كەتتى.

يۇسۇپ قادىرخان مازىرىنىڭ چوڭ گۈمبىزى يېنىدىكى كىچىك بىر گۈمبەز ئىچىدە ئوتتۇرىسىدىكى گۈلخاننى چۆرىدەپ بەش — ئالتە كىشى ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئاق ساقاللىق دىۋانە بوۋاي كۆزىنى يۇمۇپ ئىشتىياقى بىلەن ساتارنى چالماقتا. ئولتۇرغانلار مۇڭلىنىپ قولاق سالماقتا. يىرتىق چاپانلار ئىچىگە ئورالغان بۇ كىشىلەر ئارىسىدا ئەۋلىيا ئاتىمۇ بار. گۈلخان نۇرى بۇ دەردمەن ئىنسانلارنىڭ پېشانىلىرىنى يورۇتۇپ، ئارمانلىرىغا دەرمان بەرگەندەك قىلىدۇ.

دىۋانە بوۋاي كۆزىنى يۇمۇپ بېشىنى ئالدىغا ئېگىپ ساتارنى بىر پەردە چالغاندىن كېيىن بىر ئاز يۆتىلىپ ئېلىپ، قىرىلارغا خاس مۇڭلۇق ئاۋازى بىلەن راك مۇقامىنى باشلىۋەتتى!

ساتارىم تىلغا كەلگەي شۇم پەلەكتىن نالىلەر قىلسام،
كۆڭۈل دەردلەرگە تولدى، تۈگىمەس پەريادلەر قىلسام.
مۇقام ناۋاسى بىرلەن يارنىڭ كۆڭلى ئارام تاپقاي،

غەزىلىنى داۋام قىلدۇردى؛

دەشتى سەرسانلىقنى كەزدىم ھەق-ئادالەت بارمۇ دەپ،
ھەقمۇ يوق، ئادىلمۇ يوق دۇنياسىدىن بىزارمەن.

گۈزەل يەنە يۆتىلىپ قان تۈكۈردى. قوللىرى ماغدۇرسىزلاندى. ئۇ ئاستا ھېيتىمنىڭ قۇچىقىغا ياتتى ۋە ماغدۇرسىز قوللىرى بىلەن ھېيتىمنىڭ يۈز-كۆزلىرىنى سىلاپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تەلمۈرۈپ تۇرۇپ غەزىلىنى داۋام قىلدۇردى:

ھېيتىم كۆردۈم يۈزۈڭنى، بولغىن ئامان، ئەلۋىدا،
گۈزەلنىڭ ئارماندا كەتتى، شۇم زامان قۇربانىمەن.
گۈزە... لىڭ ... ئارمان ... دا ......
ھېيتىم .... ئەل ..... ئەل... ۋد ... ۋى ...دا ...

گۈزەلنىڭ قوللىرى چۈشۈپ تەنلىرى بوشاپ كەتتى. ئاۋازى ئۈزۈلدى. ھېيتىم ھودۇقۇپ ئېڭىشتى ۋە گۈزەلنىڭ دولىسىنى سىلكىپ تۇرۇپ دېدى:

—گۈزەل، گۈزىلىم، نېمە بولدى! كۆزۈڭنى ئاچقىن!...

لېكىن گۈزەلدىن ئاۋاز چىقمىدى، ئۇنىڭ يۈرىكى ھەرىكەتتىن توختىغانىدى، ھېيتىمنىڭ ياشلىرى گۈزەلنىڭ مەڭزىگە تامماتتى.

ئېرىق بويىدا ئولتۇرغان كىشىلەر كېلىشتى. ياشلىرىنى ئېتىپ، جەسەتنى يەرگە ياتقۇزدى. ئۇلار ھېيتىمگە كۆڭۈل قويۇشتى... ھېيتىم گۈزەلنىڭ جەسىتىگە تەلمۈرۈپ قاراڭغۇچۈشكىچە ئولتۇردى ... ئەتىسى ئۇ كىشىلەرنىڭ ياردىمى بىلەن گۈزەلنى يەرلىكىدە قويدى.

بىلەن ياۋۇزلارنىڭ ئوردىسىغا ئوت قويۇشقا چاقىرماقتا...

ساتار مەشرەپكە يۆتكەلدى، ئولتۇرغانلار جانلاندى، بىرسى راۋابنى ئالدى، ئەۋلىيا ئاتا ساپاينى ئالدى، گۇمبەز ئىچى قايناپ كەتتى...

مەشرەپ قايناپ كەتتى، داپ، راۋاپ، ساپاينىڭ ئاۋازى ساتارنىڭ ئاۋازىغا قوشۇلۇپ گۇمبەزنى، گۇمبەزدىن چىقىپ جاھاننى ياڭراتقان ھەيۋەتلىك ئاۋازغا يايلاندى. بۇ ئاۋاز يىراق شەھەر - يېزىلاردىكى ھېسابسىز پىغانلىق ناخشا ئاۋازلىرى بىلەن قوشۇلۇپ، ھەيۋەتلىك ساداغا ئايلاندى. بۇ، بارغانسېرى ئۇلغايماقتا...

مۇقامنىڭ نەغمە - ناۋالىرى پەيزىدە مەست بولغان ئەۋلىيا ئاتا ئاشۇ قۇدرەتلىك ئاۋاز بىلەن بىللە پەلەككە كۆتۈرۈلدى...

مەست بولۇپ نەغمە - ناۋاسىغا مۇقام مەستانىسى،
قىلدى پەرۋاز خۇددى لاچىندەك قۇياش پەرۋانىسى،

ئايلىنىپ ئۈچتى ئېگىز تەكلىماكان ئاسمىنىدا،
ياڭرىدى كۆكتە سادا ئاڭلاندى قەشقەر نالىسى.

ئەنە ئاسمان ئۆگزىسىدە ئولتۇرار تاجىك قىزى،
چېكىسىگە گۈل قىسىپتۇ مەگزىدە ياش تامچىسى.

تىكىلىپ سالدى نەزەر يىراق تىيانشان قوينىغا،
سازىنى چاپتۇ ناۋاغا ئىلى دەريا ۋادىسى.

ماڭا يوق باشقا ئارمان، شول نىگارنى شادلەر قىلسام.
ھامان كەتمەس خىيالىمدىن دىلى خەستە ئۇ شۇل يارىم،
ئۇنى قۇتۇلدۇرغىلى زىندان ئۇلىن بەربادلەر قىلسام.
چېقىپ كۆلدۇرماما قەھرى بىلەن دۇنيانى تىترەتسە،
رەقىبلەر تەختىنى گۇم كەلتۇرۇپ ۋەيرانىلەر قىلسام.
بىخۇتلۇق ئالىمىدە بەھۇدە ئۆتتى ياز - قىش كۈنلەر،
كېزىپ سەھرايى - چۆل مەردانىلەرگە دادلەر قىلسام.
كى بەس دىۋانە كەيگىن يار ئۇچۇن جەندە - كۆلاھىنى،
ياۋۇزلار ئۇردىسىغا ئوت قويۇپ گۇمرانىلەر قىلسام.

بوۋاي باشتىكى پەردە بىلەن ساتارنى سىلىق چۈشەردى، ئولتۇرغانلار تەڭ دىگۇدەك ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، ئورۇنلىرىدىن قوزغىلىشىپ ئالدى. دىۋانە بوۋاي يەنە بىر يۆتىلىۋېلىپ، ساتارنى نەغمىگە يۆتكىدى، ياشراق بىرسى بىر كىچىك داپنى ئېلىپ «تاك» قىلىپ ساتارغا تەڭكەشلەپ ئۇرۇشقا باشلىدى. دىۋانە بوۋاي «راك» تەزەسىنىڭ غەزىلىنى ئېيتتى، باشقىلار قوشۇلدى.

ساتار مەرغۇلگە يۆتكەلدى. ھەممەيلەن باشلىرىنى ئېگىپ، كۆزلىرىنى يۇمۇپ، گوياكى مۇقامنىڭ نەغمە - ناۋالىرىغا مەست بولماقتا. مەرغۇل ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى. ساتار «جان رىشتىدىن» «ئېشىلگەن تار» بىلەن دەردمەنلەرنىڭ كۆڭلىنى ئالماقتا. ئۇ گوياكى يوقسۇللارنىڭ نالە - پىغانلىرىنى ئالەمگە جار قىلماقتا. ئۇ، ھەيۋەتلىك سىداسى بىلەن كىشىلەرنى باش كۆتۈرۈپ دىۋە - مەلئۇننىڭ قاراڭغۇ زىندانىغا قارشى ئىسيان كۆتۈرۈشكە، چاقماق قەھرى

لىق ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ سېپىلگە چىقىپ كېتىپ بار-
ماقتا... سېپىل ئۈستىدە يانجاق - يانباق ئادەملەر ئا-
رىسىدا كۆندىبخانىدىكى ھېلىقى «ئۇقۇمۇشلۇق» ئادەم ئـ-
ئاتلىق، قولىدا قىسقا بەش ئاتار مىلتىق تۇتقان پېتى
كېلىپ بورۇندىكى قىلىچىنى غىلىپى بىلەن چىقىرىپ ئەۋ-
لىيا ئاتىغا بېرىپ، ئات چاپتۇرۇپ كېتىپ قالدى. ئەۋ-
لىيا ئاتا قىلىچىنى كۆتۈرۈپ ۋارقىرىغانچە ئىلگىرىلەپ
يۈرۈپ كەتتى.

ئۇزاق ئۆتمەي يارباغ دەرۋازىسى بىلەن تۆشۈك دەرۋازىسى ئارىلىقىدىكى سېپىل قەھرىلىك ئادەملەر توپى بىلەن تولۇپ كەتتى...

تۆشۈك دەرۋازىسىنىڭ ئۈستىدىكى راۋاقنىڭ پېشاي-ۋىنىدا قىلىچىنىڭ دەستىسىنى مەھكەم تۇتۇپ، قوشۇمىسىنى تۈرۈپ ئەۋلىيا ئاتا تۇرماقتا. ئۇ شەھەرگە قاراپ نېمە-نىدۇر ئويلاۋاتقاندا نەيزە كۆتۈرگەن ئەپكەش دوستى ئالدىراش چىقىپ كەلدى. ئۇ ئەۋلىيا ئاتىنى كۆرۈپ دېدى:

— ھوي ھېيتىم! نېمە قىلىپ تۇرىسەن؟ چاپسان ماڭ. دوتەي يامۇلىغا بېسىپ كىرىمىز.

— مەيەرگە كەل، — دېدى ئەۋلىيا ئاتا قىياپىتىنى بۇزماي ۋە قولى بىلەن دوستىنى يېنىغا شەرەتلىدى.

ئەپكەش چىقىپ ئۇنىڭ يېنىدا تۇردى.

ئەۋلىيا ئاتا چاڭ ئاستىدا غۇۋا كۆرۈنگەن شەھەرنى ۋە سېپىلنىڭ ئىككى قانىتىغا قاراپ ئېقىشۋاتقان، شەھەر كوچىلىرىغا پاتماي ئۆزلىرىنى ئۇنتۇغان ھالدا [illegible]

ئەلى دەريا بويىدا چەكتى پىغان مىسكىن ئانا،
رەھىمسىز تاشقىنىدا كەتتى يۈرىكىنىڭ پارىسى.

زوق بىلەن چۈشتى سەنەمگە شوخ لەۋەن ئاتۇش قىزى
پەيزى كەتتى تولغىنىپ، قوزغالدى كۆڭۈل يارىسى.

ئەۋلىيا غەم قىلمىغەن، كۆز ياشلىرى كەتمەس بىكار،
جۇت ئاغا يەسەن ئەمەس، ئاخىر كۆلەر قار لەيلىسى!

4

1932 - يىلىنىڭ باش باھارى، چېچەك - چوكانلار ئەمدى يېشىلىپ، ناباتلار باش كۆتۈرگەن چاغ ... پۈتۈن قەشقەر تەۋەسى قوزغىلىپ كەتكەن، ھەممە ياقتا قىقاس - سۈرەن، چاڭ-توزان ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەن...

ئەنە، تۆت ئەتراپتىن ئۇلۇغ سەلدەك ئېقىپ كېلىۋاتقان كىشىلەر كونا شەھەر سېپىلى تاشقىرىسىدا ئادەملەر دېڭىزىغا ئايلىنىپ دولقۇنلىماقتا. قۇدرەتلىك دولقۇن قەھرى بىلەن شەھەر سېپىلىگە ئۇرۇلماقتا...

... يارباغ دەرۋازىسى بىلەن تۆشۈك دەرۋازىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سېپىلنى قىيپاش كېسىپ ھازىرلا ياسالغان «يول»دا ئاتلىق، پىيادە كىشىلەر بەس - بەس بىلەن چاڭ كۆتۈرۈپ سېپىلگە ئۇرۇلمەكتە. مىلتىق، پالتا، ئورغاق، ئارا، نەيزە كۆتۈرگەن، جاھاننى ياڭرىتىپ ۋارقىرىغان، سانجاق - سانجاق ئادەملەر توپى ئارىسىدا، قاغار كىيگەن، كۆزلىرى چاقناپ تۇرغان، ئۇزۇن ساقال، ئۇزۇن چاچلىق ئەۋلىيا ئاتمىش نەيزىسىنى كۆتۈرۈپ، بار-

سىنالغان مۇھەببەت

1

تيەن يىڭنىڭ بۇ قىز بىلەن تونۇشقىنىغا خېلى بول-
غان بولسىمۇ، قىزنىڭ تېخىچە قولىنى تۇتقۇزماي كېلىۋات-
قانلىقى ئۇنىڭغا ئەلەم قىلاتتى.

ئۇلار ئوتتۇرا مەكتەپنى بېيجىڭنىڭ ئىككى چېتىدىكى
ئىككى مەكتەپتە پۈتتۈردى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر قېتىمقى
تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدە ئۇلار تۇيۇقسىز ئۇچرىشىپ قال-
غاندا، تيەن يىڭ قىزنىڭ گۈزەللىكىگە قاراپ قېتىپ
قالغانىدى. بۇنى قىز بايقىمىغان.

كېيىن بۇلار ئالىي مەكتەپكە تەڭ كىردى. ئىمتىھان
ئېلىنغان كۈنى تيەن يىڭ كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا
(چۈنكى ئۇنىڭ ئىمتىھان نەتىجىسى ئانچە ياخشى ئەمەس
ئىدى) ھويلىدا كېتىۋېتىپ قىزنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ
ھەممىنى ئۇنتۇپ قىزغا تىكىلىپ تۇرغاندا، بىر قىزنىڭ
«ھەي مېيخۇا» دەپ توۋلىغان پېتى ئۇ قىزغا يېقىنلىشى-
ۋاتقانلىقىنى كۆردى. شۇ ۋاقىتتا ئۇ قىزنىڭ ئېتى مېي-
خۇا ئىكەنلىكىنى بىلدى.

— شياۋمېي! — دېدى ھېلىقى قىز يېقىنلاپ

بىرىچە ۋارقىراپ دوتەي يامۇلغا كېتىسپ بارغان خەلق ئېقىمىنى ئەپكەش دوستىغا كۆرسەتتى. كېيىن ئىچىدىن قايناپ چىققان ھاياجان، سۈرلۈك ئاۋاز بىلەن دېدى:

— مانا قارا!

— قەشقەر ئويغاندى!

— ئەزىمزانە قەشقەر !...

— پالۋان قەشقەر !...

1979 - يىل 5 - ئاي، بېيجىڭ.

— مېيخۇا قىز، ئاستىراق مېڭىڭ، بىللە ماڭساق قالىداق؟... — دېدى ۋە بۇ سۆزنى ئېيتىش ئالدىدا دۇپۇلدەپ سوقىقان يۈرىكى تېخىمۇ تېز سوقۇپ كەتتى.

— سىز مېنىڭ ئېتىمنى نەدىن بىلىسىز؟

— ئۇ كۈنى دوستىڭىز توۋلىغاندا بىلىۋالغانىدىم.

— ھە، بۈگۈن ئىككىنچى قېتىم كۆرۈشۈشىمىز ئىكەن-دە؟

— ياق، ئۈچىنچى قېتىم. بىرىنچى قېتىم ئۇزاقى يىلى تەنھەرىكەت مەيدانىدا سىزنى كۆرگەنمەن.

— ھە، ئۇنداقتا، تونۇشمىغان كونا دوستلاردىن ئىكەنمىز-دە؟

— شۇنداق، مېيخۇا قىز... يېڭى تونۇشقان كونا دوستلار...

— مېنى شياۋمېي دەپ ئاتاۋېرىڭ. سىزنىڭ ئېتىڭىز نېمە؟

— مېنىڭ ئېتىم تيەنيىڭ. ئاسماندىكى «تيەن»، شەنيىڭ (تاغ بۈركۈتى) دىكى «يىڭ».

— پاھ، نېمىدېگەن ئېسىل ئات. يەنى، ئاسماندا پەرۋاز قىلىدىغان بۈركۈت، دەڭ. تيەنيىڭ... ياخشى ئات.

— سىزمۇ شياۋتيەن دەپ ئاتاۋەرسىڭىز بولىدۇ.

— خوپ، تونۇشقان بولدۇق. خوش... — دەپ قىز ئۇنىڭ قولىنى كۆتۈرۈپ كۈلۈمسىرەپ قويۇپ يۈرۈپ كەتتى. يىگىت «خوش»مۇ دېمەي ئورنىدا قېتىپ تۇرۇپلا قالدى، ئۇ، قىزنىڭ قارىسى يۈتكۈچە قاراپ تۇردى.

كېلىپ، — ئىمتىھان نەتىجەڭنى كۆرۈپ مەنمۇ سەن ئۈچۈن خوش بولدۇم. ئەجەب ياخشىمغۇ. يارايسەن!

شىياۋمېي كۈلۈمسىرىگەن ھالدا دوستى بىلەن مېڭىپ كەتتى. تيەن يىڭ قىزنىڭ گۈزەل ھۆسنى تەسىرىدە مەست بولغاندەك قاراپ قالدى.

تيەن يىڭ بۇ گۈزەل قىز بىلەن قانداق تونۇشۇش خىيالىغا چۆكۈپ يۈرگەندە، دەرس باشلىنىپ شىياۋمېي بىلەن بىر يەردە ئولتۇرۇپ قالدى. كېيىن كەلگەن شىياۋمېي تيەن يىڭنىڭ يېنىدىكى بوش ئورۇننى كۆرسىتىپ:

— بۇ ئورۇن بوشمۇ؟ — دەپ سورىدى.

ھودۇقۇپ قالغان تيەن يىڭ:

— ھە، بۇ ئورۇنما؟ شۇنداق، ئادەم يوق. مەرھەمەت... — دېدى.

قىز:

— رەھمەت، — دەپ ئولتۇرۇپ، تيەن يىڭنىڭ غەلىتە كەيپىياتىغا نەزەر سالدى. تيەن يىڭ ئوڭايسىزلىنىپ مىدىرلىغاندى، جەينىكى قىزنىڭ جەينىكىگە تېگىپ كەتتى. ئۇ قىزغا ھىجىيىپ:

— كەچۈرۈڭ! — دېدى.

قىز:

— كېرەك يوق، — دېدى-دە، تيەن يىڭغا قاراپ قويدى. قىزنىڭ يۈزىدىن گويا ئىسسىق نۇر چىقىپ تەگكەندەك تيەن يىڭنىڭ يۈزى لاپىلدە ئوت ئالدى.

تالاغا چىققاندا تيەن يىڭ قىزنىڭ ئارقىسىدىن كېلىپ:

تۇرغان قىزىل ـ ھال ياقۇت مېدالىيونلى قىزنىڭ ھۆسـ
نىگە ھۆسن قوشقانىدى.
شىياۋمېي شىياۋتيەنگە بويىنىنى يېرىم ئېگىپ يەر
ئاستىدىن قاراپ، ئۇنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ ياتقانـ
لىقىنى كۆرۈپ مەسلىكى كەلدى. كېيىن ئۇ گۈزەل تاڭـ
لارغا قاراپ ئويغا چۆمدى.
شىياۋمېي شىياۋتيەننى يامان كۆرمەيتتى. بىراق
ئۇنىڭدا قانداقتۇر بىر نېمە يېتىشمەيدىغاندەك كۆرۈنەتـ
تى. ئۇلار تونۇشقىلى ئىككى يىلدىن ئاشتى. مانا بۇ يىل
ئالىي مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىنى تۈگەتتى.
يىگىتنىڭ داۋاملىق ئۆسۈپ يېتىشىۋاتقانلىقى قىزنىڭ
مايىللىقىنى كۈچەيتمەكتە. ئۆزى بىلگەن باشقا يىگىتلەرگە
قارىغاندا ئۇ شىياۋتيەننى پەرقلىق كۆرەتتى.
قىز ھازىر يىگىتكە قاراپ مەسلىكى كەلگەندە، قانـ
داقتۇر بىر كۈچنىڭ ئۆزىنى يىگىت تەرەپكە ئىتتىرىۋاتـ
قانلىقىنى ھېس قىلدى. «ئۇ ياخشى تاۋلانسا ئاسمان
جىڭىدە يېڭىلەيدىغان چەبدەس بىر بۈركۈت بولۇپ چىـ
قىشى مۇمكىنغۇ ...» دەپ ئويلىدى. بىراق، ئۇنىڭ قۇـ
لىقىنىڭ ئارقىسىدا بىرسى: «ھەي، قىز، ئالدىرىما، تامـ
نىڭ ئۇلى چىڭ بولسا، ئۈستى چىڭ بولىدۇ، ھەقىقىي
مۇھەببەت، چىن سۆيگۈ بەختلىك تۇرمۇشنىڭ ئۇلى ...»
دەپ پىچىرلىغاندەك قىلدى.
تيەن يىڭمۇ كېلىشكەن يىگىت، چىراي ـ شەكلىدە
شىياۋمېيدىن ئانچە قېلىشمايدۇ. بويى ئېگىز، زېھنى ئۆتـ
كۈر، شوخ، تەبسەتلىك.

2

1982 - يىل، كەچكۈز. بېيجىڭ ھاۋاسىنىڭ ئەڭ ياخشى كۈنلىرى.

شىتەن باغچىسىنىڭ يۇقىرىقى قىسمىدىكى بىر دۆڭدە شياۋتيەن بىلەن شياۋمېي ئولتۇرۇپتۇ. چۈشكى قۇياش پۈتكۈل باغچىنى ئىللىق نۇرىغا پۈركىگەنىدى. ئۇلارنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئېگىز تاغ باغرىنى قاپلىغان قىزىل ياپراقلىق دەرەخلەر كىشىنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈرەتتى. گويا ھەم ئۇزۇن، ھەم قىزىل يوپۇق يېپىنغان بۇ تاغ سولدىن ئۇچىغا يەڭگىل لەپىلدەپ تۇراتتى.

شياۋمېي تىزىنىڭ ئۈستىدىكى قوللىرىغا ئېڭىكىنى قويۇپ، بۇ گۈزەل قىزىل يوپۇقلۇق تاغقا زوق بىلەن قاراپ ئولتۇراتتى. شياۋتيەن بولسا دۆڭدىن تۆۋەنگە پۇتلىرىنى ساڭگىلىتىپ قىزغا يۈزىنى قىلىپ يانتۇ ياتاتتى. ئۇلار ئارقىسىدىكى تار ئاسفالىت يولدىن يۇقىرى - تۆۋەن مېڭىۋاتقان ئادەملەرنى سەزمىگەندەك قىلاتتى.

شياۋتيەن ئارىلاپ شياۋمېيگە قاراپ قوياتتى. قارىغانچە قارىغۇسى كېلەتتى. قىز ئۇنىڭغا بۈگۈن ھەر ۋاقىتتىكىدىن ئوز كۆرۈنەتتى. قىز ئەسلىدىنلا ئوز ئىدى. بۈگۈن ئۇ ياخشى ياسانغىنى ئۈچۈن تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەنىدى. چىرايىغا قازا ماس كەلگەن ھالرەڭ يوپكىسى بىلەن ئاق كوپتىسى، ئەترەڭ قىسقا پايپاق بىلەن كىيگەن جىگەررەڭ تۇپلى، بوينىدا پارقىراپ

— ئۆمرى ئاياغلاشقان دېگەن سۆز — تۈگىمدى دېگەن سۆز - دە! — شىياۋمېينىڭ سۆزىنى بۆلدى شياۋتيەن.

— ياق، ئۇ تۈگىمەيدۇ. ئۇ بۇلتۇرقى قىزىل ياپراقلار قالدۇرۇپ كەتكەن دەرەخ بەمەنىلىرىدىن ئۆسۈپ چىققان. كېيىن ئۇ ياشلىق باھارى بىلەن ياپيېشىل ئورمان ھاسىل قىلىپ كىشىلەر ھاياتىغا تۆھپە قوشقان. ئەمدى قىزىرىپ گۈزەللىكى بىلەن كىشىلەرگە زوق ۋە ئىلھام بېغىشلىماقتا. بۇ دەرەخلەر ياپراق تۆكىدۇ. ئەمما، ئۇنىڭ بەمەنىلىرىدىن يەنە تۈمەن مىڭلىغان ياپراقلار چىقىپ ئۇلارنىڭ ئىشىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇ قىزىل ياپراقلار يەرگە چۈشكەندىن كېيىن يوقالمايدۇ، ئۆزگىرىدۇ — ئوغۇتقا ئايلىنىپ ئۆز كۈچى بىلەن ئىز باسارلىرىغا مەدەت بېرىدۇ، — قىز بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدۇردى، — شۇنداق، ئۇ ئۆلمەيدۇ، ئۆزگىرىدۇ، مەدەت بېرىدۇ... ئەمما، يېشىل — ياش ۋاقتىدا تاۋلىنىپ يېتىشمىگەن ياپراق قىزىل رەڭگە كىرىش دەۋرىگە يەتمەيلا بالدۇر تۆكۈلۈپ كېتىشى مۇمكىن. يا بولمىسا توق قىزىل ياپراق بولۇپ تەبىئەتكە گۈزەللىك قوشالمايدۇ، ياخشى ئوغۇتمۇ بېرەلمەيدۇ. ئۇنىڭ بىر يىللىق ئۆمرى مەنىسىز بولۇپ قالىدۇ...

— دۇنيادا بارلىق شەيئى، پۈتكۈل كائىنات مۇشۇنداق دەۋر قىلىپ تۇرىدۇ...

— چۈشەندىم. پەلسەپە مۇئەللىمى بۇ توغرىدا راستلا خېلى جىق سۆزلىگەنىدى...

تيەنيەنىڭ ئۆزىگە لايىق يارىشىملىق كېيىنىشىنى بىلەتتى. بۈگۈن بىر تار ئىشتان، كۆك ـ ئالا كۆڭلەك ئۈستىدىن، پىدژاك كىيگەن، قاپقارا چاچلىرى چىرايلىق ياسالغان. شياۋمېينىڭ ياراتمىغانلىق كەيپىياتىنى سەزگەندىن كېيىن ئۇ پېشانىسىگە چۈشۈپ قالغان چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ قويدى. ئۇنىڭ ئويناق كۆزى، كۈلكۈنچەك چىرايى قىزلارنى مەپتۇن قىلماي قويمايتتى. ئۇ، ياشلاردا بولىدىغان مەغرۇرلۇق بىلەن ئىچىدە ماختىناتتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ شياۋمېي ئۇنىڭ بىلەن دوست بولدى. بىراق، بۇ قىزنىڭ تېخىچە دوستلۇق چېگرىسىدىن هالقىپ سۆيگۈ ئىپادىسىنى بىلدۈرمەيۋاتقانلىقى ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلاتتى.

هازىر شياۋمېي يىگىتكە بۇرۇلۇپ قارىغاندا قىزنىڭ كۆزىدە قانداقتۇر بىر خىل سۆيگۈ نۇرلىرى چاقنىغاندەك قىلدى. ئۇ قورغىلىپ قىزغا يانداشىپ ئولتۇردى.

— شياۋمېي، ئەجەب ئويچان ئولتۇرۇپ كەتتىڭىزغۇ؟

— ئاشۇ قىزىل ياپراقلارنىڭ گۈزەللىكىگە هەۋەسىم كېلىپ قاراپ ئولتۇرىمەن. قاراڭ، نېمىدېگەن گۈزەل!..

— هە، راستلا بەك گۈزەلكەن، بىراق...

— هە، نېمە بىراق؟

— بىراق، ئۇ ياپراقلارنىڭ ئۆمرى ئاخىرلاشقان، كۆردىڭىزمۇ، بەرگىدىن ئاجراپ لەيلەپ يەرگە چۈشۈۋاتقىنىنى.

— شۇنداق، ئۇ مۇشۇ بىر يىللىق ئۆمرىنى ئاياغلاشتۇردى. لېكىن...

بىر تال ئەتىرە گۈلنى سوراپ ئېلىپ كەلدى.
— مانا، قاراڭ! — دېدى ئۇ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇ-
ۋېتىپ، — بۇ گۈلنىڭ گۈزەللىكى خۇددى سىزگە ئوخ-
شايدىكەن. بۇ گۈل مېنىڭغۇ بىلەن بەسلىشۋاتامدىكىن،-
تاڭ؟!
شياۋمېي ئۇنىڭ سۆزلىرىگە كۈلۈپ، گۈلگە زوق بە-
لەن قارىدى. شياۋتيەن «ۋايجان!» دېدى - دە، قول-
دىكى گۈلنى يەرگە تاشلىۋەتتى.
— نېمە بولدى؟
— تىكىنى قولۇمغا سانجىلىپ كەتتى...
شياۋمېي شياۋتيەننىڭ باشمالتىقى ئۇچىدىن چەقىپ
تۇرغان كىچىككىنە قان تامچىسىنى ياغلىقى بىلەن سۈر-
تۈپ قويۇپ، يەردىكى گۈلنى ئېلىپ قايتىپ ئورۇندۇققا
ئولتۇردى.
شياۋتيەن رەنجىپ سۆزلەپ كەتتى:
— گۈل بولامدىغان بۇ، بەكمۇ رەھىمسىز ئىكەن،
تىكىنى نېمىدېگەن ئۆتكۈر...
— تىكىنى بولسىلا رەھىمسىز بولامدىكەن؟ بۇ گۈل-
نى ماڭا ئوخشاتقان ئىدىڭىزغۇ، ئۇنداق بولسا بۇ مېنى
تاشلىۋەتكىنىڭىز ئەمەسمۇ؟ مېنىڭمۇ تىكىنىم باردۇ،
بەلكىم؟!
— ياقەي، ئۇنداق دېمەڭ. راستىنى ئېيتسام بۇ
گۈلنى سىزگە ئوخشاتقىنىم توغرا بولماپتۇ... — ئۇ ئو-
ڭايسىزلاندى.
— توغرا ئەمەس. تىكەنلىك گۈلنى يامان دېسە

شياۋتيەن بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندا خىجالەت تەلەپپۇزىدا ئېيتتى. كېيىن ئىچىدە «ئاپلا، يەنە بىر چاندۇردۇم - دە! بۇ قىزغا گەپ تېپىپ بېرىش ئۈچۈن ئويلاپ سۆزلەش كېرەك...» دېدى.

3

يەنە بىر ياز كۈنى، ئۇلار باغنى ئايلىنىپ كېلىپ بىر گۈلزارلىق ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

مېيخۇا ئەتراپىدىكى ھەممە نەرسىگە دىققەت بىلەن نەزەر سالىدىغان بىر قىز ئىدى. بولۇپمۇ گۈللەرگە بەك ھەۋەس قىلاتتى. ئالدى تەرەپتىكى گۈلزارلىق ئۇنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلدى. گۈزەل ئېچىلغان خىلمۇ خىل ئەتىر گۈللەر دېمىسىمۇ كىشىنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈرەتتى.

— قاراڭ، نېمىدېگەن چىرايلىق ئېچىلغان گۈللەر - ھە! — دېدى شيامېي گۈلزارلىقنى قولى بىلەن كۆرسىتىپ.

— ھە، گۈللەرمۇ... ياخشى، ياخشى، — دېدى نىشانسىز ھەر تەرەپكە قاراپ مىڭەشتۇرۇلگەن پۇتلىرىنى پۇلاڭلىتىپ ئولتۇرغان شياۋتيەن، — گۈللەر ھەقىقەتەن بەك ياخشى ئېچىلىپتۇ. سىز قاندىقىنى ياخشى كۆرىسىز؟

— مەنمۇ؟ مەن قىزىل ئەتىر گۈلنى ياخشى كۆرىمەن.

شياۋتيەن شۇ ھامان ئورنىدىن تۇرۇپ گۈللەر بىلەن ھەپىلىشىۋاتقان گۈلچى بوۋايدىن تولۇق ئېچىلغان

— ئەجەب ئولتۇرۇپ كەتتىڭىزغۇ! يۈرۈڭ كېتەيلى.
كېرەك يوق. گۈل تىكەنلىرى جىقراق سانجىلسا، بەلكى سەگەك بولۇپ قالارسىز...

شىۋاتيەن خىجالەتچىلىك بىلەن ئورنىدىن قوپۇپ ماڭدى. شىۋامېي ئۇنى قولتۇقلاپ كۈلۈمسىرەپ قويدى. شىۋاتيەنمۇ كۈلۈپ چىرايى ئېچىلدى. بىراق چىرايىدىن كى خىجالەتچىلىكى يوقىلىپ كەتمىدى. «بۇ قىز گۈلگە يۆلەپ مېنى يەنە بىر سانجىۋالدى — دە! مەن ئەمدى سانجىتمايمەن» دەپ ئويلىدى.

— يەنە نېمە ئويلاۋاتىسىز؟ — سورىدى شىۋامېي.

— ھە... ھېچنېمە... مېيخۇانىڭ تىكىنى يوق — ھە؟

— بىراق، مېيخۇا باشقا گۈللەردە يوق بەرداشلىق كۈچىگە ئىگە.

«تاغ ئارا مۇزلار قېتىپ قار چوقىنى باسقاندىمۇ،
كۆلكەي ئاندا تۈكۈپ گۈل خۇش پۇراق...»

— ھە، مۇنداق دەڭ. دېمەك، مېيخۇا ھەم گۈزەل، ھەم قەھرىتانغا چىداملىق ئىكەن — دە؟! نېمىدېگەن ياخشى گۈل — ھە! ھەم گۈزەل، ھەم باتۇر...

— گۈزەل ۋە باتۇرلۇق يالغۇز مېيخۇاغا خاس ئەمەس. — ئۇلار باغچىنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقىۋېتىپ بىر — بىرىگە قاراپ يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى.

شەمشەن تېغىنىڭ كەينىگە مۆكسكىلى تۇرغان قۇياش نۇرى ئۇلارنىڭ مەڭزىدە جىلۋە قىلماقتا ئىدى.

بولمايدۇ. تىكەنلىك بولسا، ئۇ يامان غەرەزدىكىلەردىن ئۆزىنى ئاسرايدۇ، ۋاپاسىز قوللارنىڭ تېگىشىگە يول قويمايدۇ. بۇ گۈل بەلكى سىناش ئۈچۈن بارمىقىڭىزغا تىكىنىنى سانجىپ باققاندۇ. قاراڭ، سىز ئازغىنا سانجىشقا چىدىماي ئۇنى تاشلىۋەتتىڭىز.

— ياق... ھە، مەن... بۇنىڭدىن سىز باشقىچىلا مەنا چىقىرىپ كەتتىڭىزغۇ! راستىنى ئېيتسام، سىزنى بۇ گۈلگە تەڭ قىلالمايمەن...

— خاتالىشىۋاتىسىز، شياۋتيەن، مەن مۇشۇ گۈزەل ھەم تىكەنلىك گۈلگە ئوخشىيالىسام بولاتتىغۇ؟! — ئۇ سۆزلەۋېتىپ قولىدىكى توق قىزىل ئەتىر گۈلنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتى، — مانا قاراڭ، بۇ گۈلنىڭ گۈزەل ھۆسنى، پۇرىقى كىشىگە زوق بېرىدۇ. تىكىنى بولسا ئۇنىڭ خەنجىرى.

— مەن بۇ گۈلنىغۇ يامان كۆرمەيمەن، ئەمما تىكىنى قولۇمغا قاتتىق سانجىلىپ كەتكەنلىكتىن تاشلاپ ساپتىمەن...

— سىز ھەممە گۈلنى ئەمەس، تىكەنسىز، ياۋاش، سانجىلمايدىغان، ھىد چېچىپلا تۇرىدىغان گۈلنى ياخشى كۆرىسىز. بۇنى ئىنكار قىلالامسىز...؟

شياۋتيەن ئۈن-تىنسىز قولىدىكى بىر گۈل ياپرىقىنى ئۈزۈپ ئولتۇردى. «يەنە چاندۇردۇم-دە! بۇ قىزغا تەڭ كېلىش تەس ئوخشايدۇ... ياق، كەمچىلىك مەندە، مەن ئۇنىڭغا ياراشقا تىرىشىمەن...» دەپ ئويلىدى ئىچىدە.

— ئانام بىلەن.

— ئاناڭنىڭ ئېتى نېمە؟

— ئانامنىڭ ئېتى ئانام.

شياۋمېي قىزنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئاۋۋال ئاق ياغلىق بىلەن ئۇنىڭ قانىغان پۇتىنى تاڭدى. ئاندىن يۈز-كۆزلىرىدىكى ياشلارنى سۈرتۈپ كۆتۈرۈپ ماڭدى. بالا شياۋمېينىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ ئىسەدەپ يىغلايتتى.

شياۋتيەن كېلىپ بالىغا سەپسالدى ۋە:

— شياۋمېي، ئۇنى ئانىسى تېپىپ ئالمامدۇ، باشقىلارغا نېمە ئانچە قىلىسىز. قارىڭا، ياغلىقىڭىز قانغا بويىلىپ كېتىپتۇ... — دېدى.

شياۋمېي ئۇنىڭغا بىر قاراپ قويۇپ لام-جىم دېمەي مېڭىۋەردى. شياۋتيەنمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن ماڭدى. بىراق ئۇنىڭ كەيپىياتى ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى.

باغچىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدىكى بىر بىناغا كەلگەندە شياۋمېي شياۋتيەنگە:

— سىز مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭ. مەن ھازىر چىقىمەن، — دېدى-دە، بالىنى كۆتۈرگەنچە بىناغا كىرىپ كەتتى.

شياۋتيەن ئىشىك ئالدىدىكى بىر تاش بەندىڭدە ئولتۇرۇپ، ستولبىغا ئورنىتىلغان كارنايدىن چىقىۋاتقان بىر يۇقىرى ئاۋازلىق ئايال ناخشىچىنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاۋاتاتتى. بىردىن ناخشا توختاپ كارنايدىن سۆز ئاڭلاندى:

— دىققەت: باغدىن مېي مېي ئىسىملىك بىر قىز-

4

بۈگۈن شياۋمېي شياۋتيەن بىلەن دەرس تەييار-
لاش ئۈچۈن جىنشەن باغچىسىغا باردى. ھېيجىمەك باھار-
نىڭ سوغۇق شامىلى شياۋمېينىڭ چاچلىرىنى تاراپ ئۆت-
مەكتە. شياۋتيەن پەلتۇسىنىڭ ياقىسىنى بوينىغا كۆتۈرۈ-
ۋالغان. يەنە بىر قانچە باللار بۇ يەردە دەرس تەييار-
لاۋېتىپتۇ. بۇ يىل ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈش يىلى بول-
غاچقا ئۇلار ئاخىرقى ئىمتىھانغا ئالدىراش تەييارلانماقتا
ئىدى.

بۇ ئىككىلەن دەرەخلەر ئارىسىدىكى تاشلارغا ئول-
تۇرۇپ دەرس تەييارلاشقا باشلىدى. پۈتكۈل دىققىتى بى-
لەن كىتابقا بېرىلدى.

بىر ۋاقىتتا بىر كىچىك بالىنىڭ قاتتىق يىغلىغان
ئاۋازى ئاڭلاندى. شياۋمېي چۆچۈپ قارىۋىدى، 2 — 3
ياشلاردىكى بىر قىز بالا قىرقىراپ يىغلىغان پېتى تار ئا-
فالىت يولدا كېلىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئىشتىنى تىزىدىن يىر-
تىلىپ قانغا مىلەنگەن. شياۋمېي بېرىپ قىزلىنى توختىتىپ
سورىدى:

— نېمە بولدى، قىزچاق؟

— يىقىلىپ چۈشتۈم، ئاشۇ تاشقا ... — قىز يىغا
ئارىلاش سۆزلەيتتى، كۆزلىرىدىن ئاققان ياشلىرى تارام-
لاپ تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

— بۇ يەرگە كىم بىلەن كەلگەن؟

لەرنى ئائىلىق كۆزىتىپ، ئۆزىمىزنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇ-
شىمىزدىكى بىر كىشىلىك ۋەزىپىمىزنى ئۈستىمىزگە ئېلىش
ۋاقتى كەلدى. ئۆمۈرنىڭ توغرا يولىنى تاللىۋېلىش كې-
رەك. بىز ئۆزىمىزنى كىشىلەردىن ئۈستۈن قويۇشقا ھەق-
لىق ئەمەسمىز. مەن دۇنيادا ئۆزىنى سۆيمەيدىغان كىشى
بار دېسە ئىشەنمەيمەن. ئەگەر ئۆزىنى سۆيمىسە، ئۆ-
زىنى بىلىپ تۇرۇپ، ھەر كۈنى ئەينەكتە ئۆزىنى بىر
نەچچە قېتىم كۆرۈپ تۇرۇپ، يەنە نېمىشقا سۈرەتكە
چۈشىدۇ؟ تېخى سۈرىتىنى چوڭايتىپ رامكىغا ئېلىپ قو-
يىدىغۇ؟! بىراق، ئۆزىنى باشقىلاردىن يۇقىرى قويۇش،
ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەپ باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىگە ئېتى-
بار قىلماسلىق خاتا. سەن بىر شەخسىي، شۇنىڭ بىلەن
سەن كىشىلىك جەمئىيەتنىڭ بىر تەركىبىي قىسمى. بىر
شەخسنىڭ بارلىقى باشقىلارنىڭ ئەمگىكى بىلەن مەۋجۇت
بولۇپ تۇرىدۇ. بىزنىڭ كىچىكلىكتىن چوڭ بولۇپ
بۈگۈنكى ياشقا كېلىشىمىز، بىزنىڭ يېگەن - ئىچكىنىمىز،
ئۈچىمىزدىكى كىيىملىرىمىز، مەكتەپتە ئالغان نۇرغۇن دەر-
سلىرىمىز — قىسقىسى، ئىلگىرىدىكى بالا شىياۋمېي، شىياۋ-
تيەنلەردىن بۈگۈنكىدەك ئادەم بولۇپ ئۆسۈپ چىقىش-
مىز — بۇلارنىڭ ھەممىسى باشقىلارنىڭ ئەمگىكى نەتىجى-
سىدە بولغان. شۇڭا: «مەن» يەككە يېگانە «مەن» ئە-
مەس، ئىجتىمائىي «مەن». بىزنى جەمئىيەت بېقىۋاتقان-
كەن، ئەلۋەتتە كىشىلىك جەمئىيەتنىڭ بىر ۋىنتىسى سۈ-
پىتىدە شۇ جەمئىيەت ئۈچۈن، باشقىلار ئۈچۈن خىزمەت
قىلىشىمىز كېرەك. بىزنىڭ ئىنقىلابىي پېشقەدەملىرىمىز بار-

چاقنى تېپىۋالدۇق، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى ھەرھال را-
دىئو ئۆزىلىغا كېلىپ بالىسىنى ئېلىپ كەتسۇن!...

بۇ سۆز ئۈچ قېتىم تەكرارلاندى. بىرپەستىن كېيىن
بىر ياش ئايال پەرىشان ھالدا ئالدىراش ئىچكىرى كى-
رىپ كەتتى.

ئۇزاق ئۆتمەي شياۋمېي چىقتى. ئۇ شياۋتيەن بى-
لەن بىللە مېڭىپ بىنادىن يىراقلاشتى. شۇ ئەسنادا ئىچ-
كىرىدىن بالا كۆتۈرۈپ چىققان ھېلىقى ئايالنىڭ ئاۋازى
ئاڭلاندى:

— ھوي قىزچاق، توختاپ تۇرۇڭ!...

شياۋمېي:

— خوش. — دەپ ئايالغا قاراپ قولىنى پۇلاڭ-
لىتىپ قويۇپ يۈرۈپ كەتتى. ئايال «رەھمەت» ئۈستىگە
«رەھمەت» ياغدۇردى، بالا: «خوش، ئاچا!» دەپ قالدى.

ئۇلار ئاۋۋالقى جايىغا بېرىپ ئۈن - تىنسىز جىم
ئولتۇردى، ئاخىرى شياۋتيەن جىمجىتلىقنى بۇزدى:

— كەچۈرۈڭ شياۋمېي، مەن يەنە ئويلىماي سۆز-
لەپ ساپتىمەن...

— ئادەمنىڭ ئەدىپىسى ئۇنىڭ سۆز - ھەرىكىتىدە
ئىپادىلىنىدۇ. قازاندا نېمە بولسا چۆمۈچكە شۇ چىقى-
دۇ. — ئۇ بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى دا-
ۋام قىلدى، — شياۋتيەن، بىز ئەمدى ئىلگىرىكى نادان
بالىلار ئەمەسمىز، ئالىي مەكتەپ مەلۇماتىنى ئالغان يېڭى
دەۋر ياشلىرى بىز. تۇرمۇشتىكى، جەمئىيەتتىكى، دۇنيا-
دىكى ئىشلارنى، قىسقىسى، ئەتراپىمىزدىكى بارلىق شەيئە-

ئاچتى. شياۋمېي ئۇنىڭ چاچلىرىنى سىلىغاندى، ئۇ كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى. قان بەرگەن قىز ئەھۋالنى سۆزلەپ بەردى:

شياۋتيەن بىر ئارقا كوچىدا كېتىپ بارغاندا ھېلىقى قىزنىڭ: «ۋاي ئادەم بارمۇ، مېنى قۇتقۇلدۇرۇڭلار!» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، بىر لۈكچەك بۇ قىزغا ھۇجۇم قىلىۋاتقان، قىز ۋارقىرىغىنىچە ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىۋاتقانىكەن. شياۋتيەن دەرھال بېرىپ لۈكچەك بىلەن قاتتىق ئېلىشىپتۇ. ئاخىرى لۈكچەك ئۇنىڭ بىلىكىگە پىچاق ئۇرۇپ يىقىتىپتۇ. لۈكچەك شياۋتيەننى بېسىپ يەنە پىچاق سالغىلى تۇرغاندا، بۇ قىز چەتتىكى بىر پىششىق خىشنى ئېلىپ لۈكچەكنىڭ ئارقىسىدىن كېلىپ بېشىغا ئۇرغانىكەن، ئۇ ئايلىنىپ كېتىپ يەرگە يىقىلىپتۇ. ئاندىن ئىككىسى شياۋتيەننىڭ بەل تاسمىسى بىلەن لۈكچەكنى باغلىۋاپتۇ. كېيىن ئادەملەر كۆپىيىپتۇ. ساقچى كېلىپ لۈكچەكنى ئېلىپ كېتىپتۇ. قۇتقۇلدۇرۇش ماشىنىسى كېلىپ شياۋتيەننى دوختۇرخانىغا ئېلىپ كەپتۇ، قىزمۇ بىللە كەپتۇ...

شياۋمېي ئەھۋالنى ئاڭلاپ شياۋتيەننىڭ پېشانىسىنى سىلاپ ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى.

شياۋمېي ھەر كۈنى دوختۇرخانىغا كېلىپ شياۋتيەننى يوقلاپ تۇردى. بىر قېتىم قانمۇ بەردى. ھېلىقى قىزمۇ كۈن ئارىلاپ ئالما، ئاپېلسىن كۆتۈرۈپ كېلىپ توراتتى. شياۋتيەن ھالىغا كېلىپ ياستۇققا يۆلەنگەندە، شياۋ-

لىقىنى خەلق ئۈچۈن، ۋەتەن ئۈچۈن بېغىشلاپ، جان پىدا ئەيلەپ كۆرەش قىلغان، ئۇلار بىز تىرىشىپ ئۆگىنىدىغان ئالىيجاناب خىسلەتلىك ئادەملەر. ئادەم — چىن ئادەم بولۇش كېرەك. ئادەمدە ئۇلۇغ غايە، ئىنقىلابىي ئىرادە، كۆرەشچان روھ ۋە ھەقىقىي ئادەمگەرچىلىك بولۇشى كېرەك. مانا بۇ چىن ئادەمنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى...

شياۋتيەن شياۋمېينىڭ سۆزلىرىنى دىققەت بىلەن ئاڭلىدى، ئۇ ئارىلاپ پېشانە تەرلىرىنى ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ قوياتتى...

× × ×

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن شياۋمېي «شياۋتيەن يارىدار بولۇپ دوختۇرغا كېتىپتۇ» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ، دوختۇرخانىغا يۈگۈردى. ئۇ كىرىپ، شياۋتيەننىڭ بىر كارىۋاتتا كۆزىنى ئاچماي ياتقانلىقىنى كۆردى، ئۇنىڭ ئوڭ قولى تېڭىلغان بولۇپ، يېنىدا بىر دوختۇر ھەم چاچلىرى چۇۋۇلغان بىر قىز قاراپ تۇراتتى. ئۇ شياۋتيەنگە قان بېرىۋاتاتتى.

دوختۇر شياۋمېينىڭ جىددىي قىياپىتىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا تەسەللىي بەردى:

— قورقماڭ، ھېچ گەپ يوق. يارىسى ئېغىر ئەمەس، بىراق قان جىقراق ئېقىپ كېتىپتۇ...

قان بېرىلىپ بولغاندىن كېيىن شياۋتيەن كۆزىنى

— رەھمەت، شياۋمېي... — شياۋتيەن قىزنى ئۆزىگە تارتتى.

— ياخشى دەم ئېلىڭ. ھازىرقى ئىمتىھاندىن ياخشى ئۆتۈش...

ئۇ شياۋتيەننىڭ ئۈستىگە ئېگىلىپ ئۇنىڭ لەۋلىرىگە ئاغرىپ كەتمىسۇن دەپ ئايىغاندەك ئاستاغىنە سۆيۈپ قويدى ۋە قولىنى شياۋتيەننىڭ قولىدىن بوشىتىپ ئېگىز كۆتۈردى - دە، «خوش» دەپ ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئۇ ئىشىكنى يېپىۋېتىپ ئارقىسىغا قايرىلىپ، خۇددى قېتىپ قالغاندەك قاراپ تۇرغان شياۋتيەنگە قاراپ ئىسسىققىنە كۈلۈمسىرەپ ئىشىكنى ئاستا يېپىپ قويدى.

شياۋتيەن كېچىچە دېگۈدەك كىرپىك قاقماي چىقتى. ئۇ سېزىگۈ خىياللىرىنىڭ دېڭىزىدا توختىماي ئۈزەتتى. ئاھ، نېمىدېگەن جەزىبىلىك كۆز، نېمىدېگەن يېقىملىق، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان تەبەسسۇم!

ئەتىسى ئەتىگەندە، ئۇ دېرىزىدىن كىرگەن قۇياش نۇرى بىلەن تەڭ ئويغاندى. ئاخشام قايسى ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمىدى. ئوڭدىسىغا يېتىپ يەنە خىياللار قوينىغا كىرىپ كەتتى...

1985 - يىل، 2 - ئاي، يەنتەي.

مېنى ئۆزىنىڭغا ياردەملىشىپ بىللە دەرس تەييارلىدى.
بىر كۈنى كەچلىكى ئىككىمىز دەرس تەييارلاپ بولۇپ ئۆتكەن - كەچكەنى سۆزلىشىپ ئۇزاق ئولتۇردى. سۆز ئارىسىدا تۇيدۇرماي بىر - بىرىگە يەر ئاستىدىن قارىشىپ ئالاتتى. ئۇلارنى بىر - بىرىگە باغلاپ بولغان يۈرەك رىشتىلىرى ئۇلارنى ئايرىلغىلى قويمايتتى.
ئاخىرى شياۋمېي سائەتكە قاراپ ئورنىدىن قوپۇپ: «ياخشى چۈش كۆرۈڭ» دەپ قولىنى ئۇزاتقانىدى، ئىككى قول بىر - بىرىگە تېگىشى بىلەنلا ئۇلارنىڭ تېنى توك سوققاندەك جۇغۇلداپ كەتتى. ئىككى جۈپ قارا كۆز خۇددى يىپسىز باغلىنىپ قالغاندەك بىر - بىرىگە ئۇزاق بېقىشتى. كۆزلەردىن چاقنىغان سۆيگۈ نۇرلىرى ئۆزئارا سىڭىشىپ ئىككى ياش يۈرەكنى تەپرىتەتتى. شياۋتيەن شياۋمېينىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇپ، كۆزلىرىنى بۇ چوڭقۇر مەنالىق كۆزلەردىن ئۈزۈپ مۇھەببەت بىلەن دېدى:
— مېيخۇانىڭ تىكىنى يوق، ئۇ ھەم گۈزەل، ھەم مەزمۇت، قەھرىتاندىمۇ سولمايدۇ. شۇنداقمۇ؟
— بۈركۈت ئاسماننىڭ ئەركىسى. ئەگەر ئۇ بوران - چاپقۇنلارغا بەرداشلىق بېرىپ تاۋلانسا، ئاسمان چېكىدە يەگىمەي قويمايدۇ...
— ئىلگىرىكى چاغلىماي ئۇچۇپ چۈشۈشنى بىلمەيدىغان بۈركۈت ئەمدى يوق...
— توغرا، بۈنى خۇشاللىق بىلەن كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن.

مۇنچە سۆزلەپ بەردى.

— قانداق تەسىرات ئالدىڭ؟

— بىز ئۇيغۇرلار تارىخىمىز ئۇزۇن، مەدەنىي مىراسلىرىمىز كۆپ، ئىنسانىيەتكە چوڭ تۆھپە قوشقان ئۇلۇغ مىللەت ئىكەنمىز. مەھمۇت قەشقەرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپتەك مەشھۇر ئالىملىرىمىز بوپتىكەن. بۇنىڭغا پەخىرلەندىم. بىراق...

— بىراق، نىمە؟

— بىراق، ئەمدى نەگە بارىمىز؟! خەقلەر ئاسماننىڭ قەئرىگە چىقىپ سەييارىلەر بىلەن بەسلىشىۋاتسا، بىز تارىخىمىز بىلەنلا ماختىنىپ، كاۋاپ سېتىپ كېتىۋېرىمىزمۇ؟!

باياتىن پېشايۋاندا يىراقتىكى تاغ چوققىلىرىغا قارىغاچ، قىزىمنىڭ جاۋابلىرىنى قىزىقىپ ئاڭلاپ ئولتۇرغان بولساممۇ، ئۇنىڭ تۇساتتىن بۇنداق كارامەت سوئال قويۇشىنى ئويلىمىغانىدىم. ئىختىيارسىز قىزىمغا قارىدىم. قىزىم ئوماق قارا كۆزلىرىنى ئويىنىتىپ كۈلۈمسىرەپ مەندىن جاۋاب كۈتۈپ تۇراتتى. خېلىدىن بېرى مەن ئويلاپ يۈرگەن بۇ مەسىلە توغرىسىدا قىزىمنىڭ بۇنداق ئۆتكۈر ۋە چوڭقۇر مەنالىق سوئال قويغانلىقى ماڭا بەك تەسىر قىلدى.

— توغرا سوئال قويدۇڭ، قىزىم، بەك مەنىلىك سوئال بولدى. سەن مۇشۇ سوئال ئۈستىدە ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش داۋامىدا ئىزلەنگەن، ئويلانغىن، ئىزلىنىش، ئويلىنىش جەريانىدا قانائەتلىنەرلىك جاۋاب تاپقىن.

مەنىلىك سۆھبەت

— شۇنداق قىلىپ تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈردۈم دېگەن؟

— پۈتتۈرمەيچۇ، تېخى ئالىي مەكتەپكىمۇ ئىمتىھان بەردىم دەڭا.

— پاھ! تۈنۈگۈنكى مۇشتۇمدەك قىز، بۈگۈن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى بولۇپ كېتىدىكەن - دە!؟

— ئەمدى مېنى مۇشتۇمدەك دېسىڭىز ئاچچىقىم كېلىدۇ چوڭ دادا، مەن 17 ياشقا كىردىم.

— ھە، ماقۇل، دېمەي، ئىمتىھاندىن ئۆتەلەيدىغاندەك تۇرامسەن؟

— باشقا سوئاللارغا ياخشى جاۋاب بەردىم. بىراق، «بىزنىڭ جەنۇبىي قۇتۇبقا بارغان ئەترىتىمىزنىڭ نامىنى نېمىدەپ ئاتايدۇ؟» دېگەن سوئالغا جاۋاب بېرەلمىدىم. 80 دىن ئارتۇق نومۇر ئېلىشىمغا ئىشىنىمەن.

— تارىختىنچۇ؟

— ياخشى.

— ئۇيغۇر تارىخىنى ئوقۇدۇڭلارمۇ؟

— تەپسىلىي ئوقۇمىدۇق. تارىخ مۇئەللىمى ئانچە -

«ئاۋۋال ئۆز بارمىقىڭنى چىشلە، ئاغرىمسا باشقىنىڭكىنى»

سىزگە بىر ھېكايە، ياق بىر بولغان ئىشنى سۆزلەپ بېرەي. سىزمۇ بەلكى بۇنداق ئىشلارنى ئۇچراتقان بولغىيتىڭىز...

مەلۇم بىر ئىدارىنىڭ گۇەنلىيەنى «پاكىزا» (كىشىلەر ئۇنىڭ كېلەڭسىز، سېمىز قىياپىتىگە قاراپ شۇنداق لەقەم قويغان) ۋېلىسىپىت بىلەن ئالدىراپ دەرۋازىدىن كىردى ۋە ۋېلىسىپىتنى جالاقىدە يەرگە ياتقۇزۇپ قويۇپ ئىچكىرى ماڭدى. ئۇ دىمىقىدا جىڭجۇنىڭ بىر ئاھاڭىغا ناخشا ئېيتىپ خۇشال كېتىپ باراتتى. بىراق، ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئۇشتۇمتۇت خاپىلىققا ئايلىنىپ كەتتى. ئۇ، ھويلىنىڭ بىر چېتىدە ئەخلەت ئۈستىدە ياتقان ئۆزىنىڭ «گۈزەل» ۋېلىسىپىتىنى كۆرگەندى. ئۇ، ئەرۋايى ئۇچۇپ، يۈگۈرگەنچە ۋېلىسىپىتنىڭ يېنىغا باردى - دە، خىرقىراق قوپال ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ كەتتى: «بۇ قانداق خۇندەننىڭ ئىشى؟! زادى ھەممىسى مېنى كۆرەلمەيدۇ، ۋېلىسىپىتىمنى رەسۋا قىلغۇچە، جېنىمنى

جاۋاب تاپقاندىن كېيىن ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ھارماي كۈرەش قىلىڭ، ئۈزلۈكسىز ئىلگىرىلەڭ. شۇنداق قىلساڭ توغرا يول تېپىپ ئۇلۇغ غايىنى كۆزلەپ ئالغا بېسىۋېرىسەن!...

— چوقۇم شۇنداق قىلىمەن. خاتىرجەم بولۇڭ چوڭ دادا. — دېدى قىزىم كۈلۈمسىرىگەن پېتى قەتئىي يوسۇندا.

— ياشا قىزىم، بارىكاللا. بىز بەك مۇھىم سۆھبەت ئۆتكۈزدۇق. قېنى يۈر، باغنى بىر ئايلىنىپ كېلەيلى، — مەن ئورنىدىن قوزغالماقچى بولۇپ تۇرغاندا قىزىم دەرھال يېنىمغا كېلىپ مېنى يۆلەپ تۇرغۇزدى ۋە قولتۇقۇمدىن ئېلىپ ماڭدى. مەن گۈللەر ئارىسىدا كېتىپ بېرىپ قىزىمغا زوقلىنىپ يەنە بىر قېتىم قارىدىم ۋە مۇنداق دېدىم —

ياخشى ئويلاپسەن قىزىم. سېنىڭ بۇ ئوي-پىكىرلىرىڭ يېڭى دەۋرىمىزدىكى يېڭى ئەۋلادلارنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. چوڭلارمۇ، ئەمەلدارلارمۇ، ئالىملارمۇ بۇ مەسىلە ئۈستىدە باش قاتۇرۇشى ۋە ئۇنىڭغا توغرا جاۋاب بېرىشى كېرەك. ھەر بىر ئادەم ياشلىقىدا توغرا يول تېپىشى كېرەك. ئۆمۈرنىڭ توغرا يولىنى تاپالمىغان ئادەم موللاق ئېتىپ چۈشۈپ پۇشايماندا قالىدۇ. ئاقىۋەتتە ئۇ ئىنسانىيەتكە پايدىسىز ئادەم، بەلكى ئارتۇق يۈك بولۇپ قالىدۇ. ئۇنداق ھاياتنىڭ مەنىسى يوق...

1985 - يىل، 10 - ئاي.

دىكى بىر دوستىنىڭ ياردىمى بىلەن زاۋۇتتىن چىقىش باھاسى بىلەن بىر «پەڭخۇاڭ» ماركىلىق ۋېلىسىپىت سېتىپ ئالدى.

ئۇ بىرىنچى قېتىم ۋېلىسىپىتنى مىنىپ باغقا بارغاندا شياۋخۇ كۈلۈپ قارشى ئالدى ۋە: «ۋاي - ۋۇي، ئەجەب ياخشى ۋېلىسىپىت ئاپسىز» دېدى. ئۇنىڭ بېشى ئاسمانغا تاقاشتى. شۇندىن كېيىن شياۋخۇ بىلەن تاماشىغا چىققاندا ۋېلىسىپىتسىز چىقمايدىغان بولدى.

«پاكىزا» شياۋخۇنى ئاۋۋالقى ياردىن تارتىپ ئالدى. ئۇ، ھەممە يۇمشاق - قاتتىق چارىلەرنى قىلىپ قىزنى ئىندەككە كەلتۈردى. شياۋخۇنىڭ ئاۋۋالقى يارى ئىشچى كىيىمى بىلەن بىر كونا ۋېلىسىپىتكە مىنىپ گايىدا ئۇچراپ قالاتتى. شياۋخۇ بىلەن ئىككىسى يەر ئاستىدىن بىر - بىرىگە قارىشىپ قالغانلىقىنى «پاكىزا» بايقاپ، قاتتىق كۈنلەپ، ئۇنىڭ قولىدىن ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپ قالىدىغانلىقىدىن ئەندىشە قىلاتتى. ئاۋۇ ئىشچىنى كۆرگەندە غەزىپى كېلەتتى. ئۇنى ئۆزىنىڭ خەتەرلىك رەقىبى ھېسابلايتتى. ئۇ، ھەر قېتىم رەقىبىنىڭ ئالدىدىن گۈزەل ۋېلىسىپىتى بىلەن ئۆتكەندە ئۇنى بىر قېتىم يەڭگەندەك ھېس قىلاتتى.

«پاكىزا» ۋېلىسىپىتنى ئۆيىنىڭ دالىنىغا ئېلىپ كىرىپ پارقىرىتىپ تازىلاپ، قۇلۇپ سېلىپ ئاسرايتتى. ھۆكۈمەت ۋېلىسىپىتىنى بولسا، خالىغانچە مىنىپ، بۇزۇپ تاشلايتتى. ئاز دېگەندە ئىدارىنىڭ 3—4 ۋېلىسىپىتىنى كاردىن چىقارغانىدى. ئامبارچى بوۋاي پىكىر بەرسە «مەن ئۆز ئىشىمغا ئىشلەتكىنىم يوق» دەپ قوپال جاۋاب بېرەتتى.

ئالسا بولامدۇ؟».

ئۇ، ئامبارنىڭ ئىشىكى ئالدىدا ئۇزۇن غاڭزىدىن تاماكا شوراپ، كىچىك ئورۇندۇقتا كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرغان ئامبارچىغا كۆلىسىپ قاراپ قويدى - دە، ۋېلىسىپىتنى ئەخلەت ئۇستىدىن ئېلىپ تىكلىدى ۋە يانچۇقىدىن ياغلىقنى چىقىرىپ ئۇنى سۈرتۈشكە باشلىدى. بەختىگە يارىشا ۋېلىسىپىتى ھېچنېمە بولماپتۇ. چوڭ چىرىغى، پوپوكلۇك ئېگەرى... جايىدا، پارقىراپ تۇرغان ۋېلىسىپىتىگە قاراپ ئۇنىڭ كۆڭلى ئېچىلغاندەك بولدى. بىراق ئۇ، نېرىسىقى بىنا ئىشخانىسىدا ئىشلەۋاتقان سۆيۈملۈكىنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ ئۇياققا قاراپ قوياتتى.

«پاكزا» ۋېلىسىپىتنى ئىدارە ئىشىغا زادىلا ئىشلەتمەيتتى، ئۆزىنىڭ ئادەتتىكى ئىشلىرىغىمۇ ئىدارىنىڭ ماشىنا، ۋېلىسىپىتلىرىنى ئىشلىتەتتى. ئۇ، بۇ ئەتىۋار مۈلۈكىنى ئىككى ۋاخ مەخسۇس ئىشلىتەتتى؛ بىرى سۆيۈملۈكى بىلەن تاماشاغا چىققاندا؛ بىرى رەقىبىنىڭ ئۆيى ئالدىدىن ئۆتۈشكە توغرا كەلگەندە.

ئۇ، سۆيۈملۈكى شىياۋخۇنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئۆزىنى «زامانىۋى پاسون» دا ياسىدى. ئالا كۆڭلەك، لاباكۇ، ئېگىز پاشنا بەتىنكە — ھەممىسىنى ئوخشىتىپ كەيدى. چاچنىمۇ بويىندىن ئاشۇرۇپ قويۇۋەتتى. ئەمدى كەم قالغىنى بىر ۋېلىسىپىت ئىدى. بىر كۈنى شىياۋخۇ باغ سەيلىسىدە نازلىنىپ: «قاراڭ ئاۋۇ كىشىنىڭ ۋېلىسىپىتى نېمىدېگەن چىرايلىق» دېگەندىن كېيىن، چوقۇم ياخشى بىر ۋېلىسىپىت ئېلىش قارارىغا كەلدى. ئاخىرى، شاڭخەي-

ئەسەرلەر

تۇنجى پويىز ئاۋازى

ئۇلى ئەتىگەنلىكى قانداقتۇر بىر يېقىملىق ئاۋاز ئويغىتىۋەتتى. لېكىن ئۇ، ئۇيقۇسىنى ئاچالماي ئۇنىڭدا ياتقىنىچە ئويلىدى «بۇ قانداق ئاۋاز؟! ئىلگىرى مۇنداق ئاۋاز ئۇرۇمچىدە ئاڭلىنىپ باقمىغان ئىدىغۇ! ئەجەب ياخشى ئاۋازغۇ — بۇ!»

يەنە شۇ ئاۋاز:

«ۋۇ - ۋۇ ... ۋۇ ... ۋۇ ... !!!»

«ئاھ پويىز!» دېدى ئۇ، كېيىن ئۆزىنىڭ كارىۋاتتىن قانداق ئىرغىپ تۇرغانلىقىنى سەزمەي قالدى.

بۇ، ئۇرۇمچىدە تۇنجى پويىز ئاۋازى ئىدى.

ئۇ، دەرھال كىيىندى ۋە بىرىنچىلا كۈن چىقىش تەرەپكە قاراغلىق دېرىزىنى ئاچتى. دېرىزىدىن گۈپپىدە ئۇرغۇپ كىرگەن سالقىن ۋە ساپ ھاۋا ئۇنىڭدىكى چالا ئويقۇلۇقنى ۋە بەدىنىدىكى ئېغىرلىقنى ئاللىقاياقلارغا

يېقىندا ئۇ بىر جايدىن ئەرزان باھادا (ئېھتىمال ئارقا ئىشىكتىن بولسا كېرەك) ھاراق، تاماكا سېتىپ ئېلىش ئۈچۈن ئىدارىنىڭ موتسىكلىتىنى مىنىپ كېتىپ ئوتتۇرا يولدا بۇزۇپ، تاشلاپ كەتكەن. ئامبارچى بوۋاي ماشىنا بىلەن ئېلىپ كەلدى. ئۇ ئاچچىقى كېلىپ: «بۇ نېمە قىلغىنىڭىز گۆەنلىيەن؟» دېسە، «پاكىزا» پەرۋاسىز: «بىردىن موتسىكلىت دۆلەتكە قانچىلىك ئىش ئىكەن؟!» دەپ تەنە بىلەن جاۋاب بەردى.

ئۇزاقتىن بېرى «پاكىزا»نىڭ بۇ ئۇچىغا چىققان شەخسىيەتچىلىكىنى كۆزىتىپ، غەزەپلىنىپ يۈرگەن بوۋاي بۈگۈن ئۇنى سىناپ كۆرۈش ئۈچۈن ۋېلسىپىتنى ئېلىپ چىقىپ ھويلىغا — ئەخلەت ئۈستىگە ياتقۇزۇپ قويغانىدى.

«پاكىزا» ۋارقىراپ-جارقىراپ ۋېلسىپىتنى سۆرتۈۋاتقاندا بوۋاي كېلىپ:

— نېمە بولدىڭىز، گۆەنايەن؟ — دېدى.

— نېمە بولاتتىم، كۆرمىدىڭمۇ، بۇ ئىدارىدا مېنى كۆرەلمەيدىغان ئادەملەرنىڭ ئىشى بۇ، بۇ ماڭا ھاقارەت...— دەپ سۆزلەپ كەتتى.

بوۋاي غاڭزىسىنى بىر شوراپ ئېلىپ غەزەپ بىلەن:

— شۇنداقمۇ؟! دۆلەت مۈلۈكىنى خالىغانچە بۇزسا مەيلىكەنۇ، ئۆزىنىڭ مۈلۈكى توپا بولۇپ قالسا ھاقارەت بولامدىكەن؟ يىگىت، ئاۋۋال ئۆز بارمىقىڭىزنى چىشلەپ، ئاغرىمىسا باشقىنىڭكىنى چىشلەڭ! — دەپ پەرۋاسىز ھالدا ئارقىغا بۇرۇلۇپ، مېڭىپ كەتتى.

«پاكىزا» بىر قولىدا ۋېلسىپىتنى تۇتۇپ، بىر قولىدا ياغلىق بىلەن پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتكەنچە بوۋايغا قاراپ قالدى.

ئۇرۇلۇپ ئارقىغا قايتماقتا ۋە تېخىمۇ كۈچىيىپ، تېخىمۇ كۆتۈرۈلمەكتە؛ ئەنە شۇ ئاۋاز ئىلى ۋادىسىنىڭ ئاسمىنىدىن ئۆتۈپ، مۇزاتنى ئاتلاپ، تىيانشاننىڭ جەنۇبىي ئېتىكى ئۈستىدە پەرۋاز قىلماقتا؛ ئەنە ئۇنىڭ ساداسى پامىردىن ئاڭلىنىۋاتىدۇ، قارا قۇرۇم تاغلىرىدىن سادانىڭ ساداسى ياڭرايدۇ. بۇ ئاۋاز بارغانلا جايدا ئاسمانغا «پويەز كەلدى» دېگەن خەتلەر يېزىلغاندەك قىلىدۇ. كىشىلەر شەھەر كوچىلىرىدا ۋە يېزا مەھەللىلىرىدە يۇقىرىغا قاراپ چاۋاك چېلىشىدۇ، سەكرىشىدۇ، دوپپىلىرىنى ئاسمانغا ئېتىشىدۇ، بىر - بىرىنى قۇچاقلىشىدۇ، سۆيۈشىدۇ... ئەنە ئۇ، ئاۋاز تەكلىماكاننىڭ ئۈستىدە ئۇزۇپ يۈرىدۇ.

...... راستلا، قۇدرەتلىك ئاۋاز ئىكەن بۇ...

ئەنە ئۇ، تاغلار بويلاپ ياڭرىغاندا، تاغلارنىڭ مىليون يىللاپ قېتىپ ياتقان تومۇرلىرى ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك، يەر ئاستىدا گازلار بېسىمدا چىقىشقا يول تاپالماي ياتقان سۇيۇقلۇقلار يەر ئۈستىگە ئېتىلىپ چىقىشقا تەييارلىنىۋاتقاندەك قىلىدۇ...... چۆل - باياۋانلار ئۆزلىرىنىڭ زامان - زاماندىن بۇيان بېخىللىق قىلىپ بىكار ياتقانلىقىغا پۇشايمان قىلىۋاتقاندەك، ئەمدى كۆكسىنى يېرىپ، ئىنسانلارنى ئۆز بايلىقىدىن بەھرىمەن قىلىشقا تەييارلىنىۋاتقاندەك قىلىدۇ. بۇ كارامەت ئاۋاز پۈتكۈل تەبىئەتنى كۈلدۈرۈۋەتتى ھەم تىلغا كەلتۈرۈۋەتتى. بۇ، نېمە دېگەن قۇدرەتلىك كۈچ!

...... ھە، شۇنداق بولمايچۇ! ئۇ، بەختلىك زامانىمىزنىڭ غالىپ ئاۋازى، پەلەككە يەتكەن غەيرەت ۋە جاپالىق ئەمگەكنىڭ مېۋىسى؛ ئۇ،

قوغلىۋەتتى. تېخىمۇ ئوچۇق ۋە كۈچلۈك ياڭرىغان ھېلىقى ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى. ئۇ، ئاۋاز ئاڭلانغان تەرەپكە چەكسىز ھاياجان ۋە ئىشتىياق بىلەن نەزەر سالدى.

ئۇ، ياۋماۋشەننىڭ باغرىدا جەنۇبقا قاراپ سوزۇلغان ئۇزۇن تۇتىۇننى كۆردى. تۇتۇن جەنۇب تەرەپكە شۇڭغۇپ ئۆرلىمەكتە ئىدى. ئەمدى كۆڭۈلگە ئارام بېرىدىغان باشقا بىر خىل ئاۋاز ئاران ئاڭلاندى:

«پۈۋت - پۈۋت - پۈۋت - پۈۋت......»

«پويىز! — دېدى ئۇ، ئاجايىپ خۇشاللىقتا چۆمگەن ھالدا، — پويىز كەلدى».

1963 - يىل، 1 - ئاي. ئۇرۇمچىنىڭ كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان گۈزەل قىش كۈنلىرىدىن بىرى. ئۈچ كۈندىن بېرى يېغىۋاتقان قار توختاپ، ھاۋا ئېچىلغان، ھەممە ياقنى ئاپئاق پاختىدەك قار قاپلىغان، كۈن ئۇپۇقتىن قەددىنى كۆتۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ تېخى كۆرۈنمەيدۇ. ئۇنىڭ شولىسى پەقەت ياۋماۋشەننىڭ قارلىق چوققىلىرىدا پارقىرايدۇ.

ئۇ، ھامان دېرىزە ئالدىدا يىراقلارغا تېكىلىپ ئاجايىپ شېرىن خىيال ۋە چوڭقۇر تۇيغۇلار ئىچىدە تۇرىدۇ. تۈنجى پويىز ئاۋازى ھامان ئۇنىڭ قۇلىقىدىن كەتمەيدۇ، يۈرىكىنى بارغانسېرى دولقۇنلىتىدۇ. ئۇنىڭ خىيالى شۇ ئاۋاز بىلەن بىللە يىراقلارغا كېتىدۇ:

«ئاھ! قانداق كۈچلۈك، قانداق كۆڭۈللۈك ئاۋاز — ھە! ئەنە ئۇ، ئاسماندا ياڭرىماقتا ۋە بارغانسېرى كۆپەيمەكتە. تىيانشاندىن ئەكس ئەتكەن ئۇنىڭ سادا- سى پەلەككە كۆتۈرۈلمەكتە. ئۇ، ئالتاي تاغلىرىغا بېرىپ

بۇ ئۇزۇن يول يالغۇز ئىچكىرى بىلەن شىنجاڭنىلا باغ-
لاپ قالماستىن، قاراقۇرۇم، پامىر تاغلىرىدىن ئۆتۈپ،
مەملىكەتنى يېقىن شەرق ۋە ھەتتا غەرب ئەللىرى
بىلەنمۇ باغلىغان. بېيجىڭدىن ئىچكى موڭغۇلىيە گوبىسى
ئارقىلىق قۇمۇل - تۇرپان، ياكى قۇمۇل - گۇچۇڭدىن
ئۆتۈپ، ئۈرۈمچى، كېيىن ئىلى بىلەن باغلانغان ئۇزۇن
يولمۇ تارىختا مەشھۇر.

... لېكىن، بۇ ئۇزۇن يوللاردا قانچىلىك
يولۇچىلار ھاياتلىرىدىن ئايرىلغانىكىن. قانچىلىغان ئات،
خېچىر، تۆگىلەر ئۆلگەنىكىن؟!... ئون مىڭ يوللۇق
ئۇزاق يوللار، سۇسىز چۆل - باياۋانلار، تاغۇ - تاش-
لار... بۇنداق يوللارنى بېسىپ، ئۈچ ئاي، بەش ئاي،
يېرىم يىل سەپەر قىلىش... يەنە كېلىپ، تۆگە، ئات،
ھارۋا بىلەن، ياكى پىيادە مېڭىش... بىرمۇنچە يول-
لاردا ئوزۇقلارنىلا ئەمەس، سۇنىمۇ ئېلىپ يۈرۈش......

... شۇنداق، يول يىراق، سەپەر مۇشەققەت...
لېكىن «يول يىراقلىقى» بولغان بىلەن «كۆڭۈل يىراق-
لىقى» بولمىغان.

... خەلق دوستلۇقىنىڭ ئاتاقلىق ئەلچىسى
جاڭ چيەننىڭ ئىرادىسىنى يول يىراقلىقى سۇندۇرالمىغان-
غۇ! مۇندىن 2100 يىل ئىلگىرى ئىچكىرىدىن بۇ رايونغا
ئىككى قېتىم سەپەر قىلغان، ئۆمرىنىڭ كۆپ ۋاقتىنى
خەلق دوستلۇقى ۋە بىرلىكىنى مۇستەھكەملەشكە سەرپ
قىلغان، خەن سۇلالىسى دەۋرىدىكى ئىچكىرىنىڭ مەدەنىيىتى-
نى، ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇللىرىنى بۇ ياققا يەتكۈزگەن

كەلگۈسىدە، تاغنى - تالقان، چۆلنى - بوستان قىلىدىغان
ئۇلۇغ كۈچنىڭ ئەلچىسى. بەلكى ئۇ، كۈچنىڭ ئاساسى
قان تومۇرى، ئۇ، كەلگۈسىدىكى پارلاق ئىستىقبالنىڭ
ۋە پاراۋان يېڭى ھاياتنىڭ خۇش خەۋەرچىسى...»

ئۇ، ھامان دېرىزە ئالدىدا، لېكىن ئۇنىڭ كۆڭلى خىيال
دېڭىزىدا، ئاسمان - پەلەكتە، يىراق - يىراقلاردا ئۇزماقتا.

تەبىئەت مەنزىرىسى بارغانچە گۈزەللەشمەكتە. كۈن
بوغدا ئارقىسىدىن كۆلۈپ كۆتۈرۈلدى. ئۇ، ئۇرۇمچىنى،
ئۇرۇمچى خەلقىنى، ئاۋات شەھەرنى ھايات بەخش نۇرىغا
كۆمدى. ھەممە ياقتا، ئاپئاق قار ئۈستىدە كۈن نۇرى
پارقىرايدۇ. كۆڭۈل بارغانچە خۇشاللىققا تولماقتا. يۈرەك
دولقۇنلىماقتا، تۇيغۇلار ئەۋج ئالماقتا. ئۇنىڭ نۇري -
پىكرى ئۆتمۈشنى ئەسكە سالماقتا:

«بۇ يۇرت ئىچكى ئۆلكىلەردىن بەك يىراق، لېكىن
يول يىراقلىقى قەدىمدىن خەلقنىڭ يۈرەك رىشتىلىرىنى
ئۈزۈۋېتەلىگىنى يوق. ئىچكى دۇشمەنلەرنىڭ پىچاقلىرىمۇ،
ياتلارنىڭ قىلىچلىرىمۇ بۇ رىشتىنى چېپىپ تاشلىيال-
مىغان. چۈنكى بۇ رىشتە ئېزىز ۋەتەندىكى خەنزۇ خەلقى
بىلەن ئۇيغۇر، قازاق ۋە باشقا مىللەت خەلقلىرى
ئارىسىدىكى مۇھەببەتنى چىگىتقۇچى ۋە داۋام قىلىپ
كېلىۋاتقان ئۇلۇغ بىرلىكنى مەھكەم باغلىغۇچى ئىرادە بىلەن
سۇغۇرۇلغان. ئۇ، ئۈزۈلمىگەن ۋە چوقۇم ئۈزۈلمەيدۇ......

... «يىپەك يولى» دەپ ئاتالغان تارىختىكى
مەشھۇر يول چاڭئەندىن باشلىنىپ، دۇنخۇاڭدىن ئۆتىدۇ،
چەرچەن - چارقىلىق ئارقىلىق خوتەنگىچە سوزۇلغان

قالدۇرۇپ كەتتى...

... قەدىم زامانلاردا بۇ تەرەپلەردىن ئىچكىرىگە قىلىنغان سەپەرلەرمۇ ئاز بولمىغان. سودا ئالاقىلىرى، مەدەنىيەت ئۆگىنىش ھەم ئۆگىتىش ئۈچۈن بولغان سەپەرلەر... ئىچكىرىگە مۇزىكىچىلار، ئىمارەتچىلىك مۇتەخەسسىسلىرى، قول ھۈنىرى ئۇستىلىرى بىرىپ، ئىچكىرىنىڭ مەدەنىيەت ۋە قۇرۇلۇش ئىشلىرىغا قاتناشقان، ئىلگىرىدىن تارتىپ ئىچكىرى بىلەن ئىقتىسادىي، سىياسىي، ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلى، مەدەنىيەت ۋە باشقا جەھەتلەردىن ئۆزئارا ئۆگىنىش ھەم ھەمكارلىق ۋە ياردەم — بۇ، بىزنىڭ تارىخىي ئەنئەنىلىرىمىز.

... ئۆتمۈشتە ئاشۇنداق سىياسەتچىلەرنى، دوستلۇق - بىرلىك ئەلچىلىرىنى، ئالىملارنى، تارىخچىلارنى مۇشەققەتلىك، ئۇزاق سەپەرلەرگە مەجبۇر قىلغان نەرسە نىمە بولغىيدى؟ ئۇلار ئەجەب زور غەيرەت ۋە جۈرئەت بىلەن كۈرەش قىلغانىكە - نا؟

... ھە، بۇنىڭ ئەجەبلىنىدىغان يېرى يوق. بۇ يەردە كىشىلەرنى جەلپ قىلىۋاتقان، ھەرىكەتلەندۈرۈۋاتقان، غەيرەت ۋە ئىلھام بېرىۋاتقان بىر ئۇلۇغ كۈچ باركى، ئۇ، خەلقىنىڭ دوستلۇق ئىتتىپاقى، كىشىلەرنىڭ بىرلىك ئارزۇلىرى، ئورتاق نىيەتلىرى...

... ئۇ ۋاقىتتىكى كىشىلەر ھازىرقىدەك بىر ئايلىق يولنى بىر كۈندە باسىدىغان پويىزنى نەدىن بىلسۇن؟ ئۇلار قەدىمدىن ھايۋان سۆڭەكلىرى قاغجىراپ ياتقان بۇ باياۋانلاردىن پويىزنىڭ ۋارقىراپ

ۋە بۇ جايلاردىكى خەلقنىڭ ياخشى خىسلەتلىرىنى ئىچ-
كىرىگە يەتكۈزگەن بۇ ئادەمنى تەكرار سەپەرنىڭ
مۇشەققەتلىرى تولۇۋالالىغىنى يوققۇ!؟

... خەنسۇلالىسى دەۋرىدە خەلق دوستلۇقى
ئۆز ئارا قۇدا - باجىلىق ۋە تۇغقانلىق نەمۇنىلىرىنى
ياراتقان جېيۇ مەلىكە ۋە باشقا چاڭئەن مەلىكىلىرى
بۇ تەرەپلەرگە كېلىن بولۇپ كېلىشلىرىدە يول جاپاسىنى
ئاز تارتقان دەمسىز؟ ئۇ سۇڭ خانلىقى ئەڭ قىيىن
ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان مەزگىلىدە كېلىپ، ئۇ سۇڭ
قەبىلىلىرى بىلەن بىرلىشىپ، چەتنىڭ ھۇجۇملىرىنى تارمار
قىلغان. دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى يولغا قويۇپ، ئۇ
سۇڭ كىشىلىرى بىلەن بىر جان - بىر تەن بولۇپ،
كۈرەش ئىچىدە كۆللىنىش يولىنى ئاچقان بۇ مەلىكىنى
يول يىراقلىقى ھاردۇرالمىغان.

... چىڭ خاندانلىقى تەرىپىدىن ئىلىغا پالانغان،
ئەپيۇن ئۇرۇشىدا چەتئەل تاجاۋۇزچىلىرىغا قارشى
كۈرەشكۈچىلەرنىڭ رەھبەرلىرىدىن بىرى بولغان داڭلىق
ۋەتەنپەرۋەر لىن زېشۈي بۇ سەپىرىدە تۆت ئايدىن
ئارتۇق يول ماڭغان. تۆت ئاي يول مېڭىش... نېمە
دېگەن ئۇزاق سەپەر! ئۇنىڭ پالانغىنى يامان بولدى
ھەم ياخشى بولدى. ئۇ، بۇ يەردە ئۆزىنىڭ يەنە بىر
خىل خەلقپەرۋەرلىك كۈرىشىنى داۋام قىلدۇردى. ئۇ،
خەلق بىلەن بىرلىكتە ئۆستەڭ چېپىش، سۇ چىقىرىش،
يەر ئېچىش ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولدى. پالانغان
بۇ «گۇناھكار» شىنجاڭ خەلقىغە ئۇبدان تۆھپىلەرنى

ئاۋازى بىلەن بىللە بۇ مەنزىرىنى تاماشا قىلىشقا باشلىدى:
«يۇقىرىراق كۆتۈرۈلۈپ قاراپ بېقىش كېرەك.
كۈن پېتىشقا ئۇچۇش كېرەك... ھە، سول ياقتا
تەيانشان، كۈن پېتىشتىكى تاغ قولتۇقىدا چوڭ كۆل.
بۇ سايرام كۆلى بولمىسۇن يەنە؟ تۆۋەنرەكتە قانداق-
تۇر بىر تاغنىڭ تۇمشۇقى ئالدىدا يەنە بىر كۆل
تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ياقىسىدىن تۆمۈريول ئايلىنىپ ئۆتكىنىگە
قارىغاندا، بۇ، ئىبنۇر كۆلىگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ بىر
تەرىپىدە كۈن چىقىشقا قاراپ سوزۇلغان تاغ
تىزمىلىرى... ھە، توغرا، بۇ كەڭ، گۈزەل بوستانلىق —
جۇڭغارىيە تۈزلەڭلىكى، مۇنبەت دىيار.

... ئەنە، قارىماي، ئۇنىڭ قۇدۇق مۇنارلىرى
ئورمانلىققا ئوخشاش كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ھېسابسىز ئېگىز
مۇنارلاردىن تۈتۈنلەر كۆتۈرۈلمەكتە...

... ئەنە، ئاۋۇ تۈزلەڭلىك بىر زامانلاردا كەڭ
چۆل - جەزىرە ئىدىغۇ؟! پەسرەك ئۇچۇپ كۆرۈش
كېرەك... ئۇ چۆللەردىن ئەسەر يوق، ھەممە ياق
باغ - بوستان، خۇددى كارامەت چوڭ شاھمات تاختى-
سىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا قوندۇرۇپ قويغاندەك چىرايلىق
ئىمارەتلەر، كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان ھەر خىل، ھەر
رەڭدىكى زىرائەتلەر كۈن نۇرىدا پارقىرايدۇ. «مانا
كۆرۈۋال» دېگەندەك، مەغرۇر ئىغاڭلايدۇ. زىرائەتلەرنىڭ
ئۈستىدە ئۇچۇپ يۈرگەن قوش قاناتلىق ئايروپىلانلار
قۇيرۇقلىرىدىن ئاق تۈتۈن چېچىپ ئەگىپ يۈرىدۇ.
ئىمارەتلەر، باغلار، ئورمانلارنى ئارىلاپ پويىزلار ھەر

چاپىدىغانلىقىنى يادىغىمۇ كەلتۈرمىگەن بولسىدى...
ئەمما، ئۆتمۈشتىكى كىشىلەر يەرنىڭ تاناۋىنى تارتىدىغان،
قانداقتۇر چاپسان ماڭىدىغان ياكى ئۇچىدىغان نەرسىنى
ئارزۇ قىلاتتى. بۇنداق ئارزۇلارنى ئىپادە قىلىدىغان
چۆچەك — رىۋايەتلەر كۆپكۇ! كىشىلەرنىڭ ئاشۇ ئارزۇ-
لىرى ئەمدى ئەمەلگە ئاشتى. ئۇ، پەقەت بىزنىڭ
دەۋرىمىزدە — پارتىيىمىز دەۋرىدىلا ئەمەلگە ئاشتى... بۇ،
نېمىدېگەن ئۇلۇغ ئىش، بۇ، نېمىدېگەن خۇشاللىق...»

ئۇ ئۆيىنىڭ ئىچىنى بىر ئايلاندى — دە، كېلىپ
كۈن چىقىش تەرەپتىكى دېرىزە ئالدىدا توختىدى.
ئۇنىڭ قارشىدا بوغدا تېغى پەلەك بىلەن بەسلەشكەندەك
قەددىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ تۇراتتى. بۇ ھەيۋەتلىك تاغ
گويا ئۇنىڭغا جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن: «دوستۇم، سې-
نىڭ ئويلىغانلىرىڭنىڭ ھەممىسى راست، مەن ئۆتمۈشكە
گۇۋاھ. ھازىرقى ئۇلۇغ ئىشلارغىمۇ مەن گۇۋاھ. كەلگۈس-
دە بولسا، ئۇنىڭدىنمۇ ئۇلۇغ، ئاجايىپ ئىشلار بولغۇسى،
ئۇ ۋاقىتلاردا سەن بەلكى بولمايسەن، مەن بولسام سې-
نىڭ بالىلىرىڭ، نەۋرىلىرىڭ، چەۋرىلىرىڭنىڭ ئۇ كۈن-
لەرنى تەنتەنە قىلغانلىقىنى كۆرىمەن. ئۇنىڭغىمۇ مەن
گۇۋاھ بولىمەن...»، دەيتتى. ئۇ، بوغدا تېغىنىڭ
جاراڭلىق خىتابلىرى بىلەن يەنە ئويغا چۆمدى. ئۆينى
ئايلىنىپ يەنە ئاۋۋالقى كۈن پېتىمىش تەرەپكە قارىغان
دېرىزە ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا
كەلگۈسىنىڭ ئۇلۇغ ۋە گۈزەل مەنزىرىلىرى گەۋدىلىنىشكە
باشلىدى. ئۇ، ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، يەنە شۇ پويىز

يەر - بۇ يەردە يۇرت بولىدىغان، ھازىر ھەممە ياق
يۇرت، يېڭى ئىمارەتلەر، چەكسىز ئېتىزلار، دەرەخزار-
لىق، باغۇ - بوستان. پايانسىز داللاردا تراكتورلارنىڭ،
كومبايىنلارنىڭ ئاۋازى تۇرلۇك ئەمگەكتىكى ئەر - ئايال
ھەر مىللەت دېھقانلىرىنىڭ ناخشا ئاۋازى بىلەن قوشۇلۇپ
كىشىگە ئەجەب زوق بېرىدۇ. بۇ غالىبلار ئاۋازلىرى
ئىچىدە تۇنجى پويىز ئاۋازىمۇ روشەن ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ.

... ئەنە، «1 - ئاۋغۇست» پولات زاۋۇتىنىڭ
مۇنارلىرىمۇ كۆرۈنۈپ قالدى. ئەجەبمۇ چوڭ زاۋۇت
بولۇپ كېتىپتۇ... بىر تەرەپتە ئەينەك ئۈستىگە تىزىل-
غان قۇشلاردەك تۇرغانلار نېمىدۇ؟ خۇددىي ئاق قۇشلار
ھاۋادا پەرۋاز قىلىپ يۈرۈشىدۇ. قانداقتۇر كارامەت
بىر يوغان قۇش ئەگىپ تۆۋەنلەۋاتىدۇ. ھە - ھە، بۇ،
ئايروپىلانلار...

... ئەنە ئۈرۈمچى شەھىرى. لېكىن، ئەجەب
ئىلگىرىكى ئۈرۈمچىگە ئوخشىمايدىغۇ؟ ئىلگىرى بۇ شەھەر
تاغ ئارىلىرىدا بولىدىغان، ھازىر بولسا، كەڭ چىمەنزار-
لىق قانات يېيىپ كېتىپتۇ. بىر - بىرى بىلەن بەسلەشكەن-
دەك يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن ئىمارەتلەر، زاۋۇت - فاب-
رىكىلار... پارقىراپ تۇرغان كوچىلاردا تۇرلۇك
ماشىنىلار چېپىشماقتا. ئەنە، ناھايىتى زور ۋە گۈزەل
بىر باغ، ئادەملەر مىغىلدايدۇ، ئەر - ئايال، چوڭ -
كىچىك توپلانغان. بىر سەيلە بولسا كېرەك. مۇزىكا
ئاۋازى ياڭرىماقتا، كىشىلەر ناخشا ئېيتىشىدۇ. ئۇسۇل
ئوينىشىدۇ، نېمىدېگەن خۇشال - خورام كىشىلەر بۇ!...»

تەرەپكە چاپىدۇ. سېمونتلانغان ئۆستەڭلەردىكى سۇلار چاپسان ئاقىدۇ ۋە ئېرىقلارغا بۆلۈنۈپ ئاخىرى دەرەخزارلىق ۋە زىرائەتلەر ئارىسىدا غايىب بولىدۇ...

... ئەنە، تىيانشاننىڭ كەڭ - يېشىل ئېتىكى، ئۇ يەردە ھېسابسىز چارۋا ماللار يايلىماقتا. سېمىز يىلقىلارنىڭ ئويناقشىغىنىنى قاراڭ، ئاۋۇ توپلانغان كىشىلەر نېمىلەر قىلىشىۋاتىدىكىن؟ ھە، ھە، ھەر ياقتا ئات چېپىشماقتا، بەيگە، ئوغلاق بولسا كېرەك... قىز قوۋار ئويۇندۇر بەلكى......

... ئاۋۇ زاۋۇتلارغا قاراڭ... ماۋۇ نېمىدېگەن چىرايلىق شەھەر! دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان ئاساسىي كوچىلار، ھەممە ياقتا كىشىلەر تەبەسسەت بىلەن ھەپىلەشمەكتە...

جەنۇبتىن شىمالغا ئۇزۇن بىر دەريا سوزۇلۇپ ياتىدۇ. بۇ، قەيەركىن؟ ھە، توغرا، شىخەنزە، تامامەن يېڭى شەھەر. ئاھ، قانداق گۈزەل شەھەر بۇ!

... ھەممە تەرەپ ئوخشاشلا گۈزەل. نېمىدېگەن ئاجايىپ ئىشلار بۇ! قانداق قوللار، قانداق باتۇر يۈرەكلەر مەيدانغا كەلتۈردى بۇ يېڭى دۇنيانى؟ خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى ئىشلەپچىقىرىش قىسىملىرىنىڭ ئۇلۇغ ئىشلىرى ئەمەسمۇ؟ ھە، شۇنداق. ئۇ، باتۇر بىلەكلەرنىڭ ئەمگەك مېۋىسى، قەيسەر جەڭچىلەرنىڭ پېشانە تەرلىرىدىن ئۈنۈپ چىققان گۈللەر، نەننىۋەن روھىنىڭ ۋە ئەنئەنىسىنىڭ مەھسۇلاتى.

... دەريادىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئىلگىرى ئۇ

ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئەۋج ئالدى. يېڭى دۇنيانى تاماشا قىلىش ھەۋىسى قانمىغان بولسا كېرەك. تېخىمۇ يۇقىرى پەرۋاز قىلىپ، تاغلار ئېشىپ، تىيانشاننىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى.

«ئەنە تەكلىماكان، ئۇ خېلى قىسىلىپ قاپتۇ. تارىم دەرياسىنى بويلاپ سوزۇلۇپ ياتقان يېڭى - يېڭى يۇرتلار، تىيانشان، پامىر. قارا قۇرۇم ئېتەكلىرىدە قىز-غىن ئەمگەك. قايناق ھايات... ۋاي - ۋۇي! نېمىدې-گەن جىق كۆللەر بۇ. ئىلگىرى بۇ ياقلاردا ئۇنداق كۆللەر يوقتىغۇ؟... ھە، بۇ، سۇ ئامبارلىرى. سۇ ئامبارلىرىدىن ئېلېكتر سىملىرى يىراقلارغا تارتىلىپتۇ. ئاقسۇدىن خوتەنگىچە تەكلىماكاننى كېسىپ، دەريا بويلاپ سوزۇلغان تاشيولدا ماشىنىلار چېپىشماقتا. ئەسلىدىكى گۈزەل قەشقەر تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كېتىپتۇ، يېڭىشەھەر بىلەن كوناشەھەر قوشۇلۇپ كېتىپتۇ...

... تەكلىماكاننى ئايلاندۇرۇپ سېلىنغان تۆمۈر-يول ھالقىسى بويىچە ھەممە ياقتا پويىزلار يۈگۈرۈپ يۈرىدۇ. ھېسابسىز پويىز ئاۋازلىرى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە تۇنجى پويىز ئاۋازى ئالاھىدە ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. بۇ ئاۋاز باشقا ئاۋازلارغا: «سىلەر جىق، ئۈنۈڭلارمۇ چوڭ چىقىدىكەن، ئەمما، مەن بولمىسام سىلەر بولمايتتىڭلار، ئەمدى سىلەر قانچە ۋارقىرىساڭلار، مەن شۇنچە خۇش بولىمەن» دەۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ.

ئۇ، ھامان دېرىزە ئالدىدا، ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە پاتمايدۇ، يەنە ئويلايدۇ:

ئۇ، شەھەر ئۈستىنى بىر ئايلىنىپ چىقتى ۋە بوغدا
چوققىسى بىلەن بىللە خەلق تەنتەنىسىنى تاماشا قىلماق-
چى بولغاندەك، ئۇنىڭ باغرىغا كۆتۈرۈلدى. بوغدا پۇت-
لىرىنى كېرىپ، مەيدىسىنى چەقىرىپ، ئىككى قولىنى
بېلىگە تىرەپ، مەغرۇر كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى، گوياكى
ئۇ: «مەن مەغرۇر، مەن كۈلىمەن! شەرق قىزىرىپ
قىزىل قۇياش جىنگاڭشەندە نۇر چاچقاندا، مەن ئۇنى
كۆرۈپ تۇردۇم. ئۇ نۇر بۇ يۇرتقا ئازادلىق ئېلىپ
كەلگەنلىكىنىمۇ، بۇ قاقاس ئۆلكىنى يورۇتقانلىقىنىمۇ
كۆرۈپ تۇردۇم. قىزىل تۇغ كۆتۈرگەن دەۋرىمىز باتۇر
لىرىنىڭ ھازىرقى بۇ يېڭى دۇنيانى قانداق قەيسەرلىك
ۋە باتۇرلۇق بىلەن قۇرغانلىقىنى كۆردۈم. بۇنىڭ ھە-
مىسىگە مەن گۇۋاھ. مەن جىنگاڭشەن بىلەن تەيخاڭشەن-
دىن قەھرىمانلىق ئەنئەنىلىرىنى ئۆگەندىم، جان تالاش-
قان ياۋايى قۇشلارنى كۆكسۈم بىلەن ئۇرۇپ، پارە-
پارە قىلىشنىمۇ ئۇلاردىن ئۆگەندىم. بىزنىڭ تومۇرىمىز
ئەسلىدە بىر ئىدى، ھازىر تېخىمۇ چىڭىدى. زامان بىز-
نىڭ، ئىستىقبال بىزنىڭ، مەن مەغرۇر، مەن كۈلىمەن،
ئەبەدىي كۈلىمەن، ئەبەدىي كۈلىمەن» دەپ كۈلەتتى،
ئۇ شۇنداق قاقاقلاپ كۈلەتتىكى، كۈلكە ئاۋازى مىليون-
لىغان كىشىلەرنىڭ كۈلكە ئاۋازلىرىغا ۋە ئەمگەك قاينىمى-
دىكى ستانوك، تراكتور ئاۋازى بىلەن ناخشا ئاۋازلىرىغا
قوشۇلۇپ، ھاۋانى دولقۇنلىتىپ، يىراقلاردا جاراڭ-
لايتتى. بۇ ئاۋازلار ئارىسىدا تۇنجى پويىز ئاۋازى
ئالاھىدە ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

... پويەز ئۆچەتقاندەك چاپماقتا. ناخشا ئاۋازى پويەز ئاۋازى بىلەن قوشۇلۇپ هاۋادا ياڭرىماقتا. بۇ شوخ ۋە جەڭگىۋار ئاۋازلار ئىچىدە تۇنجى پويەز ئاۋازى ئالاھىدە ئاڭلىنىپ تۇرماقتا.

ئۇ، شۇنچە خۇشالكى، گويا كۆكسى - باغرى كېڭىيىپ كېتىپ بارغاندەك قىلىدۇ، ئۆزى بولسا هامان پويەز بىلەن تەڭ ئۇچماقتا.

پويەز ئۈرۈمچى ئىستانسىسىغا يېتىپ كەلدى ۋە قانداقتۇر ئۇلۇغ غالىبىيەتنى تەنتەنە قىلىۋاتقان خەلق دېڭىزىغا شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى...»

ئارقىسىدىكى ئىشىكتىن ئاڭلانغان بالا ئاۋازى ئۇنىڭ خىيالىنى بۇزدى:

— دادا، چاي سوۋۇپ قالدى... — دېدى ئۇنىڭ ئون ئىككى ياشتىكى ئامراق قىزى.

— بېرى كېلە قىزىم، — دېدى ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلماي تۇرۇپ. ئۇ، قىزىنى دەس كۆتۈرۈپ دېرىزە ئالدىغا تۇرغۇزدى.

— قارا، قىزىم، — دېدى ئۇ، — كۆردۈڭمۇ، ئاۋۇ نېمە؟

تاغ ئېتەكىدە ئىمارەتلەرنىڭ كەينىدە خۇددى فانۇس بىلەن يورۇپ چىقارغاندەك ئىنچىكە، ئۇزۇن-ئۇزۇن تۇتۇن، ئۆرلۈپ - ئۆرلۈپ هاۋانى يېرىپ ئاسمانغا ئېتىلاتتى. «پۇۋت - پۇۋت - پۇۋت» قىلغان ئاۋاز ئاران ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— كۆردۈم، دادا، كۆردۈم! — دېدى قىزى

«تۇنجى پويىز ئاۋازىنى ئاڭلاپ خۇشال بولمىغان
جانمۇ بارمىكىن؟ ئەلۋەتتە، ھەممە خۇشال. بۇ كىشىلەر-
نىڭ يىراقتىن كۈتكەن ئارزۇسى - دە!

... ئەنە بىر يۈرۈش پويىز كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ
ئىچىدە، لىققىدە تولغان كىشىلەر دۇنيانى تىترىتىپ ناخشا
ئېيتىشىۋاتىدۇ... بۇ كىشىلەر قانداقتۇر بىر بايرامغا كېتىۋاتـ
قاندەك كۆرۈنىدۇ. پويىز ناھايىتى چاپسان چاپماقتا.
پويىزنىڭ ئىچىمۇ بايرام.

پويىز ھامان غارقىراپ ئىلگىرىلىمەكتە. ئۇمۇ پويىز-
نىڭ ئۈستىدە تەڭلىشىپ ئۇچماقتا. پويىز ئىچىدىكى
جاراڭلىق ناخشا ئاۋازلىرى ئەۋج ئالماقتا. بىراق سۆزىنى
ياخشى ئاڭلىغىلى بولمايدۇ، پەسرەك ئۇچۇپ، ياخشى
ئاڭلاش كېرەك... ئەنە، ئاڭلىنىشقا باشلىدى، ھە، ھە،
تولۇق ئاڭلاندى:

پويىز كەلدى، يۇرتىمىزغا بەخت كەلدى،
پارتىيىمىزنىڭ شەپقىتىنى ئېلىپ كەلدى.
زامانلاردىن كۈتۈپ كەلگەن تىلەكىمىز
ئىشقا ئاشتى دىلغا شادلىق سېلىپ كەلدى.
پويىز كەلدى، بەخت كەلدى، ئامەت كەلدى،
گۈللەيدىغان ئوبدان پۇرسەت - سائەت كەلدى.
ئۇلۇغ بىرلىك رىشتىسىنى چىڭىتىپ ئۇ،
دوستلۇق كۈيى چېچىپ كەلدى، بەرىكەت كەلدى.
پويىز كەلدى، بۈگۈن بىزگە قوش توي كەلدى،
كۈيلەپ ئۇنى سەيلە قىلىپ يايرايدىغان.
دۈشمەنلەرنىڭ يۈرىكىنى خۇن - خۇن قىلىپ،
داغدام يولنى بويلاپ ئالغا چامدايدىغان.

ئانا خىتابى

(ئافرىقا ئىلغار شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇغاندىن كېيىن)

شەھەر كوچىسىغا قارىتىپ سېلىنغان بىر كەپە ئال-دىدا بىر ئاق چاچلىق موماي ئولتۇراتتى (جاپا - مۇ-شەققەتتە ھەم كۆرەشتە ھەممە بىلەن بىر بولۇپ كەل-گەنلىكى ئۈچۈن. شەھەر يوقسۇللىرى ۋە ئىلغار زىيالىيلار ئۇنى ھۆرمەتلەپ «ئانا» دەپ ئاتايتتى). دېڭىزدىن چاچراپ چىققان قىزىل تاڭ شولىسى شەرقىي ئافرىقا قىرغىقىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان بۇ گۈزەل شەھەرنى قىزغۇچ نۇر بىلەن قاپلىدى. بىر نەچچە كۈندىن بېرى توختىماي غەزەپ بىلەن سوققان دېڭىز دولقۇنى بۈگۈن تۈن يېرىمىدا پەسىيىپ قالغانىدى. لېكىن ئۇ يەنىلا لەرزان تەۋرىنىپ تاشلىق ۋە قۇملۇق قىرغاقنى سىلىماق-تا. ئۇنىڭ يېقىملىق ئاۋازى قىرغاقتىكى بانان يوپۇر-ماقلىرىنىڭ شىلدىرلىشى بىلەن قوشۇلۇپ گويا كى ئۆز-لىرىنىڭ مۇڭلۇق سەرگۈزەشتىلىرىنى، شېرىن ئارزۇلىرى-نى ئىپادىلەيتتى. تاڭ پەيزىگە مەست بولغان زەپەر يوپۇرماقلىرى دولقۇننى، بانان ئورمانلىقىنى تەبرىكلەپ

قىزىقىش بىلەن، — نېمە ئۇ؟

— پويىز، قىزىم، شىنجاڭغا پويىز كەلدى.

قىزچاق خۇشاللىقىدا: «پويىز!» دەپ ۋارقىرىۋەتتى. خۇددى ئۇنىڭ سۆزىنى تەستىقلىغاندەك، پويىز ئاۋازى قايتا ئاڭلاندى:

«ۋۇ... ۋۇ... ۋۇ...»

1963 - يىل، 1 - ئاي، ئۈرۈمچى

ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى تۇيغۇن تېخى تولۇق يېشىلىپ كەتمىگەنىدى. كۆز ئالدىدا قانداقتۇر ئەندىشە تۇمانلىرى ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئانا خىياللار بىلەن كېچىنى ئۆتكۈزدى. ئاخىرى كەپىسى ئالدىغا چىقىپ تاڭ ئېتىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ ئولتۇردى.

كۈن كۆتۈرۈلۈپ، پۈتۈن شەھەرنىڭ يېڭى ھاياتنى تەبرىكلەپ، ئۇنى، ئۆز نۇرىغا چۆمدۈردى. شەھەردە كۈرەشچان، قايناق ھايات باشلىنىپ كەتتى... ھەممە ياقنى قاپلىغان مىللىي مۇزىكا سادالىرى شوئار ۋە ناخشا ئاۋازلىرىغا قوشۇلۇپ ئاجايىپ كۈچ بىلەن ياڭرىماقتا... ئۇنىڭ ئەكس ساداسى بىر ـ بىرىگە ئۇلىنىپ، يىراق جايلاردا، پۈتۈن ئافرىقىدا جاراڭلىماقتا. ئۇ، مىليونلىغان ئازاب چەككەن كىشىلەرگە سىگنال بەرمەكتە، ئىلھام ۋە مەدەت بەرمەكتە... بۇ ئاۋازلار خورلانغان «قۇللار» نىڭ غەزەپ ئاۋازلىرى، ئەلەم تارتقان جانلارنىڭ ئارمانلىرى، قۇللۇقنى خالىمىغان قارا تەنلىكلەرنىڭ ئازادلىق سادالىرى ئىدى...

ئانا ئاستا ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا — كوچىلاردا كىشىنى ھاياجانلاندۇرىدىغان كۈرەش دولقۇنى ئېقىشقا باشلىدى. قوراللىق قىسىملار، ئەر ـ ئايال خەلق ئەسكەرلىرى، ياشلارنىڭ تەشۋىقات ئەترەتلىرى، ئەڭ ياخشى مىللىي كىيىملىرىنى كىيىشكەن ئادەملەر توپى كەينى ـ كەينىدىن ئۆتمەكتە. شوئار، ناخشا، مۇزىكا ساداسى جاھاننى قاپلىماقتا... ئانا بارغانسېرى ھاياجانلانماقتا. ئۇنىڭ قەلبىدە خۇشاللىق تۇيغۇلىرى

چاۋاك چالاتتى. سېرىنگول چېچەكلىرىنىڭ خۇشبۇي پۇراقلىرىنى سالقىن دېڭىز شاملى پۈتۈن شەھەرگە چاچاتتى. يول بويىدىكى سېرىنگول يوپۇرماقلىرى ئارىلىرىدىن شۇڭغۇپ ئۆتكەن قىزىل شولا ئانىنىڭ چىرايىدا ئەكس ئەتمەكتە. ئۇنىڭ ئىپەكتەك ئاق چاچلىرىنى، قارامتۇل پېشانىسىنى پارقىراتماقتا. ئۇنىڭ يوغان ئۆتكۈر كۆزلىرى قىزغۇچ ھاۋانى تېشىپ ئۆتۈپ، يىراقلارغا قادالغىنىچە جىمجىت تۇرماقتا. لېكىن، بۇ كۆزلەر جىم ئەمەس. ئەگەر سەن ئانىنىڭ جاپالىق سەرگۈزەشتىلىرى ۋە يۈرەك سىرلىرىنى بىلگىنىڭدە ھەم ئەلەم، ھەم ئىشەنچ بىلەن تولغان بۇ بىر جۈپ كۆزدىن يالغۇز بۇ شەھەرنىڭلا ئەمەس، پۈتۈن ئافرىقىنىڭ كۆرەش داستانىنى ئوقۇغان بولاتتىڭ ۋە شانلىق ئىستىقبالىنى كۆرگەن بولاتتىڭ.

ئانا بۈگۈن تۈن بويى ئۇخلىمىدى. ئۇ، ياتقاندىمۇ كۆزى ئۇيقۇغا بارماي خىياللار دېڭىزىدا ئۈزۈپ چىقتى... بۈلتۈر ئۇنىڭ قەھرىمان خەلقى مۇستەملىكىچىلىك بايرىقىنى يۇلۇپ تاشلاپ، مۇستەقىللىق، ئەركىنلىك بايرىقىنى قادىغاندا، ئانا ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم كۈلۈمسىرىدى، لېكىن ئۇنىڭ كۆڭلى يەنە غەش ئىدى. چۈنكى بۇ بايراق يەنە تەييارتاپلارنىڭ، چەت ئەل كۇماشتىلىرىنىڭ قولىدا ئىدى. ئەمدى ئۇنىڭ قەھرىمان خەلقى يەنە قوزغىلىپ، ئۇ مۇستەبىت ھاكىمىيەتنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، يېڭى ھاكىمىيەت قۇردى، «ئازادلىق ئۇچۈن!» دەپ جاكا قىلدى. ئەمدى ئانا راست كۈلدى.

«كەمپۆت» ماركىلىق زەھەر ئوق بېرىپ.
سۆرەيدۇ ئۇ يېڭى قۇللۇق ھاڭغا.
قانخۇمار ئاق ئوردا يۈكسىنىن سىلىپ.
سەگەك بول!
تۆلكىلەر پىيىڭدە سېنىڭ.
يولۇڭنى توسايدۇ تىكەنلەر تېرىپ.
مەقسىتى ئازدۇرۇش چەقىرىپ يولدىن.
شەرمەندە پەتىۋادىن رىۋايەت تېرىپ.
بوش كەلمە.
ئالغا باس!
جەڭ كۆرەش يولى —
بىر دىنبىر نىجادلىق يولىدۇر ھامان.
زەربە بەر، غۇلسۇن جاھالەت ئۇلى،
ئارماندا قالمايسەن شۇندا ھېچقاچان!

ئانىنىڭ ئۆيدە ئۇخلاۋاتقان يېتىم نەۋرىلىرى ئويغىنىپ كەتتى. توققۇز ۋە ئون ياشلاردىكى بۇدۇر چاچلىق، قارىمۇتۇق ئىككى بالا (بىرى قىز، بىرى ئوغۇل) چىقىپ موماسىنىڭ ئىككى قولتۇقىغا كىردى. ئۇلارمۇ قىزىقىش بىلەن كوچىدىكى نامايىشقا تىكىلىشتى. بالىلار ئانىغا ئۆتمۈشنى ئەسلەتتى. ئانا نەۋرىلىرىنىڭ باشلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ داۋام قىلدى:

ئۇنتۇماڭلار زۇلمەتنى ھەرگىز،
ئۇنتۇماڭلار ئۆتمۈشنىڭ شۇم دەھشىتىنى!
ئۇنتۇماڭلار گۇناھسىز جەسەت ئۈستىدە
جاللاتلارنىڭ قۇرغان بەزمە - مەئىشىتىنى!

دولقۇنلانماقتا. ئۇ، جەڭگىۋار ئىرادە، قايناق مۇھەببەت ۋە يالقۇنلۇق شېئىرىيەت بىلەن خەلق تويىغا، پۈتۈن ئېلىگە ۋە بارلىق ئافرىقىغا خىتاب قىلماقتا:
ئافرىقا!
ئەي مەزلۇم قۇللار دۇنياسى!
ئەمدى بەس، قەددىڭنى دەس كۆتۈر، قوزغال!
يوقالسۇن قۇلدارلار زۇلۇمى — ۋاباسى،
تەقدىرىڭ تىزگىنىن ئۆز قولۇڭغا ئال!
ئۇر،
چاق!
پاچاقلانسۇن قۇللۇق كىشىنى،
مىليونلار ئەركىنى بوققان ئاسارەت!
ئۇر،
سۇندۇر!
قاۋانلار زەھەر چىشىنى،
ئۇجۇقسۇن قان ئىچەر رودۇپاي ئاپەت!
بارغانسېرى ئۇلغىيىۋاتقان خەلق كۈرەشچىلىرى ئاننىڭ ئىلھامىنى ئەۋج ئالدۇردى. ئۇ، ئۆز خىتابىنى داۋام قىلدۇردى:
ئوغۇل ۋە قىزلىرىم، ئاتاڭغا رەھمەت،
باتۇر بول، توختىماي ئالغا باس يەنە.
چىڭ تۇتقىن مىلتىق ھەم ئورغاق ـ بولقىنى،
قايغىنى قىلدۇراي دېسەڭ تەلتەنە!
سەگەك بول!
ھۆرلەر قەست قىلار بىزگە.

گۈل ئۈنسۇن، قىپقىزىل چېچەكلەر ئاتسۇن!
مۇستەقىللىق ـ ئەركىنلىك بايرىقىنى
قەددىرلىگىن، ئېگىز كۆتۈر، داغ تەگمىسۇن!
مەيلى، گويا توپان كېلىپ ھەيۋە قىلسىمۇ،
باش ئەگمىسۇن، پەرۋاز قىلسۇن، يەلپۈلدىسۇن!

ئانا كوچىدا بارغانچە ئۇلغىيىۋاتقان خەلق دولقۇنىغا قاراپ، پىغانىدىن چىققاندەك كۆكسىنى تولدۇرۇپ بىر نەپەس ئالدى ۋە تەكرارلىدى:

ئافرىقا!
ئەي، مەزلۇم قۇللار دۇنياسى!
بولدى بەس، قەددىڭنى دەس كۆتۈر، قوزغال!
يوقالسۇن قۇلدارلار زۇلۇمى ـ ۋاباسى.
تەقدىرىڭ تىزگىنىن ئۆز قولۇڭغا ئال!..

1964 ـ يىل، 4 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى، بېيجىڭ.

ئەسلەڭلار،
قانچىلىغان
ئىڭرىغان جانلار،
قانچىلىغان گۇناھسىز ئەزىز ئىنسانلار
ھالاك بولدى، قۇربان بولدى بۇ ئەلدە.
قانچىلىغان
ئىسسىق قانلار،
قانچىلىغان ئۈمىدلەر، شېرىن ئارمانلار
ئاقتى، كەتتى، ۋەيران بولدى بۇ ئەلدە!...
ئۇنتۇماڭلار،
ۋاپادار جۈپتىدىن جۇدا تۇرنىدەك،
نالە قىلغان،
دەردلىك باغرىنى
يەرگە ئۇرغان
تۇمەنلىگەن بىچارە تۇل خوتۇنلارنى؛
ئۇنتۇماڭلار،
ئانىسىدىن ئايرىلغان بوتىلاقلاردەك،
بوزلىغان،
زارلىغان،
سەرسان بولغان
يۈز مىڭلىغان پاناھسىز خار يېتىملارنى!...
كۆرەش ئالغا!
ئالغا، كۆرەش، ئەي شۇڭقارلىرىم،
ئاتاڭنىڭ قانلىق ۋەسىيىتى ھەق جاۋاب تاپسۇن!
گۇناھسىز ئاققان ئۇ ئىسسىق قانلاردىن

رەپ، مەزمۇت قەدەملەر بىلەن جەڭگىۋار يۈرۈش قىلى-
ۋاتقان قازاق، خەنزۇ، ئۇيغۇر، موڭغۇل، شىۋە، دا-
غۇر، ... ئىشچى - دېھقان - مالچىلارغا بېيجىڭدىن سا-
لام!

2

ئېلى!

سەن ئەزەلدىن كۈرەشچان ئىدىڭ. ھېلھەم سەن-
دە قىزىلماقتا قايناق كۈرەش، سەندە يېزىلماقتا دەۋرى-
مىزنىڭ، دەۋر قەھرىمانلىرىنىڭ كۈرەش داستانى.

سەن ئەزەلدىن گۈزەل ئىدىڭ. ئەمما گۈزەللىكىڭ
ئۆز ئىگىلىرىڭنىڭ ئىلكىدە ئەمەس، ياتلارنىڭ، تەييار تاپ-
لارنىڭ ئاياغ ئاستىدا ئىدى.

ئەمدى ئۆزۈڭنىڭ ھەقىقىي، ئازاد ئىگەڭنىڭ ئىلكى-
دە ئۈسمەكتەسەن بەختىيار بولۇپ؛ كۆركەم ياپلىقىڭ
بىلەن، پۈتمەس خەزىنە بايلىقىڭ بىلەن ھۆسنۈڭگە تو-
لۇپ؛ سەن ئېلىمىزنىڭ داڭلىق بىر گۈلىستانى.

3

باغرىڭنى قۇچاقلاپ ياتقان، كەڭ دالا - ئېتىزلى-
رىڭغا ئېتىكىنى ياپغان تەڭرىتاغ — كوئېنلۇن، پامىر
بىلەن ئەزەلدىن مۇڭداش. ئۇ، ئۆز بەھرىنىڭ ئەگەك
ئەھلىگە يەتكۈزۈلۈشىنى كۆزلەپ، داۋا ئىزلەپ، دەردىنى

ئۆرلە ئېلى، يەنىمۇ ئۆرلە!

(ئېلى ئاپتونوم ئوبلاستى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 10 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن)

١

ئېلى!
قۇتلۇقلايمەن سېنى،
قۇتلۇقلايمەن سېنىڭ قۇتلۇق تويۇڭنى،
پارتىيە تۇغى بىلەن نۇرلانغان شانلىق يولۇڭنى.
ئالقىشلايمەن سېنى،
ئالقىشلايمەن قولغا كەلگەن باھاسىز نەتىجە ئۇتۇقلارنى!
ئالقىشلايمەن يايلاق - داللارنى ياڭراتقان، تاغ - ئورمانلارنى جاراڭلاتقان ناخشا، نۇتۇقلارنى.
سالام، ساڭا!
باتۇرلارچە كۆكرەك كېرىپ، غەيرەت بىلەن قۇلاچ تاشلاپ دولقۇنلار يېرىپ، ئۇلۇغ غايىنى نىشانلاپ ئالغا قاراپ بارغۇچى جەڭچىلەرگە بېھىمڭدىن سالام!
كۇئېنلۇندەك بىر تەن بولۇپ، مۇرىنى مۇرىگە تى-

سەن غالىپسەن، سەندە ۋەتەن ئىشقى قىلىدى تەنتەنە؛ بوران - چاپقۇنلاردا سىناقتىن ئۆتتى سېنىڭ ئۇلۇغ ۋەتەنگە بولغان مۇقەددەس مۇھەببىتىڭ.

سەن سادىقسەن، سەندە جارى بولدى يوقسۇللار يولى، بۈيۈك ئەنئەنە. بەرداشلىق بەردى، چېنىقتى سېنىڭ ئۇلۇغ پارتىيىگە بولغان چەكسىز ساداقىتىڭ.

ئەمما ھەرگىز ئۇنتۇمىغىنكى، قاغا - قۇزغۇنلار تۈكلىرىنى ھۈرپەيتىپ، ھەتتا بۇلبۇل تۇسىگە كىرىپ، ئايلىنىپ يۈرىدۇ شۇملۇق تىلەپ، پۇرسەت كۈتۈپ، شامالغا قاراپ.

بۆرە، تۈلكىلەر چىشلىرىنى ھېڭگايتىپ، تام ئارقىسىدا يۈرىدۇ ماراپ.

5

ئەي ئەلى!

دەۋرىمىزنىڭ دۇلدۇللىرىغا مىنىپ چاپ ئالغا! ئۇچ ساماغا! شۇڭقارلىرىڭ پەرۋاز قىلسۇن! غالىپ تۇغنى تىخمۇ ئېگىز كۆتۈر، كۆكتە لەپىلدىسۇن، پەلەككە يەتسۇن!

ئارسلان بىلەن ئويناشماق بولغان گېزەندىلەرنىڭ ئۆگىسى كۆم بولسۇن! بەختىڭگە قەست قىلغان، سېنى توپىڭدىن ئايرىپ يەم قىلماق بولغان ياۋۇزلارنىڭ جېنى چىقسۇن، يۈرىكىگە ئوت كەتسۇن!

1964 - يىل، 8 - ئاي، بېيجىڭ.

سۆزلەپ، خۇاشەن، تەيسناگشەن بىلەن بولۇپ كەلدى سىرداش.

جەڭگاڭشەندە ئەكس ئەتكەندە شەرق نۇرى، يەنئەن مۇنارىسىدا كۆرۈنگەندە قىزىل تۇغ، تيەنئەنمېندە ئاڭلانغاندا ئازادلىق چاقىرىقى، خانتەڭرى، بوغدا، مۇزتاغ ئاتا — ئېمېيشەن، جۇمۇلاڭما بىلەن تەڭكەش بولۇپ خۇشاللىق سادالىرىنى ياڭراتتى جاھانغا!

دېدى ئۇ: «تارىخ چاقى ئىلگىرىلەپ، يېڭى دەۋرنى باشلىدى، جۇڭخۇا ئوغۇل - قىزلىرى تاغنى تالقان قىلىپ، ئالغا قەدەم تاشلىدى. ئەمدى ئورۇن يوق تەييارتاپ مەرەزلەرگە ئېلىمىزدە، زەپەر قۇياشى نۇر تۆكتى بۇ ماكانغا.»

4

ئىلى دەرياسىنىڭ تولغىنىپ غەمكىن ئېقىشى، ئۇنىڭ ماتەم - ھەسرەت كۈيلىرى كەتتى ئەبەتكە؛ ئۇ، سىنىڭ گۈزەل باغرىڭنى بويلاپ، ياڭراق ناخشا ئېيتىپ، خۇشاللىقتا چۆممەكتە.

دادۇخې، جىنشاجياڭ شاۋتۇڭغا جۈر بولۇپ كەلگەن بۇ ئەزىم دەريا - چاڭجياڭ، خۇاڭخې بىلەن بولۇپ بىر نەپەستە، تارىم، ئېرتىش بىلەن جۇشۇپ بەس - بەسكە، ئۇسسۇزلارنى تەشنالىقتا قاندۇرۇپ، ئېقىمغا قارشىلارنى ئۇرۇپ ياندۇرۇپ، ئۆركەشلەپ، ئۇرغۇپ ئاقماقتا.

راستىنلا، شۇنداق دېگۈچىلىكى بار.

مەن سىزگە موڭغۇلكۆرە ئاسمىنىنىڭ قەھرىمانى قىزىل لاچىننىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ بېرەي.

« ھەي، توختاپ تۇرۇڭا، لاچىنمۇ قىزىل بولامدىكەن، سىز ھېلىلا سارغۇچ دېۋىدىڭىزغۇ؟»

« ھە، لاچىننىڭ رەڭگى كۆلرەڭ بىلەن سېرىق ئارىسىدا، سېرىققا مايىل، سارغۇچ دېگىنىم شۇ. »

« ئۇنداق بولسا، يەنە قىزىل دەۋاتىسىزغۇ!؟ »

« ھەئە، قىزىل. تاڭ ئېتىشى بىلەنلا ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، قىزىل قۇياش نۇرىدا پەرۋاز قىلىش ـ بىزنىڭ لاچىننىڭ ئەڭ كۆڭۈللۈك ئادىتى. ئۇ گاھىدا قىزىل بۇلۇتلارنى بۆسۈپ ئۆتكەندە، چوغ ئوتقا ئوخشاپ قىپقىزىل كۆرۈنىدۇ. شۇڭا كىشىلەر ئۇنى « قىزىل لاچىن » دەپ، باشقا لاچىنلاردىن ئايرىپ ماختىشىدۇ. بۇ ئىسىم ئۇنىڭ جىسمىغا تازا باب چۈشكەن.»

بوران چاپقۇنلاردا تاۋلىنىپ قورامىغا يەتكەن بۇ باتۇر قۇش ئۇزاق ئېگىز ئۇچۇپ، يالغۇز موڭغۇلكۆرەنىڭلا ئەمەس، پۈتۈن ئېلىمىزنىڭ ئاسمىنىنى يات قوزغۇنلاردىن ساقلاپ كەلمەكتە.

ئەمدى سىز بىزنىڭ قىزىل لاچىننىڭ جەڭگىۋار ماھارىتىگە نەزەر سېلىڭ.

قوزغۇننىڭ ئەدىبىنى بېرىش

قىزىل لاچىن بۈگۈنمۇ ئادىتى بويىچە تاڭ بىلەن

قىزىل لاچىن

سىز لاچىننى كۆرگەن بولغىيدىڭىز، ئۇنداق بولسا ئۇنى تونۇيسىز، ئەلۋەتتە. ئەمما، ئۇنى بىلىپ كەتكەن بولۇشىڭىز ناتايىن.

ھە، بۇنىڭ پەرقى بارمۇ دەمسىز؟

پەرقى بار، كۆرۈش بىلەن تونۇشنىڭ پەرقى ئاز بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئىككىسى بىلەن بىلىشنىڭ پەرقى چوڭ.

لاچىن — مۇنداقلا قارىغاندا، ئادەتتىكى قۇشلاردىن چىرايلىقراق، چوڭلۇقى كەپتەردىن ئۇزۇنراق، رەڭگى سارغۇچ كەلگەن بىر قۇش. لېكىن غەيرەتتە، چەبدەسلىكتە، چاپسانلىقتا، كۆزىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىدە ھېچقانداق قۇش بۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيدۇ.

سا لاچىندىن چوڭ، ھەيۋەتلىك كۆرۈنسىمۇ، ئۇنىڭ چۆجىدىن باشقىغا كۈچى يەتمەيدۇ.

بۈركۈتنىڭ كۈچى قولىدا بولسا، لاچىننىڭ كۈچى پوكىنىدا. ئاسمان جېڭىدە ئۇنىڭدىن ئۇتىدىغىنى يوق. كىشىلەر لاچىننى «مەيدىسى بىلەن توگمەن تېشىنى ئۇرۇپ ئىككى پارچە قىلىۋېتەلەيدۇ» دەپ تەرىپلىشىدۇ.

قۇزغۇنلارنىڭ ئەتراپىدا بىر ئايلىنىپ، ئۇلارنى «چەمبىرەك» ئىچىگە توپلاپ، تۆۋەنگە شۇڭغۇدى. ئاندىن يۇقىرى ئۇرغۇپ قۇزغۇندىن يەنە بىرسىنى ئۇرۇپ چۈشۈرۈپ، كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئۇ بويىنىنى بۇراپ، شىمال ياقتىكى تاغ باغرىدا ئىككى قۇزغۇننىڭ ماراپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى، سىياقىدىن بۇ قۇزغۇنلار ئاۋۇ دوستلىرىنى كۈتۈۋېلىشقا كېلىۋاتقان ئوخشايدۇ. لاچىن ئوقتەك ئېتىلىپ چۈشۈپ، بۇ ئىككىسىنى قوغلاپ سۈرۈپ، دوستلىرىنىڭ توپىغا تىقتى. ئاندىن «چەمبىرەك» نى يەنە چىڭىتتى، تۆۋەنگە شۇڭغۇدى، يۇقىرى ئۇرغۇدى، يەنە بىرىنى چۈشۈردى...

شۇنداق قىلىپ، جەڭگىۋار پەرۋاز ئويۇنى بىلەن بىر پەسنىڭ ئىچىدە قۇزغۇنلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇرۇپ چۈشۈرۈپ بولدى...

قىزىل لاچىن يەردە تىرە - پىرەك بولۇپ ياتقان قۇزغۇنلار ئۈستىدە بىر ئايلىنىپ، مەغرۇر كۆتۈرۈلدى، ئەگىپ بېرىپ، تىيانشان باغرىدىكى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان قېيىننىڭ شېخىغا قوندى.

ئۇ، كۆزلىرىنى ھەر ياققا يۈگۈرتۈپ، ئاسماندا ئەركىن ئويناپ يۈرگەن دوستلىرىنى، يەردە، تاغنىڭ يېشىل باغرىدا يايراپ يۈرگەن مال پادىلىرىنى، بىر دۆڭنىڭ ئۈستىدە بىرى نەي چېلىپ، بىرى ناخشا ئېيتىپ ئولتۇرغان ئىككى مالچىنى كۆردى ... ئۇ، قاناتلىرىنى قېقىپ، ھەممىگە خۇش خەۋەر يەتكۈزۈۋاتقاندەك، قاتتىق ئاۋاز بىلەن تاغنى ياڭرىتىپ يەنە بىر سايرىدى...

ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، شوخ پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى. ئۇ
تىيانشان باغرىنى بويلاپ بېرىپ، مۇزاتنىڭ ئۈستىدىن
ئوڭغا بۇرۇلدى، كېيىن شىددەت بىلەن ئاسمان قەھرىگە
ئۆرغۈپ، خانتەڭرى چوققىسىنى بىر ئايلىنىپ، شىمال
تەرەپكە قاراپ تۆۋەن ئەگىدى. ئۇ، تېكەس دەرياسى-
دىن ئۆتۈپ، ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن ئەتراپنى كۆزەت-
كەندى، يىراق پەسلىكتە بىر نەچچە قارا - قۇرا
نەرسىنى كۆردى. يەنە تۆۋەنلەپ كۆز تىككەندى.
قارا بۇلۇت ئارىسىدىن تاغ ئاتلاپ ئۆتكەن، كۆزلىرى
ئالاقزادە بولۇپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقان 5— 6 قوزغۇننى
كۆردى.

مانا تازا باب كەلدى، بۇ قوزغۇنلار قىزىل لا-
چىندىن قېچىپ قۇتۇلالىسۇنچۇ قېنى!

لاچىن بار كۈچى بىلەن ئاۋۋال سوزۇق، كېيىن
ئۈزۈك - ئۈزۈك ئاۋازدا سايرىدى (ئۇ، يا غەزەپكە
كەلگەندە، ياكى بەك خۇشال بولغاندا، ئەنە شۇنداق
سايرايتتى)، كېيىن تۆۋەنگە شۇڭغۇدى - دە، قوزغۇن-
لار توپىنى بىر ئايلىنىپ چىقتى. يۈرەكلىرى ئاغزىغا تى-
قىلغان قوزغۇنلار خۇددى چۆرگىلىتىپ تارتىپ قويغان
تورنىڭ ئىچىدە پىرقىرىغاندەك پىرقىراپ ئايلىنىۋەردى. لا-
چىن قوزغۇنلار ئۈستىدە مەغرۇرلۇق بىلەن بىر ئاز ئاي-
لاندى - دە، كېيىن قوزغۇنلار توپىنى بۆسۈپ تۆۋەنگە
شۇڭغۇدى، بىر ئازدىن كېيىن غەيرەت بىلەن يۇقىرى ئۆرغۈپ،
ئۇدۇل كەلگەن بىر قوزغۇننى مەيدىسى بىلەن ئۇرۇۋې-
تىپ يەنە ئۆرلىدى. ئاندىن پەسلەپ، چېچىلىپ كەتكەن

مەخلۇقنى ئۇرۇشتا تەجرىبىسى يوق ئىدى. ھە ... توغ-
را، بۈركۈت تاغنى تېپىش كېرەك. شۇ پالۋان بۇ
ھارامزادىنىڭ جاجىسىنى تازا بېرىدۇ.

لاچىن كۆتۈرۈلدى، ئايلىنىپ بۈركۈتنى ئىزلىدى ...
ئاخىرى ئىزلەپ تاپتى. بۈركۈت بىر ئېگىزلىكتىكى تاش
ئۈستىدە ئۆتكۈر كۆزلىرىنى ھەر ياققا تىكىپ ئولتۇرغانىـ
كەن. لاچىن بۈركۈتكە ئۆز تىل - ئىشارەتلىرى بىلەن
مەقسىتىنى ئۇقتۇردى. بۈركۈت غەزەپكە كەلدى، بىر
سىلكىنىپ قانات قاقتى - دە، لاچىننىڭ ئارقىسىدىن ئۇچۇپ
كەتتى.

ئەنە، تۈلكە غولدىن چىقىپ تاغ يوتىسىدا كېتىپ
بېرىپتۇ. بۈركۈت بىر ئايلىنىپ ئۆزىنى راسلىۋىدى، تۈل-
كە ئاسمانغا بىر قاراپلا، ئوڭ ياقتىكى ئوتلاقنىڭ ئىچىگە
كىرىۋالدى. بۈركۈتنىڭمۇ، لاچىننىڭمۇ ئاچچىقى كەلدى.
لاچىن ئامال تاپتى. ئۇ، ئاۋۋال تىككىسىگە يۇقىرى ئۇر-
غۇدى، قاتتىق سايراپ ئوقتەك تېزلىكتە ھاۋانى يېرىپ
تۆۋەنگە شۇڭغۇدى، كۆچەپ قىقاس سالغىنىچە ھاۋادول-
قۇنى بىلەن ئوتلاقنىڭ ئۈستىنى قاتتىق يەلپۈپ ئۆتۈپ،
ئورغاق شەكلىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى ...

تىترەپ ھالى قالمىغان تۈلكە ئوتلاقتىن چىقىپ
تاغقا قاراپ يۈگۈردى...

مانا ئەمدى ياخشى بولدى. بۈركۈت ئۇنى كۆرۈش
بىلەنلا، غەزەپ بىلەن تۆۋەنگە شۇڭغۇدى. ئۇزاق ئۆت-
مەي تۈلكىنىڭ سۆڭگىچىگە قوندى. بۈركۈتنىڭ ياپىـ
شىنى مىجىشىغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئاران كېتىپ بار-

تۈلكىنى ئۇچۇقتۇرۇش

بۈگۈن قىزىل لاچىن تېكەس دەرياسىنى بويلاپ تۆۋەن قاراپ ئۇچۇشقا باشلىدى. ئۇ ئوڭ - سول، يۇقىرى تۆۋەن ئۇچۇپ، موڭغۇلكۈرە شەھىرى ئۈستىنى بىر ئايلىنىپ، تېكەس ياقىغا قاراپ يول ئالدى. كېيىن بىر نەچچە ئايلىنىپ، شۇنچىلىك يۇقىرى كۆتۈرۈلدىكى، كۆزگە كۆرۈنمەي قالدى. تاغلار بولۇتلار ئارىسىدا خىيالى تۆۋەندە كۆرۈنەتتى. ئۇ ئەگىپ شىمالغا بۇرۇلدى، ئالا تاۋنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئىلى دەرياسى ۋادىسىغا باردى.

ئېخ! بۇ نېمىدېگەن گۈزەل جاي. ئەنە، ئىلى دەرياسى يېشىل تاسمىدەك ئۇزۇنىسىغا سوزۇلۇپ ياتىدۇ. ئۇنىڭ ئىككى يېقىدا چوڭ - كىچىك، يېشىل - سېرىق سانسىز گىلەملەر...

لاچىن بۇ گۈزەل جاينى زوق بىلەن كۆزدىن كەچۈرۈپ، چاپچال تۈزلەڭلىكىگە قاراپ تۆۋەنلەۋەردى. خونىخاي مازار غولىدىن چىقىپ، ئۆملەپ تۆۋەنلەۋاتقان ئۇزۇن سېرىق بىر نېمىگە كۆزى چۈشتى. ئۇ، گۇمانلىنىپ يەنە پەسلەپ قارىغانىدى، ئەمدى بىر تۈلكىنىڭ چۆچۈپ ئىككى يېنىغا قاراپ كېتىپ بارغانلىقىنى كۆردى. تۈلكىنىڭ قىياپىتىدىن ئۇنىڭ يات - ياقىدىن كەلگەن ھەييار مەخلۇق ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىش تەس ئەمەس ئىدى.

قانداق قىلىش كېرەك؟ بۇ ئاسمان باتۇرىنىڭ يەردىكى

ھۇقۇشنىڭ چاچىسىنى بېرىش

قىزىل لاچىن تاغنىڭ يۇقىرى چوققىلىرىدا ھايات كەچۈرۈشنى ياخشى كۆرىدۇ. بۈگۈن ئۇ خېلى نۇرغۇن جايلارنى ساياھەت قىلدى، ئاخىرى ئەگىپ - ئەگىپ كۆتۈرۈلۈپ، خانتەڭرى چوققىسىدىن تۆۋەنرەك چوققىغا قوندى.

ئۇ خانتەڭرى چوققىسىنى ياخشى كۆرەتتى. تىيانشاننىڭ ئەڭ ئېگىز چوققىسى بولغان بۇ «ئاسمان تۈۋرۈكى» نىڭ باغرىدا ئۇزاق - ئۇزاق پەرۋاز قىلىپ، ئاخىرى چوققىغا قونۇپ، ھۇزۇرلىنىپ دەم ئالاتتى. ئەما كېيىنكى يىللاردا بىر توپ ھۇقۇش كېلىپ ئۇنىڭغا ئارام بەرمەيدىغان بولدى، ھەتتا چوققىغىمۇ قوندۇرمايدىغان بولدى. بۇ ئەھۋال قىزىل لاچىننىڭ بەك ئاچچىقىنى كەلتۈرەتتى.

بولۇپمۇ بىر ھۇقۇش لاچىننىڭ جېنىغا بەك تېگەتتى. ئۇ ئاخشىمى چوققىغا پاسكىنا چاڭگاللىرى بىلەن چاپلىشىۋېلىپ، تاڭ ئاتقۇچە ھۇۋلاپ چىقاتتى. ھۇقۇشنىڭ ھۇۋلىشى - ئۇنىڭ قاغىشى، شۇڭا كىشىلەر ئۇنى شۇم قۇش دەپ ئاتىشىدۇ. ئۇ نېمىنى قاغايدۇ دەيسىز؟ ئۇ كۈن نۇرىدىن قورققاچقا ھەمىشەم كۈننى قاغايدۇ. بىراق، قېرىشقاندەك، كۈن نۇرى بارغانسېرى ئۆتكۈرلىشىپ ھۇقۇشنىڭ كۆزىنى تېخىمۇ ئاچقۇزمايدىغان بولدى. ئۇ يەنە قۇشلار ئارىسىدا لاچىندىن ئۆلگۈدەك قورقىدۇ. بو-

غان تۈلكە خىرىس قىلىپ بويىنىنى ئارقىسىغا بۇرىدى ... بۇرىدى - يۇ، تۇمشۇقى بۈركۈتنىڭ كۈچلۈك چاڭگىلىغا قانداق كىرىپ قالغانلىقىنى بىلمەيلا قالدى.

بۈركۈت تۈلكىنىڭ سۆڭگىچىنى ھەم تۇمشۇقىنى قاماپ تۇرغان ئىككى پۇتىغا كۈچىنى توپلىدى. تۈلكىنىڭ بېلىنى قارسىلدىتىپ قايرىپ ئىككى پۈكلىدى ... تۈلكە خىرقىراپ جان بەرمەكچە بۈركۈت ئۆتۈشۈپ كەتكەن ئۆتكۈر قارماقلىرىنى بوشاشتۇرمىدى...

بۈركۈت كۆزلىرىنى ئالايتىپ، تىلىنى توغرا چىشلەپ تىن تارتماي ياتقان تۈلكىگە بىر قاراپ قويدى- دە، نېرىراقتىكى بىر يوغان تاشقا چىقىپ ئاسمانغا قارىدى. تاغسىنىڭ باتۇرلۇقىنى ئالقىشلاپ قانات قېقىپ ئۈستىدە ئايلىنىپ يۈرگەن لاچىننى كۆرۈپ زوقى كەلدى. ئۇ، كۆتۈرۈلۈپ، لاچىن بىلەن بىللە ئىلى دەرياسى تەرەپكە بۇرۇلۇۋېدى، بىر توپ قۇش كېلىپ ئۇلارنى ئارىسىغا ئېلىپ، ۋاچۇر - ۋۇچۇر سۆزلىشىپ، قانات قېقىپ كۈلۈشۈپ، دەرياغا قاراپ ئېلىپ كەتتى.

قىزىل لاچىن ئىلى دەرياسى بويىدىكى سۆگەتنىڭ شېخىغا قونۇپ، دولقۇنلاپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىنى تاماشا قىلىپ ئۇزاق ئولتۇردى. كېيىن دەريانى بويلاپ ئۆرلەپ ئۇچتى، ياماتۇدىن ئۆتۈپ، ساربوچىن داۋانىدىن ئېشىپ، تېكەس شەھىرىگە يېتىپ باردى. شەھەرنى بىر ئايلىنىپ، شىمالىي يافتىكى تاغ تاشلىرىدىن بىرىگە قونۇپ دەم ئالدى. كېيىن تېكەس دەرياسىنى بويلاپ ئۆرلەپ، ئۆز ماكانىغا قاراپ ئۇچۇپ كەتتى...

ئۇستىگە چىقىپ، قانات قېقىپ سايراپ، ھۇقۇشىنى قور-
قۇتۇپ جېنىنى ئالدى. كېيىن لاچىن ئۇنى سىناپ ئېگىز-
رەك كۆتۈرۈلۈۋىدى ھۇقۇش «پۇرسەتنى قولدىن بەر-
مەي» ئۇۋۇسى تەرەپكە ئالدىراپ پالاقلىدى ... لاچىن
ھاۋادا بىر موللاق ئاتتى - دە، ئوقتەك شۇڭغۇپ، ھۇ-
قۇشنىڭ ئالدىدىن ئايلىنىپ ئۇنى ياندۇردى، تۆۋەنگە
چۈشۈپ ھۇقۇشنى كۆزلەپ ئوقتەك يۇقىرى ئۇرغۇدى ...

تىك كۆتۈرۈلۈپ كېتىپ بارغان لاچىن تۆۋەنگە
بۇرۇلدى - دە، بىر دائىرە ئايلىنىپ، تۈكلىرى توزۇپ،
موللاقلاپ چۈشۈپ كېتىپ بارغان ھۇقۇشىنى كۆردى.
ئاللىقاچان جېنىدىن ئايرىلىپ، بىر مۇز ھاڭغا چۈشۈپ
كېتىپ بارغان بۇ شۇم قۇشنىڭ ئۆلۈكى بارا - بارا
كىچىكلەپ، ئاخىرى تېرىقچىلىك بولۇپ قالدى، كېيىن
كۆرۈنمىدى...

قىزىل لاچىن ئۆزىنىڭ قەھرىمانلىقىنى كۆزىتىپ
ئۇستىدە ئايلىنىپ يۈرگەن ئىككى بۈركۈتنى كۆردى. ئۇ
مەغرۇر ئاۋاز بىلەن قاتتىق بىر سايرىدى - دە، ئاس-
مانغا كۆتۈرۈلدى. خانتەڭرى چوققىسىنى ئىلگىرىكىدەك
ئايلىنىپ، ئاستا كېلىپ چوققىغا قوندى...

ئىككى بۈركۈت لاچىننىڭ ئىككى يېنىدىكى ئىككى
تاشقا قوندى، لاچىنغا باشلىرىنى ئېگىپ قويدى، لاچىن
كۆكسىنى توشقۇزۇپ نەپەس ئالدى. ئۇ، ئەمدى شەرقتىن
كۆتۈرۈلگەن قۇياشقا تويماي قارىدى. قۇياش لاچىننى
تەبرىكلەپ قىزىل نۇرى بىلەن پۈركۈدى...

ئەنە، تاغنى بېغىرلاپ بىر توپ لاچىن سايرىغىنى

لۇپمۇ قىزىل لاچىننى كۆرگەندە، بۇ ھۇقۇشنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا قاپلىشىپ قالىدۇ. شۇڭا ئۇ بوغۇلۇپ، ئاۋازى پۈتكۈچە قىزىل لاچىننى قاغايدۇ. لېكىن ئۇ قاغىغانچە قىزىل لاچىننىڭ ھەيۋەتلىك بولۇپ كېتىۋاتقىنىنى ئۇنىڭغا ئەلەم قىلماقتا.

قىزىل لاچىن ئۇزاق ساياھەتتىن ھارغان بولسا كېرەك، قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەنلا مۈگدەشكە باشلىۋىدى، يەنە ھېلىقى ھۇقۇشنىڭ شۇم ئاۋازى ئاڭلاندى. لاچىن ئۇخلاشقا تىرىشسىمۇ ئۇخلىيالمىدى. بىر ياقتىن ئۇ خانتەڭرى چوققىسىغا پەرۋاز قىلىپ، كېيىن شۇ چوققىغا ئەركىن قونۇپ، ئالەمنى تاماشا قىلغانلىرىنى خىيال قىلسا، يەنە بىر ياقتىن، بۇ شۇم قۇشنى قانداق يوقىتىشنى ئويلاپ ئۇخلىمىدى. ئۇ «خەپ» دېدى - دە، سەۋرچانلىق بىلەن تاڭنى كۈتتى.

شەرق قىزىرىشى بىلەنلا ھۇقۇشنىڭ قوزغىلىشىنى لاچىن بىلەتتى. شۇڭا ئۇ، ھۇقۇشقا يېقىنراق بىر تاش ئۈستىگە قونۇپ، ئۇنىڭ كۆتۈرۈلۈشىنى كۈتتى... ئاخىرى ھۇقۇش تاڭ نۇرى كۆزىگە سانجىلغاندىن كېيىن بېشىنى ئارقىسىغا بۇراپ كۆتۈرۈلۈپ، «پىنھان» ئۇۋىسىغا قاراپ ئۇچتى.

قىزىل لاچىن ئۆزىگە خاس چەبدەسلىك بىلەن بىرلا شۇڭغۇپ، ھۇقۇشنىڭ ئاستىغا چۈشتى - دە، قورقۇپ پەرىشان بولغان ھۇقۇشنى كەينىگە قايرىپ، يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشكە مەجبۇر قىلدى.

لاچىن بىر ئايلىنىپ، بىر ئاستىغا چۈشۈپ، بىر

ۋاقىت

ۋاقىت بەك قەدىرلىك، قىممەتلىك نەرسە. بىر كىشىنىڭ مەنىلىك ئۆمرى ئۈچۈن ئۇنىڭدىنمۇ قىممەتلىك نەرسە يوق. ئەگەر سەن ئۆمرۈڭنى مەنىسىز ئۆتكۈزمەك بولساڭ، ئۇ ھالدا ساڭا ھەممىسى بەرىبىر، ئەلۋەتتە. جاھان، ۋاقىتمۇ ساڭا پەرۋاسىز قارايدۇ. سەن كىشىلىك ئۈچۈن پايدىسىز (بەلكى زىيانلىق) بىر مەخلۇق بولۇپ قالىسەن — خالاس.

كىشىلىك جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتى جەريانىدا ئۇنىڭ بىر ۋېنتىسى بولۇشنى خالايدىكەنسەن، سەن مەنىلىك ئۆمۈر ئۆتكۈزۈپ، غايىلىك ئادەم بولۇشۇڭ كېرەك. ئادەمنىڭ قىممىتى — ئۇنىڭ غايىسىدا.

ئادەمنىڭ ئۆمرى بىر ئادەم ئۈچۈن ئالغاندا ئانچە قىسقا ئەمەس. لېكىن، كىشىلىكنىڭ ھاياتى بويىچە ئالغاندا بەك قىسقا. بۇ قىسقا ئۆمۈردە ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇش بەك مۇھىم. « ئادەمنىڭ ئۆمرى چەكلىك، خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش چەكسىز. چەكلىك ئۆمۈرنى چەكسىز خەلق ئۈچۈن خىزمەتكە بېغىشلاش كېرەك ». ۋاقىت سۇدەك ئېقىپ ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ، ئۇ كېيىن قاي-

بچە كۆتۈرۈلۈپ كەلدى. ئۇلارنىڭ كەينىدىن نۇرغۇن ھەر خىل قۇشلار ھەر قايسىلىرى ئۆز تىللىرىدا شوخ سايرىشىپ كېلەتتى. قۇشلار ئۈستىدە بىر نەچچە كەپتەر قاناتلىرىنى ئارقىسىغا جۈپلەپ مۇللاق ئېتىپ كېلەتتى. قۇشلار قانات قېقىشىپ، باشلىرىنى ئېگىپ، لاچىنغا قاراپ چۇق قىنىسى ئايلىنىشاتتى.

بىزنىڭ قەدىيەر قىزىل لاچىن ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن قۇشلارنىڭ تەنتەنىسىنى كۆزىتەتتى. ئارىلاپ ئازراق كۆتۈرۈلۈپ، قاناتلىرىنى يېيىپ يەلپۈنۈپ قوياتتى. ئۇ ھامان قۇياشتىن كۆزىنى ئالماي تىكىلەتتى، قېنىپ - قېنىپ قۇياش نۇرلىرىنى سۈمۈرەتتى...

1970 - يىل، 7 - ئاي، غۇلجا.

كىشى ياش ۋاقتىدا ئادەتتە ۋاقىتقا بېپەرۋا قارايدۇ. كەلگۈسى بەك يىراق، ھەممە ئىشنى قىلىپ ئۈلگۈرگىلى بولىدۇ، تېخى ئانچە ئالدىرىمىسىمۇ بولىدۇ، دەپ ئويلايدۇ. ئوتتۇرا ياشقا كەلگەندە، بېسىپ ئۆتكەن يولى خېلى ئۇزاقتا قالغاندەك، ياشلىقنى ئەسلىگەندە ئارمان قىلغاندەك ھېس قىلسىمۇ، لېكىن ئالدىدىكى يولى يەنىلا يىراقتەك كۆرۈنىدۇ. ئالدىرىمايدۇ، ياشانغاندىن كېيىن بولسا ئەھۋال باشقىچە: ئارقىسىغا قارىسا يول يىراق، ئالدىغا قارىسا قىسقا، بارغانسېرى قىسقىرىپ بېرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. ئەمدى ئۆتكەن ئۆمرىنىڭ ھېسابىنى ئويلاشقا باشلايدۇ. كۆز ئالدىدا ھەر خىل ئارمانلار كۆپىيىپ كېتىدۇ. كىشىدە نۇرغۇن ئارمانلار بولىدۇ. كۆپ پۇشايمانلار بولىدۇ. ئەڭ چوڭ ئارمان ۋە ئەڭ ئېچىنىشلىق پۇشايمان — قىممەتلىك ۋاقىتنىڭ بىھۇدە ئىسراپ بولغانلىقى ... «ھازىر ئون نەچچە ياشتا بولسام، ئۆمۈرنى ئەجەب ياخشى پىلانلىغان بولاتتىم» دەيدۇ كىشى ئارمان بىلەن. لېكىن ياشلىققا قايتىش مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە. قېرىغاندا پۇشايمانغا قالماسلىق ئۈچۈن ياشلىق ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇش كېرەك.

بۇنىڭدىن، ياشانغاندا ۋاقىتنى چىڭ تۇتمىسا بولۇۋېرىدۇ، دېگەن مەنا چىقمايدۇ. ئوتتۇرا ياشلىق بولغاندا، شۇنىڭدەك قېرىغاندا ئوخشاشلا ۋاقىتنىڭ قەدرىنى بىلىش كېرەك. ئۆمۈرنىڭ ئاخىرى يېقىنلاشقانسېرى ۋاقىتنىڭ قەدرى شۇنچە ئېشىۋېرىدۇ. بۇنى ھەرگىز قويۇۋەتمەسلىك كېرەك. ئىلىم، تەجرىبە ئاسمىنىدىن چۈش-

تىپ كەلمەيدۇ، ئارمان قىلغىنىڭ بىكار. «كېيىنكى پۇ-
شايمان، ئۆزىگە دۈشمەن».

بىر ئۆمۈردە ياشلىق دەۋرى ئەتىگەن سائەت 8 – 9 لاردىكى قۇياشقا ئوخشاش ئىنتايىن قىممەتلىك. «ياشلىق باھارى» دېيىمىزغۇ! بىر يىلنىڭ ياخشى ۋاقتى — باھار. ئۇ، گۈزەللىكى بىلەنلا ياخشى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى بارلىق كائىناتنىڭ كىشىلەرگە دەپ بېرىدىغان يېڭىلىق ئۆمرىنىڭ باشلىنىشى بولغانلىقى ئۈچۈن ياخشى. يازمۇ ياخشى، كۈزمۇ ياخشى. بىر توپ مېۋىلىك دەرەخنى ئالغاندا: ئۇ باھاردا چېچەكلەيدۇ، يازدا مېۋىلەيدۇ، پىشىدۇ، كۈزدە ھوسۇل بېرىدۇ. چېچەك ئاتمىسا ئەلۋەتتە مېۋە بولمايدۇ. راست چېچەك ئېچىش ئۈچۈن، چوڭقۇر يىلتىز تارتىش كېرەك. قۇياشتىن، سۇدىن، ھاۋادىن بەھرى ئېلىش كېرەك. مۇھىمى قۇياش نۇرىغا قېنىش كېرەك. بۇ شەرتلەر مېۋە بولغاندىن كېيىنمۇ، مېۋىنىڭ كامالەتكە يېتىشى ئۈچۈنمۇ ئوخشاشلا زۆرۈر.

دېمەك — چېچەكلەش مېۋىگە كىرىش ئۈچۈن «ياشلىق باھار»ى بولماي بولمايدۇ؛ مېۋىنى ياخشى پىشۇرۇش ئۈچۈن ئۆتكۈر تومۇز، ھەم كۈز كېرەك. بىرىنچىسى بولمىسا كېيىنكىلىرىمۇ بولمايدۇ، كېيىنكىلىرى بولمىسا بىرىنچىسىنىڭ مەنىسى يوق. يەنى، پۈتۈن ئۆمۈر ئۈچۈن ۋاقت قىممەتلىك: ئالدى بىلەن ياشلىق دەۋرىنىڭ ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇش كېرەك. ھەر مىنۇتمۇ بىكارغا ئۆتكۈزۈۋەتمەسلىك كېرەك.

چىن ئادەم بولۇش كېرەك

ھايۋاناتلار، قۇشلار دۇنياسىدا ئاجايىپ خىسلەتلەر بولىدىكەن.

ئەركەك چايان چىشى چايانغا ئۆچلىشىپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويىدىكەن. كۆردىڭىزمۇ؟ ياكى ئۇنىڭ «خوتۇن پەرەس» لىكى شۇ دەرىجىگە يەتكەن، ياكى ئۇنىڭ كۆنچىلىكى «ئائىلە» مۇھەببىتىدىن ئېشىپ كەتكەن.

كېپىكلەر ئادەتتە جۈپ بولىدۇ. لېكىن، باھاردا چىشى كېپىك تۇغقاندىن كېيىن ئەركەك كېپىك جۈپتىنى ۋە ئوغلاقلىرىنى تاشلاپ كېتىدىكەن. كېيىن ئۇ، كۈزدە يۈزىنى قىيامىن قىلىپ قايتىپ كېلىدىكەن. «ئامرىقى» نى تاپىدىكەن. (باشقىسىنى تاپىدىغىنىمۇ باردۇر، بەلكى).

سىز چۆللەردە كېپىك ئۇچراتقىنىڭىزدا، يازلىقى ئانا كېپىكنىڭ ئىككى يېتىم ئوغلىقىنى باشلاپ يۈرگىنىنى، كۈزلۈكى كېپىكلەرنىڭ پادا بولۇپ يۈرگىنىنى كۆرىسىز. مانا قاراڭ، تاشلاپ كەتتى، كېيىن قايتىپ كەلدى. قايتىپ كەلگىنىگە قاراپ ئۇنى كەچۈرۈش كېرەكمۇ؟ ياق كەچۈرۈشكە بولمايدۇ. بۇ ۋاپاسىزلىق. شەپقەتسىزلىك!

كانادادا بىر خىل چىرايلىق قۇش بارىكەن. ئۇلار جۈپتى بىلەن يۈرۈيدىكەن. ئانا قۇش چۈجە

ھەيدۇ. ئۇ، ئۆمۈر بويى چېنىقىش جەريانىدا جۇغلىنىدۇ. بىلگەنلەرنى، تەجرىبىلەرنى ياخشى يەكۈنلەش، خەلق ئۈچۈن جىقراق ئىش قىلىش، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىنى ياخشى ئۆتكۈزۈش كېرەك. مەسىلە ياشاشتا ئەمەس، قانچىلىك ياخشى ئىش قىلىشتا.

« بويۇم ئەردى ئوقتەك،
كۆڭۈل بولدى يا.
كۆڭۈل بولدى ئوقتەك،
بويۇم بولدى يا »

قەدىم ئۇيغۇر ئالىمى يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ بۇ چوڭقۇر مەنالىق سۆزلىرىنى ئوبدان چۈشىنىش ۋە ئەستە چىڭ ساقلاش كېرەك.

1979 - يىل، 5 - ئاي، بېيجىڭ.

«بۇنىڭ ھەيران قالغۇچىلىكى يوق، ئۇلار ھايۋان، ئۇچار قاناتلار» دەيسىز بەلكى.

كەچۈرۈڭسىز، بۇ خىلدىكى ئىشلار، ھەتتا بۇلاردىنمۇ غەلىتىرەك ئىشلار، ئېغىرراق ۋە پاجىئەلىك ئىشلار ئىنسانلار ئارىسىدىمۇ تېپىلىدۇ.

باشقىنى قويۇپ تۇرۇپ ئۆزىڭىزدىن ئىزلەپ بېقىڭ. ئاشۇنداق ياخشى خىسلەتلەردىن باشقا يامانلىق ئالامەتلىرى تېپىلامامسىكەن؟!

ئۆتمۈشكە، ھازىرغا، ئەتراپقا، يىراق - يېقىنغا سەپسېلىپ بېقىڭ — ئېغىر پاجىئەلىك ۋەقەلەر تېپىلمامسىكەن؟!

پاسكىنا قولىنى سوزۇپ ئىناق ئائىلىنى ۋەيران قىلغان قارا يۈرەكلەر ئازمىدۇ؟!

كۈنچىلىكتىن باغرى قان بولغان، بۇرنى كېسىلگەن بىچارە ئايالللار ئازمىدۇ؟!

بالا - چاقىلىرىنى تاشلاپ قويۇپ، ئۆز پاراغىتى ئۈچۈن تاماشا قىلىپ يۈرگەن ۋاپاسىزلار يوقمىدۇ؟!

تۇرنىدەك بىرى ئۈچۈن يەنە بىرى ئۆزىنى قۇربان قىلىدىغان؛ ئاققۇ ۋە كانادا قۇشىدەك ئائىلىسىگە، «رەپىقىسى» گە تەڭلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، غەمخورلۇق قىلىدىغان ياخشى پەزىلەتلىك، ۋىجدانلىق كىشىلەر ئاز ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئەمما، بولۇپمۇ تۇرنىنىڭ سادىقلىقى بىلەن ئۆلگىچە جۈپتى ئۈچۈن ئۆزىنى قۇربان قىلىش دەرىجىسىدىكى ساداقەتلىك ئادەمنى تېپىش تەرەك ئوخشايدۇ.

قەدىمدىن تارتىپ كىشىلەر چىن ۋاپادارلىقنى ئار-

چىقارغاندىن كېيىن، ئاتا قۇشقا تاشلاپ بېرىپ «تۇغۇت
دەم ئېلىشى»غا كېتىدىكەن. ئاتا قۇش چۆجىلىرىنى بې-
قىپ، ئەي قىلىپ بىرنەچچە ئايدىن كېيىن «بالىلىرى»
بىلەن بىللە «رەپىقىسى»نى قارشى ئالىدىكەن. قاراڭ، بۇ
نېمىدېگەن غەمخورلۇق، ئادىل ۋەزىپە تەقسىماتى.
تۇرنىلار جۈپتىدىن ئايرىلماي بىرجان، بىر تەن
بولۇپ ئىناق ياشايدىكەن. ئەگەر ئوۋچى بىرسىنى ئې-
تىپ تاشلىسا، يەنە بىرسى ئاسماندىن يەرگە ئۆزىنى
ئېتىپ ئۆلىدىكەن. بۇ نېمىدېگەن ۋاپادارلىق! بىرى
ئۆلسە يەنە بىرى ئۆزىنى قۇربان قىلىش — ھەقىقىي
مۇھەببەت، ئالىيجاناب پەزىلەت!
ئاققۇمۇ جۈپتىگە بەك كۆيۈمچان كېلىدى-
كەن. ئاتا قۇش ئانا قۇش بىلەن دەملىشىپ تۇخۇم
باسىدىكەن. ئانا قۇش تۇخۇم باسقاندا ئاتا قۇش «ساق-
چىلىق» قىلىدىكەن، چۆجىلىرى چىققاندىن كېيىن ئىككى-
سى دەملىشىپ بېقىپ ئۇچۇرما قىلىدىكەن. قاراڭ، بۇ
نېمىدېگەن ئېسىل خىسلەت، ھەقىقىي تەڭلىك!
كۆردىڭىزمۇ، بىر نەچچە خىل ئەھۋال:
كۈنچىلىك، گۇمانخورلۇق — ئاخىرى قاتىللىق.
ئائىلىسىگە ۋاپاسىزلىق قىلىپ «ئانا»،
«بالا»نى تاشلاپ كېتىش.
«رەپىقىسى» گە «تۇغۇت دەم ئېلىشى» بېرىپ «بالا» بېقىش؛
جۈپتى ئۈچۈن ئۆزىنى قۇربان قىلىش؛
«ئەر - خوتۇن» نۆۋەت بىلەن تۇخۇم بېسىپ، چۆ-
جىلەرنى بىللە بېقىپ ئۇچۇرما قىلىش؛
بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشى بولغان ئاجايىپ ئىشلار.

خەلققە نەپ بېرش ئالي شەرەپ

1

شىشۋاڭ بەننا ئاپتونوم ئوبلاستدا بەيىنزۇك دەپ ئاتالدىغان بىر خىل دەرەخ بارىكەن. ئۇ 40 يىللىق ئۆمرىدە بىر قېتىم گۈل ئېچىپ ئاندىن ئۆلدىكەن. لېكن، ئۇ، كىشلەرگە گۈل ئۇرۇقىدىن ئۆسۈپ چىققان گۈزەل بەيىنزۇك باغلىرىنى قالدۇرۇپ كېتىدىكەن. سىز بەيىنزۇكنى «ئاران 40 يىلدا بىر قېتىم گۈل ئاچىدىكەن، بېخىل ئىكەن» دەپ ئەيىبلىيەلەمسىز؟ ياق، ئۇ بېخىل ئەمەس.

بۇ دەرەخ 40 يىل ئىچىدە باشقا دەرەخلەر بىلەن بەسلەشكەندەك ھەم مەزمۇت ھەم ئېگىز ئۆسىدىكەن. ئاندىن ئەڭ ئۇچىدا ساپسېرىق پارقىسان گۈل ئاچىدىكەن. ئۇنىڭ تەبىئەتكە تاج بولغۇدەك گۈزەللىكىنى دېمەمسىز تېخى؟!

ھەممىدىن ئارتۇقى، تەبىئەتكە تېخىمۇ چوڭ، تېخىمۇ گۈزەل باغلارنى قالدۇرۇپ كېتىدىكەن، يەنە 40 يىلدا ئۇنىڭ قانچىلىك ئەۋلادلىرى بارلىققا كەلگەنلىكىنى،

زۇ قىلىنغان. نۇرغۇن داستانلار، ھېكايە، چۆچەكلەردە مۇنداق ئارزۇلار بايان قىلىنغان. «تاھىر - زۆھرا»، «پەرھاد - شېرىن» قاتارلىق ۋاپادارلىقنى كۆرسىتىدىغان داستانلار بۇنىڭ مىسالى.

سىز ئاشۇنداق داستانلارنى ۋە ھېكايە - چۆچەكلەرنى ئوقۇغاندا، تىياتىر، كىنولارنى كۆرگەندە ياخشىسىغا ھۆرمەت، يامىنىغا نەپرەت بىلدۈرۈپ ئولتۇرىسىز. بۇنى سىزدىكى ياخشى ۋىجداننىڭ ئالامىتى دېيىش كېرەك.

لېكىن، ئاشۇ ۋاقىتلاردا «ۋىجدانلىق» بولۇپ ئۆزىنى كۆرسەتمەيدىغان شەخسلەرمۇ يوق ئەمەس. ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ ئولتۇرغاندا، قولىقىنىڭ كەينىدە بىرسى «سەنمۇ ئاشۇنداق ۋاپادار، سادىق بولساڭچۇ» دەپ پىچىرلىسا، يەنە بىرسى «ئازراقمۇ يۈزۈڭ قىزارمايۋاتامدۇ؟» دەپ تەنە قىلىپ ۋىجدانىنى ئازابلايدۇ ۋە كىچىككىنە كۆرۈنمەس بولغان بىلەن ئۇنىڭ ۋىجدانىنىڭ بېغىشىغا ئۇرۇپ قويىدۇ. يېنىدا ئويۇن كۆرۈپ ئولتۇرغان جۈپتىنىڭ يۈزىگە قاراپ قويىدۇ. لېكىن ئۇ پەرۋا قىلمايدۇ. پەرۋا قىلىدىغانلارمۇ بولىدۇ. ئۇ، قولىقىنىڭ كەينىدە پىچىرلاۋاتقان غايىب ئادەمدىن قۇتۇلماق بولغاندەك قوزغىلىپ قويىدۇ، قول ياغلىقىنى ئېلىپ پېشانىسىنى سۈرتىدۇ. ئەمما، بەزىلەر ساۋاق ئالىدۇ، بەزىلەرنىڭ «خىجالەت» چىلىكى بولسا ئاشۇ يەردىلا قالىدۇ.

ۋاپاسىزلىق — ۋىجدانسىزلىق... كىشى «ئالىيجاناب ئادەم، ساپ ئادەم، ئەخلاقلىق ئادەم، پەس ئارزۇ - ھەۋەسلەردىن خالىي ئادەم، خەلققە پايدىلىق ئادەم بولۇش» كېرەك.

1979 - يىل 10 - ئاي، بېيجىڭ.

3

نامازشام شەپەرەڭگى گەپ توشۇپ ھايۋانلارنىڭ ئارىسىنى بۇزغانلىقى ئۈچۈن، سۇلايمان پەيغەمبەر: «كېچە - كۈندۈز كور بولغايسەن» دەپ قارغىۋېتىپتىكەن. شۇڭا ئۇ، كۈندۈزدىمۇ، كېچىدىمۇ كۆرەلمەيدىكەن. ئاران نامازشامدا كۆرىدىكەن ۋە ئۇچالايدىكەن.

4

مانا قاراڭ! ئەجەب ئىش:

تۆھپە — تۆھپىسىزلىك، يامانلىق، كور قىلىش، قافاش، مۇھەببەت، ماختاش، يامان كۆرۈش، ئۇلۇغلاش...

يەنە، 40 يىلدا بىر قېتىم گۈل ئاچسىمۇ كىشىلەرگە گۈلزارلىق قالدۇرۇپ كېتىمىش.

ھە، شۇنداق، دۇنيا زىددىيەتلەر ئىچىدە مەۋجۇت، زىددىيەتسىز ھېچنەرسە بولمايدۇ. ياخشى ياماننىڭ سېلىشتۇرمىسى — شەيئىلەرنىڭ پەرقى. ئۆسۈملۈك دۇنياسىدىمۇ شۇنداق؛ ھايۋانات دۇنياسىدىمۇ شۇنداق. كىشىلىكمۇ بۇ مۇقەررەر قانۇنىيەتنىڭ سىرتىدا ئەمەس.

ياخشىلىق ياكى يامانلىق — ئادەمنىڭ تەقدىرىنى، ئۇنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنىنى بەلگىلەيدۇ. ياخشى يامانلىقنىڭ ئۆلچىمى — خەلققە پايدىلىق ئىش قىلىش ياكى زىيانلىق ئىش قىلىش بىلەن بەلگىلىنىدۇ. خەلققە

ئۇلارمۇ ئاتا ـ ئانىسىغا ئوخشاشلا قانچىلىك چوڭ ـ چوڭ گۈزەل باغلارنى يارىتىپ كېتىپ بارغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالايسىز، ئەلۋەتتە.

ئۇنىڭ مەردانىلىقى شۇ يەردىكى، ئۇ، 40 يىل ئۆسۈپ، كۈچ توپلاپ ئەمگەك مېۋىسىدىن كىشىلەرگە ئۇلۇغ تۆھپە تەقدىم قىلىپ ئۇ دۇنياغا كېتىدىكەن.

بۇنداق مەردلىك بىلەن كەتسە نېمە ئارمان بار؟

ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسىدا شۇنداق دەرەخلەر باركى، ئۇ بىر نەچچە ئون يىل، ھەتتا بىر نەچچە 100 يىل ياشايدۇ. لېكىن، ئۇ، يا گۈل ئاچمايدۇ، يا كەتمەنگە ساپ بولمايدۇ.

2

قاغىنىڭ قاقىلدىشى، ھوقۇشنىڭ ھۇۋلىشى جانغا تېگىدۇ. چۈنكى ئۇ، ياخشى ئاڭلانمىغاندىن باشقا، ياخشىلىقتىن دېرەك بەرمەيدۇ؛

بۇلبۇل بىلەن تومۇچۇقنىڭ سايرىشى كۆڭۈلگە ئارام بېرىدۇ، چۈنكى، ئۇنىڭ ئاۋازىدا مۇڭ ۋە مۇھەببەت بار.

لاچىن قۇزغۇنغا ئۆچ بولغىنى ئۈچۈن كىشىلەر ئۇنى ماختايدۇ؛

سا چۆجىنىڭ كۈشەندىسى بولغاچقا ھەممە يامان كۆرىدۇ؛

ھەيرانى پاراڭلىرى

«ھەيرانى» يېڭى چىققان كونا شائىر. ئۇنىڭ ئەسلى ئېتىنى سورىسىڭىز ئېيتمايدۇ. «بولدىلا. مۇشۇ ئات ماڭا خېلى يېقىپ قالدى» دەيدۇ ئۇ. بۇ ئات ئۇنىڭغا قانداق قويۇلغان بولغىيدى دەمسىز؟ بۇنىڭ ھېكايىسىمۇ قىزىق. ئۆزىدىن سورىسىڭىز: «ھېلىقى پالاكەت باسقان يىللارنىڭ تامغىسى» دەيدۇ ئۇ كۈلۈپ. ئىش مۇنداق بوپتىكەن: ھېلىقى «پالاكەت باسقان يىللار» باشلانغاندا بولۇۋاتقان ئىشلارنى ئۇ زادى چۈشىنەلمەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا قاپساپ كەلگەن ئوت بىرىدىن بىرىگە ئۇلنىپ ئۇلغىيىۋېرىپتۇ. ئۇ ئىشلارنى ئۇ زادى ئەقلىغە سىغدۇرالماپتۇ. كېيىن ئاچچىقى كېلىپ «ھەيرانى» دېگەن نام بىلەن بىر شېئىر يېزىۋېتىپتۇ. بۇ شېئىرنىڭ ئاخىرىدا مۇنداق بىر كۇپلېت بار ئىكەن:

تەتۈر ئايلاندى پەلەك، ھەيرانمەن،
چەيلىنىپ كەتتى چېچەك، ھەيرانمەن.
ئۆچتى نى شېرىن تىلەك، ھەيرانمەن،
بولۇرمۇ يۇرتۇم ھەلەك، ھەيرانمەن.

زىيانلىق ئىش قىلساڭ خەلق سېنى ئۇرغىتىۋېتىدۇ، تىل-لايدۇ. خەلق ئۈچۈن پايدىلىق ئىش قىلساڭ، خەلق ئىشىغا، ئىنقىلاب ئىشىغا بارلىقىڭنى تاپشۇرساڭ خەلق سېنى قوينىغا ئالىدۇ، خەلق ساڭا مەدەتكار بولىدۇ، خەلق سېنى ئۇلۇغلايدۇ.

خەلقنىڭ ھۆرمىتىدىنمۇ ئۇلۇغ، شەرەپلىك ئىش بو-لامدۇ دۇنيادا؟ ياق، بولمايدۇ. بۇ كىشى ئۈچۈن ئۇلۇغ-نىڭ ئۇلۇغى! شەرەپنىڭ شەرىپى!

1981 - يىل، 2 - ئاي، بېيجىڭ.

ئاۋۇ بىرىمۇ «ھەيرانى ئانىسى»غا يۈگۈرىدىكەن (ئۇ بى-
چارە نەدىن بىلسۇن. كىم سۈت بەرسە شۇ ئانىسى - دە!).
كېلىپ سول بىلىكىگە چىقىپ ئەكىلەيدىكەر. ئۇ سۈت
ئىچكۈزىدىكەن. ھەيرانىنىڭ بۇ چىرايلىق ئالا چوشقىغا
رەھمى كېلىپ، ئەكىلەشلىرىگە مەسلىكى كېلىدىغان بولۇپ
قاپتۇ. ئۇ بۇ ئىشنى ماڭا سۆزلەپ بەرگەندە شۇنداق
تېلىقىپ كۈلدۈمكى، كۆزلىرىمدىن ياش چىقىپ كەتتى.
ئۆزىمۇ مەن بىلەن تەڭ كۈلدى، «بولدىلا ئاداش. ئۇ
ئەلەملەرنى سۆزلەپ كەلسەك قىرىق كېچە - كۈندۈزدىمۇ
تۈگىمەيدۇ» دېدى ئۇ يېڭى بىلەن مەڭزىدىكى ياشنى
سۈرتۈپ.

«شۇنداق قىلىپ ماڭا ‹ھەيرانى› دېگەن ئات تامغا
بولۇپ قالدى، — دېدى ئۇ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، —
بۇمۇ يامان بولمىدى. مانا ئەمدى بۇ ئات لازىم بولۇپ
قالدى. بۇ دۇنيادا ھەيران قالىدىغان ئىشلار قاچان تۈ-
گەركىن، تاڭ. يېقىندىن بېرى بۇ ئاتنى يەنە ئىشلەت-
تىم. مانا كۆردۈڭلىمۇ، قانداق باستۇرساق بولاركىن؟»

ھەيرانى ماڭا بىرنەچچە پارچە نەرسىلىرىنى كۆرسەتتى.
«بەك ياخشىكەن، — دېدىم مەن، — ئىككىمىز بىر كېلى-
شىم تۈزسەك، يازغان نەرسەڭلەرنى ماڭا بەرسەڭلار، ياكى
كۆرگەن - بىلگەنلەرنى، ئويلىرىڭلارنى ماڭا سۆزلەپ
بەرسەڭلار، مەن مەتبەئەگە بېرىپ تۇرسام، قانداق؟» دې-
دىم مەن. «ۋاي قانداق بولاتتى، تازا بەلەن ئىش ئە-
مەسمۇ بۇ. كېلىشتۇق، — دېدى ئۇ، كېيىن ئويلىنىپ قال-
دى. — ھەي دوستۇم، ھېلىقى چوشقا بالىسىنى يېزىپ

بۇ شېئىر «ئىسيانچىلار» نىڭ قولىغا چۈشۈپ قاپتۇ. خۇدا ئۇردى دېگەن شۇ دەڭ. ئۇ ئاتارمەن - چاپارمانلەرگە بۇنچىلىك ئىش تېپىلسا بولدى - دە؟! ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، «پالانىغا - پۇستانىغا، ئاققا - كۆككە قارشى ئەكسىلئىنقىلابى ئۇنسۇر ھەيرانى» دەپ يېزىلغان تاختىنى بوينىغا ئېسىپتۇ، ئۇزۇن قالپاقنى كىيگۈزۈپتۇ، ئاندىن تازا كۈرەش قىپتۇ. ئاخىرى ئۇلارنىڭ «چوڭراق ئۇنسۇرلار» دىن قوللىرى بوشىمىغان ئوخشايدۇ، بۇ ئادەمنى «7 - ماي كادىرلار مەكتىپى» گە قوغلىۋېتىپتۇ. «خۇداغا شۈكرى، ئۇردى - سوقتىلاردىن قۇتۇلدۇمغۇ ئېمە» دەپ تۇرسا، «ئىسيانكار ئىنقىلابى كادىرلار»نىڭ كۈرەشكە تارتىشىغا دۇچ كەپتۇ (ھېلىقى شېئىر بىلەن ئۇنىڭ نامى - ئەھۋالى بۇ يەرگىمۇ چىقىپتىكەن).

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. كۈرەشكە تارتىش توختاپ، ئېغىر ئەمگەككە ساپتۇ. «ئەمگەكنىڭ ئېغىرلىقىغۇ مەيلىدى، چوشقا باققىلى سالغىنى يامان ئەلەم بولدىدە،» دەيدۇ ئۇ ئاچچىقى كېلىپ. باقماي ئىلاجى قانچە؟ ئۇ يەنە قىزىق بىر ئىشقا ئۇچراپتۇ. بىر كۈنى قارسا، بىر چىشى چوشقا 15 نى تۇغۇپتۇ. ئۇنىڭ 14 ئەمچىكى بار ئىكەن. بىر بالىسىغا يەتمەي چەتتە قاپتۇ. «ۋاي بىچارە، مەندە نېمە گۇناھ. دۇنياغا كۆز ئېچىپلا ئۆلۈپ كەتمىگەن يەنە» دەپ، ھەيرانى چوشقىنىڭ بالىسىنى سۈت بىلەن بېقىپتۇ. ئۇ ھەيرانغا ئامراق بولۇپ قاپتۇ. ھەيرانى ھەر كۈنى چوشقىلارنى ھەيدەپ ئېغىلغا كىرگەندە چوشقىنىڭ باشقا بالىلىرى ئانىسىغا يۈگۈرىدىكەن.

— ماۋۇلار ئۆگىنىدىغان كىتابلار، — دەپتۇ ھەيرا-
نى خورجۇندىن بىر كىتابنى ۋە ئىككى ژۇرنالنى چىقى-
رىپ، — ماۋۇلار بولسا لۇغەتلەر، — ھەيرانى كىتابلارنى
بىر - بىردىن چىقىرىپ كۆرسىتىپتۇ، — ماۋۇ ئەرەبچە -
ئۇيغۇرچە لۇغەت، ماۋۇ رۇسچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت، ما-
ۋۇ بولسا خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت؛ بۇنىسى پارس-
چە - ئۇيغۇرچە لۇغەت، مانا ماۋۇ...

— ۋاي - ۋۇي، ھەيرانى، بۇنچە لۇغەتنىڭ نې-
مىگە كېرىكى بار؟ — سوراپتۇ ئاغىنىسى ھەيران بولۇپ.

— ئۆگىنىدىغان نەرسىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك -
تە! — دەپتۇ ھەيرانى ۋە ئاغىنىسى بىلەن خوشلىشىپ
كېتىپ قاپتۇ.

2

ھەيرانى بىر كۈنى ئىككى ژۇرنالنى قولتۇقىغا قى-
سىپ شاپاشلاپ كېتىپ بارسا، بىرسى ئۇنىڭدىن:

— ھەيرانى، ئەجەب ئالدىراشقۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يۇقىرىقى مەھەللىدىكى مەخسۇمنى ئىزلەپ كې-
تىپ بارىمەن. — دەپتۇ ھەيرانى.

— ئۇ كىشىنى نېمە قىلىلا؟

— ماۋۇ ژۇرناللاردىكى بىرمۇنچە سۆزلەرنى شۇ
كىشى چۈشەندۈرۈپ بەرمىسە زادى چۈشىنەلمىدىم.

— يازغان كىشىنىڭ ئۆزىدىن سورىسىلا بولمامدۇ؟

— ئۇ كىشىنىڭ ئۆزىنى بىلىشى ناتايىن.

«سالماڭلا يەنە» دەپ ئەسكەرتىپ قويدى. ئىككىمىز تازا كۈلۈشتۇق.

شۇنىڭدىن كېيىن ئىككىمىز جىق پاراڭلاشمىدىغان بولۇپ قالدۇق. ھەيرانى يازغان نەرسىلىرىنى ماڭا بېرىدۇ ھەم مېنى كۈلدۈرۈپ قىزىق ئىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىدۇ.

يېقىندا قارىسام، ھەيرانىنىڭ بەرگەنلىرى ۋە مېنىڭ خاتىرىلەپ ئالغانلىرىم خېلى كۆپىيىپ قاپتۇ. ئەمدى كېلىشىم بويىچە مەتبەئەگە بېرىشكە باشلاي دەپ ئەۋەتكەنىدىم. تەھرىر يولداشلارغىمۇ يېقىپ قالدى بولغاي، چىقىرىپتۇ. مانا ئەمدى سىز ئوقۇۋاتىسىز.

ھەيرانىنى تونۇشتۇرىمەن دەپ جىق سۆزلەپ كەتتىم، كەچۈرىسىز.

تۆۋەندە ھەيرانىنىڭ ئۇيغۇر تىلىنىڭ ساپلىقى ۋە خەلققە چۈشىنىشلىك بولۇشى ھەققىدىكى پاراڭلىرىنى ئاڭلاپ بېقىڭ!

1

بىر كۈنى ھەيرانى ئىككى ئاغزىغا لىق كىتابلار سېلىنغان ئالا خورجۇننى ئۆشنىسىگە سېلىپ، شەھەر كوچىسىدا كېتىپ بارسا، بىر ئاغنىسى سوراپتۇ:

— ھەيرانى، نەگە ماڭدىلا؟

— ئەدەبىياتچىلار ئۆگىنىش كۇرسىغا.

— مۇشۇنچىۋالا كۆپ كىتاب كېرەكمىكەن؟

«بۇنىڭ نېمىسى شېئىر بولدۇ؟ — دەپتۇ ئاردىن ياشانغانراق بىر شائىر ئالدىغا چىقىپ، — مەزمۇنى، غايىسى يەنە ھېلىقىدەك. بەدىئىيلىكى، تىل گۈزەللىكى، ئاھاڭدارلىقى يوق. قۇلاققا ياقمايدۇ».

ئۇ كىشىلەرنىڭ تەكلىپىگىمۇ قارىماي دەپتىرىنى ئېچىپ: «شېئىر دېگەن مانا مۇنداق بولىدۇ» دەپتۇ ـ دە، ئۆزىنىڭ شېئىرىنى تەنتەنىلىك دېكلاماتسىيە قىلىشقا باشلاپتۇ:

دىلرەبا جەزبىلىك نەزمە ئەيلىگىن،
دىلدارنى بەدىئىي مەھامىيا قىلغىن؛
شەمشاتتەك ساماغا باش سوزغاندا ئۇ،
رۇخسارى باش ئېگىپ پەيۋەند بولغۇن.
(كىشىلەر بىر ـ بىرىگە قارىشىپتۇ).

ئېستېتىكا — غايەم مېنىڭ، مۇھەببەت نىشان،
ھاياتىم تۇلپارىغا مىنىپ ئىزلەيمەن؛
ھىجران تۈنىدە ۋىسال تېڭى دەپ،
قورقمايمەن، زەخمەت ـ مولاقات چېكىمەن.
(كۆپچىلىك كۈلۈشۈپتۇ).

دىلىرىم يولىدا، ۋىسال كويىدا،
مەجنۇنمەن، تاپىمەن ئاخىر پاراغەت.
نىگارىم ۋەسلىگە يېتىمەن بىللا،
ئەرشى ئەلادا قۇچىمەن كارامەت.

— تەھرىر ھەيئىتىگە خەت يېزىپ سورىسىلا بولـ
مامدۇ؟

— ئۇ ئەپەندىلەرنى خىجىل قىلىپ نېمە قىلاي، —
دەپتۇ ھەيرانى ۋە مەخسۇمنى ئىزلەپ كېتىپتۇ.

3

ئەدەبىياتچىلار سۆھبەت يىغىنىدا شېئىر ئوقۇش بوپتۇ. ھەيرانىمۇ قىزىقىپ بېرىپتۇ.

بىر نەچچە كىشى ئۆز شېئىرىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، بىر ياش شائىر ئالدىغا چىقىپ ئىككى كۇپلېت روبائىيسىنى ئوقۇپ بېرىپتۇ:

قىزىل گۈل شېخىغا غۇنچىلار تولسا،
پورەكلەپ ناز بىلەن كۈلۈپ ئېچىلسا.
قەكىمكەن، مۇرادقا يەتكەي شۇ گۈزەل،
بەك ئارمان — ھۆسنىگە تولمايلا سولسا.

گۈل - چېچەك، غۇنچىغا تەشنادۇر قەلبىم،
ئىپاردەك ھىدلىرى قىلمىدۇ خۇمار؛
ئارزۇيۇم گۈل بېقىپ بولماق بىر باغۋەن،
گۈل ئىشقى بويىنۇمغا بولغۇسى تۇمار.

«پارايدۇ، ياخشى شېئىر، مەزمۇنىمۇ، بەدىئىيلىكىمۇ ياخشى» دېيىشىپتۇ كۆپچىلىك.

غايەدە يېتەيلا شېيخوللامسلادغا،
تالىمرى نېمىدېگەن گۈزەل كارامەت؛
باغدادلىق خەلىپە تىلور بەختەندە،
بىر تۇمار — تۇماركى تىلسىم ئالامەت.

ھېلىقى شائىر تېرىكىپ ئولتۇرالماي، چالۋاقاپ چىقىپ كېتىپتۇ. كۆپچىلىك راھەتلىنىپ تازا كولۇشۇپتۇ.

خەلقنى سۆيمىسەڭ خەلقمۇ سۆيمەيدۇ،
مەرھەمەت شائىرلار شاھى يول بولسۇن؛
ھەييارغا يارانلار ئىچرە ئورۇن يوق،
مەرھەمەت ماھىرلار ماھى يول بولسۇن.

(كۆپچىلىك ئۇزاق چاۋاك چېلىشىپتۇ).

4

ھەيرانى بىر كۈنى خاپا بولغان ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

— ۋاي ئاداش، يەڭگەم بىلەن ئۇرۇشۇپ قالدىڭلىمۇ نېمە؟ — دەپ چاقچاق قىلدىم مەن.

— قويۇڭلا چاقچىقىڭلىنى، — دېدى ئۇ مەن بەرگەن تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ، — يېقىندىن بۇيان تىلى تاتلىق شېئىرلار خېلى كۆپىيىپ قالغاندى. مانا يەنە... كۆرمەمسىلە؟

مۇھەببەت، مۇھەببەت، ئاھ ئۇلۇغ تىلسىم،
كۆڭۈلنىڭ مەشئەلى، جانغا پاساھەت؛
شەمئىگە پەرۋانە جان پىدا ھەيھات!
يا ھايات، يا مامات، مەيلى قاباھەت.

(بىرنەچچە يىلەن كۆلۈشۈپتۇ، ئالدىدا ئولتۇرغان ئىككىسى ئۇلارغا ئالىيىپتۇ).

مۇھەببەت ئەنگۈشتەر، مۇھەببەت ھايات،
مۇھەببەت ئۇلۇغ كۈچ گوياكى ھاتەم؛
مۇھەببەت ھىجرىدە ئۆلسەڭ نە ئارمان،
ئاھ، شەرەپ، ئۇ ساڭا لەززەتلىك ماتەم!

شائىر ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن دېكلاماتسىيىسىنى تاماملاپتۇ.

كۆپچىلىك ئۆزىنى تۇتالماي كۈلۈشۈپتۇ.

يېڭى چىققان كونا شائىر ھەيرانى سالماقلىق بىلەن مېڭىپ ئالدىغا چىقىپتۇ.

«يېتىپ قالغۇچە ئېتىپ قال، دەپتىكەن، — دەپ سۆز باشلاپتۇ ئۇ، — مەن يېزىلمىغان بىرنەچچە كۇپلېت شېئىرىمنى ئېيتىپ باقاي»:

ياپىرەي، شائىرىم، ياشاپ كەتسىلە،
شېئىرىيەت بابىدا تولۇپلا تازا؛
مورتلەر، مۇخلىسلار تىلاۋەت ئوقۇپ،
ياسارلەر مۇنارە، گۈمبەزۇ - مازا.

بىراق، خەلقى يات - ياۋا تىلنى كۆرۈپ،
كۆڭلۈم سوۋۇپ ئويلاپ قالدىم، بولدۇم مالال.

شېئىرمۇ بۇ، سۆز ئويۇنى، يا تېپىشماق؟
ئويلىمەن يا كىتابخان بىلەن ئويناشماق؟
كىمگە كېرەك چۈشىنىكسىز ئېغىر گەپلەر،
ئەلگە كېرەك چۈشىنىشلىك نەزمە - قوشاق.

يېزىپسەن توققۇز كۇپلېت، ئوتتۇز مىسرا،
ئوقۇغانلار چۈشەنمىسە ساڭا ئىمزا.
چەت سۆزلەرنىڭ ماتاسىنى راست توقۇپسەن،
خالايىق سەندىن قانداق بولۇر رىزا؟!

«لەزىر سوخەن» ئىبارەڭنى تاشلا ئەمدى،
ئانا تىلىڭ بىلەن داستان باشلا ئەمدى.
شاكال ئەمەس — مېغىزدىن ئۈنەر مايسا،
مېۋىسىگە بوكىڭنى ئال، راستلا ئەمدى.

5

بىر كۈنى ھەيرانىنىڭ ئۆيىگە بارسام، ئۇ ئۆي ئارقىسىدىكى ئىككى چۆنەك قوغۇنلۇقىدا ئۆمىلەپ يۈرۈپتۇ.
— ھەيرانى، قوغۇن ئوخشاپتىمۇ - نېمە؟ — دېدىم مەن كۈلۈپ.
— ئوخشىمايچۇ، — دېدى ھەيرانى ۋە بىر كۆكچىنى

ئۇ قولتۇقىدىكى ژۇرنالدىن بىر شېئىرنى ماڭا كۆرسەتتى.

ئوقۇسام بۇ شېئىر تازىمۇ چۈشىنىكسىز: ئەپلەشمىگەن شېئىر ئىكەن.

— ياخشىغۇ، «پاساھەتلىك» شېئىر دېگەن مۇشۇنداق بولىدۇ - دە!؟ — دېدىم مەن كۈلۈپ.

— ھە، شۇ، باياتىن ھېلىقى شائىر ئەپەندىم بىلەن (ئېتىمنى دېمىسەممۇ بىلىمسىلە) گەپ تالىشىپ قالدىم. «لەزىز سوخەن شېئىر يازىدىغان شائىر بۇ» دەيدۇ ئۇ. يەنە جېنىمنى چىقىرىپ «ئالتۇنىنىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلىدۇ» دېمەمدا. ئاچچىقىم نەدىن كەلدى: «ئاشۇ ئالتۇنلىرىنى زەرگەرلىرى بىلەن قوشۇپ چېكىمىرىگە قىسىپ ئالسىلا» دەپ كېتىپ قالدىم.

— توغرا دەپلا ھەيرانى.

— ئاچچىقىمدا تەلۋە ئىلھامىم قوزغىلىپ كېتىپتىكەن. بىر شېئىر يېزىپ تاشلىدىم، مانا كۆرۈپ بېقىڭلار! — دېدى ھەيرانى ۋە يانچۇقىدىن شېئىرنى چىقىرىپ بەردى.

ئوقۇپ باقسام شېئىر ياخشى يېزىلىپتۇ. ماڭا ياقتى.

— بەلەن يېزىلىپتۇ، ژۇرنالغا بېرەيلى، قانداق؟ — دېدىم مەن.

ھەيرانى قوشۇلدى.

شېئىرىڭنى ئوقۇغاندا بولدۇم خۇشال،
مەنالىق مىسرالىرىڭ تارتتى دەرھال؛

ئەل ۋە يۇرتنىڭ مەقسىتى بوپتۇ ئايان،
يۇتۇلۇپتۇ ئارزۇ - ئارمان، يول - نىشان.

تەللەرى ئاتامىق - چۇچۇك، بەك ساز ئىكەن،
يات - ياۋا سۆز يوق ۋە ياكى ئاز ئىكەن.

ئوقۇسا مەززە قىلۇر دېھقان ئاكاڭ،
گۆش - قىمىز زەللە قىلۇر مالچى ئاغاڭ.

ئىشچىنىڭ قولىدا ئوينار بازغىنى،
ئالقىش ئېيتىپ ئۇ ماكار كان قازغىنى.

بەزىلەر رەنجىش بىلەن بەلكى كۈلەر،
يوق ئىكەن بۇ شېئىرلىدا «پەيۋەندە...» دەر.

رەنجىسە مەيلى، ئۆكۈنمە، ياز ھامان،
يازا سېنى دوستلار قۇچاقلار شادىمان.

ئەل سېنىڭدىن دەردىگە داۋا كۈتەر،
گۈل - چىمەندە ساز ئۈچۈن ناۋا كۈتەر.

مول بولۇپ تولغاي بېغىڭنىڭ مېۋىسى،
ماغزىنى چاقسۇن بادامنىڭ ئىگىسى.

سۇن بادام لاچىن سۇپەت سايرانىغا،
بەر سېپۇەت ئانار ئۇزات ھەيرانىغا.

1982 - يىل، 10 - ئاي.

كۆتۈرۈپ ئالدىمغا كەلدى. سۇپىدا ئولتۇردۇق.

ھەيرانى يانچۇقىدىن قەلەمتىرىشىنى ئېلىپ كۆكچە-نىڭ بېشىغا ئۇرا - ئۇرمايلا قوغۇن «چارس» قىلىپ يېرىلدى.

— قانداق؟ — دېدى ھەيرانى ماختىنىپ، — مانا مۇشۇ ۋاقىتتا قوغۇنچىنىڭ ھاردۇقى چىقىدۇ. مانا تۇ-تۇقلا! — ئۇ قوغۇندىن بىر تىلىم تىلىپ ماڭا ئۇزاتتى. بىر تىلىمىنى ئۆزى يېدى.

— ئەجەب ياخشى قوغۇن ئىكەن بۇ. ئاق ناۋات دېسە بولىدىكەن. — دېدىم مەن قوغۇننى يېگەچ.

— كۆك ناۋات دەڭلا، تىلنى يارىدۇ.

— قانداقراق، بىرەر نەرسە يازدىڭلىمۇ؟

— يازدىم، تايىنى يوق، داڭقان پوتى شېئىر ياز-غانلارغا چاقچاق قىلىپ خېلى تېگىشىپ قويدۇق. ياخشى يازىدىغانلارمۇ ئاز ئەمەس، ئەلۋەتتە. يېقىندىن بېرى ژورنالدىن پەيزى شېئىرلارنى ئوقۇپ ئولتۇرۇپ، ئۇلار-غا بارىكاللا دەپ بىر شېئىر يازدىم. راستلا ئوبدان شېئىر ئىكەن.

ھەيرانى شېئىرنى ماڭا ئۇزاتتى. شېئىر راستلا ئوبدان يېزىلىپتۇ.

شېئىرلىرىڭغا بارىكاللا، ئەسسالام،
يوللىدۇم ھۆرمەت بىلەن قۇتلۇق سالام.

زەپ بەلەنتەن بۇ يارانلا نەزمىسى،
پەيزىگە تولدى يارانلار بەزمىسى.

بار بولدۇك، ئۆستۈك، يوقالدىك — بۇ، تەبىئەتنىڭ، كىشىلىكنىڭ مۇقەررەر قانۇنىيىتى. بۇنىڭدىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ. ئۇ سېنىڭ خاھىشىڭ بىلەن ئۆزگەرمەيدۇ.

گەپ — سېنىڭ قانداق ئۆسۈپ، قانداق ئۆلگىنىڭدە.

ئادەمنىڭ ئۆمۈر ئۆتكۈزۈشى — ئۆسۈشى ھەر خىل بولىدۇ. گاھىلار چىرايلىق ئۆسىدۇ، «ئوبدان» ياشايدۇ. گاھىلار باياشات ياشىيالمىسىمۇ روھى مەنىۋى جەھەتتىن ياخشى ئۆسۈپ يېتىشىدۇ، جاپا تارتىدۇ، ئاخىرى ھالاۋەتمۇ كۆرىدۇ. بىرىنچىسى باشقىدىن پايدىلىنىپ، ئۆزى ئۈچۈن ياشايدۇ، باشقىلار ئۈچۈن ھەر خىل يامانلىقلارنى قىلىشتىن باش تارتمايدۇ، ئۇ خەلقنىڭ نەپرىتىگە ئۇچرايدۇ، ئىككىنچىسى، ئۆزىنى ئەلگە تاپشۇرۇپ، ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن جېنىنى ئايىمايدۇ، كۆپچىلىك بىلەن بىللە مەنىلىك ئۆمۈر ئۆتكۈزىدۇ، كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە ئىگە بولىدۇ.

ئۆلۈشتىمۇ — ئۆلۈش بار — ياخشى ئۆلۈش، يامان ئۆلۈش بار. ئەگەر ئۆمرىڭنى مەنىلىك ئۆتكۈزىدىغان بولساڭ، ئۆزۈڭ ئارمانسىز كېتىسەن؛ ئەۋلادىڭ سەن بىلەن پەخىرلىنىدۇ. چۈنكى كىشىلەر سېنى ياخشى يادلايدۇ. ئەگەر باشقىلارغا زىيان يەتكۈزۈپ ئۆمۈر ئۆتكۈزگەن بولساڭ ئۆلگەندىن كېيىن ئەۋلادىڭ يەرگە قارايدۇ؛ چۈنكى كىشىلەر سېنى يامان يادلايدۇ.

تۇرمۇش شۇنداق ... توي — ھازىسىز بولمايدۇ. مۇھىمى — تويىمۇ كۆڭۈللۈك، ھازىسىمۇ ياخشى بولۇش

توي قىلغاندا ھازىنى ئۇنتۇما

بايا كوچىدا كېلىۋاتسام، قارا گۈل تۈكۈلگەن قارا لاتىنى ئايلاندۇرۇپ باغلاپ ئالغان بىر بولكا ۋاي ماشىنا كېتىپ بېرىپتۇ. ئىچىدە بىر نەچچە ئەر - ئايال، ياش - قېرى مەيدىلىرىگە يوغان ئاق قەغەز گۈل تاقاپ ئالغان، باشلىرىنى ئېگىپ ماتەم قىياپىتىدە ئولتۇرۇپتۇ.

ئۇلارغا ئىچىم ئاغرىدى. مۇسىبەت يېتىپتۇ. ئۇلار دادىسىنىڭ، ياكى ئانىسىنىڭ كۆلىنى قەبرىستانغا ئۇزىتىپ كېتىپ بارغانغا ئوخشايدۇ.

خىيالىمدا — ماتەم ماشىنىسى ئورنىدا «لاپ» قىلىپلا، قىزىل رەختلەر ۋە قىزىل گۈللەرگە پۈركەنگەن كىچىك ماشىنا كۆرۈنۈپ كەتتى. شۇنداق، ئاشۇ كىچىك ساندۇق ئىچىدىكى بىر ئۇچۇم كۆل، بىر ۋاقىتلاردا ئاشۇنداق توي ماشىنىسىدا يارى بىلەن، دوست يارانلىرى بىلەن خۇشال ئولتۇرغان بولغىيدى.

ھەئە، تۇرمۇش شۇنداق: خۇشاللىقنىڭ خاپىلىقى بار؛ توينىڭ ھازىسى بار؛ تۇغۇلۇشنىڭ ئۆلۈشى بار.

سەن تۇغۇلدۇڭ — يوقتىن بار بولدۇڭ. تۇغۇلدۇڭمۇ، ئۆلدۈڭ. سەن بولمىساڭ سېنىڭ ئۆلۈمىڭ بولمايتتى، ئەلۋەتتە.

ئۆملۈك — كۈچ

ئۆملۈشۈپ، ئۈيۈشۈپ، تەشكىللىنىپ ھەرىكەت قى-
لىش — كائىناتتىكى پۈتكۈل جانلىقلارنىڭ ھايات كە-
چۈرۈشىدىكى بىر مۇھىم قانۇنىيەت بولسا كېرەك. ئادەملەر
ئىجتىمائىي ھاياتتىكى ھەر خىل كۈرەشلەردە ئەزگۈچىلەر-
گە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ئۆملۈشۈپ ھەرىكەت قىلغان-
دىلا غەلىبە قازىنالايدۇ. تەشكىللىنىش — يېڭىشنىڭ ئال-
دىنقى چارىسى، ھايۋانلارمۇ ئۆز كۈشەندىلىرىگە قارشى
ئۈيۈشۈپ بىرلىكتە كۈرەش قىلىدۇ ھەم تىرىكچىلىك ئۈ-
چۈن ئۆملۈشۈپ ھەرىكەت قىلىدۇ، چۈمۈلە، قۇرت قۇ-
مۇسقىلارمۇ شۇنداق ئىكەن.

كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە مەن پېشايۋانغا چىقىپ
باغدا پىشىپ ساڭگىلاپ تۇرغان قىپقىزىل ئالمىلارغا
قاراپ نېمىنىدۇر خىيال قىلىپ ئولتۇراتتىم، پېشايۋاننىڭ
بىر چېتىدە بىر نېمىلەرنىڭ مىدىرلاۋاتقىنىغا كۆزۈم چۈ-
شۈپ قالدى. قارىسام بىر توپ چۈمۈلە بىر ئۆلۈك چې-
كەتكىنى سۆرەپ كېتىپ بېرىپتۇ، چۈمۈلىنىڭ قانچە ئىكەن-
لىكىنى بىلەلمىدىم، ھەر ھالدا 50 دىن كۆپرەك بولسا
كېرەك. بىر چۈمۈلە ئۆزىچىلىك ئېغىرلىقتىكى نەرسىنى

كېرەك. ئەگەر شۇنداق بولسا، سەن چىن ئادەمدەك ئۆمۈر سۈرۈپ، ئۆزۈڭنىمۇ، كىشىلەرنىمۇ رازى قىلىپ كېتەسەن ...

ئەپسۇسكى، جەمئىيەتتە ھەممە كىشى شۇنداق بولالمايدۇ ...

خىيالىم مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ماشىنا توختىدى. قارىسام خەلق چوڭ سارىيى ئالدىغا كەپتىمىز. سائەتكە قارىسام مەجلىس ۋاقتىغا 2 مىنۇت قاپتۇ. ماشىنىدىن چۈشۈپ، ئالدىراپ پەلەمپەيگە كۆتۈرۈلدۈم.

1983 - يىل، 6 - ئاينىڭ 24 كۈنى، بېيجىڭ.

رەپ ئاۋۇل، ھەتتا رايونلار بويىچە نېمە يېڭىلىقلار بولۇۋاتقانلىقىنى، كىمنىڭ دادىسى ئۆلۈپ، كىمنىڭ خوتۇنى تۇغقانلىقىنى، بەيگىدە كىمنىڭ بىرىنچى چىققانلىقىنى، ھاۋارايىنىڭ قانداق بولۇۋاتقانلىقىنى، ھەتتا كىمنىڭ قېمىزى ياخشى پىشقانلىقىنى ئۆز ئارا «ئاخبارات ئالماشتۇرۇش» بىلەن تونۇق بىلىۋالىدۇ. ئاندىن ئېتىغا قامچا ئۇرۇپ ئۆز يوللىرىغا ماڭىدۇ. ئىككى تەرەپتىن كەلگەن بۇ چۈمۈلىلەرنىڭ بىر - بىرى بىلەن باش قوشۇشۇپ، بىر ئاز توختاپ ھەرىكەت قىلىشلىرى ئاشۇ تاغلىق يولۇچىلارغا تازا ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇلارمۇ بەلكى «ئاخبارات» ئالماشتۇرۇۋاتقان بولسا كېرەك. ئارقىدىن كەلگەن چۈمۈلىلەر چېكەتكە سۆرەپ كېلىۋاتقانلىق توغرىسىدىكى خۇش خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇنى ئىزدەپ ماڭغانغا ئوخشايدۇ. چېكەتكە سۆرەش توپىدىن كېلىۋاتقان چۈمۈلىلەر بولسا، ئاۋۇلارغا چېكەتكىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇرۇپ، يەنە ماۋۇ چېكەتكىلەرنىڭ يۇرتىدا نېمە ئىشلار بولۇۋاتقانلىقىنى سورىۋالغاندىن كېيىن، ئىككى تەرەپ ئۆز يوللىرىغا ماڭغان ئوخشايدۇ.

بىر پەستىن كېيىن ئارقا تەرەپتىن كەلگەن چۈمۈللەرمۇ ئۆتۈپ بولدى. ئۇلار بىرىپ باشقىلارغا قوشۇلۇپ بىللە چېكەتكە سۆرەشكە باشلىدى. كېيىن چۈمۈلىلەر توپىدىن ئىككى چۈمۈلە ئايرىلىپ چىقتى. ئۇلار مەن تەرەپكە ماڭدى. بىراق، ھېلىقى بەلگىلىك يولى بىلەن ئەمەس، ئوڭ تەتۈر قالايمىقان مېڭىپ ئىلگىرىلىمىدى. مەن بۇلارغا ھەيران قېلىپ قاراپ ئولتۇردۇم. بۇلار نېمە

سۆرىيەلەيدۇ دەپ قاراپ، بىر چۈمۈلىنى چېكەتكىنىڭ يۈز-
دىن بىرى دەپ ھېسابلىساق، ئۇنى سۆرەش ئۈچۈن
يۈز چۈمۈلە كېتىدۇ. دىققەت قىلىپ قارىسىڭىز ئۇلارنىڭ
ئۇيۇشقاقلىقىدىن زور تىرىشىش بىلەن تەڭ ھەرىكەت
قىلىۋاتقانلىقى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. چېكەتكىنىڭ
بېشى، قاناتلىرى، پۇتلىرى، قۇيرۇقلىرى ۋە باشقا توغرا
كەلگەن يەرلىرىدىن تۇتۇپ، ئۇلار كۈچەپ تارتىماقتا.
چۈمۈلىلەرنىڭ چوڭلۇقى ھەم كۈچىدىن قارىغاندا ئۇلار
خېلى چاپسان ئىلگىرىلىمەكتە.

ئۇ چۈمۈلىلەرنىڭ ئارقا تەرىپىدە، پېشايۋاننىڭ سۇ-
پىسى قىرغىقىدىن بىر قاتار چۈمۈلىلەر چىقىپ ئاشۇ توپ-
قا قاراپ كېتىپ بارىدۇ. چۈمۈلىلەر توپىدىن بىر قانچە
چۈمۈلىلەر ئۇلارغا قارشى كېلىپ بىر - بىرى بىلەن
باش قوشۇپ بىر ئاز توختىغاندىن كېيىن، يەنە ئۆز يو-
لىغا كېتىۋاتىدۇ. بۇنى كۆرگەندىن كېيىن تاغلىق يولۇ-
چىلارنىڭ ئۇچرىشىش ئەھۋالى يادىمغا كەلدى. بۇنداق
ئەھۋالنى سىزمۇ بەلكىم ئۇچراتقان بولسىڭىز كېرەك.
تاغلىقلار بىر يايلاقتىن - بىر يايلاققا ياكى بىر ئاۋۇلدىن
يەنە بىر ئاۋۇلغا كېتىپ بېرىپ يولدا بىر - بىرى
بىلەن ئۇچراشقاندا سالاملىشىدۇ. ئىگىلىرىنىڭ ئادىتىگە
ئۆگىنىپ قالغان ئاتلارمۇ ئۇلارنىڭ ئەمرىنى كۈتمەيلا
سالام بىلەن تەڭ دەرھال بىر - بىرىگە يانداشىپ توخ-
تايدۇ. يولۇچىلار سالام - كالامدىن كېيىن ناسۋال ياكى
تاماكا تۇتىشىدۇ، ئاندىن ئاتتا سىڭايان ئولتۇرۇپ پاراڭ-
غا چۈشىدۇ. ئۇلار ئاشۇ قىسقىغىنا سۆھبەتتە ئىككى تە-

تۇپتىن ئايرىلغاننى سانجى» دېگەن خەلق تەمسىلى لاپ قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇلار چۈمۈلىلەر تۇپىغا بېرىپ قوشۇلدى، چۈمۈلىلەر خۇددى بىرسى كاماندا بېرىۋاتقاندەك (شۇنداق بولۇشىمۇ ئېھتىمال) يەنە ئوخشاشلا تەڭ ھەرىكەت بىلەن چېكەتكىنى سۆرەپ پېشايۋان سۇپىسىنىڭ نېرى يېقىغا چۈشۈپ كەتتى، بېرىپ قارىسام، بىر تۈپ دەرەخ تۈۋىدىكى بىر تۆشۈككە سۆرەپ ئەكىرىپ كەتتى. بۇ ئۇلارنىڭ قىشلىق ئوزۇق توپلاش كوللېكتىپ ھەرىكىتى ئىكەن.

مەن قايتىپ كېلىپ يەنە ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ئويلىدىم: تۇپتىن ئايرىلغان جازاغا ئۇچرايدىكەن، چۈمۈلىلەرنىڭ ھايات ئۈچۈن بولغان ھەرىكىتىدىمۇ بۇ نەرسە ئوچۇق كۆرۈندى ... ھايات ئۈچۈن ئۆملۈك ئەۋزەل.

مەن يەنە ھېلىقى بىر جۈپ قىپقىزىل قوشماق ئالمىغا قاراپ ئولتۇردۇم، ئالمىلارنىڭ يېنىدا ئىككى شاخقا ئىلىنغان قەپەزدىكى ئىككى تۇمۇچۇق بىر - بىرى بىلەن بەسلەشكەندەك بوغۇزىنى كۆپتۈرۈپ ۋىچىرلاپ سايراشماقتا ...

1984 - يىل، 6 - ئاي، بېيجىڭ.

ئۇچۇن توپتىن ئايرىلىپ چىقتىمكىن. كۆچ توپلاش ئۇ-
چۇن يەنە چۈمۈلە ئىزلەپ چىققانمىدۇ. ياكى «كۆلىلىك-
تىپ ئەمگەك» تىن قېچىپ چىققان هورۇنلارمىدۇ؟ بىر
چۈمۈلە پىرقىراپ يۈرۈپ ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە
ئۆيدىن چىقىپ يۈگۈرۈپ ماڭغا قاراپ كېلىۋاتقان بالا ئۇنى
دەسسەپ ئۆلتۈرۈپ قويدى. «توپتىن ئايرىلغاننىڭ
جاجىسىنى تارتتى» دېدىم مەن ئىچىمدە. يەنە بىر چۈ-
مۈلە پىرقىراپ يۈرۈپ ئاخىرى مېنىڭ ئالدىمدىكى سېمونت
تۈرۈككە يامىشىپ چىقتى، ئۇ چىقىپ - چۈشۈپ، چىقىپ
چۈشۈپ يۈرۈشنى تەكرارلاۋەردى، ئۇنىڭ نېمە قىلىۋات-
قانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى. ئەھۋالدىن قارىغاندا ئېزىپ
قالغانغا ئوخشايدۇ، شۇ ئارىدا چۈمۈلىلەر توپىدىن يەنە
ئىككى چۈمۈلە چىقتى. ئۇلار ئايلىنىپ چۆگىلەپ يۈرۈپ،
هېلىقى تۈۋرۈككە يامىشىپ يۈرگەن چۈمۈلىنى تاپتى.
ئۇنىڭ بىلەن بىر نېمىلەرنى دەپ «سۆزلەشكەن» دىن
كېيىن، ئۇنى باشلاپ ماڭدى. ئۇلار ئايلىنىپ يۈرۈپ
هېلىقى ئۆلگەن چۈمۈلىنى تاپتى ۋە ئۇنى سۆرەپ ماڭ-
دى. ئۇلار بېرىپ چۈمۈلىلەر توپىغا قوشۇلۇپ كەت-
تى.

ئەمدى ئەھۋال خېلى ئېنىقلانغاندەك بولدى: ئا-
ۋۇ ئىككىسى توپتىن ئايرىلغان هورۇنلارغا ئوخشايدۇ،
بىرى ئۆز قىلمىشى بىلەن پالاكەتكە ئۇچراپ ئۆلدى،
بىرى ئېزىپ يۈرگەندە دوستلىرى كېلىپ تېپىۋېلىپ كۆپ-
چىلىكنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەتتى، ئۇلار يەنە بىرىنىڭ ئۆلۈ-
كىنىمۇ تاشلاپ قويمىدى. مېنىڭ مېڭەمدىن «قاراقچى —

3

قارشىلىق بولسا رەنجىمە. قارشىلىق — ئەگەر سەن ئۇنىڭغا قارشى تۇرالىساڭ — يامان ئىش ئەمەس.

ئادەم قارشىلىققا قارشى كۈرەشتە ئۆسىدۇ، كىشىلىك قارشىلىقلار كۈرىشىدە راۋاجلىنىدۇ.

سەن ئەگەر خەلق يولىدا ئالغا باسىمەن دېسەڭ، قارشىلىققا قارشى تۇرۇش قابىلىيىتىڭنى ئۆستۈرۈشۈڭ كېرەك.

قارشىلىقنى كۆرۈپ، داۋاندىن ئارقىغا يېنىشقا، تراكتوردىن سوقىغا قايتىشقا بولمايدۇ.

4

تاۋلىنىش — ياشاش قابىلىيىتىنى كۈچەيتىش، دېگەن بولىدۇ.

بېلىق سۇ ئېقىمىغا قارشى ئۈزىدۇ.

لاچىن بوراندا پەرۋاز قىلىشنى ياخشى كۆرىدۇ.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار دولقۇنغا، بورانغا پەرۋا قىلمايدىغان بولىدۇ.

ياشاش كۈچى ئاجىز بولغان ئادەم ياخشى كۈن كۆرەلمەيدۇ،

تاۋلانغان مەزمۇت ئادەم ئەلنىمۇ، ئۆزىنىمۇ رازى قىلالايدۇ.

نەسرىي شېئىرلار

1

سەن ئاقنى قارا دەيدىكەنسەن،
مەن سېنى قارا كۆڭۈل دەيمەن.
قارا كۆڭۈل ئادەم —
ئۆگىنى تەتۈر، ئاستىنى ئۈستۈن قىلىدۇ.
چۈنكى ئۇنىڭ نىيىتى قارا!
ئاقنى ئاق دېگەننى مەن
ئاق كۆڭۈل دەيمەن.
ئاق كۆڭۈل ئادەم ئۆگىنى قوللايدۇ،
تەتۈرگە قارشى تۇرىدۇ.
چۈنكى، ئۇنىڭ نىيىتى ئاق.

2

خۇشامەتچىدىن ھەزەر قىل،
ئۇنىڭدىن ھەر بالا كېلىدۇ.
ئۇنىڭ غەرىزى پاسكىنا،
قىلمىشى پەسكەش.

ئۇ، پەردە ئالدىدا ئوك يۈزىنى، پەردە ئارقىسىدا سول يۈزىنى كۆرسىتىدۇ؛

ئىككى يۈزلىمە ئادەم دۈشمەندىنمۇ يامان. دۈشمەننىڭ قىلىچى يالاڭ، ئىككى يۈزلىمىچىلىكنىڭ خەنجىرى يوشۇرۇن.

قارا نىيەتنىڭ قارا پەردە ئارقىسىدىكى قارا يۈزىنى، يېڭى ئىچىدىكى خەنجىرىنى كۆرەلمەسەڭ، بارمىقىڭنى چىشلەپ قالىسەن.

8

— ۋىجدان دېگەن نېمە؟
— ئادەم قىممىتىنىڭ تارازىسى.
— ئادەم قىممىتى دېگەن نېمە؟
— چىن ئادەمنىڭ ئېسىل ماھىيىتى.
— تارازا بولمىسا قىممەتنى ئۆلچىگىلى بولماس.
— ۋىجدان — چىن ئادەمدىلا بولىدۇ.
— دېمەك، ۋىجدانسىزنىڭ چىن ماھىيەتلىك قىممىتى يوقكەن ـ دە؟
— ھەئە شۇنداق.

9

شەخسىيەتچىنىڭ قولىدىن ھەممە يامانلىق كېلىدۇ، ئۇنىڭ تىنى قارا نىيەتلىك.

5

ئەجەپ ئىش — قار لەيلىسى چىللىدە — قارە مۇزدا ئېچىلىدۇ.

ھەپىرەڭ گۈل شامالغا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. بىرى، بوران - چاپقۇننى پىسەنت قىلماي گۈلۈپ ئېچىلىدۇ. يەنە بىرى ئازغىنا شامالدا پۇرلىشىدۇ.

ھەپىرەگدەك نازۇك — چىرايلىق گۈل بولماي، قار لەيلىسىدەك مەزمۇت — گۈزەل گۈل بولۇش كېرەك.

6

پولاتنى پارقىرىتمىش ئاسان، ئۇ قارايمايدۇ. تۆمۈر پارقىرىسمۇ، داتلىشىدۇ؛ تۆمۈر ياغاچتىن چىڭ بولغان بىلەن پولاتقا يەتمەيدۇ.

تۆمۈرنى مىڭ گرادۇستىن يۇقىرى ئوتتا تاۋلاپ داشقىلىنى چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن، ئاندىن پولاتقا ئايلىنىدۇ.

كىشىلىك بىناسىنىڭ بىر ۋېتىسى بولىمەن دېسەڭ، پولات ۋېتا بولۇشۇڭ كېرەك.

7

ئىككى يۈزلىمىلىك — قارا نىيەتنىڭ قارا پەردىسى.

12

ئاق كۆكۆل ئادەم خەلقىنىڭ ھۆرمىتىگە ئىگە بو-
لىدۇ، يامانلارنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرايدۇ.
قارا كۆكۆللەرنىڭ ئەينىكىدە ئۆزۈكىنى كۆرسەك
ياخشى بولغىنى؛
ئاق كۆكۆلنىڭ تارازىسىغا ئولتۇرالمىساڭ يا-
مان بولغىنى.

13

بىلىمسىزلىك — دۆتلۈككە، ساددىلىق — قارىغۇلۇققا
ئېلىپ بارىدۇ.
قارىغۇ بولغاندىن كېيىن ئاخىرى تۇيۇق يولغا كې-
رىدىپ قالىسەن.
ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ كۆزۈڭ ئېچىلىپ بىخۇتلۇقتىن
ھوشيارلىققا ئۆتكەندە ۋاقىت ئۆتكەن بولىدۇ.
ئارمان قىلماسلىق ئۈچۈن بالدۇرراق ئويغىنىش
كېرەك.

14

ئۆلۈمنى ئويلاپ روھسىزلىنىش — ئەخمەقلىق؛
تۇغۇلدۇڭمۇ، ئاخىرى بىر كۈنى ئۆلىسەن.

ئالدامچى ئالدى بىلەن ئۆزىنى ئالدايدۇ، ئۆزىدىن ئۆزىنى يوشۇرۇش مۇمكىن ئەمەس.

سەندە نومۇس بولسا، ئاۋۋال ئۆز ۋىجدانىڭ ئالدىدا نومۇس قىل.

10

تۆۋەندىن خۇشامەت تەلەپ قىلغان، يۇقىرىغا خۇشامەت قىلىدۇ.

يۇقىرىغا ھىجايغان، تۆۋەنگە كۆلىيىدۇ؛ تۆۋەنگە كېرىلگەن، يۇقىرىغا پۈكۈلىدۇ.

11

ئادەمنىڭ مەنىسى — خەلق ئارزۇسى بولغان ئۇلۇغ غايىسىدا.

ئۆمۈرنىڭ ماھىيىتى — خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتا.

سەن ئەگەر ئۆزۈڭ ئۈچۈنلا خىزمەت قىلىمەن دەيدىكەنسەن، باشقىلارمۇ سېنى كېرەك قىلمايدۇ.

سەن كىشىلەرنىڭ ئەمگىكىدىن بەھرىمەن بولغىنىڭ ئۈچۈنلا ياشىيالايسەن. كىشىلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلغاندىلا ئۆزۈڭ ئۈچۈن خىزمەت قىلالايسەن. سەن يەككە شەخسىي ئەمەس، كىشىلىكنىڭ بىر ئەزاسى.

ياردىمىگىمۇ يۆلەنمەي ئىچىلالايدىغانلىقىدىن بولسا كېرەك.

16

باشقىنى بويسۇندۇرۇشتا گاھى كىشىلەر «توسۇن تايىنىڭ تۇكىنى سىلاش كېرەك» دېگەن تەمسىلنى ئىشلىتىدۇ.

بۇنىڭ مەنىسى «ئالداپ سىلاپ كۆندۈرۈش، ئاندىن مىنىش، ياكى يۈگەن سېلىش كېرەك» دېگەنلىك بولىدۇ؛

دوستلارغا بۇنداق چارىنى — ئالداش ئۇسۇلىنى قوللىنىشقا بولمايدۇ.

ئۇ «توسۇن» بولسا، ئۆگىتىش، تەربىيىلەش كېرەك. ئۇ، ئۆزلۈكىدىن، سېنىڭ تار كوچاڭغا ئەمەس، داغدام يولغا كىرىپ، ئەركىن ماڭسۇن، ئۇنىڭغا كاشىلا قىلما.

17

بەزى كىشىلەر ياۋاشنى دۇمبالاش ئۈچۈن «بوزەكنى بوزەك ئەتمىسەڭ قىيامەتتە دەۋا قىلىدۇ» دېگەن ئەپسانە مەنتىقىنى ئىشلىتىدۇ.

ياۋاشنى قەدىرلىشىڭ كېرەك. ئۇنىڭ كۆڭلى ئاق، قەلبى پاكىز بولۇشى مۇمكىن.

ئېتىگىنى قويغاندا(مۇسۇلمان بولساڭ)قولىقىڭغا ئېيتىلغان ئەزان ـ ئۆلگەندە ساڭا ئوقۇلىدىغان نامازنىڭ باشلىنىشى.
ئۆمۈر بەك قىسقا، ۋاقىت ــ قىممەت! ئۇنىڭ قەدرىنى بىلىش ۋە ئىنسانىيەتنىڭ پايدىسىغا ئىشلىتىش كېرەك.

15

داڭقىنى ئاڭلىغان مېيخوا گۈلىنى ئەتىۋارلاپ ئۆستۈردۈم ۋە ئېچىلغىنىنى بىرىنچى قېتىم كۆردۈم.
ئۇ، قىشتا ــ نۆل گرادۇستا خېلى ۋاخ تۇرغاندىن كېيىن ئاۋۋال قىزىل بەمەنلەر چىقاردى، ئاندىن ئاستا ـ ئاستا ئېچىلدى.
مانا ئەمدى ئىسسىق ئۆيگە ئەپكىرىۋالدىم. ئىككى قاچىدىكى گۈل بىر ـ بىرى بىلەن بەسلەشكەندەك بارغانچە تولۇپ ئېچىلماقتا.
ياپراقسىز گۈل شاخلىرىدا قىزغۇچ چېچەكلەر كىشىنىڭ پەيزىنى قوزغاپ كۈلۈپ جىلۋە قىلىدۇ.
بۇ گۈل نېمىشقا شۇنچە گۈزەل؟!
ھە، ھە، گۈل ياپراقسىز بولسا باشقىچە ھۆسنى بولىدىكەن، ئۇ، ئۆزىنىڭ ئۆز سىياقىنى تولۇق كۆرسىتەلەيدىكەن؛
ئۇ كىشىگە ئىلھام بېغىشلايدىغان ئالاھىدە ھۆسنىنى، مەھۇت تېنىنى قىلچە يوشۇرمايدىكەن؛
بۇ، ئۇنىڭ سوغۇققا بەرداشلىق بېرىپ، ياپراقنىڭ

19

كىشىلەر، باشقىنى خورلايدىغان ئەھۋالنى كۆرگەندە «ياغاچ پىچاقتا كالا بوغۇزلاش» دەيدۇ.

ئەگەر سەن ئۇنى تۆمۈر پىچاق بىلەن بوغۇزلاشقا جۈرئەت قىلالمىساڭ، ياغاچ پىچاق بىلەن قىيناپ نېمە قىلىسەن؟!

بەرى بىر بوغۇزلىيالمايسەن، ئازابلاۋەرسەڭ، ئۇ چىداۋەرمەيدۇ، دەس قوپۇپ ئىسيان قىلىدۇ. ئۇ، سېنى غەزەپ ئوتى دولقۇنى بىلەن كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ.

20

«تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرمەكچى» بولغان ئەخمەق ئاخىرى مىخقا ئۇسۇپ بېشى يېرىلىدۇ.

تىرناق ئارىسىدىن كىر ئىزلەيدىغان قارا يۈز ئاخىرى شەرمەندە بولىدۇ.

21

ئۆزۈڭنىڭ ھالال ئەمگىكى بىلەن ئۆمۈر سۈر.

«كىشىنىڭ تەرىتى بىلەن ناماز ئوقۇش» — باشقىلارنىڭ ئەمگەك مېۋىسىنى ئوغرىلاش دېگەن سۆز.

22

قارا نىيەتنىڭ ھىيلىسى ئۇنىڭ چايان كۆزىدىن چېلىنىدۇ.

«سانىماي سەككىز» دەيدىغان، تېرە تاراقلىتىدىغان «ئوچەلار»— ئىش بۇزىدۇ.

ھەقىقىي ئاق كۆڭۈل ئادەم «سەككىز ئۆلچەپ بىر كېسىدۇ»، ئەلگە نەپ بېرىدۇ.

ئادەمنىڭ پال - پال تېشىغا قاراپ ئەمەس، ئىچىگە ۋە قىلغان ئىشىغا قاراپ باھا بەر.

18

«يامان كالىنىڭ بويىنىغا كالتەك ئېسىش» دېگەن سۆز - باشقىنى بوزەك قىلىش مەنىتىقىسى.

ئۇ راستىنلا يامانمۇ؟ ناتايىن. سەن «يامان» دېگەن بىلەن «يامان» بولۇپ كەتمەيدۇ. ساڭا «يامان» بولغان بىلەن، باشقىغا ياخشى بولۇشى مۇمكىن.

سېنىڭ يېنىڭدا «ھەق راست» دەپ، سەككىز ئېگىلىپ، توققۇز تازىم قىلىپ «پەرۋانە» بولۇپ چۆرگىلىگەننىڭ بويىنىغا «تۇمار» ئېسىپ، ساڭا پىكرى بولغاننى «يامان» دەپ «كالتەك ئېسىپ» قويساڭ — قىرغاققا بېرىپ قالدىڭ دېگەن سۆز، پەخەس بول.

ئەگەر ئادىل بولساڭ، بىرىنچىگە كالتەك ئېسىپ، ئىككىنچىسىگە تۇمار ئېسىپ قوي.

بۇ سېنىڭ ئۇبدان پەزىلىتىڭ بولىدۇ، دومىلىمايسەن، مۇدۇرسەڭمۇ قوپۇپ ماڭالايسەن.

ئوغرىلىغىنىڭ قەغەزدىكى سۆز - جۈملىلىرى.
ئۇنىڭ ھەقىقىتى يېزىقىدا ئەمەس، ماھىيىتىدە.
ماھىيەتلىك ھەقىقەتنى ئوغرىلايمەن دېيىش — ئەخمەقلىق.

ئۇنى ئىلمىي پوزىتسىيىدە تۇرۇپ ئەستايىدىل ئەمگەك قىلىش بىلەن ئاندىن ئىگىلىگىلى بولىدۇ.

ئىلىم ئوغرىسى — ئەڭ شەرمەندە ئوغرى!

27

ئەدەبىيات ئوغرىسى — ئەڭ پەسكەش ئوغرى!

بۇ، باشقىنىڭ قىزىل گۈلىنى ھويلاڭدىكى شۇم بۇيىنىڭ ئورنىغا يۆتكەپ قويماقچى بولغاندەك گەپ.

گۈل ئۆستۈرۈشنى بىلمىگەندىن كېيىن، باشقىنىڭكىگە قول سوزغۇچە شۇمبۇياڭنى بېقىۋە.

شۇمبۇيا ئورنىدا قىزىل گۈل ئۈنمەيدۇ.

28

سەن قارشى بولغاندا باشقىلار (ئۇنىڭدىن ئەلەم تارتقانلار) قارشى بولسا خاپا بولغىنىڭ نېمىسى؟!

سەن قارشى بولغان ئادەم سېنىڭ دۈشمىنىڭ بولسا، ئۇنىڭ دۈشمىنى سېنىڭ دوستۇڭ بولمامدۇ؟

دوستۇڭنىڭ دۈشمىنىڭگە قارشى تۇرغىنىغا قوشۇل-

23

باشقىنىڭ «كالىچىنى ئۇغرىلاپ» يەنە بىرىگە سۇنگۇ-
تۇپ تەخسكەشلىك قىلىپ ياشىغۇچە، ئۆلگىنىڭ ياخشى.
سەن ئۇنى يالغان «پۇۋۇلىگەن» دە، ئۇمۇ سەندىن
يالغان پايدىلىنىدۇ. پايدىلىنىپ بولۇپ، مۆرىتى كەلگەنـ
دە سېنى ئىرغىتىۋېتىدۇ؛
سېنىڭ شەرمەندە بولغىنىڭ بولغان.

24

مەرد يىگىتنى دوست تۇتساڭ ئۇنىڭدىن مەدەت
ئالسەن!
ئاق كۆڭۈل بىلەن يولداش بولساڭ يولدا ئازمايسەن!

25

سۇرۇلۇپ تىزىڭ قانىسا، يىقىلىپ پۇتۇڭ سۇنۇشتىن
ساقلىنىشىڭ مۇمكىن. مۇدۇرۇپ بۇرنۇڭ قانىسا، موللاق
ئېتىپ بېشىڭ يېرىلىشتىن ساقلىنىشىڭ مۇمكىن.

26

ئىلىمنى ئوغرىلىغىلى بولمايدۇ.

31

ماختاشقا ئۆچرىساڭ مەغرۇرلانما، كەمتەر بول.
مەغرۇرلۇق كىشىنى چېكىندۈرىدۇ، كەمتەرلىك كىشى-
نى ئۆستۈرىدۇ؛
كەمتەرلىك غالىبىيەتكە باشلايدۇ، مەغرۇرلۇق مەغ-
لۇبىيەتكە ئىتتىرىدۇ.

32

ئۆزىنى ياخشى كۆرمەيدىغان ئادەم بولمايدۇ.
ئەمما ئۆزىنى ياخشى كۆرۈش، ئۆزگىنى ياخشى
كۆرۈشتىن ئېشىپ كەتمەسلىكى لازىم.
سەن ھاشقىلارنىڭ ئەمگىكى ھېسابىغا ياشايسەن.
سەنمۇ باشقىلار ئۈچۈن ئەمگەك قىلىشىڭ كېرەك.
«ئۆزۈڭنى بىل، ئۆزگىنى قوي» دېسەڭ ـ شەخسىيەت-
چىلىك بولىدۇ.

1983 ۋە 1985 - يىللار.

مساك، دوستوڭنى دۈشمەن ئورنىدا قويغان بولمامسەن؟
سېنىڭ دۈشمەنگە قارشى تۇرغىنىڭ يالغان بولۇپ قالمامدۇ؟
دۈشمىنىڭنى ياقلاپ، دوستوڭغا قارشى تۇرغان بولۇپ قالمامسەن؟!

29

ئاق كۆڭۈل ئادەم خۇشامەتنى ياقتۇرمايدۇ، خۇشامەت قىلىشنىمۇ بىلمەيدۇ.
لېكىن ئۇ ساددا بولغىنى ئۈچۈن خۇشامەتچىنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشۈپ قالىدۇ.
بىراق، ئۇ ئاخىرى ئۇتۇپ چىقىدۇ، بۇنى ئۇنىڭ ساغلام ئىدىيىسى، پاك تېنى بەلگىلىگەن.

30

يازغۇچىنىڭ ئەسىرى بىرەر كىشىگە تەگمىسە — ئۇ، تەمىيەتسىز ئەسەر بولىدۇ.
ئەسەرنى ھەممە ئادەم ماختىسا، ياكى ھەممە ئادەم تىللىسا، بۇ بولمىغىنى.
كۆپچىلىك (ياخشىلار) ماختىسا، ئازچىلىق (يامانلار) تىللىسا بۇ ياخشى بولغىنى.
ئەيىبى بارلارغا «تېگىپ كەتكەن»، ھەتتا قارشىلىقىغا ئۇچرىغان ئەسەر كۈرەشچان، مەنالىق ئەسەر بولىدۇ.

كەن، دەرۋازىنى ئېتىۋېلىپ تەكشۈرىدىكەن.

قاراڭ! نېمىدېگەن قاتتىق «قانۇن» بۇ؟!

ھەرىلەر توپىنىڭ ساپلىقىنى ساقلاش، «جامائەت» زەھەرلىنىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش، ئىنسانغا ساپ، يۇقىرى سۈپەتلىك ھەسەل بېرىش — بۇ نېمىدېگەن ئالىي پەزىلەت، يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق - ھە!؟

ئىشىكنى مەھكەم ئېتىۋېلىشقىمۇ بولمايدىكەن، چۈنكى ئۆز ھويلىسىدىكى گۈللەر بىلەنلا تىرىكچىلىك قىلغىلى بولمايدىكەن، داغدام ئېچىپ ئىگىسىز تاشلاپ قويۇشقىمۇ بولمايدىكەن. يات - يامان ھەرىلەرنىڭ كىرىپ قېلىشىدىن، تاشقىرىغا چىققانلارنىڭ زەھەرلىك گۈل، چېچەكلىرىنى يەپ قايتىشىدىن ساقلىنىشقا توغرا كېلىدىكەن. دەرۋازىغا دەرۋازىۋەن قويۇش، چىقىپ قايتقانلارنىڭ تىلىنى تېتىپ كۆرۈش، پۇراپ بېقىش، زەھەرلىك گۈل يەپ قايتقانلارنىڭ «بېشىنى ئېلىش»، يامان غەرەز بىلەن كەلگەن يات - ياۋايىلارغا دەرۋازىنى ئېچىپ بەرمەسلىك — مانا بۇ ھەسەل ھەرىسى پادىشاھىنىڭ «دۆلەت قانۇنى».

بۇ قانۇن نەقەدەر ياخشى بىكىتىلگەن - ھە!

ھەرىلەر پادىشاھىنىڭ بۇ «قانۇنى» نى ئەينەك قىلىشىمىزغا ئەرزىيدۇ. ھەسەل ھەرىسىنىڭ ئالىيجاناب ۋە يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق روھىدىن ئۆگىنىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ.

1979 - يىل، 10 - ئاينىڭ 28 - كۈنى، بېيجىڭ.

ھەسەللەر

ھەسەل ھەرىسى «پادىشاھى» نىڭ «قانۇنى»

ھەسەل ھەرىسىنىڭ تۇرمۇشى ئوبدان تەشكىللەنگەن. دەيدۇ. ھەرىلەر ئەمگەك قىلىشنى، تاماشا قىلىشنى، ئىنسانلارغا پاكىز ھەسەل بېرىشنى تەرتىپلىك تەشكىل قىلارمىش. بولۇپمۇ دەرۋازىنى ياخشى ساقلايدىكەن.

ھەرىلەر ئۆز پادىشاھىغا قاتتىق بويسۇنىدىكەن. پادىشاھ ھەرىلەر «ئوردىسى» نىڭ دەرۋازىسىغا «دەرۋازىۋەن» قويىدىكەن. دەرۋازىۋەن ئۆزىگە بېرىلگەن ئالاھىدە ھوقۇق بويىچە، تاشقىرىدىن ئوزۇقلىنىپ قايتقان ھەرىلەرنىڭ تىلىنى تېتىپ كۆرىدىكەن. ئەگەر زەھەرلىك گۈللەرنى يەپ قايتقان بولسا، شۇ يەردىلا ئۇنىڭ بېشىنى ئالىدىكەن. يات ھەرىلەر كەلسە كىرگۈزمەيدى-

«سايرىشى»، ياكى، جامائەت بىلەن تەڭ «ئىبادەت قىلغان»لىقىدىن ئۇ «سوپى» دەپ ئاتالغانمىكىن، تاڭ؟!

بوز تورغاي تاڭ سەھەردە ئويغىنىپ، ئاسماننى كۆتۈرۈلۈپ، قانات قېقىپ، قۇياشقا تەلپۈنۈپ سايرايدۇ. گايى ئۇ سايراپ تۇرۇپ چوغدەك قۇياشنى كۈتۈۋالىدۇ، گايىدا بولسا، قارا بۇلۇتلار توسۇۋالغان قۇياشنى كۆرەلمەي توختاپ قالىدۇ، لېكىن، ئەتىسى سەھەر يەنە سايرايدۇ...

بوز تورغاي سەھەردە قۇياشقا تەلپۈنۈپ، ئۈزلۈكسىز سايرايدۇ. قۇياش قارا بۇلۇتلارنى قوغلاپ، كۆيدۈرۈپ، نۇرىنى ئالەمگە چاچقاندا بولسا، يەنە سايرايدۇ. ئۇ قۇياشنى چىن دىلىدىن مەدھىيىلەيدۇ. تورغاي ئالەمنىڭ، بارلىق كائىناتنىڭ — بارلىق جانلىقلارنىڭ قۇياشسىز مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلسە كېرەك، بۇنى ئۇ، تۇرمۇش تەجرىبىسىدىن بىلىۋالغاندۇ. سىز ئۇنى «ئاڭسىز قۇش» دەپ كەم چاغلىماڭ، ئۇنىڭدا تۇرمۇشنىڭ تەسىراتىنى سىزەلەيدىغان ھېسسىيات بار.

بوز تورغاي جاھاندا ئازار يەپ، نالە قىلىپ سايراۋاتقان سانسىز قۇشلارغا ھېسداشلىق بىلەن سايرايدۇ، ئاخىرى ئۇلار بىلەن بىللە شوخ سايراشنى خالايدۇ. ئۆزىدىن كېيىن باللىرى سايرايدۇ، ئۇنىدىن كېيىن نەۋرىلىرى، چەۋرىلىرى، پەينەۋرىلىرى، كۆكۈن نەۋرىلىرى.... بىرىدىن بىرى ئەركىن، شوخ ۋە يېقىملىق سايرايدۇ.

ئۇ ھامان قۇياشقا تەشنا...

كۈن خۇمار

ئېھتىمال سىز تورغاي توغرىسىدا چۈشەنچىگە ئىگە- دۇرسىز. تورغاي ئاساسەن ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ: بىرى ئادەتتىكى تورغاي — جۇغى كىچىكرەك ئادەملەرگە يېقىن- راق ياشايدۇ، ئانچە ياخشى سايرىمايدۇ. يەنە بىرى بوز تورغاي — چۆل تورغىيى دەپمۇ قويىدۇ. چۈنكى ئۇ كىشىلەردىن يىراقراق چۆللەردە ياشايدۇ. بېشىدا پوپۇچىكى بار، ياخشى سايرايدۇ.

كىشىلەر بۇلبۇلنىلا كۆپرەك تىلغا ئالىدۇ، تورغاينى ئانچە كۆزگە ئىلمايدۇ. تورغاينىڭ سايرىشى بۇلبۇلدىن قېلىشمايدۇ. ئۇ، تاڭ سەھەردە قۇياش چىقىش ئالدىدا سايرايدۇ. يەنە ئۇ، ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرۈپمۇ سايرايدۇ. ئاسماندا ئۇچقاچ سايرايدىغان قۇشلارنىڭ بىرى لاچىن، بىرى بوز تورغاي (بەلكى، يەنە باردۇ.) بۇلبۇل گۈل ئىشقىدا سايرارمىش. بوز تورغاي قۇياش ئىشقىدا سايرايدۇ. قۇياش بولمىسا گۈل بولامدۇ؟ دېمەك، بوز تورغاينىڭ ھىجرانى تۈپلۈك ئىكەن.

كىشىلەر بوز تورغاينى «سوپى تورغاي» دەپمۇ ئاتايدۇ. ئۇنىڭ سەھەردە مەزىن بىلەن تەڭ قوپۇپ بىللە

بولۇپ نېمە قىلاتتىڭ، مەن بىلەن مۇشۇ يەردە قالساڭچۇ؟

ئېشەك ھەيران بولۇپتۇ «بۇ ئات ئەجەپ ماڭا ئىچىنى ئاغرىتىپ كەتتىغۇ. دېمىسىمۇ مېنىڭ سىياقىم بەكمۇ رودۇلىنىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. قاراڭ ئۇنىڭ سېمىزلىكىنى، تۈكلىرى پارقىراق تۇرىدۇ»

ئۇ بىرئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، ئاتتىن سوراپتۇ:

— مەن بۇ يەردە سەن بىلەن قالسام نېمە قىلىمەن؟

— ماڭا ئانچە-مۇنچە ياردەملىشىپ ھارۋىغا «ھە — ھۇ» دەپ بېرىسەن. مەن بىلەن بىللە بولساڭ يەيدىغىنىڭ ئېشىپ تاشىدۇ، بىر نەچچە كۈندىلا پارقىراپ سەمىرىپ كېتىسەن، شەھەرگە كۆكتات تاۋۇز توشۇيمىز، يوللار سېنىڭ ئۇ چۆللىرىڭدەك ئەمەس، پارقىراپ تۇرىدۇ، ھارۋا سۆرىسەڭ ئانچە كۈچ ئىشلىتىشىڭمۇ ھاجىتى بولمايدۇ.

ئېشەك يەنە ئويلاپتۇ، ئۆزىنىڭ چەت ياقىلاردا يۈرگەن ئەھۋالىنى ئاتنىڭ دېگىنى بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆرۈپتۇ. «بۇنىڭ دېگىنىگە قارىغاندا، چوڭ شەھەردىكى سىلىق يوللاردا قىينالماي ئىشلەيدىكەنمەن، چوڭ يەپ، چوڭ ئىچىدىكەنمەن، تېخى سەمىرىپ كېتىسەن دەيدۇ. ئۇنداق بولسا مەن يېزا-قىشلاقلاردا تۆگە يېتىلەپ نېمە قىلاي، ياخشى يەپ، ئازادىراق ئىشلەپ، راھەتلىنىپ ياتقىنىم ياخشى ئەمەسمۇ».

— بولىدۇ، ئاغىنە، قالسام قالاي، — دەپتۇ ئېشەك

تۆگە بىلەن ئېشەك

1

ئېشەك ئەسلىدە تۆگە كارۋىنىنى يېتىلەپ، يېزا، چۆللەردە يۈك توشۇيدىكەن. قاتارنىڭ ئالدىدىكى نار تۆگە بولسا ئېشەك بىلەن يېقىن ئاغىنە ئىكەن. كارۋان بىر كۈنى شەھەرگە يېقىن كېلىپ، يىراق يېزىدىن ئېلىپ كەلگەن يۈكلىرىنى چۈشۈرگەندىن كېيىن، تۆگىلەرنى ئېگىزلىققا ئوتلاشقا قويۇۋېتىپتۇ. ئېشەك تۆگە ئاغىنىسى بىلەن بىللە ئوتلاپ - ئوتلاپ بىر يەرگە كەلسە، بىر ئات ئوتلاۋاتقانىكەن. ئات ئېشەكنى كۆرۈپ ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ۋاي ئاداش، نەدىن كېلىپ قالدىڭلار، مەن سىلىنى ئىلگىرى كۆرمىگەنىدىمغۇ؟

— شۇنداق، بىز شەھەرلەرگە يېقىن كېلەلمەيمىز. مېنىڭ ۋەزىپەم چەت ياقىلاردا تۆگە يېتىلەش.

— ۋاي بىچارە، دېمىسىمۇ يامان ۋەيران بولۇپ كېتىپسەن. ئەپتىڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، بۇ نېمىدېگەن كەمبەغەللىك!؟ — ئات ئېشەككە رەھىمى كەلگەن بولۇپ، ئۇنىڭغا تەكلىپ قىپتۇ، — چۆللەردە تۆگە يېتىلەپ ئاۋارە

قارىسا، ھارۋىنىڭ شوتىسىمۇ ئاتنى باسقاندەك ئەمەس،
يەڭگىل تۇرىدىكەن. شۇنداق قىلىپ ئېشەك بىرىنچى
قېتىم ھارۋىغا قوشۇلۇپتۇ.

ئۇلار ئالدىراش يۈك توشۇيدىكەن، بىردەم كۆكتات،
بىردەم قىغ، بىردەم تاۋۇز، گايىدا ئۇنىڭدىنمۇ ئېغىر
يۈكلەرنى توشۇيدىكەن. شەھەرگە كىرىپتۇ، يېرىمىغا چىقىپ-
تۇ، ئويغا چۈشۈپتۇ، تاغقا چىقىپتۇ، تارتقۇلۇق ئېشەككە
كەپتۇ، قامچا ئېشەكنىڭ قۇلىقىنىڭ ئۈستىدە ئوينايدىكەن،
ئىلگىرىكىدەك يەممۇ بەرمەيدىغان بوپتۇ، ئېشەك ئىلگىرى-
كىدىنمۇ بەتتەر ئورۇقلاپ كېتىپتۇ...

كېيىن ئېشەك ئازابلىق ئەمگەككە چىدىماپتۇ. كېچە-
سى ئۇخلىسا تۆگە ئاغىنىسى بىلەن يېزا - قىشلاقلاردا
ئازادە ئەمگەك قىلىپ، ئەركىن ئوتلاپ يۈرگەن ۋاقتلى-
رى چۈشىگە كىرىدىكەن. بىر كۈنى سەھەردە قوپۇپ
«ئالە شەھىرىگىنى» دەپ تىكىۋېتىپتۇ. بارسا يەنە بىر
يېزىنىڭ چېتىدە ھېلىقى تۆگە ئاغىنىسى ئوتلاۋاتقانىكەن.
ئۇنى كۆرۈپلا يىغلاپ سالپتۇ. تۆگە ئاغىنىسى ئۇنى كۆ-
رۈپ ئىچى ئاغرىپتۇ:

— نېمە بولدى، ۋاي ئاغىنە، ھالاۋەتنى تاشلاپ
بىمىشقا قايتىپ كەلدىڭ؟ — دەپتۇ تۆگە كۈلۈپ ئېشەككە.

ئېشەك بېشىنى سىلىپ خىجالەتچىلىكتىن جاۋاب
بېرەلمەي تۇرۇپ قاپتۇ.

— بولدى ئەمدى، ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات، —
دەپتۇ تۆگە ئېشەككە كۆڭۈل قويۇپ، — يۈر، يەنە
بىزنىڭ كەڭتاشا ماكانىمىزدا تىرىكچىلىك قىلىپ ئۆز-

ئاتقا قاراپ، — مەن ئاۋۇ ئاغىنەم بىلەن مەسلىھەتلى-
شىپ كېلەي، — ئۇ شۇ ھامان تۆگە تەرەپكە كېتىپتۇ.
بۇ ئەھۋالنى تۆگە ئاغىنىسىگە ئېيتىپتۇ، — ئۇبدان ئىشكەن،
مەن قالىدىغان بولدۇم، —

— ھەي ئاغىنە، ساراڭ بولما، ئۇ دوپپاڭغا جىگدە ساپتۇ، بۇ ئالدامچىلىق. ئاپىرىپ ئىشلىتىپ جۇلۇقۇڭنى چىقىرىدۇ، ئۇنىڭ كەينىگە كىرمىسەڭ ياخشى بولارمىكىن، — دەپتۇ تۆگە ئېشەك دوستىغا مەسلىھەت بېرىپ.

ئېشەك تۆگىنىڭ گېپىگە كىرمەستىن ئات بىلەن كېتىپ قاپتۇ.

ئات ئېشەكنى باشلاپ خوجايىنىنىڭ ھويلىسىغا كەلگەندە، ھارۋىكەش خوش بولۇپ ئاغزى قۇلىقىغا يېتىپتۇ. ئۇنى ياخشى بېقىپتۇ، چۆپ، يەم بېرىپ سۇغىرىپ باتقاندىن تاشقىرى، ئۇچىلىرىنى يۇيۇپ - تاراپ بەرگەندىن كېيىن، ئېشەك خېلى ھالىغا كېلىپ تۈكلىرى پارقىراپ قاپتۇ. ئات ئۇنىڭغا قاراپ «دىمەمدىمۇ» دېگەندەك قىلىدىكەن. لېكىن، ئۇ ئىچىدە «تېخى كۆرىدىغىنىڭ ئالدىڭدىغۇ» دەپ ئويلاپ قويىدىكەن. شۇنداق قىلىپ بىرەر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، يېزىدىن شەھەرگە ئۇتىياش، مېۋە توشۇيدىغان قاتناش ئىش باشلىنىپتۇ. ئاتنى شوتىنىڭ ئىچىگە، ئېشەكنى شوتىغا يانداپ ھارۋىغا قېتىپتۇ. ئات ئېشەككە قاراپ: «كۆردۈڭمۇ، مۇشۇنچە ئېغىر ھارۋىنىڭ ئېغىرلىقى مېنىڭ ئۈستۈمگە چۈشۈۋاتىدۇ. ھارۋىنى بېلىمدە كۆتۈرۈش بىلەن قالماي تېخى سۆرەيمەن. سەن بولساڭ يېنىمدا ئويناپ ماڭىسەن» دەپتۇ. ئېشەك

قويۇۋېتىپ كېتىپتۇ، كۆنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، تۆگە بىلەن ئېشەك ياپلاقتا ئوتلاپ يۈرۈپ تازا سەمرىپتۇ. سەمرىگەندىن كېيىن، ئېشەك قۇترىغىلى تۇرۇپتۇ. ئۇ توختىماي ھاڭرايدىكەن. يەنە كېلىپ ئېگىز دۆڭلەرگە، يول بويىدىكى چوققىلارغا چىقىپ ھاڭرايدىكەن. بۇنىڭغا تۆگىنىڭ ئىچى پۇشىدىكەن.

— ھەي ئاغىنە، مۇنداق قۇترىمىغىن. خوجايىنىڭ قايتىدىغان ۋاقتىغا ئاز قالدى. ئاۋازىڭنى ئاڭلاپ قالسا تۇتۇپ ئېلىپ كېتىدۇ. ئاندىن جاجىمىزنى تارتىمىز، — دەپتۇ تۆگە ئېشەككە نەسىھەت قىلىپ.

ئېشەك تۆگە ئاغىنىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي ھاڭراۋېرىدىكەن. ئەتىسى بىر كۈنى تۆگە قاتتىقراق ئېيتقاندىن كېيىن، ئېشەك ئاچچىقى كېلىپ «ئاسمىنى كەڭ جايدا ناخشا ئېيتقىلىمۇ قويمامسەن» دەپتۇ. ئاندىن تۆگىنىڭ كارى بولماپتۇ.

ئېشەك تېخىمۇ قۇتراپ ھاڭراپ يۈرگەن ۋاقىتلاردا بىر تۈلكە ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ «بۇ نەغمىنى بىر كۆلدۈرلىتاي» دەپتۇ — دە، ئاستا ئېشەكنىڭ يېنىغا كېلىپتۇ.

— ۋاي ئېشەك غوجام، ناخشىلىرى بەك ساز ئىكەن، پۈتۈن تاغنى جاراڭلىتىۋەتتى. تاغدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسى ئۇۋىسىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ناخشىلىرىنى ئاڭلايدۇ، مەن يېقىنراق كېلىپ ئاڭلاپ باقاي دېدىم، — دەپتۇ تۈلكە ئېشەكنىڭ پۇتىغا ھۆل خىش قويۇپ.

— دۇنيادا مەندەك ياخشى ناخشا ئېيتىدىغاندىن يەنە بىرنى تاپالمايسەن. سەن تازا ناخشىچىنىڭ قەد-

ھەزىنىڭ سىڭگەن پومىمىزنى يەيلى.

تۆگە ئېشەكنى باشلاپ كارۋاننىڭ قونالغۇسىغا قاراپ يۈرۈپ كېتىپتۇ.

2

بىر كۈنى بىر ئولتۇرۇشتا ئۆزئارا چاقچاق قىزىپ كەتتى. كېيىن چاقچاقلار بىر ئېگىز بويلۇق، بىر پاكارراق ئىككى كىشىگە مەركەزلەشتى. ئېگىزىنىڭ لەقىمى «تۆگە»، پاكارراقنىڭ «ئېشەك» ئىكەن. ھەممەي- لەن بۇ ئىككىسىگە ھۇجۇم قىلغىلى تۇردى. بولۇپمۇ بۇ ئىككىيلەن بىر - بىرى بىلەن تازا ئېلىشىپ كەتتى. كېيىن پاكار ئادەم تۆگىنى مەسخىرە قىلىپ بىر بېيىت ئېيتتى، بۇنىڭغا كۆپچىلىك كۈلۈشتى. ئاۋۇ ئېگىز ئادەم مەيۈس بولۇپ، يالغاندىن كۆز يېشىنى سۈرتتى. پاكار ئادەم ئۇنىڭغا: «سېنى تازا يىغلىتىۋەتتىمغۇ» دېگەندى، ئېگىز ئادەم: «ھە، سېنىڭ لاۋزا بېيىتلىرىڭگە ئېزىلىپ يىغلى- غۇم كېلىۋاتىدۇ» دېدى. كۆپچىلىك يەنە كۈلۈشتى. شۇ ۋاقىتتا، ئېشەك بىلەن تۆگە توغرىسىدىكى بىر چۆچەك مېنىڭ يادىمغا چۈشتى. ئۇ چۆچەك مۇنداق ئىدى:

— بىر تۆگىچى كارۋان بار ئىكەن، ئۇ ئۇزاق سەپەر- گە چىقىپ بىر تاغنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، تۆگىنى يېتى- لەپ ماڭىدىغان ئېشەك بىلەن قاتارنىڭ ئالدىدىكى نار تۆگە ھېرىپ قاپتۇ. كارۋان ئىلاجى يوق بۇ ئىككىسىنىڭ يۈكىنى باشقىلارغا ئارتىپ، ئۇلارنى شۇ تاغدىكى ئوتلاققا

راق ماڭباڭچۇ، — دەپتۇ.

— قورقما، ھېلىقى تاغدا ئېيتقان ناخشاڭغا ئۇسسۇل ئوينىۋاتىمەن. — دەپتۇ تۆكە زەردە قىلىپ.

3

كۆنلەرنىڭ بىرىدە تۆكە كارۋىنى بىر قومۇشلۇق بويىدا دەم ئېلىپ، تۆكىلەرنى ئوتقا قويۇۋېتىپتۇ. تۆكە يېتىلەيدىغان ئېشەك ئۆزىنىڭ بىر تۆكە دوستى بىلەن قومۇشلۇقتا ئوتلاپ يۈرۈپ يىراق كېتىپ قاپتۇ. كېيىن بىر ئورمانلىققا كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇلار كەچكىچە ئوتلاپ تازا تويۇپ يېتىپ دەم ئاپتۇ. كېيىن ئېشەك تىنىم تاپماي قوتراپ ئۇياق - بۇياققا يۈگۈرگىلى تۇرۇپتۇ. تۆكە ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپتۇ. ئۇ ئېشەككە: «تولا چەتنەپ كەتمە، ئايرىلىپ قالساق بولمايدۇ، ئېزىقىپ قالىمىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئورمانلىقتا يىرتقۇچ ھايۋانلارمۇ بار دەيدۇ» دېسە، ئېشەك ئانچە قۇلاق سالماپتۇ، يەنە ئورمانىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ.

تۆكە يالغۇز ئوتلاپ يۈرگەندە تۇيۇقسىزدىن بىر شەپە ئاڭلىنىپتۇ. ئۇ «ئېشەك قايتىپ كەلگەن ئوخشايدۇ» دەپ غەمسىز ئوتلاۋېرىپتۇ. بىر ۋاقىتتا قاتتىق ۋارقىرىغان بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ، قارىغۇدەك بولسا بىر يولۋاس ئاغزىنى يوغان ئېچىپ، چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ، قۇيرۇقىنى دىڭگايتىپ تۆكىگە قاراپ كېلىۋاتقۇدەك. تۆكە قاتتىق قورقۇپ كەتكەنلىكتىن نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي،

رىنگە يېتىمدىكەنسەن. ئاڭلىغىلى كەلگەن بولساڭ ئېيتىپ بېرەي، سەندىن ناخشا ئايلانسۇن، — دەپتۇ ئېشەك ۋە بىر دۆڭگە چىقىۋېلىپ تۈلكىگە ھارغۇچە ناخشا ئېيتىپ بېرىپتۇ، شۇنداق قىلىپ، ھەر كۈنى دېگۈدەك تۈلكە كېلىپ ئېشەكنى ناخشا ئېيتقۇزۇپ كېتىدىكەن. ئېشەك تولا ناخشا ئېيتىپ ھېرىپ كېتىپ ئەتىگىنى ئورنىدىن تۇرالمايدىكەن. تۆگە بۇنىڭ ھالىغا قاراپ ئىچىدە «ئەخمەققە ئامال يوق» دەپ قوييدىكەن.

— بىر كۈنى ئېشەك يول بويىدىكى بىر دۆڭگە چىقىپ تازا پەيزى بىلەن ناخشا ئېيتىۋاتقاندا، سەپەردىن قايتقان خوجايىنى ئاڭلاپ قاپتۇ - دە، چىقىپ قارىسا ئېشەك بىلەن تۆگە تازا سەمرىپ كەتكەن. خوجايىن خوش بولۇپ ئۇلارنى تۇتۇپ ئەكېلىپ، يۈكنىڭ ئېغىرىنى ئارتىپتۇ. «ئۇلىمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك» دېگەندەك، ئېشەكنىڭ يۈكىنىڭ ئۈستىگە خوجايىن مىنىۋاپتۇ. كېيىن كارۋان بىر دەريادىن ئۆتۈشكە توغرا كەپتۇ. سۇ ئۇلۇغ ئىكەن، ئېشەك ئۆتەلمەيدىكەن. ئۇنى يۈكى بىلەن بىللە ھېلىقى تۆگە ئاغىنىسىنىڭ ئۈستىگە ئارتىپتۇ. دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، سۇ تېخىمۇ ئۇلغىيىپتۇ. تۆگە ئادەتتە سۇدا ماڭغاندا پۇتلىرىنى سۇدىن چىقىرىپ كۆتۈرۈپ باسىدىكەن. ئۇ شۇنداق قىلىپ پۇتلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ سۇدىن ئۆتۈۋاتقاندا، ئېشەك ئىككى تەرەپكە ئىغاڭلاپ قورقۇپ كېتىپتۇ. ئۇ تۆگىگە:

— ۋاي ئاغىنە، پۇتلىرىڭنى ئۇسسۇل ئوينىغاندەك ئېمانچە كۆتۈرىدىغانسەن، مەن قورقۇپ كەتتىم. تىنچ

قارلىغاچنىڭ ماھارىتى

قۇرت چىشلەپ ئۇچقان ئىككى قارلىغاچ نۆۋەت بىلەن پېشايۋان بولۇقىدىكى ئۇۋىسىغا كېلىپ - كېتىپ تۇراتتى. قارلىغاچلار ئۇۋىسىنىڭ قىرىغا قونا - قونمايلا ئۇۋا ئىچىدىن ۋىچىرلىغان ئاۋازلار ئاڭلىناتتى.

قارلىغاچ بالىلىرى ئاتا - ئانىسىنىڭ يەم ئېلىپ كەلگەنلىكىنى پەملەپ تەلمۈرۈپ ۋىچىرلىشىۋاتقان بولسا كېرەك. ئۇلارنىڭ قۇرتنى تالىشىشى چوقۇم. بىراق، قۇشلارنىڭ ئادىتى بويىچە ئاتا - ئانىلىرى بالىلىرىنىڭ تالاشلىرىنى ئادىل ھەل قىلىدىغانلىقىنى مۆلچەرلەش قىيىن ئەمەس.

قارلىغاچلار شۇ خىلدا بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى ئۇچۇپ كېلىپ تۇردى. قاراپ ئولتۇرۇپ قارلىغاچ ئۇۋىسىغا دىققەت قىلىپ قالدىم.

پېشايۋاننىڭ يۇقىرىقى بولۇقىغا ئۈچ بۇرجەك قىلىپ ياسالغان ئۇۋا خۇددى توغرىسىغا كېسىلگەن يېرىم ئۈۋرىقىنى بولۇقىغا چاپلاپ قويغانغا ئوخشايتتى. ئۇۋىنىڭ ئىككى تەرىپى بولۇقىنىڭ يان تېمىغا تۇتاشقان بولۇپ، ئۈستى تورۇسقا تاقالغانىدى. ئۇ يەردىن ئۈۋرىقىنىڭ

«ئەمدى يولۋاسقا يەم بولدۇم، تۈگەكمىنىڭ دېگەن مۇ-
شۇ بـ دە!» دەپ كۆزىنى چىڭ يۇمۇپ تۇرۇپتۇ. ئۇ،
«يولۋاس قاچان كېلىپ چىشلەركىن، قەيىرىمدىن ئالار-
كىن» دەپ تۇرغاندا، تۇيۇقسىز پۈتۈن ئورماننى ياڭرات-
قان دەھشەتلىك بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. ئاۋازدىن ھودۇق-
قان يولۋاس بەدەر قويرۇقىنى تىكىۋېتىپتۇ. تۆگە ھەيران
قېلىپ «بۇ يولۋاسنى قورقۇتقان قانداق غەيرەتلىك
نېمىدۇ بۇ؟ ئېشەكنىڭ ئاۋازىمىكىن دېسەم، بۇ ئاۋاز
ئۇنىڭدىنمۇ قاتتىق» دەپتۇ ـ دە، بىر دەسسەپ، ئىككى
دەسسەپ ئاۋاز چىققان تەرەپكە مېڭىپتۇ. بېرىپ قارىغۇدەك
بولسا راستىلا ئۆزىنىڭ ئېشەك دوستى. ئۇ بىر دەرەخكە
يۆلىنىپ تۇرغۇدەك. تۆگە ئۇنىڭ قەھرىمانلىقىغا قاراپ:
— ۋاي دوستۇم، نېمىدېگەن يۈرەك بۇ. بىر
ۋارقىراپلا يولۋاسنى قاچۇرۇۋەتتىڭ. — دەپتۇ.
ئېشەك كۆزلىرىنى ئاچماي تۇرۇپ، ئاران بالالىقتا:
«ئۇ يەنە بارمۇ» دەپ سوراپتۇ. تۆگە «سېنىڭ ئاۋازىڭ
بىلەنلا قورقۇپ تىكىۋەتتى، سەن كارامەت ئىش قىلدىڭ»
دەپتىكەن، ئېشەكنىڭ تىترەپ تۇرغان پۇتلىرى توختاپ
يۈرىكى جايىغا چۈشۈپتۇ. ئېشەك يولۋاسنى كۆرۈپ قور-
قۇپ ئەتكىنىدىن قاتتىق ۋارقىرىۋەتكەنلىكىنى تۆگىدىن
يوشۇرۇپتۇ ۋە بېشىنى كۆتۈرۈپ، مەيدىسىنى كېرىپ:
«ئاكاڭ قارىغايغا ھېلىغۇ سەنكەن، مىڭ يولۋاسمۇ تەڭ
كېلەلمەيدۇ» دەپتۇ.

1984 - يىل، 1 - ئاي، بېيجىڭ.

كاۋاكلىرىغا، خىشلار ياكى ياغاچلار ئۈستىگە سېلىناتتى.
بۇ ئوگا بولسا، سىلىق سۇۋاپ ئاقلانغان تام بۆلۈگىنىڭ
يۇقىرىسىغا ئاسما شەكىلدە چاپلاپ سىگىلغان كىچىك لاي
كومىلاچلاردىن تىزىپ ياسالغان.
بۇنى ئەگەر كونىلاردىن سورىسىڭىز «سۇلايمان ئەلەي-
ھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى» دېيىشى تۇرغان گەپ. چۈنكى،
قارلىغاچ «سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلتىپاتىغا ئىگە
بولغان مۆتىۋەر قۇش» مىش. ھېكايە مۇنداق ئىكەن:
ئۇچار قاناتلار ئارىسىدا جېدەل چىققان بىر ۋاقىت-
تا پاشا جېدەلنى ھەل قىلىشتا ياراشتۇرۇش رولىنى ئوي-
ناپتۇ. ھايۋانلار ۋە ئۇچار قاناتلار پادىشاھى سۇلايمان
ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «نېمە تاتلىق بولسا شۇنى
تاللاپ ئال» — دەپتۇ. پاشا ئۇچۇپ كېتىپتۇ. قارلىغاچ
پاشىدىن گۇمان قىلىپ بارسا، پاشا «ئادەمنىڭ قېنى
ھەممىدىن تاتلىق ئىكەن» دەپ ناخشا ئېيتىپ كېلىۋات-
قۇدەك. قارلىغاچ: «قېنى تىلىڭنى چىقارغىنا، تېتىپ با-
قاي»، دەپتۇ. پاشا ماختىنىپ تىلىنى چىقىرىپتىكەن،
قارلىغاچ ئۇنىڭ تىلىنى چىشلەپ ئۈزۈۋاپتۇ. شۇنىڭدىن
كېيىن ئۇ، سۆزلىيەلمەي «گىڭ - گىڭ» قىلىدىغان بولۇپ
قاپتۇ. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ
قارلىغاچقا: «ئورنىڭ ئادەملەر بېشىدا بولغاي» دەپ دۇئا
قىپتۇ. شۇڭا ئادەملەر قارلىغاچنى ياخشى كۆرىدىكەن. قار-
لىغاچ ئادەملەرنىڭ بېشىدىن ئۈستۈن يەردە ئوگا سې-
لىپ بالا چىقىرىدىكەن...
بۇ بىر رىۋايەت. ئەمما، ئادەملەر قارلىغاچنى ئەتى-

يېرىم ئاغزىدەك ئىشكى ئازراق ئالدىغا ئېگىلىپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

«بۇ ئۇكا قانداقچە چۈشۈپ كەتمەي تۇرىدىغاندۇ؟» دېگەن ئوي بىلەن يېقىنراق بېرىپ قارىسام، ئۇكا چىلانىنىڭ ئۇرۇقىدەك كىچىك كومىلاچ لايدىن تىزىپ ياسالغانىكەن، بۇنىڭغا زادى قانچە كومىلاچ كەتكەنلىكىنى ئېنىق ھېسابلاپ چىققىلى بولمىسىمۇ، لېكىن، ئۇۋۇرىقىنىڭ يېرىم قورسىقىدەك چوڭلۇقتىكى بۇنداق ئۇكىغا چىلان ئۇرۇقىدەك كومىلاچتىن مىڭلاپ كېتىدىغانلىقىنى مۆلچەرلەشكە بولاتتى. سىنچىلاپ قارىسام، كومىلاچلار ئىنچىكە چۆپ ۋە چۆپ يىلتىزى بىلەن ئۇلاشتۇرۇلۇپتۇ. قارلىغاچنىڭ مىمارچىلىق ماھارىتى مېنى ھەيران قالدۇردى. لېكىن كومىلاچ لايدىن ياسالغان ئۇكىنىڭ بۇنداق يەرگە چۈشمەيدىغان قىلىپ قانداق ئورنىتىلغانلىقىنى ھەر قانچە ئويلاپمۇ بىلەلمىدىم. ئېھتىمال لاي تامغا چاپلىشىپ قالغاندۇ دەپمۇ ئۆزۈمنى قايىل قىلالمىدىم. چۈنكى ئاسما شەكىلدە چاپلانغان لاي قۇرىغاندىن كېيىن ئاجراپ كېتىدۇ-دە. بۇ سىرنى قارلىغاچنىڭ مىمارچىلىق سەنئەتكارلىقىنى تەتقىق قىلغۇچىلارنىڭ يېشىشىگە قالدۇردۇم. ئىش قىلىپ، بەك ئۇستىلىق بىلەن ياسالغان بۇ ئۇكىدىن قارلىغاچلارنىڭ تۇغما تەبىئىي ماھارىتىگە ھەيران قالدىم.

بۇ ئۇكا، كىچىك ۋاقتىمىزدا يېزا ئۆيلىرىگە سالغان قارلىغاچ ئۇكىلىرىدىن ئالاھىدە پەرق قىلاتتى. يېزا ئۆيلىرىگە ياكى پېشايۋانلارغا سېلىنغان ئۇكىلار تام

ئانار گۈلىنىڭ ھۆسنى

پېشايۋان ئالدىدىكى بىر پارچە گۈلزارلىق كىشىنى جەلپ قىلاتتى. تۆت تەرىپى يالغۇز ئاياغ ئاسفالت يوللار بىلەن ئورالغان، تەخمىنەن 25 كۋادرات مېتىر كېلىدىغان جايدا كىشىنىڭ روھىنى كۆتۈرۈپ، زوقىنى كەلتۈرىدىغان، ئاجايىپ گۈزەل گۈلزارلىقتىكى ئەتىرگۈللەر ئوتتۇرىسىدا — ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن بىر تۈپ ئانار دەرىخى تۇراتتى. ئۇ، چۆرىسىدىكى ئەتىر گۈللەرگە گويا «كۆردۈڭمۇ، مەن سەندىن ئېگىز، گۈللىرىم سەندىن ئۈز» دېگەندەك قىلاتتى. ئەتىرگۈللەر بولسا ئانارگۈل بىلەن بەسلىشىپ «قېنى، كۆرۈپ باقمىسىز» دېگەندەك، ئەتراپقا يېقىملىق ھىدلىرىنى چاچاتتى.

دېمىسىمۇ، بۇ يەرنىڭ ئەتىرگۈللىرىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى بار ئىكەن. مەن چۈشكەن كونا ھويلىدىكى ئەتىر گۈللەر مېنى ئۆزىگە ئالاھىدە جەلپ قىلدى. شاخلىرى توم، ئېگىز، ياپراقلىرى كەڭ، گۈللىرى كۆركەم كەلگەن بۇ گۈللەرنى ئېيتىشلارغا قارىغاندا، جىمغان دەرىخىگە ئۇلايدىكەن. جىمغانغا ئۇلانغان ئەتىرگۈلنىڭ ياخشى بولىدىغانلىقىنى مەنمۇ بىلەتتىم. بۇ يەردە

ۋارلاپ «قارلىغاچ ئۆلتۈرگەننىڭ قولى تىترەپ قالىدۇ» دەيدۇ. قارلىغاچ ئادەملەرنىڭ بېشىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان جاي — ئۆي تورىسىغا، پېشايۋانغا ئۇگا سالىدۇ.

قارلىغاچنىڭ ئاشۇنداق ئۇگا ياسىيالىشى بىر خىل تەبىئىي ۋە قەيسەر كۈچنىڭ مېۋىسى.

قارلىغاچنى كىشىلەرنىڭ شۇنداق ئەتىۋارلىشى بىر خىل ئەقىدە ئاساسىدا تىكلەنگەن ياخشى كۆرۈش.

ئادەملەر بىلەن پاشا ئوتتۇرىسىدا «هايات - مامات» زىددىيىتى بار — پاشا ئادەمنىڭ قېنىنى شورىمىسا تۇرالمىغىنىغا ئوخشاش، ئادەملەرمۇ پاشىنى ئۆلتۈرمەي تۇرالمايدۇ.

بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، قەيسەرلىك ئەتىۋارلىنىدۇ، ياخشىلىق ياخشى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولىدۇ، زىيان سېلىش، زىيان تارتىش بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. قارلىغاچ بىلەن پاشىنىڭ ئەمەلىيىتى بۇنىڭغا جاۋاب...

1983 - يىل، يەنتەي.

بىلەن قىزىلىنىڭ ئارىسىدىكى بىر خىل يېقىملىق رەڭ،
ئەتىرگۈلنىڭ مەغرۇرلىنىشىغا ھەقىقىي باردەك قىلىدۇ.
ئۇنىڭ گۈللەر بىلەن ھۆسن تالاشقىنىمۇ بىكار گەپ ئە-
مەس ئوخشايدۇ.

مېۋىلىك ئانار دەرىخى كىشىلەرگە تاتلىق - چۈچۈك
مېۋە بېرىدۇ؛ ئۇ گويا بۇ ئانارگۈل دەرىخى ئالدىدا
«سېنىڭ شۇنچە كۆپ گۈللۈك مېنىڭ ئانىرىمنىڭ بىر
دانىسىگىمۇ تەڭ كېلەلمەيدۇ» دېگەندەك، مەغرۇر قەد كۆ-
تۈرۈپ تۇرغان پالۋان يىگىتكە ئوخشايدۇ.

ئاۋۇ زىلۋا ئانارگۈل دەرىخىمۇ — گويا «سەن ئانچە
كېرىلىپ كەتمە؛ سېنىڭ ئانىرىڭنىڭ ھەر بىر دانىسىنىڭ
قىزىل سۈلىرى مېنىڭ گۈلۈمنىڭ ياپراقلىرىدا پارقىرايدۇ»
دەپ نازىنىن قىزلاردەك زىلۋا بويىنى ئېگىپ جۇلالىرىنى
ئارقىسىغا تاشلىغاندا، ئۇنىڭ چىرايلىق گۈللىرى كۆز
قىسىپ كۈلۈمسىرىگەندەك قىلىدۇ.

دېمەك، بىر تۈپتىكى ئىككى خىل ئانار دەرىخىنىڭ
بىرى گۈلى ئانچە گۈزەل بولمىسىمۇ، شەربەتلىك ئانار
بېرىدۇ؛ يەنە بىرى ئانارلار دانىلىرىنىڭ قىزىل سۈلىرى
ئەكس ئەتكەن ئۆز گۈللىرى بىلەن تەبىئەتكە، ئادەملەرگە
گۈزەللىك بېغىشلايدۇ.

قارا دوستۇم!

ئانار نېمىدېگەن سېخى ھەم گۈزەل! سەنمۇ ئانار
دەرەخلىرىدەك، كىشىلەرگە ھەم ئوبدان مېۋە بېرىدىغان،
ھەم گۈزەللىك بېغىشلايدىغان بول، شۇنداق قىلساڭ ئۆم-
رۈڭنى ئارمانسىز ئۆتكۈزگەن بولىسەن!

1985 - يىل، يەنتەي.

بولسا (ھاۋا كىلىماتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسا كې-
رەك) ئەتىرگۈللەر باشقا جايدا ئۆلانغان گۈللەردىنمۇ
ياخشى بولىدىكەن.

ئەتىگەنى ياغقان يامغۇرنىڭ گۈللەر بەرگىدىكى تام-
چىلىرىدا قۇياش نۇرى پارقىرىساقتا. ئەتىرگۈللەرنىڭ خى-
لىمۇ جىق: چىسكەررەڭ، قىزىل، توق قىزىل، قىز-
غۇچ، ھال، ئاق، سېرىق.

ئوتتۇرىدىكى ئانارگۈل بۇ ئەتىرگۈللەرگە ھۆسن
قوشتىمۇ، ياكى ئەتىرگۈللەر ئانار گۈلىگە ھۆسن قوشتى-
مۇ، ئىشقىلىپ، بۇ گۈلزارلىق كىشىنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈر-
گۈدەك گۈزەل ئىدى.

بۇ ئانارگۈل دەرىخى بىزنىڭ شىنجاڭ - قەشقەر-
نىڭ ئانار دەرەخلىرىدىن پەرق قىلىدىكەن: شىنجاڭنىڭ
ئانار دەرەخلىرى شاخلىرى توم، كەڭ قانات ئېچىپ تۇ-
رىدۇ، گۈللىرى ئانچە چوڭ بولمايدۇ. ئەمما مېۋە
بېرىدۇ. بۇ يەردىمۇ مېۋىسى چوڭ بولمىسىمۇ ھەر ھالدا
مېۋىگە كىرگەن ئىككى تۈپ ئانار دەرىخى چەتتىرەك تۇ-
رۇپتۇ. مەن دەۋاتقان بۇ ئانار دەرىخى نازۇك، زىلۋا
بولۇپ، گۈل ئاچىدىكەن، مېۋە بەرمەيدىكەن.

بۇ ئانارگۈلنىڭ گۈزەللىكى مېنىڭ ھەۋىسىمنى قوز-
غىدى. نازۇك شاخلاردىكى ئۇزۇنچاق يېشىل ياپراقلار
ئارىسىدا كۈلۈپ تۇرغان غۇنچىدە گۈللەر — قىزىل گۈل-
گىمۇ، ئەتىرگۈلگىمۇ ئوخشىمايدۇ، بۇ گۈل، مېۋىلىك ئا-
نار گۈللىرىدىن چوڭراق، قىزىل گۈلگە ئوخشاش، قات-
مۇ قات. ئەمما زىچ - قېلىن؛ ئۇنىڭ رەڭگى — ھال

— مەن سېنى تونۇمسام قانداق ئاغىنەڭ بولاي، مەن كىم زادى؟ — دەپتۇ تۈلكە ۋە تۆگىنىڭ جاۋابىنىمۇ كۈتمەي قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتىپ يورغىلاپ كېتىپ قاپتۇ.

ئۇنىڭغا هەيران بولۇپ ئارقىسىدىن قاراپ قالغان تۆگە:

— سېنى دەريادىن ئۆتكۈزۈپ قويغىنىمغا پۇشايمان قىلمايمەن، سېنىڭ يۈزسىزلىكىڭنى بىلىۋالغىنىم ئوبدان بولدى. — دەپتۇ.

تۈلكە بىلەن تۆگە

تۈلكە دەريادىن ئۆياققا ئۆتۈپ جاڭگالغا بېرىپ يەنە بىرىنى ئالدىماقچى ئىكەن، بىراق، دەريادىن ئۆتۈشكە جىق ئامال ئىزلەپتۇ، بىرمۇنچە ھايۋانلارغا يېلىنىپ بېقىپتۇ، ئامال قىلالماپتۇ.

ئاخىرى ساددا تۆگىنى تېپىپ، ئاۋۋال ئۇنى راسا ماختاپ، كۆككە كۆتۈرۈپتۇ.

— مېنى تولا كۆتۈرمىسەڭمۇ بويۇم خېلى ئېگىز، نېمە تەلىپىڭ بار؟ ئېيتىۋەر! — دەپتۇ تۆگە.

— مۇشۇ دەريادىن ئۆزلىرى بىللە ئۆتۈۋالغان بولسام، چوڭ شەرەپكە ئىگە بولغان بولاتتىم، — دەپتۇ تۈلكە تازىم قىلىپ، — بەرگەن ياردەملىرىنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايتتىم.

تۆگە تۈلكىنى دەريادىن ئۆستەڭگە ئېلىپ ئۆتكۈزۈپ قويۇپتۇ.

شۇندىن كېيىن تۈلكە زادىلا كۆرۈنمەپتۇ.

بىر كۈنى تۆگە ئۇنى كۆرۈپ قېلىپ:

— ھەي ئاغىنە، كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ كەتتىڭغۇ؟ — دەپتۇ.

«ۋەتەننى، خەلقى رازى قىل، بالام...»
دەپ، ئانام ھالال، ئاق سۈت بەرگەندى.

ئۆمۈر تارىخىم بەتلىرىن ئاچسام،
بولۇپتۇ بىر داستان، ئەمەس رىۋايەت.
سۆزلىسەم تۈگىمەس كېچە يۇ - كۈندۈز،
بېشىمدىن كەچۈرگەن كەچمىش - ھېكايەت.

كىندىك قېنى

تۆرەلدىم ئاتۇشنىڭ ۋاق - ۋاق كەنتىدە،
جاھاننى جۈت - تۇمان باسقان چاغلىرى.
قانخورلار تاپىنى ئاستىدا تۈگەل،
چەيلەنگەن نامراتنىڭ ئۆمۈر باغلىرى.

«ئىڭگە» دەپ چۈشكەندە ئانا تۇپراققا،
تۆكۈلدى تۇنجى رەت كىندىكىم قېنى.
ئەمگۈزۈپ باسقاندا ئانا باغرىغا،
جېنىمغا جان بەردى مېھرىلىك تېنى.

تۇنجى رەت كۆز ئاچتىم ئاق سۈتكە تويۇپ،
ھېچنېمە كۆرمەيتتى قارا كۆز، بىراق.
يالغۇزلا كۆرۈندى كارامەت يورۇق،
قۇياشنىڭ نۇرى ئۇ، ئەمەستى چىراق.

داستان-غەزەللەر

ئۆمۈر داستانى

(داستان)

(تۇغۇلغانلىقىنىڭ 70 - يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن)

مۇقەددىمە

يەتمىش كۈز، قىش - ياز، باھار ئۆتكۈزۈپ،
مانەمدە يەتمىشكە كىرىپتۇ يېشىم.
ئۆمۈرنىڭ يوللىرى ئەمەسكەن ئاسان،
بۇرۇتۇم قىراۋلاپ، ئاقاردى بېشىم.

ئۆتمۈشنى ئەسلىسەم پۇشايمىنىم كۆپ،
تۈز بەرگەن ئېلىمنىڭ قالدى ئۈمىدى.

دۇنيادا ئاز ئەمەس ئېسىل بالىلار،
ھەممىدىن ئەلادۇر ئۇنىڭغا ئانا.
قەدرىنى بىر ئۆمۈر ئۇنتۇماس ھەرگىز،
(ئۇنتۇلماس نان بەرگەن قەدىردان دادا.)

ئانىسى دەرد بىلەن چەككەندە پىغان،
ھەمدەم بوپ ئانىغا، بولىدۇ دىلداش.
بېشىغا جاپالىق كۈنلەر چۈشكەندە،
سىردىشىپ دادىغا بولىدۇ مۇڭداش.

شادلىنىپ كۈلگەندە داداڭ ۋە ئاناڭ،
سەنمۇ كۈلگەيسەن زوقلىنىپ ئوغلان.
پەپىلەپ كۈلباغدا قىلدۇرۇپ سەيلە،
ئۇلارغا بول سادىق ۋاپادار پالۋان.

مەكتەپكە قەدەم

بوۋاقلىق كۈنلىرىم ئۆتتى ئەللەيدە،
بۆشۈكتە ۋە ياكى ئانام قوينىدا.
گۆدەكلىك بىر - بىرلەپ ئۆتكەندە، نۆۋەت —
كەپ قاپتۇ مېڭىشقا ئوقۇش يولىدا ...

يەتتە ياش چېغىمدا مەكتەپكە ماڭدىم،
ھاياتقا تاشلىدىم بىرىنچى قەدەم.
شۇ قەدەم بولمىسا بولالماس كىشى،
ئىلىمگە — ئىلىملىك كېرەكلىك ئادەم.

شۇ نۇردىن نەپ ئېلىپ ئۆسىدۇ بوۋاق،
شۇ نۇردىن تاۋلىنار پۈتكۈل كائىنات.
شۇ نۇردىن بارلىققا كەلگەن بۇ ئالەم،
شۇ نۇردىن ئايرىلسا بولمىغاي ھايات.

بوۋاقنى ئۆستۈرۈپ قاتارغا قوشماق،
بەك جاپا - ئارزۇلاپ باققان ئانىغا.
بالىنى ئادەملەر رېتىگە قوشماق،
ھەم ئاسان ئەمەستۇر ئەزىز دادىغا.

ئانىنىڭ مېھرىنى بىلمىسە بالا،
مېھرىبان ئانىغا ئەلەم ئەمەسمۇ.
بالام دەپ كۆزىگە قاراپ ئۆستۈرگەن،
جاپاكەش دادىغا ئەلەم ئەمەسمۇ.

تېپىلار دۇنيادا شۇنداق نادانلار،
دادىنى ئانىنى قىلىدۇ بىزار.
ئۇلارنىڭ يەتكۈچە تارتقان دەردىنى،
قەلبىدە سۆزىدە قىلمايدۇ ئىزھار.

دادا - ئانىغا ۋاپاسىز بالا — بالادۇر،
ئۇنداقلار ئۇچرايدۇ نەپرەت تېشىغا.
ئۇلارنىڭ ئەجرىنى ئۇنتۇغان نامەرد،
ئاخىرى دۇم چۈشۈپ چىقار بېشىغا.

بىر ـ ئىككى ـ ئونغىچە، ئوندىن يۈزگىچە،
رەقەمنى پىشقۇرۇپ يېزىپ چىقىسەن.
«كەررە»نى يادىڭدا چىڭ تۇتماق ئۈچۈن،
«ئەبجەد»نى دىلىڭغا «ئېزىپ ـ ئىچىسەن.»

شۇ خىلدا ئۆتىدۇ ئايلار ۋە يىللار،
ھەر كۈنى توختىماي ئوقۇۋېرىسەن.
«پەندنامە»، «نامە ھەق»، سوپى «ئەۋلىيا»دىن،
دىلىڭغا سۆزلەرنى توقۇۋېرىسەن.

بىرىنچى قەدەمدە كىرگەن مەكتىپىم،
قەدىرلىك ـ باشلامچى بىلىم ئۆگەتتى.
پەلەق بىلەن تارىشا ئىسىمدە، بىراق،
خەلپىتىم يادىمدا، «ئېلىپ» ئۆگەتتى.

بىرۋاقلار، چەت جايدىن قايتىپتۇ دادام،
مېنىڭدىن ئالدىراپ ئىمتىھان ئالدى.
كۆز يۇمۇپ يادلىغان دەرسىمنى ئاڭلاپ،
كايىدى، بىر كاچات ئورۇشقا تاس قالدى.

شۇندىن كېيىن مەكتەپكە بارمايلا قويدۇم،
ھەر كۈنى ئەتىگەن ئوقۇتتى دادام.
ئانا تىل ئۆگىنىپ تازا خوش بولدۇم،
رازى بولۇپ بېشىمنى سىلىدى ئانام.

شۇ قەدەم قەدىرلىك ئۆمۈر يولىدا،
باشلايدۇ ئېلىمنىڭ قۇتلۇق يولىغا.
مەرىپەت قورالىنىڭ بىرىنچى ھەرپى-
«ئېلىپ»نى شۇ قەدەم سالىدۇ دىلغا.

دولامغان پوپكامنى ئېسىپ كىرگەندە،
كۆرۈندى بۇ مەكتەپ ئىللىق - ھەم سوغۇق.
ئوقۇش دەپ بۇ جايغا كىرسەڭ خوش، بىراق-
يالغۇز ئۆي، بەش بورا، باشقا نەرسە يوق.

خەلپىتىم سۇپىدا ئولتۇرار سۇرلۇك،
تۆۋرۈككە ئېسىلغان پەلەق - تارىشا.
«ئەدەبىيز» بالىلار ئالۇر نېسىۋە،
ئۇنىڭدىن ھەر قايسى ئۆزگە يارىشا.

چۆرىدەپ يۈكۈنۈپ تامنىڭ تۈۋىدە،
قۇشقاچتەك چۇۋۇلداپ بالىلار دا تلايدۇ.
كۆزىنى چىڭ يۇمۇپ، ئوڭ - سول ئىغاڭلاپ،
خەلپىتىم تاپشۇرغان دەرسىنى يادلايدۇ.

«ئېلىپ»دىن «يا»غىچە ئۆگەتكەن بولۇپ،
«مۇقەددەس» ھەپتىيەك كىتاپ يادلايسەن.
بىلمەسەن - بىلمەسەن ئوقۇيسەن شۇنداق،
ئۇستازنى - يا خاپا، ياكى شاد قىلىسەن.

ئاھ، قانداق چىدىسۇن بۇنداق زۇلۇمغا،
زىنداندا ئىڭرىغان بىچارە ئىنسان.

پەلەكنىڭ چاقى بىر ئايلىنىپ كەلدى،
قۇمۇلنىڭ تېغىدىن ئاڭلاندى سادا.
دەس تۇردى خالايىق جان پىدا قىلىپ،
ئۆلكىدە تۇشمۇ - تۇش ئاڭلاندى نىدا.

چاقماقتىن ئوت ئېلىپ تۇتاشتى تۇترۇق،
ئۇچقۇنلاپ نۇر چاچتى يالقۇنلۇق گۈلخان.
تاغ - دەريا چايقالدى، تىترىدى زېمىن،
گۈمبۈرلەپ ئېتىلدى كارامەت ۋولقان.

شۇ ۋولقان قوينىغا مەنمۇ ئېتىلدىم،
تۇمەن مىڭ مەردانە باتۇرلار بىلەن.
باش تىكىپ جەڭ قىلىش ئالدىنقى مەقسەت،
خەلقنى قاخشاتقان ئامباللار بىلەن.

ئاتۇشمۇ بۇ جەڭدە ئارتتا قالمىدى،
يار بولدى ئۇلارغا سۇتۇق بۇغراخان.
بۇغرالار ئەۋلادى سەپتىن قالارمۇ؟
بوۋىسى چايلىغان تالايلاپ خاقان...

قەشقەرنىڭ سېپىلى سىرتىدىن ئوراپ،
ئادەملەر دېڭىزى چايقالدى دەھشەت.

جەڭگە ئاتلىنىش

ئون يەتتە يېشىمدا ئاتلاندىم جەڭگە،
قەھرىلىك ئىنسانلار توپى بىلەن تەڭ.
تەلمۈرگەن شۇ كۈنگە مەردان يىگىتلەر،
نەيزە - تىغ كۆتۈرۈپ تۈرگەن ئىدى يەڭ.

زۇلۇم تىغى سۆڭەككە بارغانتى پېتىپ،
بىگۇناھ نامراتلار قىلۇر نالىلەر.
دوزاقنىڭ ئازابى قويمىدى تاقەت.
زاماندىن زارلايتتى تۇل - بىچارىلەر.

چاپاتتى ئەيمەنمەي ئەزىز جانلارنى،
قىلىچنى ئوينىتىپ جاللات مادوتەي.
قەشقەرنىڭ قىزىنى قىلاتتى دەپسەن،
بۆرىدىن تۆرەلگەن زالىم ماتىتەي.

بەگ - غوجا، زېمىندار، پۇلى جىق بايلار،
شورايتتى يوقسۇلنىڭ يىلىك - قېنىنى.
ئىتتىرىپ دارىنلار دارى ئاستىغا،
بىرلىكتە غاجايتتى ياداق تېنىنى.

قان بىلەن بويالغان تەخت ئۈستىدە،
دەۋران سۈرەتتى كاللا كېسەرخان.

چىرايلىق باشلاندى سۆزلىرى ئۇنىڭ،
ئاقىۋەت ھازىرچە ئىدى تېپىشماق.
بولسا گەر ئۇنىڭمۇ قىلمىشى يامان،
نەچارە، خەلققە كېرەك ئېلىشماق.

ئىلىم ـ پەن كېرەك دەپ ئۈندەپ ياشلارنى،
مەكتەپكە باشلىدى (تەۋپىق) مەمتىلى.
ئەگەشتى بىلىمگە تەشنا ئاتۇشلۇق،
بەلباغلاپ سەپ بولدى، تاللاندى خىلى.

ئېچىلدى ئۇگرۇقتا مۇئەللىم كۇرسى،
مۇدىر ھەم مۇئەللىم ئىدى مەمتىلى.
كۈندۈزى دەرس بېرىپ، كېچىسى چېپىپ،
سالدۇردى مەكتەپلەر، چارچىدى خېلى.

ئالتە ئاي ئىچىدە ئوقۇش پۈتتۈرۈپ،
ئاتمىشتەك ياش يىگىت بولدۇق مۇئەللىم.
تارالدۇق ئاتۇشنىڭ ھەممە كەنتىگە،
باشلىدۇق بالىلارغا بەرمەككە بىلىم.

مېنىڭدە بىلىمنىڭ دەسمىسى چاغلىق،
ۋە لېكىن، ئاز ئەمەس ئىدى جاسارەت.
بىلىمسىز ـ نادانلىق بەردى جىق ساۋاق،
«بىلمسەڭ تارتسەن ئەلەم ھاقارەت».

كارامەت دولقۇننىڭ غەزەپ ـ قەھرىدىن،
تىترىدى قانلاردىن بويالغان شۇ تەخت.

چاھاننى لەرزىگە سېلىپ ئۆرلىدى،
سېپىلنى تۇش ـ تۇشتىن چاناپ يول ئېچىپ.
ئالىمان ئىچىدە ئۆرلىدىم مەنمۇ،
ئاستىمدا جىرەن ئات، قولغا تىغ ئېلىپ.

شەھەرنىڭ كوچىسى ئېلىندى قولغا،
رەقىبلەر يامۇلغا مۆكدى چاشقاندەك.
ئادەملەر دېڭىزى جىمىدى، ئەپسۇس،
قايىنغان قازانغا سوغ سۇ سەپكەندەك.

دۇشمەننى بىر چەتتە تاشلىدى قويۇپ،
ئۆچلىشىپ تالاشتى مەنسەپ سىجاڭلار.
جان پىدا خالايىق ئارماندا قالدى،
سوقۇشتى سەن ئەمەس، مەن دەپ تۇەنجاڭلار.

ئىلىم ئىزلەش

جاكالاپ «زامان بولدى ئامان» دەپ،
شىڭشىسەي دەپ بەرسى چىقتى تەختكە.
كىم بىلىدۇ بۇنى ئۇ ئېلىسمۇ ـ خېزىر؟
بولسىدى ياخشىلىق ئۇنىڭ بەختىگە.

قايىندى سەپ تارتىپ ھەل قىلغۇچ كۆرەش.
بىزلەرگە «تەۋپىقى» سەردار - باش بولۇپ.
ئارقىغا چېكىندى قارشىلاشقانلار،
ئەسكىلىك قىلمىشى تازا پاش بولۇپ.

باللارنى ئۇقۇتۇش بەردى بەك ھۇزۇر،
بىلگەنچە بىلىمنىڭ قەدرىنى سەزدىم.
مەرىپەت يولىدا ئىزلىنىش ئۈچۈن،
مەكتەپنى، يېزىنى، شەھەرنى كەزدىم

بەختكە يارىشا كەپقالدى پۇرسەت،
چەت ئەلگە — تاشكەنتكە بېرىپ ئوقۇشقا.
قەلبىمگە ئېلىمدىن داستانلار توقۇپ،
قەلەمدە كەشتىلىك ئەلەم توقۇشقا.

ئۆز بەگىنىڭ ماكانى بولدى قارارگاھ،
باردۇق بىز ئاتاقلىق تاشكەنت شەھىرىگە.
ئورتا ئاسىيا دۆلەت دارىلفۇنۇنى،
تولدۇردى دىللارنى ئىرپان بەھرىگە.

بۇ مەكتەپ گويا كى بىر بۇلاق بولۇپ،
قايناركەن ئىلىمنىڭ ھەممە تۈرلىرى.
تارىختىن، تەبىئەت، يەر ـ ئاسماندىن،
چېچىلار ئىنكەن ھەم پەننىڭ نۇرلىرى...

يىگىرمە تۆت كەنتتە يىگىرمە تۆت مەكتەپ-
قۇرۇلدى بەك ئېسىل، يورۇق ھەم گۈزەل.
خالايىق پۇل بەردى، ياغاچ - تاش بەردى،
دېيىشتى «بىلىمنىڭ ئوچىقى ئەۋزەل».

يېرىم يىل ئىچىدە ھازىرلاندى ھەم،
يىگىرمە تۆت مەكتەپ، ئاتمىش مۇئەللىم.
ئونمىڭدىن ئوشۇقراق سەبىي بالىلار،
پارتىدا ئولتۇرۇپ ئېلىشتى تەلىم.

بولمىسا بىلىمگە تەشنا، ئىنسانلار،
بولامتى بۇنداق زور ئۇتۇق كارامەت.
بولمىسا ياشلارنىڭ غەيرەت جۈرئىتى،
بولامتى تارىختا بۇنداق ئالامەت.

مەن باردىم تىنچەنگە بولۇپ مۇئەللىم،
قەلبىمدە ئىشتىياق ئۇرغۇپ تۇراتتى.
بالىلارنى ئۆگىتىش نېمدېگەن بەخت،
تەلپۈرۈپ قوي كۆزلەر كۈلۈپ تۇراتتى.

ئىشىمىز ئوڭۇشلۇق بولمىدى، شۇنداق،
پالاكەت - كاشىلا توستى يوللارنى.
كونىلىق ھامىيلىرى «كالتە قۇيرۇق» دەپ،
باغلىماق بولۇشتى پۇت ۋە قوللارنى.

ئۆتۈنۈپ يەنئەندىن ئالدۇردى گادىر،
بىر - بىرلەپ ھەممىنى ئاخىر يوقاتتى.

بىرىنى خائىن دەپ، بىرىنى مىللەتچى،
قامىدى تۈمەن مىڭ بىگۇناھلارنى.
دەھشەتلىك قىيناش ۋە قىستاشلار بىلەن،
ئۆلتۈردى ھېسابسىز پىداكارلارنى.

ھىيلە - مىكىر، سۇيقەست، ئالداش، ئۆلتۈرۈش...
قىلمىشى فاشىستلىق، جاللاتلىق بولدى.
ئايلاندى بۇ دىيار مۇدھىش زىندانغا،
ئون مىڭلاپ جاپاكەش سەرگەردان بولدى.

بىر مۇنچە ئىلغارلىق بولغىنىمۇ راست،
ئۇ ھەرگىز شىڭشىسەي «تۆھپىسى» ئەمەس.
يەنئەندىن كەلگەنلەر كۈچى بولمىسا،
ئۇ ئەبلەخ قىلمايتتى بۇنىڭغا ھەۋەس.

ھەيدەلدىم سۈرگۈنگە چۆچەك شەھىرىگە،
«خائىنلار» ئەۋلادى قاتارى مەنمۇ.
دەسلەپتە بىلمىدىم «بەلگىلەش» دېدىم،
كېيىنچە دېيىشتى «پالانغان سەنمۇ».

خەلق ئۈچۈن ئىشلەشكە تېپىلدى پۇرسەت،
دېدىم مەن «ۋاقتىنى ئۆتكۈزمەي بىكار».

جاللات «داھى»

پۈتتۈرۈپ ئوقۇشنى قايتتۇق ۋەتەنگە.
مىلادى مىڭ توققۇز يۈز ئوتتۇز يەتتىدە.
كۆڭۈلدە ئۇرغۇيتتى ئۈمىدلىك تىلەك،
خەلق ئۈچۈن ئىشلىمەك دېگەن نىيەتتە.

ۋە لېكىن بۇ يۇرتنى قاپلىغان تۇمان،
تەلمۈرگەن خەلقلەر كۆرمەپتۇ قۇياش.
ئەرك ئۈچۈن قوزغالغان بىچارىلەرنىڭ،
كۆزىدىن ئېقىپتۇ يەنە قانلىق ياش.

شىڭشىسەي گەپ ساتسا توختىمايدىكەن،
سۆزلىرى چىرايلىق، ئىچىدە چايان.
قىزىل تون كىيىپ ئۇ شالىنى چىچىپ،
ئۆزىنى «داھى» دەپ قىلغانىكەن ئېلان.

«قىزىل تون» ئىچىدە قانلىق قىلىچى،
«قىزىل تون» يېڭىدە يوشۇرغان خەنجەر.
«قىزىل تون» بويالغان قىزىل قان بىلەن،
«قىزىل تون» ئىچىدە زەھەرلىك نەشتەر.

تۇتقۇنلۇق، قاتىللىق كەتتى بەك ئەدەپ،
شۇندىمۇ «ئىنقىلابى» دېدى، پو ئاتتى.

چاقماقنىڭ، سىگنالنىڭ ياڭراق ئاۋازى،
تىترىتىپ دۈشمەنگە سالدى پالاكەت.
تىپىرلاپ مۈككىلى تاپالمىدى جاي،
كەپ قالدى بېشىغا دەھشەت ھالاكەت.

دۈشمەنلەر چېقىپمۇ كۆزلۈك ھەرىدەك،
پارتىزان كۈچىگە كېلەلمىدى تەڭ.
ئۆلتۈرۈپ قاماپمۇ باسالمىدى ھېچ،
شەپەققە ئازادلىق ئوتى بەردى رەڭ.

مىلادى مىڭ توققۇز يۈز قىرىق تۆتتە،
پارتلىدى غۇلجىدا يەنە بىر ۋولقان،
ئابباسوۋ باش بولۇپ پارتىزانلارغا،
قىلدى ئۇ زىندانلارنى كۈكۈم - تالقان.

ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت قۇرۇلدى چاپسان،
مەقسەتنى خەلققە ئەيلىدى بايان،
ئازادلىق نۇرىغا تەلمۈرگەن ئەلگە،
چىلىشنىڭ نىشانى بوپ قالدى ئايان.

پارتىزان قوشۇنلار بولدى مۇنتىزىم،
قۇرۇلدى ئازادلىق مىللىي ئارمىيە.
ئۈچ ئايماق بويىچە باشلاندى ھۇجۇم،
رەتلەندى مالىيە - پۇل ۋە سەرمايە.

بەختىمگە تېپىلدى خالىغان خىزمەت.
گېزىتچى، مۇئەللىم، ئارتىس ـ ھەۋەسكار.

مىلادى مىڭ توققۇز يۈز قىرىق ئۈچىدە،
گومىنداڭ كەلدى ـ دە، باستى پالاكەت.
ئۇ، قوشتىن چىقىرىپ سالدى سۆرەمگە.
ماغدۇرسىز خەلققە كەلدى قوش ئاپەت.

ئاخىرى مەنمۇ ھەم ھەيدەلدىم ئىشتىن،
كولاندى تىرىكچىلىك قىلمىشىنىڭ ئۇلى.
ئازاب ۋە ھاقارەت قىيىندى جانىنى،
مېڭىشقا قالدى شۇ غۇلجىنىڭ يولى.

خانتەڭرىدە چاقماق

ياڭرىدى ھەيۋەتلىك گۈلدۈرماما زەپ،
تەۋرىدى تيانشان كەلدى غەزەپكە.
خانتەڭرى بېشىدا چاقنىغان چاقماق ـ
نۇرىدا ئىلىلىق كەلدى غەيرەتكە.

ئىلىقنىڭ ئولاستاي دېگەن كەنتىدە،
چېلىندى شىددەتلىك جەڭنىڭ سىگنالى.
شۇ سىگنال ساداسى ـ خىتابى بىلەن،
ئاتلاندى ئىڭىلغان خەلق پالۋانى.

ئۆلكىمنىڭ تەقدىرى بوپ قالغان ئايان.
ئازادلىقى - ئەركىنلىك ئەمەسنى يىراق.
ئاھ، ئىسىت، چوڭ - كىچىك ئارماندا قالدى،
يۇرۇشتىن توختىغان چاغدا مەرد ئايا!

قول قويدى ئاخىرى ئۇزۇن بىر پۈتۈمگە،
ئەخمەتجان - جاڭ جىجۇڭ سۆھبەتتىن كېيىن.
قۇرۇلدى بىرلەشكەن ھۆكۈمەت شۇ ئان،
چىرايلىق ۋەدىلەر سۆزلەندى، لېكىن...

پۈتۈمنىڭ روھىدىن ئۈمىد كۈتكەنلەر،
ئۈنىڭدىن زەررىچە ئالالمىدى نەپ.
نەپ تۇگۇل، ئەكسىچە تارتتى كۆپ ئەلەم،
ئەركىنلىك، تەڭلىكتىن بولمىدى ھېچ گەپ.

قىلمىچنى بىلەشتىن قالمىدى توختاپ،
جياڭجيېشى گومىنداڭ شۇم تۆرىلىرى.
قەيەردە ئەركىنلىك دېگەنلەر بولسا،
شۇ يەردە ئوت ئاچتى ئوق ئۆگىلىرى.

ئۇرۇمچىدە تۇرۇشقا قالمىدى ھاجەت،
قايتتۇق بىز ۋەكىللەر غۇلجا شەھىرىگە.
ئۆلكىدە خالايىق زارلايتتى ھامان،
يېتەلمەي تەلمۈرۈپ قۇياش بەھرىگە...

مەدەنىيەت ـ ماتارىپ قويۇلدى يولغا.
مەكتەپلەر ئېچىلدى رەتلىنىپ قاتار.
گېزىتلەر ـ ژۇرناللار چىقتى بىر ـ بىرلەپ.
تەشۋىقات باشلاندى، سايرىدى ساتار.

ئۈچ ئايماق پۈتۈنلەي تىلمىندى ئازاد.
پوتەيلەر، تۈرمىلەر چېقىلدى تامام.
زۇلۇملار دەستىدىن ئىڭرىغان ئىنسان،
ئازاد بوپ، شادلىنىپ، ئېلىشتى ئارام.

ئازادلىق ئارمىيە ئۈرۈمچى تامان،
ئاتلاندى ـــ جەڭگىۋار يۈرۈش باشلاندى.
گومىنداڭ چېرىكى ھۆكۈمدارلىرى،
چارىسىز تىپىرلاپ بېشىنى قاشلىدى.

ئۆلكىنىڭ ئەھۋالى قالدى لىڭىلداپ،
جاي ـ جايدا باشلاندى جەڭگە تەييارلىق.
قەشقەردە، خوتەندە ئاڭلاندى سادا،
ئارقىدا قالمىدى قومۇل ـ تۇرپانلىق.

گومىنداڭ ئۈرۈمچىدە قالدى ھودۇقۇپ،
تەتەيلەر، يۈك ـ تاقلار سېلىندى يولغا.
ئەمەلدار ھەربىيلەر قىلىچ ئوينىتىپ،
بىگۇناھ خەلقلەرنى ئېلىشتى قولغا.

مىلادى مىڭ توققۇز يۈز قىرىق توققۇزدا،
قايىندى تيەنئەنمېندە ئادەم دولقۇنى.
ماۋزېدۇڭ دۆلەتنى قىلغاندا جاكا،
ئاسماندا قىزىل توغ غالىپ يەلپۈندى...

خۇاڭخېنىڭ ئېقىنى، چاڭجياڭ دولقۇنى،
قەدىمكى تارىمغا بېغىشلاپ ئىلھام،
تەكلىماكان، جۇڭغار قىز - يىگىتلىرى،
جىلۋەقىلىپ ساماغا ئوينىدى ئىلدام.

دېگەن، قەددىنى كۆتۈردى جۇڭخوا،
بولدى ئۇ شەرقتىكى كارامەت ئەنقار.
جەڭگىۋار كۈچ بولۇپ تىزىلدى سەپكە،
بۈركۈت ۋە لاچىنمۇ - تۈمەنمىڭ تۇلپار.

بىر قانات قېقىپلا ھەيۋەتلىك ئەنقار،
يۈزمىڭ گەز ئۆرلىدى يەنە پەلەككە.
قۇياشنىڭ نۇرىغا چۆمۈپ ئازادە،
شىخ پەرۋاز ئەيلىدى يەتكەچ تىلەككە.

ئەنە ئۇ پەلەكتە قىلماقتا پەرۋاز،
كۈن ئۇچۇق، گاھىدا جۇدۇن - يوق ئەمەس.
چاپقۇنلۇق كۈنلىرى بىخەستە بولۇپ،
قانىتى چوققىغا سوقۇلدى بىر پەس.

ھەممىمىز تەلمۈرۈپ كۈتەتتۇق شەرقتىن،
ھەل قىلغۇچ چېلىشتىن غەلىپ شان - زەپەر.
بەختىگە كۈتكەن كۈن كەپ قالدى ئاخىر،
ھەم بىزنى شاد قىلىپ كەلدى خۇش خەۋەر.

يوللاپتۇ پارتىيە بىزگە بىر مەكتۇپ،
چاقىرىپ ۋەكىللەر خەلق كېڭىشىگە.
ھۆرمەتلەپ بېرىپتۇ يۇقىرى باھا،
جەڭگىۋار ئۈچ ئايماق خەلق كۈرىشىگە.

ئەخمەتجان باشلىغان سەردارلار توپى،
بېيجىڭنى نىشانلاپ يول ئالدى شۇئان.
ئاھ! ئىسسىت، ئارقىدىن كەلدى شۇم خەۋەر:
سەپداشلار ھاۋادا بولدى دەپ قۇربان...

نادامەت، — مۇسىبەت قايغۇ ئىچىدە،
ئۇلارنىڭ ئىزىدىن يولغا چىقتىم مەن.
يەنە بىر ۋەكىللەر ئۆمىكىنى باشلاپ،
ھەم خۇشال ھەم غەمدە شەرققە ئۇچتۇم مەن.

بېيجىڭدە كۆپلىگەن ھازىرلىق بىلەن،
ئېچىلدى تارىخىي دۆلەت كېڭىشى.
ئۆز ئارا كېڭىشىپ، خەلقچىل يول بىلەن،
ئۇتۇقلۇق ھەل بولدى دۆلەتنىڭ ئىشى.

سايرا، بۇلبۇلۇم

(ناخشىچى قىزغا بېغىشلايمەن)

بۇلبۇلۇم شۇ ھۇر زاماندا سايرىغىن خەندان ئۇرۇپ،
گۈل- گۈلستانلار ئاراسەن يايرىغىن زوققا تولۇپ.

سۇنسا شائىر كۆي ئۈچۈن جۇشتۇن قىزىل مىسراسىنى،
سىڭدۇرۇپ ناخشاڭغا سەن، ياڭرات ئۇنى جانلاندۇرۇپ.

نەغمىچى چالغاندا ساز ئۇلۇغ ۋەتەننىڭ ئىشقىدا،
پەيزىگە ئىلھام قوشۇپ، ناخشاڭنى ئېيتقىن جۆر بولۇپ.

دەۋرىمىز باتۇرلىرىنى كۈيلىگەن سەن زوق بىلەن،
قىز-يىگىت چۈشسۇن ئۇسسۇلغا، يېڭىچە مەشرەپ قۇرۇپ.

بىل باھارنىڭ قەدرىنى، ئەسلەپ زىمىستان پەسلىنى،
يىغلىغانسەن شۇ زىمىستان زۇلمىدىن ئۆپكەڭ قۇرۇپ.

رەھىمسىز ئۆتمۈش سېنى تۆمۈر قەپەزگە تاشلىغان،
كېچىلەپ تىپىرلىغانسەن گۈلباھارغا تەلمۈرۇپ.

مىلىكىنىپ ئاسمانغا ئۆرلىدى يەنە،
«داۋاملىق كۆرەش قىل، بەخت تاپىدىكى».
ئوخشۇشلۇق، ئوخشۇشسىز ئىشلارنى ئەسلەپ.
مەردلەرنى يېتەكلەپ ئالغا چاپ دېدى.

مەنمۇ ھەم بۇ جەڭدە قالمىدىم ئارتتا،
لاچىنلار توپىدا مەردانە ئۇچتۇم.
پەرۋازىم ئۇنچە ساز بولمىدى، بىراق،
ئەنقارنىڭ ئىزىدىن ئۇتۇقلار قۇچتۇم.

ئۆمرۈمنىڭ يەتمىش يىل باسقان بولدى،
قىسقىچە بولسىمۇ ئەيلىدىم بايان،
مۇددىئەم دەس تۇرۇپ ئىلگىرى ماڭىمەن،
قانچىلىك كۈچۈم بار قارىغا تايان...

1985- يىل، 3- ئاي، بېيجىڭ.

مۇز تاغ ئاتا

(مۇزتاغ ئاتا ئۈستىدە — ئايروپىلاندا)

مۇز تاغ ئاتا ئاق بېشىڭدىن ئۆرگۈلۈپ ئۆتتۈم،
زەپ كارامەت قامىتىڭدىن چۆرگۈلۈپ ئۆتتۈم.
پەرىلەرنىڭ سەيلىگاھى گۈزەل ماكان،
ساما ئارا مۇز بېغىڭنى سەيلە قىپ ئۆتتۈم.

خانتەڭرى، قاشتاش بېشى، جۇملا گىما،
قول بېرىپتۇ قايىل بولۇپ، سۆيۈنۈپ ئۆتتۈم.
تا ئەزەلدىن بۇ دىيارنىڭ سەردارى سەن،
ئەلگە بولغان شەپقىتىڭدىن روھلىنىپ ئۆتتۈم.

مىڭ - مىڭ ئاشۇ ماكانغا گۇۋاھچى سەن،
ئەۋلادلارغا كۆيگىنىڭگە كۆيۈنۈپ ئۆتتۈم.
بارىكاللا ئەل سۆيگۈنى مۇز تاغ ئاتا،
ئەزىزىڭدىن سالام ساڭا، ئېگىلىپ ئۆتتۈم.

1978 - يىل، 10 - ئاي.

كىم سىنى قۇتۇلدۇردى ئاشۇ قىش ـ زىمىستان ئىلكىدىن،
كىم سىنى قىلدى ئازاد، تۆمۈر قەپەزنى سۇندۇرۇپ.

سايرا، دەۋرىم بۇلبۇلى، باغۋەننى ھەرگىز ئۇنۇتما،
سايرىغىن پارتىيىگە دىلدىن تەشەككۈر ياغدۇرۇپ.

1973 - يىل، ئۈرۈمچى.

ياۋ ئۆچۈن جاننى ئاياش نومۇس بولۇر مەردانىگە،
بى نومۇس ھەييار يىگىتتىن ياخشىراق ساينىڭ تېشى.

دوستىغا كەلسە جاپا، جان بىللە قىلماقلىق ۋاپا،
بىۋاپا شەرمەندىنىڭ كۆڭلى قارا، پال - پال تېشى.

يارنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتساڭ - قىساس يوق دېمىگىل،
ئايلىنار پەلەك ھامان - كېلەر باھار، كېتەر قىشى.

ئالدىما ساددە كۆڭۈل بىچارىنى بوزەك ئېتىپ،
بوزەك ئەتكەن ئۆزى ۋەيران، يەنجىلۇر ئاخىر بېشى.

بەس، يېتەر، قاخشاتما جاننى دىۋە يەگلىغ ئەي رەقىب،
چەكمىگىن ھەسرەت ئەزىزى ئەمدى ھەل ئەلنىڭ ئىشى.

3

سېغىنىش پىراقىدا سەن بىللە مەن سىرداش ئىدىم،
سازچىلار چەككەندە تەمبۇر سەن بىلەن مۇڭداش ئىدىم.

«ئىڭگە» دەپ قوينىڭغا چۈشكەندە بوۋاق ئاۋاز بىلەن،
كىندىكىمدىن قان تۆكۈلگەندە ساڭا قانداش ئىدىم.

يەپيەلەپ ئەللەي بىلەن باغرىڭدا ئۆستۈردۈڭ مېنى،
سەزمىدىم تۆككەن يېشىڭنى، مەن ئۇ چاغ بەگباش ئىدىم.

سېغىنىش

1

ئاشىقى سەۋدايىمدەك دىلدار سېغىندىم مەن سېنى.
مەشۇقى مەستانىمدەك دىلدار سېغىندىم مەن سېنى.

ئايدا كۆردۈم نۇرجامالىڭنى، ئەجەپ غەمخانىسەن،
تۆكمە مۇنچاق ياشلىرىڭنى، جان سېغىندىم مەن سېنى.

تۆكمە ياش، ئاغرىتمىغىل، كۆڭلۈم پەرىشاندۇر مېنىڭ،
ھەم نەپەستۇر قەلبىمىز، جانان سېغىندىم مەن سېنى.

نۇر چېچىپ چولپان سالامىڭنى ماڭا قىلدى بايان،
ئال جاۋابىمنى شۇ نۇردىن، يار سېغىندىم مەن سېنى.

كېچىسى بىدار ئەزىز گويا يىلاندەك تولغىنىپ،
كۆز تىكىپ مىسكىن سىياقىڭغا سېغىندىم مەن سېنى.

2

سېغىنىش ھىجرانىدا پەرۋانىدەك كۆيسە كىشى،
كۆيسە مەيلى، يوقتۇر ئارمان دادىغا يەتسە كىشى.

چىن دوستنى تاپ

ئەل دېسەڭ ـ ئەل بەختىچۈن سادىق پىداكار دوستنى تاپ،
ئەلگە تاپشۇرغان ئۆزىنى ئاق كۆڭۈللۈك دوستنى تاپ.

تاغ ـ داۋاندىن ئاشمىقىڭ تەس ـــ يولدا يولداش بولمىسا،
قار ـ شىۋىرغاندا مەدەتكار ياخشى بىر يولداشنى تاپ.

ئېگىلىپ قىلغان خۇشامەت ھېيلىگەردىن قاچ نېرى،
ئېسى ـ يادى ئەل بىلەن بولغان بەلەن ئوغلاننى تاپ.

ئالا كۆڭۈل، ئىككى يۈز ئالدامچىدىن كەلمەس ۋاپا،
ئەل ئۈچۈن جاندىن كۆيۈنگەن قەدىردان ياراننى تاپ.

ئاتسا پو، ئالدانما ھەرگىز، تېشى پال ـ پال «نوچى» ئۇ،
كەلسە توپان قورقمىغاي ـــ چوغلۇق يۈرەك مەردانىنى تاپ.

بىۋاپا ئاخىر سېنى تاشلايدۇ چۆلگە ئىرغىتىپ،
ئەي ئەزىزى چىن ۋاپادار ـــ جانغا جان جاناننى تاپ.

1980 ـ يىل، بېيجىڭ.

قاڭ كېچىپ ئوغلاقلىرىڭ زىنداندا ياتقان ئاشۇ چاغ،
بولدى ئىشقىڭ يار ـ مەدەت، دەھشەتكە مەن بەرداش ئىدىم.

ئەلمۆرۈپ كۆتكەندە ـــ جانان قول سوزۇپ بەردى مەدەت،
تۇ ماڭا بولغاچ ۋاپادار، مەن ئاڭا يولداش ئىدىم.

سەۋر قىلغىل ئەي ئەزىزى، يار ساڭا ھولغاي مەدەت،
تاڭ سەھەر كۆلگەندە يار قاشىدە مەن سەپداش ئىدىم.

1980 - يىل، بېيجىڭ.

2

يار كۆزۈڭگە تەلمۈرۈپ باققان كۆزۈمگە باقمىدىڭ،
سۆيگۈ قەلبىمنى ئېچىپ ئېيتقان سۆزۈمگە باقمىدىڭ.

جان دېدىم، جانان دېدىم، چاپقۇن بوراندىن يانمىدىم،
تاغ ئېشىپ، چۆللەر كېزىپ باسقان ئىزىمغا باقمىدىڭ.

دەرد چېكىپ كۆڭلۈم يارا بولغاندا مەن قان يىغلىغان،
كېچىلەر بىدار بولۇپ ئاققان يېشىمغا باقمىدىڭ.

سېنى دەپ ھاممالمۇ بولدۇم، تاغچە يۈكتىن يانمىدىم،
غۇنچە يۈكلەر دەستىدىن چىققان تېرىمگە باقمىدىڭ.

شۇم رەقىبلەر قەستىدە بولدى مېنىڭ قەلبىم يارا،
بىر نەپەس شەپقەت قىلىپ مۇز يۈزۈمگە باقمىدىڭ.

مەن ۋاپاسىز ياردىن ئايرىلغىنىم ھېچگەپ ئەمەس،
ئىشىنىپ قىلغان ئەقىدەم، ھۆرمىتىمگە باقمىدىڭ.

ئايرىلىپ ئۆلمەس ئەزىزى، باغدا يارانلار كۆتەر،
بولدى ئويناتما كۆزۈڭنى، زادى ماڭا ياقمىدىڭ.

3

جۇدالىق قىلدى سەرسان، بىۋاپا دەپ قالمىغىن يارۇ،
ۋاپاسىز سالدى ھىجران، ياش كۆزۈڭگە ئالمىغىن يارۇ.

ئەل تىلەگەن قىلغىل ئادا

1

يار دېدىم بەردىم كۆڭۈل، سەن قىلمىدىڭ ھېچبىر ۋاپا،
ئەقىدەمنى يەرگە ئۇردۇڭ كەلتۈرۈپ جەبىر ـ جاپا.

مېھرىبان دەپ مېھرى قىلدىم، بارلىقىم بەردىم ساڭا،
قالدۇرۇپ مېھرىمنى ئەپسۇس، ئاخىرى قىلدىڭ خاپا.

ئۇ ــ چىرايلىق سۆزلىرىڭگە ئالدىنىپ قالدىم نىتەي،
ۋەدىلىرىڭ يوققا چىقتى، قالمىدى سانۇ ـ ساپا.

مەلۇم قىلغان دوستلىرىمغا ۋەدىلەر ئىشەندۇرۇپ،
لەت بولۇپ قالدىم ئاخىر، يارانلىدى ئالدىم تاپا.

بەس يېتەر ئاغرىتما جاننى، تۆۋە قىل ئەل ئالدىدا،
كەچۈرۈم قىلغاي ئەۋزى، قىلمىغاي تەنە ـ تاپا.

خۇشتارمەن

(يولداش شىرئەلىنىڭ خۇشتار بىلەن ئورۇنلىغان ساز ـ ناخشىسىنى ئاڭلىغاندا)

خۇشتار ساڭا ئەي جانان —
خۇشتار ئىكەن مەندەك.
نەغمە ـ ناۋاسىغا تەشنا —
دىلدار ئىكەن مەندەك.

بۇلبۇل كەبى بىرانە —
سايرايدۇ ئەجەب مۇڭلۇق،
گۈل يارنى سۆيمەككە —
بەدار ئىكەن مەندەك.

رەقىب ھىيلىسىن سەزمەي —
ئالدام دامىغا چۈشكەن،
مەي ئۇيقۇسىدىن ئويغانغان —
ھوشيار ئىكەن مەندەك.

خۇشتاردىن چىقتى ندا —
پەلەكتە ياڭرىدى سادا،
چولپان نۇرىدا پەرۋانە —
سەييارە ئىكەن مەندەك.

ئۇنتۇسام مەرد ئەمەسمەن، يىغلىما يانىڭدىمەن بىللە،
نادامەتلەر چىكىپ مىسكەن دىلىڭگە سالمىغىن يارۇ.

تولۇنئاي تەكتىدە بىز مۇڭدىشىپ بەرگەنىدۇق ۋەدە،
ۋىسالغا يەتمىگۈنچە ئۈز يولۇڭدىن يانمىغىن يارۇ.

بىراق ھەييار رەقىب كۆز ئۇينىتىپ ئالداپ قويار قاپقان،
كۆڭۈلچەك بولما ئىبلىسكە، خارامان ياتمىغىن يارو.

يۈرەكلەر رىشتىدىن تىككەن شۇ ئەنگۈشتەر تۇمارىڭ بارە
ساڭا ئۇ بىباھا گۆھەر، باھاسىز ساتمىغىن يارۇ.

بۇ دىلكەش چوغ يۈرەكلەر ئاخىرى ئارمانىغا يەتكەي،
تاۋاپ قىلماق ئۈچۈن تەشنا ئەزىزى، ساقلىغىن يارۇ.

1981 - يىل، بېيجىڭ.

سەيلە قىپ كەتسۇن

ئايادوست يارغا يەتكۈزگىن مېنىڭ خوشلۇق سالامىمنى،
يارانلار مەيلىگە بەل باغلىغان ئوتلۇق قارارىمنى.

مالال بولماڭ، دېگەم، يارغا ئېيتىپ دىلرەبا قىلغىن،
چىكەمدە ئاق ۋە لېكەن سۇنمىغان بەر ھەم مادارىمنى.

جاپا كۆرمەس مېنىڭدەك، كۆڭلىنى ئازاد تۇتۇپ كەلسۇن،
ناۋا مەرغۇلىغا دەپ سازلىدىم مۇڭلۇق ساتارىمنى.

زىمىستان چۇتلىرىنى قوغلىدۇق، كەلسۇن كۆتەيلى بىز،
كۈلۈپ كەتسۇن راسا ئويناپ كۆرۈپ روھلۇق باھارىمنى.

ئەگەر كىم قەست قىلىپ بۇزماق ئۈچۈن باغىمغا قول سالسا،
قىلارمەن گۇم ئۇنى، تىكىپ بىر يولى جانىمنى.

ئانام باسقان چىكەمگە: پالۋان ئوغلۇم دېگەن تامغا،
ئالالمايدۇ رەقىبلەر بۇ يادىكار — قۇتلۇق تۇمارىمنى.

بىرىپ ئېيتىڭ شۇ دىلبەرگە بېغىمنى سەيلە قىپ كەتسۇن،
ئەزىزى قىلدىم تەييار — شەربەتى سۇلۇق ئانارىمنى.

1983 - يىل، 1 - ئاي، بېيجىڭ.

خۇشتار مۇقامغا دىلكەش —
ئاخشاڭنى كۈيلە ئەزىزى،
يارانلار كۆڭۈلدىن —
خۇشتار ئىكەن مەندەك.

1982 - يىل، 9 - ئاي.

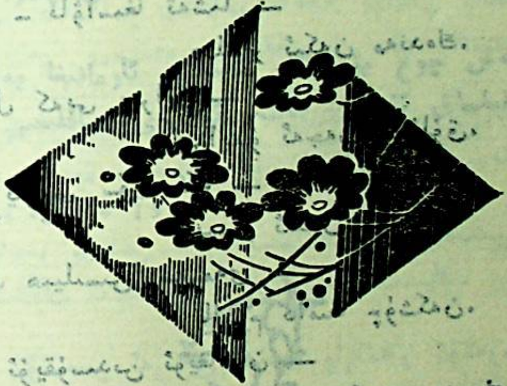

ئاتلىنىپتۇ باغ ياساشقا مەردان ئوغۇل - قىز،
باھار ھىدىغا تولدى ھەر يان — تاغۇ - دالاسى.
قالما كېيىن بۇ چېلىشتا، ئاتلان بەيگىگە،
بوش كەتمىسۇن قۇتلۇق ئانانىڭ مېھرۇ - ۋاپاسى.
ھېيتكاھنىڭ سەنەمىگە ئوينا ئەزىزى،
ئەنە، قارا كۆتەر سېنى مەشرەپ - ساماسى.

1983 - يىل، 1 - ئاي، بېيجىڭ.

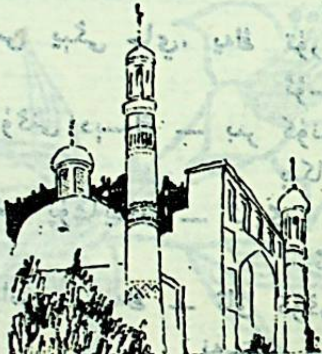

قەشقەر ساماسى

زەپ كۆكۆللۈك قەشقەرلىقنىڭ سەيلە - ساماسى،
دىلغا شىپا ئەل سازىنىڭ نەغمە - ناۋاسى.
سېغىنىشلىق تەشنالىقى قانىماس ئىدى ئاھ،
پەيز بەردى تۈمەن سۈيى كۆلى - ھاۋاسى.
بىر زامانلار بۇ دىياردا خار ئىدى ئىنسان،
ئەسكە چۈشتى، شۇ زۇلمەتنىڭ جەبىر - جاپاسى.
بىرى ئالسا، بۇلاپ ئۇچى تالاپ تۇشمۇ — تۇش،
تۈكمەيتتى ئامبال بەگنىڭ تەمە - تاماسى.
ئىزلىنىپ ھەق زار يىغلىساڭ يوق ئىدى داۋا،
ئايرىلمايتتى دەردۇ - ئەلەم ئاقۇ - قاراسى.
سەرسان بولۇپ پىنھان بىلەن قاقشايتتى كىشى،
كۆز يېشىگە ساقايمايتتى داغۇ - ياراسى.
ئېيتىپ كەلسە تۈگمەيدۇ كۆكۈللەر زارى،
تولا ئىدى شۇم زامانىڭ دەردۇ - بالاسى.

× × ×

شەپەق يېرىپ قۇياش چىقتى، نۇرلاندى جاھان،
كۈلدى ياران، ياڭرىدى داپ ناغرا - ساداسى.

دوستلار ساڭا يار.
ئاناڭنى دېسەڭ — بەرگەن سۈتنى -
ئۆلتۈرما ئەزىزى.
ئەل باقتى سېنى، ئەل ئوغلى بول -
ئەلگە ۋاپادار.

1983 - يەل، 3 - ئاي، بېيجىڭ.

ئەلگە ۋاپادار

ئەل - يۇرتنى دېسەڭ — كۆڭۈل قويۇپ -
ئىشلە پىداكار.
ياراننى دېسەڭ — بولغىن ئىناق -
بولما رىياكار.
چىمەننى دېسەڭ — باغۋەن ئىزلە -
ياسا گۈلستان.
سالغىن يېڭى جاي، يەڭ تۇرۇپ بول -
ئۇستا بىناكار.
ئۆمرۈڭنى دېسەڭ — بىر كۈننىمۇ -
بىكار ئۆتكۈزمە.
سۆڭگى پۇشايمان — ئۆزگە دۈشمەن -
ئالەم ساڭا تار.
ۋىجداننى دېسەڭ — ئاق كۆڭۈل بول -
نەستىن ھەزەر قىل.
مەرد - ئادىل بول، دوستلار ئارا -
بولماي دېسەڭ خار.
ھەق يولنى دېسەڭ — مەزمۇت قەدەم -
بىلەن مېڭەۋەر.
ئەندىشە قىلما، ئارقاڭ مەھكەم -

«بىلىمدان»

ئەي «بىلىمدان» بولما مەغرۇر، ئۆزگىنى بىلمەس دېمە،
«بارچە بىلىم ماڭا خاس» دەپ، باشقىنى بىلمەس دېمە.

«شېئىرىيەت بالداقىغا چىقتىم ئېگىز» دەپ غادىيىپ،
ئەل ئىچىدە مىڭچە شائىر بارلىقىن بىلمەس» دېمە.

«مەن مۇغەننى» دەپ ئۆزۈڭگە چوڭ تەمەننا قويمىغىن،
ئەل مۇقام ئۇستازلىرى جىق، ماغزىنى بىلمەس دېمە.

ئوينىتىپ كۆز، ئاق كۆڭۈل قىزنى توزاققا ئىلمىغىن،
چىن مۇھەببەت سىرىنىڭ مەناسىنى بىلمەس دېمە.

ئەرزىمەس ئەجرىڭگە «مەن» دەپ ماختىنىپ پو ئاتمىغىن،
باش تىقىپ تەر تۆكسە ئۇ، ئەل ئەجرىنى بىلمەس دېمە.

كىم ئەگەر ئەزىز ۋەتەنگە بەرسە جان — مەردانە ئۇ،
مەرد ئۇچۇن شۇ ئىپتىخار، قەدرىنى بىلمەس دېمە.

بىل، ئەزىزى، ئەل ئۇنىڭدەك پوچىدىن بىزاردۇر،
تېپىشى پال - پال نوچىنى دوست - يارۇلار بىلمەس دېمە.

1983 - يىل، 5 - ئاي، بېيجىڭ.

جانانىنى دېگەن

جانانىنى دېگەن، خۇلقى ئۇنىڭ —
مېھرۇ - ۋاپادۇر،
مەككارنى دېمە، دەردى ئۇنىڭ —
جەبىر - جاپادۇر.
ۋىجدان ئىگىسى يارنى ساتماس —
يار ئۈچۈن قۇربان...
نومۇسى يوقنىڭ قىلىقى سەت —
كەيپى - ساپادۇر.
گەر ھىيلە بىلەن بولساڭ يېقىن —
كېلۇر ھەر بالا،
ئامانلىق بەرمەس، قىلغىنى شۇ —
تەنە - تاپادۇر.
قىلسا خۇشامەت قارا نىيەت —
ئالدانما ھەرگىز،
قەلبى ئېرىغنىڭ قەدرى ئۇلۇغ —
قىممەت - باھادۇر.
دوست بولما زىنھار نامەرد بىلەن —
بايقا ئەزىزى،
مەردانە بىلەن ئۇلپەت بولساڭ —
نەغمە - ناۋادۇر.

1983 - يىل، 3 - ئاي، بېيجىڭ.

پۈتمىگەن غەزەل

ئۇ ساڭا قىلسا ۋاپا، سەن قايتۇرۇپ قىلما جاپا،
ئەقسىنى يەرگە ئۇرۇپ، رەنجىتىپ قىلما خاپا.

دەرد ئۈستىگە دەرد قوشۇپ كۆڭلىگە ئازار بەرمىگىن،
توقى - لەنەتلەر بىلەن كۆلپەت قىلىپ قىلما تاپا.

بىر ئۆمۈر ئەلنىڭ كويىدا كۆپ ئۈمىد كۈتكەندى ئۇ،
ياكى ئازار، ياكى تەنە — «تۆھمەتلەر» قىلما ئاتا.

بىۋاپا كۆرمەس ھالاۋەت ئەي ئەزىزى ھېچ قاچان،
ئاخىرى شەرمەندە بولۇپ گۆرىدە ھۆكرەپ ياتا.

1983 - يىل، 10 - ئاي. بېيجىڭ.

پەيزىلىك ناۋا بولسۇن

(يەكەن سەنئەتچىلىرىگە)

مۇقامغا ئويۇنغىن ساز — پەيزىلىك نەغمە - ناۋا بولسۇن،
مۇقام خۇشتارلىرىنى مەست قىلىپ، دەردكە داۋا بولسۇن.

راۋاپىڭنى قىلىپ تەڭكەش، دۇتارلى نەۋجىگە سايرات،
ۋەتەن ئاسمانىدا ياڭراپ، پەلەكتە خۇش سادا بولسۇن.

جۇلالىق قىز بىلەن مەردان ئوغۇل ساماغا چۈشكەندە،
يارانلار قەلبى ياشناپ، شۇم رەقىب باغرى پارا بولسۇن.

قوشاق قوشقان چىغىڭدا ئۇنتۇما ھەرگىز خالايىقنى،
بىلىڭكى رازى سەندىن، ئالغىنىڭ ئەركىن ھاۋا بولسۇن.

قىزىل گۈل قىسقىنىڭدا باغچىنى چىقارما يادىڭدىن،
ئۇنىڭ ئەجرىگە خاسلاپ چالغىنىڭ تەمبۇر - ساتا بولسۇن.

ئامانىسانى پىر تۇت، ئەلگە داڭق مۇقامچى بول دوستۇم،
ئەزىزى ساڭا ھەمدەم، كېيگىنىڭ ئەتلەس - تاۋا بولسۇن.

1983 - يىل، 9 ئاي، بېيجىڭ.

قەلەم

جانان دېسە، ئازار بەرسە ئۇۋال ئەمەسمۇ.
ياران دېسە، دەككە يېسە ئەلەم ئەمەسمۇ.

تۇلپار مەغرۇر ئەل باغرىنى كەزگەندە ئەركىن،
سالما تاشلاپ يۈگەن سالسا — ئۇۋال ئەمەسمۇ.

ئەل بەختى ئۈچۈن ئارام ئالماي تۆكسە ئىسسىق تەرە
قوشتىن ئېلىپ سۆرەمگە سالسا — ئەلەم ئەمەسمۇ.

كاككۈك تىنماي نالە قىلىپ كۈتسە زەينەپنى،
زەينەپ دېگەن ئاغزىغا ئۇرسا — ئەلەم ئەمەسمۇ.

ئەي ئەزىزى مالال بولماي مىسرالارنى تىز،
رەقىب ئۈچۈن ئوبدان ساداق قەلەم ئەمەسمۇ.

1984 - يىل، 3 - ئاي.

قىزىل غۇنچە

ئۆمۈر بىر دېڭىز، گويا كىشى دېڭىزدە بىر تامچە،
ئەگەر دولقۇندا تاۋلانسا ـ شۇ تامچە پارقىرار شۇنچە.

ئۆمۈر يولىدىن ئۆتمەكنى ئاسان چاغلىما ئەي ياران،
جۇدۇن ـ چاپقۇن، داۋان ـ تاغلار يولۇڭدا ئۇچرىشار مىڭچە.

ئەگەر ئەنقار مىنىپ ئۇچماق ئۈچۈن كۆككە نىيەت قىلساڭ،
جىمى مۈشكۈل ئاسان، چولپاننى قۇچماق تەس ئەمەس ئۇنچە.

دېڭىز توسقۇننى يەڭمەككە قىلساڭ جۈرئەتۇ ـ غەيرەت،
ئوكيانلار تەكتىدىن شاللاپ ئالۇرسەن بىباھا ئۈنچە.

ئەزىزىم توختىماي ماڭ ، پەللىدە كۆتەر نىجاد يۇلتۇز،
ۋەتەن ـ ئەل ھەرزامان كۆكسۈڭگە تاقايدۇ قىزىل غۇنچە.

1984 ـ يىل، 2 ـ ئاي، بېيجىڭ.

دوستۇمغا

1

دوستۇم ساڭا بىر سۆزۈم بار ئۇنتۇمىغىن ئەسلا،
يامانلاردىن ياخشىلىقنى كۈتمىگىن ئەسلا.

ئەل ـ خالايىق كۈتەر سەندىن ئىزگۈ ئۈمىدلەر،
ئەلگە بەرگەن قەسىمىڭدىن يانمىغىن ئەسلا.

مەزمۇت ماڭغىل ئۆز يولۇڭدا بەلنى چىڭ باغلاپ،
يولۇڭ ئۇلۇغ، نىشان پارلاق يانمىغىن ئەسلا.

قار ـ شىۋىرغان، بوران ـ چاپقۇن جىق ئالدىڭدا،
مەردانە بوپ ئىلگىرى باس، قايتمىغىن ئەسلا.

قىيىن يولدا ياخشى يولداش بولغاي ساڭا يار،
چىن ۋاپادار دوستتىن جۇدا بولمىغىن ئەسلا.

ئەي ئەزىزى دوستۇڭغا سەن قىلدىڭ نەسىھەت،
ئۆزۈڭ ئاۋۋال ئەمەل قىلغىن، ياتمىغىن ئەسلا.

ئەل دوستى بول

ئەلنىڭ دوستى بولمىغايكەم — ئېلنى شاد ئەتمىسە،
چىن ۋاپادار بولمىغايكەم — ئانىنى ياد ئەتمىسە.

باغرىغا يېقىپ ئانا ئۈمىد بىلەن باقسا ئوغۇل،
بولمىغاي پالۋان يىگىت، ئۈندىن رەقىب داد ئەتمىسە.

چىن مۇھەببەت سۆيگۈنىڭ باھاسى يوق دىلدار ئۈچۈن،
قەدىردان يار بولمىغاي — جانانىنى شاد ئەتمىسە.

ھەر كىشىگە ئانا يۇرت ئەلا - مۇقەددەس ھەممىدىن،
بولمىغاي ۋەتەنگە سادىق — تۆھپە ئىجاد ئەتمىسە.

ئۇنتۇما ھەرگىز ئەزىزى ئۆتمۈشۈڭنى ھېچ قاچان،
گۈل - گۈلىستان بولماس ئەردى باغۋەن ئاۋات ئەتمىسە.

1984 - يىل، 6 - ئاينىڭ 19 - كۈنى، بېيجىڭ.

ئەلگە سادىق، دوستقا سادىق بولغايسەن دائىم،
نومۇسسىزدىن بولغىل ھوشيار پاراسەت بىلەن.

خەلققە سادىق مەرد يىگىتنى بېشىڭدا كۆتۈر،
تۈز كور قىلغۇر ئىبلىسنى ئۆز ماھارەت بىلەن.

كىمكى سېنى دىلدىن سۆيسە سەنمۇ ئۇنى سۆي،
«تاش ئاتقانغا ئاش ئاتمىغىن» غەپلەت بىلەن.

ئاناڭ ساڭا ھايات بەردى، نىجادلىق بەردى،
ساقلا ئۇنى جېنىڭ بىلەن ـ جاسارەت بىلەن.

يانما يولدىن، كۈرەش سازىن چېلىپ ياڭرات —
ئەي ئەزىزى خەلقىڭ ئۈچۈن غەيرەت بىلەن.

1984 ـ يىل، 8 ـ ئاي، بېيجىڭ.

2

دوستۇم بىلگىل بىلىم ساڭا ھەممىدىن ئەلا،
ئەنگۈشتەر ئۇ، تۇتقىل مەھكەم گۆھەردىن ئەلا.

جاھاندا بار قىممەتنەرسە بىلىمگە يەتمەس،
باھاسى يوق تۇتىيا ئۇ، لەئەلدىن ئەلا.

بىلسەڭ ئەگەر كۆڭلۈك ھامان يورۇق بولغاي،
قاراڭغۇدىن يورۇتقۇچى مەشئەلدىن ئەلا.

ئىزىتقۇغا ئۇچرىغاندا بىلىمگە تايان،
باياۋاندا يول كۆرسەتكۈچ كومپاستىن ئەلا.

بوران - چاپقۇن - دولقۇن ئىچرە بىلىمىڭ بولسا،
كەڭ دېڭىزدا نۇر بەرگۈچى ماياكتىن ئەلا.

ئەي ئەزىزى غايەڭگە سەن يەتمەكچى بولساڭ،
بىلىم چەكسىز، بىلدىم دېمە، بىلگىنىڭ ئەلا.

3

سادىقلىققا جاۋاب بەرگىن ساداقەت بىلەن،
بولما يولداش كۆڭلى قارا ھاماقەت بىلەن.

چىن يارنى تاپ

بىۋاپانى تۇتما يار قىلغاي ئازاب،
يات مۇغەمبەرلەر كۈلەر تامدىن ماراپ.

ئۇ ساڭا يالغان قىلۇر ناز «ئەركىلەپ»،
غەيرىگە جىلۋە قىلۇر چاچىن تاراپ.

ئاڭا قىلغان ئەقىدەڭ كېتۇر بىكار،
بەر ئۆمۈر ئۈمىدلىرىڭ بولغاي خاراپ.

چىن ۋاپادار دوستىنى يار تۇتساڭ ئەگەر،
جانىغا جان، جانان بولۇر جانغا ياراپ.

ئۇ ساڭا قەلبىنى بەرگەن يارۇ-دوست،
يولدا يولداش قايتمىغاي ئارتقا قاراپ.

قەھرىلىك دولقۇن كېلىپ سوققاندىمۇ،
ئۇ، ئەزىزى سەن بىلەن ھەيدەر كاراپ.

1984 - يىل، 11 - ئاي، بېيجىڭ.

خۇشتار ناۋاسى

خەستە كۆڭلۈمنى ئېلىپ نازىك بىلەن قىلدىڭ داۋا،
دىلغا ئارام نەغمىلىك سازىڭ بىلەن قىلدىڭ ناۋا.

جان دېدىم ـ جانان دېدىم خۇشتار دىلىمنى باغلىدىم،
ئەقىدەم بوش كەتمىدى، چىن يار بولۇپ قىلدىڭ ۋاپا.

تەلۋە كۆچلەر قول سوزۇپ خەنجەر ئۇزاتقان چاغدىمۇ،
رىشتىمىز ئۈزۈلمىدى، رەقىب دىلىن قىلدىڭ يارا.

بىر ئۆمۈر دوست ـ يار بولۇشقا چىن ياران كۈتكەنىدىم،
ئۈمىدىم ئاشتى ئەمەلگە، خوش ـ بەخت قىلدىڭ ئاتا.

ئەي ئەزىزى چىققاي ئارمانىڭ گۈزەل يار ئىلكىدە،
خۇشتارنىڭ ناۋاسى ياران قەلبىدە قىلدى سادا.

1984 ـ يىل، 10 ـ ئاي، بېيجىڭ.

ئايرىلمىغىن

چىن سۆيەر بولساڭ ئەگەر — جانانىڭدىن ئايرىلمىغىن،
ئايرىلىش ھىجرى يامان ھىجرانىڭدىن ئايرىلمىغىن.

تاڭ سەھەر گۈل ئىشقىدا سايراش كۆڭۈل ئارامىدۇر،
گۈل خۇمار بۇلبۇل كەبى خەندانىڭدىن ئايرىلمىغىن.

گەر غېرىب بەرسە كۆڭۈل، ئاغرىتما يارا قەلبىنى،
قەلبى پاك ساق سۆيگىلىك دىۋانىڭدىن ئايرىلمىغىن.

تېشى پال - پال زىبۇ - زىننەتلىك سەتەڭدىن قىل ھەزەر،
سۆيگۈ قەدرىن بىلگۈچى يېگانىڭدىن ئايرىلمىغىن.

ساڭا دىلداش بولسا بولدى، دىل خۇمارىنى يەكلىمە،
ئۇ ساڭا قىلغاي ۋاپا، يەگانىڭدىن ئايرىلمىغىن.

گەي ئەزىزى بولما دوست ئالدامچىغا، ھوشيار بول،
ئىشق ئوتىدا جان پىدا پەرۋانىڭدىن ئايرىلمىغىن.

1985 - يىل، 5 - ئاي.

ھايال قىلما

ئايا دوست ئەرزىمەس سۆزگە ئۆزۈڭنى بەك مالال قىلما،
ئەزەلدىن ئۇ ھارام سۆز تۇرسا، سەن ئۇنى ھالال قىلما.

شېئىر مىسرالىرىڭ سازمۇ ۋە ياكى تەمى يوق مازمۇ؟
تارازا خەلق قولىدا، توغرا ئۆلچەيدۇ، خىيال قىلما.

ئەگەر ھەق پىكىرلەر بولسا ئۇنى رەت قىلمىغىن ھەرگىز،
سۆزۈڭدە بولسا ئىللەت ئەسلى يالغاننى رىئال قىلما.

قەلەمنى تاشلىماق مەردانىگە بولماس راۋا ئەسلا،
بىرەر ناتوغرا سۆزگە ئاغرىنىپ كۆڭلۈڭنى لال قىلما.

سېنىڭ ئەجرىڭ ئەگەر شىپالىق مېۋىلەر بەرسە،
ساڭا ئالىي مۇكاپات ئەل باھاسى، ئۇنى خار قىلما.

ئەزىزى خەلق سېنىڭدىن ئىزگۇ ئەمگەك مېۋە كۈتمەكتە،
بىكار ئۆتكۈزمە بىر كۈن ۋاقتىنى مەھكەم تۇت. ھايال قىلما.

بېيجىڭ، 3 - ئاي، 1985 - يىل.

پارلاق مەنزىلگە
قەدەم باستۇق بىز؛
قىزىل ئەلەمنى
قولدىن چۈشۈرمەي.
ۋەتەن كۆكسىگە
ئىگىز تاقتۇق بىز.

3

ماركس تاراتقان،
قىزىل ئۇرۇقنى
تېرىپ ئۇندۇرۇپ.
چېچەكلەتتۇق بىز.
تەر ۋە قان بىلەن،
بېقىپ سۇغىرىپ،
سانسىز ۋە قىممەت،
هوسۇل ئالدۇق بىز.

4

يىللارنى قوغلاپ،
يىللارنى ئاتلاپ،
ئۇلۇغ يۇرۇشتە،
ئالغا باستۇق بىز؛

باشقا شېئىرلار

شانلىق يىللار

1

يىللارنى قوغلاپ.
يىللارنى ئاتلاپ.
يېڭى دەۋرگە،
داستان يازدۇق بىز؛
مۇدھىش زامانىڭ.
كىشەنلىرىنى،
پولات بولقىدا
ئۇرۇپ چاقتۇق بىز.

2

داۋانلار ئېشىپ،
تاغلارنى ئاتلاپ،

بىر دەستە قىزىل گۈل

داشۇ قىزى نىيەت باغلاپ،
باردى يېزىغا،
باردى، لېكىن قول قاپاردى
كۆزدىن ياش ئاقتى.
دېھقان بوۋاي قارشى ئېلىپ،
سوزسا قولىنى،
پەسەنت قىلماي بويۇن تولغاپ
پېشىنى قاقتى.
كەتمەن چېپىش، ئەتىمالىم،
ھار كەلدى بولغاي،
«ئەپلىك» بىلىپ بىر ئەترەتنىڭ
قويىنى باقتى...
ئاي، يىل ئۆتتى... يۇمران بىلەك
پىشىپ تاۋلاندى،
بۇ يېزىنىڭ ئورغىقى ھەم
كەتمىنى ياقتى.
ئۇستاز تۇتۇپ باغۋەننى ئۇ،
ئەقىدە قىلىپ،

پارتىيە ئىلھام،
مەدەت بەرگەچكە،
ئۇلۇغ نىشانغا،
يوللار سالدۇق بىز.

5

توسالماس بىزنى،
بوران چاپقۇنلار!
قورقمىغانمىز بىز
ھەرگىز قورقمايمىز!
چۈنكى،
باتۇر بىز:
بۈيۈكتۇر تىلەك،
ئوتلۇقتۇر يۈرەك،
كۈچلۈكتۇر بىلەك،
باتۇر قوللاردا،
لەپىلدەر بايراق،
ئۇلۇغ غايەمىز—
بايراقدارىمىز.

1964 - يىل، ئۈرۈمچى.

ۋەتەن ھەققىدە

ئەي ئېزىز جۇڭخۇا ئېلىم، قوينۇڭدا ئۆستۇردۇڭ مېنى،
مەن سېنىڭ ئوغلۇڭ، بۇ نامىم — پەخرى ئۇنۋانىم مېنىڭ.
جەڭگىۋار دولقۇندا سەن تاۋلاپ چېنىقتۇردۇڭ مېنى،
جان تىكىپ قوغداش سېنى — ئالىي شەرەپ - شانىم مېنىڭ.

دەۋر ئاتلاپ بارچە مىللەت خەلقى يۈكسەلدى ھامان،
كەتتى كەلمەسكە قارا تۈن، يورىدى پارلاق زامان.
بەگ - غوجاملار ئىلكىدىن ئەمگەكچىگە ئۆتتى خامان،
قىلدى يوقسۇلنى خوجايىن يېڭى دەۋرانىم مېنىڭ.

قىلدى باتۇرلار يۈرۈش، ھەر ياندا ئەمگەك قاينىدى،
قەھرىمانلار تاغنى تالقان، چۆلنى بوستان ئەيلىدى.
زوقلىنىپ ھەر بىر زەپەر مارشىغا كۆڭلۇم يايرىدى،
مىڭ تۈمەن داستانغا سىغمايدۇ ھاياجانىم مېنىڭ.

كىم ساڭا قازسا ئورا شۇ ئورىغا چۈشكەي ئۆزى،
كىم ئالايتسا كۆز ساڭا، چىققاي چاناقتىن شۇم كۆزى.
ئىچ - ئىچىدىن ئۆرتىنىپ كۆيگەي جاھان يالماۋۇزى،
ياۋ ئۈچۈن بولغاي گۆرىستان غەلىبە مەيدانىم مېنىڭ.

ئەمگەك بىلەن مېۋە ئالدى
مېغىزىنى چاقتى.
ئەجرى سىڭگەن قىزىل گۈلدىن
بىر دەستە ئۈزۈپ،
ھۆرمەت بىلەن شۇ باغۋەننىڭ
كۆكسىگە تاقتى.

1970 - يىل، 7 - ئاي، غالجەي.

سالام، پاختەكلە

پاختەكلىنىڭ باتۇرلىرى — قەھرىمانلىرى،
قايناق چېلىش يىللىرىنىڭ پالۋانلىرى،
تۈنۈگۈن قول، بۈگۈن ئەلنىڭ خوجايىنلىرى،
چىن يۈرەكتىن سىزگە سالام بېرەي دەپ كەلدىم.

غەمخورىمىز ماۋجۇشى يازغانىدى خەت،
قەد كۆتۈرگەن دېھقانلارغا قىلىپ زور شەپقەت.
ئالغا ئۈندەپ بەرگەنىدى ئىلھام ۋە مەدەت،
شۇ مۇبارەك خەتنى كۆزگە سۈرتەي دەپ كەلدىم.

داھىمىزنىڭ غەمخورلۇقى بىباھا قىممەت،
ھەر بىر سۆزى بەردى بىزگە تەڭداشسىز قۇدرەت.
يوقسۇللارغا بېغىشلىدى ئىشەنچ ھەم جۈرئەت،
ئاشۇ جۈرئەت مېۋىسىنى كۆرەي دەپ كەلدىم.

غالىپ تويدا ماۋجۇشىغا سۇنغانتۇق داستان،
شۇ داستاندا ئىرادىمىز قىلىنغان بايان،
ۋەدە بەرگەن قىلماق ئۈچۈن چۆلنى گۈلىستان،
گۈلىستانغا مەڭگۈ گۇۋاھ بولاي دەپ كەلدىم.

ئەي ۋەتەن، پارتىيە لۇشيەلى زەپەر ھەم شان ساڭا.
باغرىنى قالقان قىلار پەرزەندە قىز - ئوغلان ساڭا.
مەنمۇ قىلسام بارۇ - يوقىمنى ئاتاپ قۇربان ساڭا.
بەختىيارمەن، قالمىغاي كۆڭلۈمدە ئارمانىم مېنىڭ.

1973 - يىل، 5 - ئاي، بېيجىڭ.

شەرەپلىك ئانا ماكان

جۇڭگا ئشەن —
سەن ئىنقىلابنىڭ بۆشۈكى —
تۈمەنمىڭ ئىشچى - دېھقان قۇرغان، مىڭلىغان باتۇر
ياراتقان شەرەپلىك ئانا ماكان:
ئاشتى ئەمەلگە بۈگۈن ئۇزاقتىن بۇيان
ساڭا تەلپۈنگەن، سېنى كۆرسەم دېگەن
ئارزۇ - ئارمان.
جۇڭگا ئشەن —
سەن ئىنقىلابنىڭ ئوچىقى —
سەندىن چاچرىغان ئۇچقۇنلاردىن
چىققان سانسىز يالقۇنلار كۆيدۈرۈپ
كۆل قىلدى كونا دۇنيانى؛
شۇ قىزىل يالقۇنلار تاۋلىدى.
مىليونلىغان چوغ يۈرەك «قاناتلىق
قەھرىمان» لارنى.
جۇڭگا ئشەن —
سەندە — «بۈجۈشەن باغرىدا
ئۇچقان» قىزىل تۇغلار ئۇچماقتا ئەلە
ئەل باغرىدا مىليون بولۇپ.

ئۆز ۋاقتىدا بىر سەپ بولۇپ، تۇرگەنىدۇق يەلكە،
زومىگەرگە زەربە بېرىپ قىلغانىدۇق جەڭ.
پاختەكلىنىڭ تۇز - نېنىنى يېگەنىدىم مەن،
قەرزدارمەن، شۇ قەرزنى تۆلەي دەپ كەلدىم.

ئاشۇ قەرزنىڭ قىممىتىنى تۇتىيا بىلىپ،
ئالتۇندىنمۇ، ئالماستىنمۇ ئەتىۋار بىلىپ،
پارتىيىنىڭ يوليورۇقى روھىنى ئېلىپ،
پايتەختتىن سوۋغا قىلىپ سۇناي دەپ كەلدىم.

ئەي پاختەكلە، بوپسەن بۈگۈن راستلا گۈلستان،
قىزىل دەريا ياقىسىدا ياپ - يېشىل بوستان،
ئېتىزلىرىڭ تەكشى سالا، يولۇڭ باراقسان،
تەرىپىڭنى مىسرالارغا تىزاي دەپ كەلدىم.

ئازاد بولدۇڭ ئورنىڭدىن دەس تۇرۇپ پاختەكلە،
قىزىل قۇياش شولىسىدا يورۇپ پاختەكلە.
تېنىتەنىڭە چۆمدۈڭ، گۈللەپ ئۆرلەپ پاختەكلە،
بايرىمىڭنى مەنمۇ تەبرىك ئېيتەي دەپ كەلدىم.

ئۆرلە يەنە، ئەي پاختەكلە، جەسۇر قانات ياز،
يايراپ ۋەتەن ئاسمىنىدا ئەيلىگىن پەرۋاز.
پەرۋازىڭدىن ئالەم ئارا ياڭرىسۇن ئاۋاز،
ئاۋازىڭغا، سازىڭغا جۆر بولاي دەپ كەلدىم.

1973 - يىل، 10 - ئاي، قەشقەر.

سەندە يېتىلگەن ئىنقىلابىي ئەنئەنىنى
جارى قىلىپ، ياۋنى چەيلەپ داۋانلار ئېشىپ،
غەلىبىنى غەلىبىگە ئۇلاپ باسىمىز ئالغا ھامان؛
چىقمىغۇچە چوققىغا ھەرگىز توختىمايمىز.
«چىقتى بوران، چاقتى چاقماق،
قىلدى جەۋلان تۇغ ئەلەم،
مانا بۇ شۇنداق جاھان.»

1976 - يىل، 4 - ئاينىڭ 29 - كۈنى، جىڭگاڭشەندە

سەندىن باشلانغان ئۇلۇغ يول بىلەن،
چۇڭخوا ئوغۇل - قىزلىرى كۆكرەك كېرىپ
ئالغا باسماقتا قىزىل تۇغنى قولدىن قولغا ئېلىپ.
جىڭگاڭشەن —
ئەنە خۇاڭياڭجېنىڭ غالىپ تۇغى
زاۋۇتتا، يېزىدا جەسۇر جەڭچىلەرنىڭ
ئىرادىسىنى دولقۇنلىتىپ مەغرۇر لەپىلدىمەكتە؛
ئەنە ئۇ جومۇلاڭما، مۇز تاغ ئاتا چوققىلىرىدا ھەم
شوخ يەلپۈنۈپ جاھان يوقسۇللىرىغا
ئىلھام بەخش نۇرىنى چاچماقتا.
جىڭگاڭشەن —
سەندە پىشقان «بوجوڭجى» چاچقان
قىزىل ئۇرۇقتىن ئېچىلغان سانسىز قىزىل گۈللەر
دوجۇەندەك قاپلىدى ئەلنى.
قەھرىمان ھەر مىللەت ئەمگەكچىلىرى
پەلەككە يەتكەن غەيرەت بىلەن يېڭى دۇنيا
قۇرماقتا بوشاتماي بەلنى.
جىڭگاڭشەن —
بىز ياخشى بىلىمىز، بىرى ئۆلسە بىرى
سورۇلۇپ، مارىلاپ زەھەر چاچماقتا
تېنى ئىجىلمىغان زەھەرلىك يىلان؛
بىز ياخشى بىلىمىز، بوۋىسىنىڭ يولىدا
مېڭىپ كۆزىنى ئالايتىپ نەشتەر قۇيرۇقىنى
ئوينىتىماقتا — تاغ ئارقىسىدىكى مەككار چايان.
جىڭگاڭشەن —

يىلقىچى قىز ناخشىسى

تاغ ئېشىپ، يايلاق كېزىپ،
يىلقامنى باقاي دەيمەن.
خىرىس قىلغان بۆرىگە
ئوقۇمنى ئاتاي دەيمەن.

بۈركۈت بولۇپ ئايلىنىپ،
تۈلكىنى باساي دەيمەن.
لاچىن بولۇپ ئاسماندا،
شوخ قانات قاقاي دەيمەن.

ئاللاپ ئېسىل گۈللەردىن،
دەستىلەر تىزاي دەيمەن.
ئەتىۋارلاپ شۇ گۈلنى،
چېكەمگە قىساي دەيمەن.

1978 - يىل، بېيجىڭ.

قارا ئالتۇن

«قاغىلىق كۆكياردىن نېفىت چىقىش مۇناسىۋىتى بىلەن»

كۆكياردىن قارا ئالتۇن ئېتىلدى كۆككە،
غارقىراپ ئالەمنى تىترەتتى سادا.
ۋەتەنگە - خەلققە قىلدى قەسەميات:
«ۋەدەمنى چوقۇم مەن قىلىمەن ئادا.»

نېفىتچى باتۇرلار قىلدىڭ جاسارەت،
جاسارىتىڭگە خەلقىمىز ئېيتار بارىكاللا.
جاپادىن قورقمىدىڭ، قىلدىڭ ماھارەت،
ساڭا قايىل ھەممە كىشى، ئېيتار ھەشقاللا.

يەر تەكتىدىن نېفىت پارتلاش ياخشى باشلىنىش
باشلىنىشنى ئاخىرىغا يەتكۈزگۈلۈك.
قىزىل تۇغنى ئېگىز قاداپ ۋەتەن ئارا،
خەلقىمىزگە خۇش خەۋەرلەر يەتكۈزگۈلۈك.

1977 - يىل، ئۈرۈمچى

گۈلدەككىنە

(«قۇمۇل ئەدەبىياتى» نى قۇتلاپ)

قۇمۇل قىزى يايراپ چىقتى كۈندەككىنە،
نۇر جامالى خۇددى تولۇنئايدەككىنە.
ناخشىسى جاراڭلايدۇ ـ ئاۋازلىرى ساز،
تىلى تاتلىق، دىلىگە دەرمان مايدەككىنە.

قۇمۇل قىزى كۈلۈپتۇ شوخ گۈلدەككىنە،
تاۋلانغاچقا يۈرىكى چوغدەككىنە.
پولات كۆكرەك، كۆڭلىدە ئالىي تىلەك،
قۇتلۇق ھايات قۇرىدۇ ئۇ بالدەككىنە.

1980 ـ يىل، بېيجىڭ.

تەخسكەشىنىڭ نالىسى

ئاھ! تىست بولدۇم يامان قانداق قىلاي،
سارغىيىپ بولدۇم سامان قانداق قىلاي،
ئۆيلىسام ھالىم يامان قانداق قىلاي،
كەتتى دەۋرىم ئەمدى مەن قانداق قىلاي؟

ئارزۇيۇم ئۆرلەش راۋاققا بارىدى،
ماڭا كۈلگەنلەر ئۇ چاغدا خارىدى،
دوستۇ - ئۈلپەتلەر ئۇ چاغدا يار ئىدى،
ئۆچتى ئۇ شېرىن خىيال قانداق قىلاي؟

بەللىرىم زەپ تالدى كالاچ تۇغرىلاپ،
چاپتىم ئارتتىن تۈلكىلەرچە يورغىلاپ،
پەيتنى بەرمەي ھەر كۆڭۈلنى ئۇغرىلاپ،
چىقتى شەرمەندەم مېنىڭ قانداق قىلاي؟

ئەسلىسەم ئۆتمۈشتىكى جەننەتنى مەن،
بەتتىلەر يەپ يالىغان شەربەتنى مەن،
مەززە قىلىپ چايناغان لەززەتنى مەن،
كەتتى ئۇ كۈنلەر يىراق قانداق قىلاي؟!

1979 - يىل، بېيجىڭ

دېڭىز تەسىراتلىرى

ئولتۇرىمەن خىيال سۈرۈپ دېڭىزغا قاراپ،
يانار دولقۇن يېشىل قىرغاق چېچىنى تاراپ.
شاۋقۇنىدىن كېلەر گويا شۇنداق بىر سادا:
«غەربىي دۇنيا يوقسۇللىرى بولدى بەك خاراپ...»

ئويلاپ قالدىم: بۈگۈن دېڭىز جىمجىتقۇ ئەجەب،
قاينامدىكىن تەكتىدە يا يوشۇرۇن غەزەپ؟!
سۇ يۈزىگە چىقسا پارتلاپ تۇغۇپ ئۇ بوران،
غۇلار ئىدى چىرىك دۇنيا تۈۋرۈكى تەۋرەپ.

شاۋقۇنلىغان دېڭىز ئۈزرە ئۈزىمەن يىراق،
ئۈزۈمەنۇ قات - قات دولقۇن تۆكمەس بىراق.
قويۇق تۇمان باغرىنى يېرىپ چەكسىز ئۇپۇقتا،
يەر جاھانغا نۇر چاچىدۇ ئۆچمەس بىر چىراغ.

داۋالغۇيدۇ تىنىقىدىن تاغ ياساپ ئوكيان،
بىراق كاراپ دولقۇن يېرىپ ئۈزىدۇ ھامان.
لەھەڭ قويغان توسۇقلارنى بۆسۈپ يول بويى،
بارار ئېشىپ نۇرلۇق ئىقبال قىرغىقى تامان.

1981 - يىل، 7 - ئاي، بېيدەيخې.

گۈل

(«تارىم» — «ئاقسۇ ئەدەبىياتى»نىڭ چىققىشى مۇناسىۋىتى بىلەن)

تارىم گۈلزارلىقىدا ئېچىلمىش بىر گۈل،
قىزىل گۈل بەرگىدە سايراپتۇ بۇلبۇل.
تۈمەنىڭ غۇنچىلار ھۆسنىگە تولغاي،
قىسار چېكىسىگە مەستانە بۇلبۇل.

گۈلۈمگە سۇ قۇيۇپ باقسامغۇ دەيمەن،
چېكەمگە غۇنچىلار تاقسامغۇ دەيمەن،
بېشىمدا كۆتۈرۈپ گۈل دەستىلەرنى،
گۈل خۇمارىغا ساتسامغۇ دەيمەن.

شۇ گۈلنى ئاسرىغىل سولدۇرما يادوست،
يۈزىگە چاڭ - توزان قوندۇرما يادوست،
ئىپار يەڭلىغ كۆڭۈللەرگە داۋا ئۇ،
بوراندىن ساقلىغىل، سولدۇرما يادوست.

1981 - يىل، بېيجىڭ.

بۇلبۇللار سايرىدى، راۋاپ ياڭرىدى،
ھەر دەپەت يۇرتىمدا قايندى ساما.

ئاھ، مەنمۇ بولسامتىم ئاشۇ قاتاردا،
نەزمەمنى چالسامتىم مۇڭلۇق ساتاردا.
ۋە لېكىن يول يىراق، تاغلار قاتمۇ قات،
قوزغالدى سېغىنىش دەردى باھاردا.

ئانىجان، ئالدىڭدا يۈكۈنسەم ئىدى،
تۇپاڭنى سۆيسەمتىم قىلىپ بىر تاۋاپ.
شەپقىتىڭ - مېھرىڭگە چۆمۈلسەم ئىدى،
بەرگەن ئاق سۈتۈڭگە قايتۇرسام جاۋاب.

كۆز يېشىم غۇنچەڭگە چۈشتى تامچىلاپ.
شۇ غۇنچە قەلبىمدە ياپماقتا پورەك.
قانداشلىق بۇرچۇمنى قىلماققا ئادا،
ئۇلغايدى ئىرادە، يالقۇنلاپ يۈرەك...

مۇبارەك غۇنچەڭگە ئانا يۇرت ئاتۇش،
غۇنچەڭدىن تۈمەنمىڭ گۈللەر ئېچىلدى.
گۈلزارلىق خۇمارى بۇغرا ئەۋلادى،
ئەقلىدىن يۇلتۇزدەك دۇرلار چېچىلدى.

1981 - يىل، 10 - ئاي.

مۇبارەك، غۇنچەڭگە ئاتۇش

(«ئاتۇش ئەدەبىياتى»نى قۇتلاپ)

ئانامدەك ئەزىز يۇرت، كۆردۈم چېكەڭدە،
پاكلىقى ۋىجدانىدەك بىر گۈزەل غۇنچە.
شۇ غۇنچە ئاشۇقى بۇلبۇل بېشىغا،
تاڭدىكى شەبنەمدىن چېچىپتۇ ئۈنچە.

شۇ غۇنچە بەرگىدە يانغان جۇلادىن،
قەلبىدە تەلپۈنگەن ئارمانىنى كۆردۈم.
شۇ غۇنچە كۈچ ئالار ئانا دىياردىن،
دىيارنى كۈيلىگەن داستانىنى كۆردۈم.

مەن كۆردۈم كۈيلەنگەن قارلىق چوققىنى،
سۈيىنى كۆپ ئىچكەن قىرانىنى كۆردۈم.
ئازاقتا ئىزلىدىم مەھمۇد ئىزىنى،
مەئىشەتتە قەدىمى بوستانىنى كۆردۈم.

ئەنجۈرلۈك باغلارنى كەزگەندە گويا،
گۆھەردەك تۇيۇلدى ھەر بىر تۈپ گىيا.

ھەر مىللەت يازغۇچىلىرىغا

(ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرىغا مۇكاپات بېرىش يىغىنىدا)

ۋەتەنىنىڭ پايانسىز گۈلزارلىقىدا،
كۈلۈشتى بەس - بەستە ساناقسىز پورەك.
باغ ئارا سايرىدى خەندانچى بۇلبۇل،
قېنىشماي چاقنىغان تۈمەنمىڭ يۈرەك.

ۋەتەنىنىڭ بېغىدا گۈلىستانلىقتا،
نى ئارمان سەيلە قىپ ئويناپ يايرىسام،
ئاسرىسام رەڭگا رەڭ گۈللۈك شۇ باغنى.
نى ئارمان پەرۋاز قىپ ئەركىن سايرىسام.

ۋەتەنىنىڭ بېغىدىن ئۈزۈپ بىر جۈپ گۈل،
پەخىرلىك كۆكسۈمگە تاقىسامغۇ دەيمەن.
گۈللەردىن - پورەكتىن دەستىلەر تۈزۈپ،
باغۋەنگە، گۈلچىگە سۇنسامغۇ دەيمەن.

1982 - يىل، بېيجىڭ.

دىل خۇمار

غۇنچىدىن جىلۋە قىلىپ كۈلگەن پورەك،
ئېچىلماي تورىسا ئارمان ئەمەسمۇ؟
قىزىل گۈل ئىشقىدا بىرانە بۇلبۇل،
يەتمىسە مۇرادىغا ئۇۋال ئەمەسمۇ؟

ئاشىقلارنى قىينىما لەنىتى رەقىب،
ۋاپادار دوستلارنى قىلمىغىن سەرسان.
يەخەس بول كۆل قىلىپ تاشلايدۇ سىنى،
رەھىمسىز مۇھەببەت، يالغۇنلۇق ھىجران.

يۈرەكلەر رىشتى ئۈزۈلمەس ھەرگىز،
كۆڭلۈڭنى پەرىشان قىلمىغىن جانان.
پەلەكنىڭ گەردىشى تاۋلىدى بىزنى،
ئامراق بىز، ئىناق بىز، يولداش بىز ھامان.

قىينىشۇن تەلمۈرگەن تەشنا يۈرەكلەر،
دىلخۇمار ناخشاڭنى ياڭرات ئەي دىلبەر.
خەستىلىك دىللەرگە بولغاي شىپا ئۇ،
قوشىقىڭ مەردانە، سۆزلىرىڭ شېكەر.

1981 - يىل، 11 - ئاي، بېيجىڭ.

ئىلى ناۋاسى

(«ئىلى دەرياسى» ژۇرنىلىنىڭ 1982 - يىل 1 - سانىدا يولداش تېيىپجان ئېلىيوپنىڭ ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابچىلىرىنى «ئوغرى» دېگەن بوھتانغا جاۋابەن يازغان «ئوغرىنىڭ نەسەبنامىسى» دېگەن داستانىنى ئوقۇغاندىن كېيىن)

ئىلى دەريا دولقۇنىنىڭ ئاۋازىدىن،
ئايان بولدى ئەجەب بەلەن بىر داستان.
شۇ دولقۇنىنىڭ ناۋا يەڭلىغ سادالىرى،
تىيانشاندا جاراڭلايدۇ ئامان - زامان.

ئوغرىمىكىن ۋە ياكى ئۇ توغرىمۇ؟
سوراپ باققىن بوغدادىن، تەيخاڭشەندىن.
ئەل ئۈچۈن جېنىنى بەرگەن پالۋاننىڭ،
قىسسەلىرى پۈتۈلۈپتۇ قىزىل قاندىن.

ئورتاقلىشىپ دۇم كۆمتۈرگەن ياۋ تەختىنى،
قەلبى بىر ئىناق ئاداش سىدىق - لاۋ ياڭ؛
تاپالمىغاچ ھېچبىر جايدىن خىلۋەت—دالدا،
قۇيرۇقىنى تىكىۋەتكەن پوچى لاۋجاڭ.

چىن دوست

ئۇلۇشكۈن سورۇندا بىر دوستنى كۆردۈم،
قولۇمنى چىڭ سىقىپ كۆزىگە ياش ئالدى.
سېغىنىش ھىجرانى قوزغالدى بولغاي،
تۇتالماي ئۆزىنى يىغلاپمۇ سالدى.

كايىلار جەمەت ئەمەس، ئۇلۇسداش ئەمەس،
نېمەشقا شۇنچىلىك قەدىردان ساڭا؟
كايىلار تەڭ ئۆسكەن قەدىناس ئەمەس،
قەدىناس «دوستۇڭ» دىن ئىناق ئۇ ساڭا؟

قەدىردان دوستلارنى باغلىغان رىشتە،
ئۈزۈلمەس، رەقىبلەر ئۇرسىمۇ خەنجەر.
ۋاپادار دوستلۇقنىڭ ئىرادىسى قۇرچ،
ئىبلىسلەر كۆكسىگە بولۇر ئۇ نەشتەر.

1982 - يىل، 1 - ئاي، بېيجىڭ.

قار لەيلىسى

تىيانشان باغرىدا — تاغنىڭ كۆكسىدە،
بارىكەن بىر غۇنچە — ئېتى قار لەيلى.
پەرۋاز قىپ سامادا سايرايدۇ لاچىن،
بولغاچقا شۇ گۈلگە ئەزەلدىن مەيلى.

كېچىلەپ - كۈندۈزلەپ ئۇزۇن زامانلار،
كۈتتى ئۇ تاقەتسىز ئاشۇ لەيلىنى.
«كۈلسىدى چاپسان» دەپ تىلەر ئىدى ئۇ،
كۈلدۈرسە ئەل - يارنى، كۆرسە سەيلىنى».

تاڭ سەھەر ئالدىدا، شەپەق نۇرىدا،
چالاردى پادىچى پىغانلىق بىر نەي،
قىلاردى جانانىدىن ئارزۇ - ئۈمىتەك.
تولدۇرسا جامىغا سۆيۈنچتىن مەي...

ئۇيۇقتىن كۆرۈندى مەردانە سۇمرۇغ،
بۇلۇتلارنى تىلىپ كۈن نۇر چاچقاندا.
نەيچىمۇ، لاچىنمۇ بولدى شادىمان،
جامىغا مەي تولۇپ، پورەك ئاچقاندا.

ئىلى دەريا بويلىرىدا ئاققان قالدىن،
كۆلدى يايراپ رەيھان بىلەن قار لەيلىسى؛
بۇلبۇل كەبى گۈل - غۇنچىغا ئاشىق بولسالىڭ.
كۆزدە كېلەپ تاماشا قىل باغ سەيلىسى.

1982 - يىل، 5 - ئاي، بېيجىڭ.

ناخشىچى قەشقەر قىزىغا

(قارنىماي سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ناخشىچىسى قەشقەرلىق پەرىدەنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن)

سايرا كۆلىمىز، بەرىمگىن بۇلبۇلغا يول،
ئەل سۆيەر، ئەل سازچىسى — مۇقامچى بول.
ئۇشلا مەزمۇت دۇتارىڭنى ئۇزمە قول،
ئېيت شۇ ناخشاڭنى گۈزەل قەشقەر قىزى.

بەك يېقىملىقكەن دۇتارىڭ نەغمىسى،
قاندى ئارمان، دەردكە دەرمان نەزمىسى.
زوقىغا تولدى يارانلار بەزمىسى،
ئېيت شۇ ناخشاڭنى بەلەن قەشقەر قىزى.

بارمىقىڭ تار بىللە زەپ ئوينايدۇ شوخ،
ئۈز سەياقىڭ زەپ ئېسىل ئالەمدە يوق.
بىر كۆرۈپ ئالسا كىشى ئارمانى يوق،
ئېيت شۇ ناخشاڭنى چېۋەر قەشقەر قىزى.

كۆزلىرىڭ چاقماق چېقىپ ئويناپدىكەن،
تىللىرىڭ تاتلىق - چۈچۈك سايرايدىكەن.

تاڭ ئۇرى پەيزىگە تولۇپ شۇئان،
چوققىدا پادىچى جاراڭلاتتى نەي.
لاچىنىنىڭ مەيلىگە كۆلۈپ يايرىغان،
گۈل لەيلى ھۆسنىگە سەپتى شېرىن مەي.

1982 - يىل، 5 - ئاي، بېيجىڭ.

ياد ئەتمىدى

«قەدىردان» دوستۇم مېنى ياد ئەتمىدى،
«مېھرىبان» يارىم مېنى شاد ئەتمىدى.
قەدرى - مېھرى - مەقسىتى ئالدام ئىكەن،
كەتسە مەيلى، دىلدە داغى كەتمىدى.

بىر زامان بىرانە بوپ كەتمەس ئىدى،
خارلىدى ئەمدى مېنى، ئەسلەشمىدى.
پىرقىراپ «جانىم» دېسە بىلمەپتىمەن،
ئۆرىدى يۈز، ئەقىدەمگە يەتمىدى.

بەلكى ئازغاندۇر دېدىم، بوپتۇ دېدىم،
ياپتى چۈمبەل ئۇ، يۈزى كۆرسەتمىدى،
قولنى ئۈز ئۈندىن ئەزىزى ئەمدى بەس،
ئۆزىگە قىلدى، بۇ ساڭا ھەسرەتمىدى.

1982 - يىل، 12 - ئاي، بېيجىڭ.

ئاڭلىسا ناخشاڭنى دىل ياپرايدىكەن،
ئېيت شۇ ناخشاڭنى چۈچۈك قەشقەر قىزى.

زەرمۇ ئۇ، يا مىسمىكەن، زەرگەر بىلۇر،
ساز تىلىن سازغا ھەۋەس ئەرەن بىلۇر.
چىن مۇھەببەت قەدرىنى ياران بىلۇر،
ئېيت شۇ ناخشاڭنى چېچەن قەشقەر قىزى.

ئەسلىدە نەغمە - ناۋا خۇمارىمەن،
نەغمىچى سازەندىلەر خۇمارىمەن.
دىلغا ئارام قوشقىنىڭدىن رازىمەن،
ئېيت شۇ ناخشاڭنى ئۇماق قەشقەر قىزى.

نەغمىگە قوشتۇڭ ناۋا سازىڭ بىلەن،
نەزمىگە قوشتۇڭ ھۇزۇر نازىڭ بىلەن.
بەزمىچى بەرگەي سالام تازىم بىلەن،
ئېيت شۇ ناخشاڭنى لەۋەن قەشقەر قىزى.

1982 - يىلى 7 - ئاي، بېيجىڭ.

مەنىداشلىق

1

كىشى سۇنغان ناپاك نەرسەنى ئالما،
ئەجىر قىلىپ ئۆزۈڭ ئۆستۈر ئۆز ئالما.
بۆلەكىنىڭ ئىتىغا كۆزۈڭنى سالما،
ئۆزۈڭ باققان تېيىڭغا تاشلا سالما.
چېلىشتا ئالدىدا ماڭ، ئارتتا قالما،
كېيىن پۇشايمان قىلىپ ھەسرەتتە قالما.

2

نىشاننى چەنلىمەي ئوقيانى ئاتما،
سادىقىڭ تەگمىسە يالغان پو ئاتما،
مۇغەمبەر بەرسە ئۆي، ۋىجداننى ساتما،
مىننەتلىك قەسرىدىن مىڭ ياخشى ساتما.
دالىدا بۆرىگە قويۇڭنى قاتما،
ياماننى ياخشى دەپ ناخشاڭغا قاتما.

ئۇيقۇدا ياتما

ۋاپاسىز يار، مېنىڭ باغرىمغا ئاتما.
سەمەرقاننىڭ ئالمىسىدەك چۆلگە ئاتما.
يىلىڭ - قان - تەرلىرىم بولدى ساڭا قاپ.
غېرىب بازارلاردا ئانەزدىكە ساتما.

ئاتاق - نام - قەسرلەر بولدى ماڭا تار.
ماڭا ئەركىن ماكان تاغدىكى، ساتما.
مېنى ئالەمدە يوق «مەردان» دېگەنىڭ،
يۈزۈمگە داپ قىلىپ يامانغا قاتما.

ئۇ «شېرىن» سۆزلىرىڭدىن تويدۇم ئەمدى،
مېنى بىزار قىلىپ ناخشاڭغا قاتما.
بەختلۇق دەردىنى چەكتىڭ ئەزىزى،
يېتەر بەس، مەستلىك ئۇيقۇسىدا ياتما.

[illegible] 1982 - يىلى 12 - ئاي، بېيجىڭ.

مۇبارەك بولسۇن

(مىللەتلەر نەشرىياتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىغا)

ئاستانا بېغىدا كۈلۈپ ئېچىلدى،
تۇمەنمىڭ قىزىل گۈل بەرگىدى غۇنچە.
ۋەتەننىڭ قوينىدا تەشنا بۇلبۇلغا،
سېپىلدى گۈللەردىن ھېسابسىز ئۇنچە.

تىيانشان باغرىدا — گۈلىستانلىقتا،
غۇنچىغا ئاشىقلار ئاچتى كەڭ قۇچاق.
ھەم كۆرۈپ، ھەم سۇرۇپ غۇنچە پەيزىنى،
سۆيۈندى چىن دىلدىن، بولدى ۋاقتى چاغ...

ئوتتۇز كۈز - باھارنىڭ ئەركىن قوينىدىن،
يېتىشتى بەك گۈزەل مىڭلىغان غۇنچە.
ۋە يەنە تىلەيدۇ گۈل خۇمار بۇلبۇل،
تېخىمۇ ھۆسنىلىك ھېسابسىز غۇنچە.

1983 - يىل، 5 - ئاي، بېيجىڭ.

3

كېلۆر قىزچاق ئەنە بېشىدا ياغلىق،
پولۇ يېپكەندە بەلكى قولى ياغلىق.
تەمە قىلما بۇ قىز يارغا ئاتاقلىق،
قولى كۆل شايىچى، يۇرتتا ئاتاقلىق.

1983 - يىل، 3 - ئاي، بېيجىڭ.

داۋانلار ئاشىمىز، ماڭىمىز ئالغا،
توسالماس پالۋاننى شىۋىرغان — بوران.
نىشانغا — پەللىگە يېتىمىز چوقۇم،
بۇ بىزنىڭ ئىرادە — جەڭگىۋار، ئوران.

قۇرۇلتايغا مەدھىيە

(1983 - يىلى 6 - ئاينىڭ 10 - كۈنى مەملىكەتلىك 6 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىدا خەلق سارىيىنىڭ شىنجاڭ زالىدا شىنجاڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى يىغىنىدا ئوقۇلغان)

ئۇلۇغ ۋەتەن شۆھرىتى ئاستانىدا،
قايىندى يەنە بىر قۇتلۇق تەنتەنە؛
كۆرەشچان يىللارنىڭ ھوسۇل بايرىمى،
ئېلىمىز شەنىگە بولدى ئەنئەنە.

قانداقمۇ داستان يازمىسۇن شائىر،
جاراڭلىق قوشاقلار قوشۇپ نەزمىدە،
خۇشاۋاز قىز - يىگىت ساماغا توشتى،
«دىيۇتىيەنمۇ بار» نەغمە - ناۋا، شوخ بەزمىدە.

ئەسىرلەر تۆكۈلگەن ئىسسىق قانلاردىن،
يارالدى تۇمەنمىڭ گۈلزار چىمەن باغ؛
ھەر بىر گۈل — غۇنچىسى تۇتىيا بىزگە،
ئاسرا يىمىز ئەبەدىي، تەككۈزمەيمىز داغ.

قىز كېرەك بولسا ساڭا،
دەمبەس بولۇپ چاپ كەتمەن.

يەكەن دەريا سۇلىرى،
ئويناپ ئەگىپ ئاقىدۇ،
ئەمگەكچى مەرد يىگىتكە،
قىزلار كۈلۈپ باقىدۇ.

ئەي يىگىت كۆزۈڭگە باق،
قىزغا تەتۈر قاش ئاتما،
ھورۇن بولساڭ سۆيمەيدۇ،
سەن ئۆزۈڭگە تاش ئاتما.

يىگىت بولساڭ ئوبدان بول،
قىزلار كۆرسۇن ئەشىگىنى.
مايماق دەسسەپ، لاغايلاپ،
كۆرسەتمىگەن چىشىگىنى.

ئالدانمايدۇ ھېچقاچان،
بۇ زاماننىڭ قىزلىرى.
كايىمىغىن ـ ئۆز يىگىت،
بىكار كېتۇر ئىزلىرى.

ئادەم بولمەن دېسەڭ،
تاپ بەختلىك ياخشى يول.

راۋاپ قوشىقى

(بۇ قوشاق يەكەن سەنئەت ئۆمىكىنىڭ «ئۇلانمۇچىر» چە سەنئەتچىلەر كۆرىكىدە قويغان ئويۇنىنى كۆرۈپ يېزىلغان)

مېنى كىم؟ دەپ سورىسىلا،
يەكەن قىزى راۋاپچى.
قوشىقىمنى ئاڭلىسۇن،
ئىشچى - دېھقان، كاۋاپچى.

يەكەن دەريا بويىدا،
ئوينايدىكەن ئۆدەك - غاز.
ئەمگەك سۆيەمەس يىگىتكە،
توقاچ تۇكۇل زاغرا ئاز.

يەكەن دەريا سۇيىدە،
ئوينايدىكەن شوخ بېلىق.
كەتمەننى تاشلاپ قويۇپ،
كۆرسەتمىگىن سەت قىلىق.

كەتمەنچىنى تاپمىساڭ،
بولۇپ قالىسەن دەردمەن.

مەردانە ئالغا

(مەملىكەتلىك 5 - قېتىملىق تەنھەرىكەت كۆرىكىگە بېغىشلاپ)

ۋەتىنىمىنىڭ قوينىدا — خاڭپۇ بويىدا،
توپلاندى تۈمەنمىڭ باتۇر - ئوغۇل قىز.
بوۋىسى قولىدىن ئېلىپ قىزىل تۇغ،
ئىز بېسىپ چەڭگىۋار ماڭدى مەزمۇت تېز.

ئەنە قاراڭ مەيداندا ئاجايىپ دولقۇن،
ئەمەس ئۇ ئوكيان، ئادەم دېڭىزى.
مەردانە يىگىت - قىزلار بەيگىسى ئۇ،
قۇياشتا پارقىرار ئۇلارنىڭ مەڭزى.

تېنىڭنى چىڭىتقىن تاۋلاپ ئىرادە،
مەردانە ئالغا باس جۇڭخۇا ئەۋلادى.
پەللىدە نۇر چاچقان قۇياشقا يەتكىن،
شۇ نۇردا قانغۇسى ئەلنىڭ مۇرادى.

1983 - يىل، 9 - ئاي، شاڭخەي.

نادانلىقتىن قاچ يىراق،
ئۆز - ئۆزۈڭگە ئەگاھ بول.

ئىشلىگەنلەر دان ئالۇر،
ئىشلىمىگەن بىر قاپ سامان.
ئەمگەك قىلغان ياشايدۇ،
ھورۇننىڭ ھالى يامان.

يۇرتىمىزدا كۆردۇڭمۇ،
بەختلىك جۇپ ياشلارنى.
قولى ئالتۇن، كۆڭلى توق،
ھوشيار - سەگەك باشلارنى.

تاپتىم چىقىپ سول دەسسەپ،
ئايىنغانلار يوق ئەمەس.
ئۇلارنىڭ ھالى خاراپ،
بەختى يامان، كۈنى تەس.

ئەي دوستلار قۇرايلى بىز،
تۆتتە ياخشى ھۇر زامان
يۇرتىمىز بولسۇن پاراۋان،
ئېلىمىز بولسۇن ئامان.

1983 - يىل، 9 - ئاي، بېيجىڭ.

ئەنقار پەرۋازى

(٦ – نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ
٤ – يىغىنىغا بېغىشلايمەن)

دۇنيانىڭ شەرقىدە — ئالەم قوينىدا،
پەرۋاز قىپ ئۇزمەكتە ھەيۋەتلىك ئەنقار؛
ئەنقارغا ئەگىشىپ پەلەك قەھرىدە،
مەردانە كەزمەكتە مىليون شۇڭقار.

ئاستانا مۇنارى چاقناتقان نۇرنى،
سەييارە يەتكۇزدى پۇتكۇل ۋەتەنگە؛
ئالەمنى ياڭرىتىپ كۆلگەندە ئەنقار،
خۇش خەۋەر ساداسى تارالدى ئەلگە.

پالۋان ئەنقارنى توسالماس چاپقۇن،
تاۋلانغان بورانلار ئېچرە جەڭلەردە.
قېنىكى كەپ باقسۇن ئەمدى قۇزغۇنلار،
تەقدىرى ئۆلۈمگە مەھكۇم بۇ ئەلدە.

ھاكاۋۇر

تۈنۈگۈن بىر ھاكاۋۇر تازنى كۆردۈم.
گەدەنكەش، بۇرنى ئېگىز غازنى كۆردۈم.
كۆك تاشقا مىنىپ ئاپتۇ گويا ئەرشتە،
پايلاقچى ھەم يالاقچى مۇزنى كۆردۈم.

دېدى ئۇ: «ئۇرسام سېنى دېمىگىن ۋاي».
دېدىم مەن: «قول ياندۇرسام دېمىگىن ھاي».
دېدى ئۇ: «مەن بىر ياشلىق بايقاپ سۆزلە».
دېدىم مەن: «يان پەيلىگىدىن، چىشلەيسەن لاي».

دېدى ئۇ: «كۆردۈڭمۇ يېڭەنلىرىم ماي».
دېدىم مەن: «ھەيۋە قىلىپ سويدۇردۇڭ تاي».
دېدى ئۇ: «پەخەس بولغىن ھەدي پەسكاداي».
دېدىم مەن: «بوپسەن تازا بىر زالىم باي».

بۇ ھاكاۋۇر كاپشىپ ئۇزاق پو ئاتتى،
مايماق دەسسەپ ئاخىرى موللاق ئاتتى.
قارا كۆڭۈل ھېيلىگەرنىڭ ھالى شۇنداق،
ئۆزى قازغان ئورىدا لايدا ياتتى.

1984 - يىل، 2 - ئاي، بېيجىڭ.

ئۇستازلىق — ئالىي بەخت

ئايادوست قەدىرلە مۇئەللىم ئەزىز،
قەلبى پاك، ساپ نىيەت، تىللىرى لەزىز.
ھەركىمگە قەدىردان مېھرىبان ئانا،
مۇئەللىم بالىغا ئېرور باش پانا.
مۇئەللىم بولمىسا بولماس مۇئەللىم،
مۇئەللىم بولمىسا بولمايدۇ ئالىم.
مۇئەللىم بولمىسا كۆلمەيدۇ مىللەت،
مۇئەللىم بولمىسا باسىدۇ ئىللەت.
مۇئەللىم ئىنسانغا بىلىم بەرگۈچى،
مۇئەللىم ئەل ـ يۇرتقا نۇرلەر سەپكۈچى.
بىلىمسىز دۇنيا ئۇ، قاراڭغۇ زۇلمەت،
كىشىگە نادانلىق كەلتۈرەر كۈلپەت.
بوۋىمىز يۈسۈپ خاس ياخشى ئېيتىپتۇ،
جەۋھەردىن گەۋھەردەك پۈتۈك پۈتۈپتۇ:
«ئەقىللىق ئۇقار، ئول بىلىملىك بىلۈر،
بىلىملىك، ئەقىللىق تىلەككە يېتۈر.
كىشىگە ئېرور كۆپ ئەقىل پايدىسى،
بىلىم بىلەن ئىنسانلار ئەزىز بولغۇسى.
ئۆسەر ئەر ئەقىلدىن، بىلىمدىن ئۇيۇر،

ئەنقارنىڭ مەدىنىتى — ئىلھامى بىلەن،
شۇڭقارلار — لاچىنلار بىلەن ئۇچتۇم مەن.
ۋەتەننىڭ جەڭگىۋار ئوغۇل — قىزىغا،
سامادىن چېچەكلەر — گۈللەر چاچتىم مەن.

1984 - يىل، 5 - ئاي، بېيجىڭ.

بوخەي بويىدا

تۇرىمەن يەنتەيدە دېڭىزغا قاراپ.
ئالدىمدا ئېچىلدى بىپايان بوخەي.
ئاراللار كەينىدە تۇرار مەردانە،
ۋەتەننىڭ ساقچىسى قەھرىمان ۋېخەي.

بىر زامان بۇ دېڭىز بولغاندى جەڭگاھ،
پالۋانلار تىلغاندى غالىپ سۈجېڭى.
دېڭىز قاراقچىلىرى ئەدىبىنى يەپ،
بېلىققا يەم بولغان، قالمىغان جېنى.

ۋەتەننىڭ كۈن چىقىش دەرۋازىسىنى،
دۈشمەندىن ساقلىدى مەزمۇت ليۇگۇڭداۋ.
زىمىپ بىلەن كۆپ قېتىم قايتۇردى ياۋنى،
دېڭىزچى قورغىنى باتۇر پېنلەي داۋ.

قەھرىمان جەڭچىلەر قايتمىدى ئارتقا،
ۋەتەننى جان بېرىپ ساقلىدى ھامان.
قۇترىغان دۈشمەنلەر بۇرنىغا يېدى،
چى جىڭگۇاڭ، دېڭ شىجاڭ بولغاچ قوماندان.

بۇ ئىككى بىلەن ئەر قەدىرلىك بولۇر.
ئەقىلدۇر ساڭا ئاتت قىلىمەن ئاداش.
بىلىم چىن مېھرىبان ساڭا قېرىنداش».
«قۇتادغۇبىلىك» تە پۈتۈلگەن بۇ سۆز.
كۆڭۈلدىن ئاڭلىساڭ ئېچىلغۇچى كۆز.
شۇ ئېسىل بىلىمنى بېرۇر مۇئەللىم.
ياش ئۆسمۈر ئەۋلادقا بېرىدۇ بىلىم.
شاگىرتلار ئۇستازنى ئۇنتۇماس ھەرگىز.
كۆڭلىنى ئۇنىڭدىن سوۋۇتماس ھەرگىز.
بىلىملىك بالىسىنى كۆرگەندە ئانا.
ئۇستازغا تەشەككۇر ئېيتىدۇ يەنە.
شاگىرتلار — ئانىلار مۇھەببىتىدىن.
ئەلاسى تېپىلماس ئۆمۈر بېتىدىن.
قەرزدۇر، ئەلادۇر ئۇستاز ھۆرمىتى.
روھقا روھ بېرەر شاگىرت رىغبىتى.
كىشىگە ئەڭ ئالىي بەخت ئۇستازلىق.
ھەرقانچە مۇكاپات قىلىندۇ ئازلىق.
ئەي ئۇستاز ئىشىڭنىڭ باھاسىنى بىل.
ئۆمرۈڭنىڭ مەنالىق ساپاسىنى بىل.
چوڭ يۈرەك ياشلارغا ئۆگەتكىن غايە.
يىلتىزسىز پوتېرەك بېرەلمەس سايە.
ئەسلىدە ئۆزۈڭمۇ ئىدىڭغۇ شاگىرت.
ئەمدى ئۇستاز بول ھەم بولغىن شاگىرت.
ئۆلمەيسەن - ياشايسەن خەلق قەلبىدە.
ئەمگىكىڭ بەدىلى ئەلنىڭ قەلبىدە.
بىر كۈنلەر قەبرەڭدە ئۈنگەي قىزىل گۈل.
مەدھىيىلەپ تۆھپەڭنى سايرىغاي بۇلبۇل.

1985 - يىل، 8 - ئاي، يەنتەي.

مەڭگۈ ئىناق

(ماۋجۇشىنىڭ «مېيخۇا گۈلىگە مەدھىيە» دېگەن شېئىرىنىڭ ئىلھامى بىلەن)

قارلەيلىسى مېيخۇا بىلەن بىر بەرگىداش،
رىشتىسى بىر، قەھرىتاندا سۈلماس بىراق.
تاغ ئارا مۇزلار قېتىپ، قار چوققىنى باسقاندىمۇ،
«گۈللىگەي ئاندا تۆكۈپ گۈل خۇشپۇراق».

ۋەتەن خەلقى ئەزەلدىن بىر قېرىنداش،
نىيىتى بىر، قەلبى بىر، مەڭگۈ ئىناق.
قار شىۋىرغان، بوران-چاپقۇن ئالدىنى توسقاندىمۇ،
نۇرلىگەي ئىلكىدە ئەڭگۈشتەر چىراغ.

1965 - يىل، 8 - ئاي، ئۈرۈمچى.

يېڭىچە زاماندا ئۆمۈر سۈرگەندە،
قان بەرگەن قۇربانىنى ئۇنتۇما دوستۇم.
شۇ قانلار بەدىلىگە ئۆنگەن گۈللەردىن،
ئەڭ ئەزىز گۈلدەستە سوۋغا قىل دوستۇم.

1988 - يىل، 8 - ئاينىڭ 22 - كۈنى يەنتەي —
چاڭ داۋ.

«خۇش كەيسز، مەرھەمەت، تۇر گەچىقىڭ» دەپ،
مەزلەر تولدۇرۇپ سىپاسىغان داستىخان.

غەربىي يۇرت شەرق بىلەن بولۇپ ئىناق دوست،
ئۆگەندى - ئۆگەتتى ئۆز ئارا بىلىك.
چاكىنەندە ياڭرىسا سۇجۇپ①نەغمىسى،
گاۋچاڭدا② چاچتى ھىد دۇكاك③مەزىلىك.

پالۋانلار قولدىشىپ قۇرۇپ پولات سەپ،
ئويىناتتى جەڭگاھتا قىلىچ ۋە قالقان.
يات - ياۋلار يېگەچكە ئەجەل گۇرزىسى،
باشلىرى يەنجىلىپ بولدى قۇم - تالقان.

چاچقاندا چۇي يەن، لى بەي مەشئەللىرى نۇر،
خانتەڭرى قوشاقتا قوشتى قەدىرلەپ.
خۇاڭخې دولقۇنلىرى ياڭراتتى سادا،
يۈسۈپنى، مەھمۇتنى قۇتلاپ، مەدھىيلەپ.

ئىجادىي ئەمگەكى، قان تەرى بىلەن،
قېرىنداشلار بىرلىكتە بوستان ياراتتى.
ئۆز ئەمەس، ئۆزگىمۇ بەھرى ئالغاي دەپ،
يەپەك يولىدىن مەرىپەت نۇرى تاراتتى.

---

① سۇجۇپ — مىلادى 6 - ئەسىردە ئۆتكەن كۇچارلىق ئۇيغۇر مۇزىكانتى ۋە مۇزىكا نەزەرىيىچىسى — ن
② گاۋچاڭ — ئىدىقۇت.
③ دۇكاك — غەربىي خەن خاندانلىقى دەۋرىدىكى مەشھۇر شاراب.

مۇبارەك تويۇڭغا، ئەي ئەزىز ماكان

(شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقىغا)

كىرىش سۆز

مۇبارەك تويۇڭغا، ئەي ئەزىز ماكان،
سۇندۇم مەن گۈللەردىن تىزىپ گۈلدەستە.
بۇ شانلىق ئۇتۇقلار كەلمىدى ئاسان،
چىلىشچان يىللىرىڭ ساقلاقلىق ئەستە.

تەقدىرداش

گۈللەنگەن باغ كەبى گۈزەل ماكاندەپ،
قەدىمدىن جاھانغا تونۇلغان دىيار.
بىپايان زېمىندا شۇڭقار يەڭگىنىڭ،
كېزىپ تاغ - يايلاقلار، ئۇينىاتقان تۇلپار،

ھۆرمەتلەپ قەلبىدىن ئەلچى جاڭ چيەننى،
ئاشۇ ئەل قۇچاقلاپ باغرىغا باسقان.

غۇنچە بوي قىزلىرىڭ، بەرنا يىگىتلىرىڭ،
قۇرۇپتۇ كارامەت قەسىر - سارايلار.

ئالتۇن قۇت بۆشۈككە ئەركە بوۋاقتەك،
ئوتتۇز يىل مۇقەددەم بۆلەنگەنىدىڭ.
دەۋرىڭنىڭ مېھرىدە ئۆسۈپ يېتىلىپ،
مانا سەن يىگىتلىك تويۇڭ ئويىندىڭ.

شادلىقتىن يايرىغان ئەي ئەزىز ماكان،
يارانلار تويۇڭغا باقار ھەۋەستە.
قۇتلۇقلاپ ھۆرمەتتە سۇنماقتا شۇدەم،
ئەي ئانا، ئوغلانلىرىڭ ساڭا گۈلدەستە.

شۇ گۈللەر بەرگىدە كۈلگەن شەبنەمنىڭ،
چېھرىدە پارلايدۇ ئۈمىد قۇياشى.
پۈتىدۇ كۆرەشچان ئەۋلاد قولىدا،
يەر قىلىپ بولمىغان ئىشنىڭ چالىسى.

بۇ ئەۋلاد يېڭى كۈچ، تۇيغۇسى قايناق،
ئۇ، يېڭى تارىخنىڭ ياراتقۇچىسى.
قەلبىدە دولقۇنلار ئىزگۈ غايىلەر،
قورقماس ئۇ چېلىشنىڭ باتۇر جەڭچىسى.

پەخىرلەن، زامانەڭ - ئەۋلادىڭ بىلەن،
كۈل بۈگۈن، كۈل دىيار، كۈلگىن قاقاقلاپ.

غەلىبە

جاھالەت - قاباھەت بولغاچ ئۇ زامان،
خان - بەگلەر باشلاردا ئويناتتى قىلىچ.
ئەگرىلگەن جانلارغا بولۇپ باشپانا،
نۇرلۇق يول كۆرسەتتى ئەنقاردەك ئىلىچ.

قان يۇتۇپ تاقىتى يۆتكەن خالايىق،
زۇلۇمغا زاۋالنىڭ توپىنى ئاتتى.
پارتىيە باشلىغان زەپەردەس قوشۇن،
غەلىبە ساداسىنى ئەلگە تاراتتى.

ئادالەت چاقمىقى تىغدەك يالتىراپ،
زۇلۇمنىڭ بۇلۇتىن يىرتتى، قوغلىدى.
شەرقتىن نۇر چېچىپ بالقىغان قۇياش،
تەلمۈرگەن جانلارنىڭ قەلبىن چوغلىدى.

مېيخۇا گۈل تاقىغان جۇڭگيۇەن① قىزلىرى،
قۇياشنى مەدھىيەلەپ ئۇردى شاد خەندان.
شۇ كۈلكە ئەۋجىدە يۈتيەن قىزىمۇ،
ساماني قىرىتىپ ئەيلىدى جەۋلان.

تەنتەنە

ئانا يۇرت ئالدىڭدا گۈلىستان بۈگۈن،
ھۆسنۈڭنى گۈللەپتۇ خۇشخۇي چىرايلار.

① جۇڭگيۇەن — ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك.

لوياڭغا مەدھىيە

توققۇز دەۋر ئاستانىسى قەدىم لوياڭ،
بوپتۇ بۈگۈن ئالامەت گۈزەل بوستان.
مۇدەن گۈل ھۆسنىگە تولغان كۆلۈپ،
بېزىنىپتۇ مۇدەن يۇرتى گۈل - گۈلىستان.

مۇدەن قىسقان زەپ چىرايلىق لوياڭ قىزى،
پەسەنت قىلماس مەن - مەن دېگەن ۋۇزېتيەننى①.
قەلبىدە ئۇلۇغ غايە، قولىدا پىپا،
قوشاق قوشۇپ مەدھىيىلەيدۇ ئۆز ۋەتەننى.

قان تەر بىلەن لوڭمېنكو②نى بىنا قىلغان،
تاش ئۇستىسى ئەۋلادلىرى پالۋانلار.
باسماقتا ئەجدادلىرى ئىزى بىلەن،
قۇرماقتا يېڭى دۇنيا قەھرىمانلار.

---

① ۋۇزېتيەن— تاڭ سۇلالىسىنىڭ ئايال پادىشاھى.
② لوڭمېنكو — قەدىمىي تاش ئويما ئىبادەتخانىسى.

ئالدىڭدا ئىستىقبال يۇلتۇزى ئەنە،
يانماقتا كۆز قىسىپ كۈلۈپ، چاراقلاپ.

شۇ ئۆتكەن يىللارنىڭ زەپەر يىللىرى،
ئەسلىدە ئۆزۈڭمۇ زەپەر ئىگىسى.
قەرزى ھەم بۇرچىدۇر ئون ئۈچ بالاڭنىڭ،
بىر دىل بوپ يارىتماق نۇرلۇق كەلگۈسى.

بۇ يۈكسەك ئارزۇلار قانات قاقسۇن،
دەۋرنىڭ كەڭ، يورۇق كەڭ، ئەركىن قولۇڭدا.
ئەتەڭگە تاشلىغىن مەردانە قەدەم،
گۈل چېچەك يەلپۈنسۇن باسقان يولۇڭدا.

خاتىمە

ئەي ساقى، قەدەھنى تولدۇر مەي بىلەن،
شۇ قۇتلۇق پەيتلەردە ئىچمەيمىز نىچۈن؟
كەل دوستۇم كۆتۈرگىن ئالتۇن جامىڭنى،
تويىمىز، ئەتىمىز، غايىمىز ئۈچۈن!

1985 - يىل، 9 - ئاي، بېيجىڭ.

رۇبائىيلار

1

كۆزنى قوغلاپ كەلدى قىش زىمىستانى،
خەۋەر بەردى باھارنىڭ گۈلىستانى.
ئەتىيازنى قوغلاپ ئۇنە كېلۇر ئەمدى،
ۋىسالىغا يەتكەن يازنىڭ گۈلىستانى.

2

تۆت پەسىلنىڭ ئۆز ئالدىغا زىننىتى بار،
باھار گۈلى دىماغ يېرىپ ھىدىن چاچار.
ياز قۇياشى كائىناتنى سۆيۈندۈرۈپ،
قىزىل ياپراق كۈز پەسىلگە ئېتەك ئاچار.

3

دۇنياغا كەلدىڭمۇ — ئادەم بولغۇلۇق،
خەلق ئۈچۈن كۆڭۈلدىن خىزمەت قىلغۇلۇق.

بەي جۇيى يازغانىدەن سانىسىز داستان،
مۇرادىغا يەتمەي يىراق، بولغان ئادا.
يېڭى دەۋران شائىرلىرى قوشسا قوشاق،
خۇانخې بويلاپ جاراڭلايدۇ پەپا سادا.

ئاھ! لوياڭ ئەسىرلەردىن شۆھرىتىڭ بار،
يېڭى چېچىلىش سەپلىرىدە ئارتتا قالما.
غەيرەت بىلەن ئالغا باس، ئۆرلە دائىم،
نىشانىنى كۆزلەپ ماڭغىن، يولدا قالما!

1986 - يىل، 5 - ئاي، لوياڭ

ياشلىقىڭ كەتتىمۇ، كەلمەيدۇ ئەبەت،
قول سوزساڭ يەتمەيدۇ، بەرمەيدۇ مەددەت،
ئاھ! دەيسەن، زارلايسەن، قىلىسەن ئارمان،
ئارمانغا ھېچ دەرمان تېپىلماس پەقەت.

8

مەنىلىك، چىن ئادەم بولىمەن دېسەڭ،
خەلق بەرگەن ئاش ـ تۇزنىڭ قۇلىمەن دېسەڭ،
كى ياشلىق بارىڭ ۋاقتىنى چىڭ تۇت،
ئاناڭنىڭ مېۋىسى — گۈلىمەن دېسەڭ.

9

ۋاپادار كۆڭلىگە قىلمىغىن ئازار،
ۋاپادار ھەمىشە ۋاپادارلىققا يار،
ئۇ ساڭا جان تىكىپ قىلسا ئەقىدە،
ئۇنتامسەن كۆڭلۈڭنى سەن ئۇنىڭغا تار؟!

10

ۋاپانىڭ قەدرىگە يەتكەي ۋاپادار،
ۋاپادار قەلبىنى قىلغاي ئۇمىدۋار،

مەنىسىز ئادەم ئۇ — ئادەم ئەمەس،
جاھانغا پايدىسىز، ئوشۇق بىر مەخلۇق.

4

ئاتمىش بەش قىش ـ باھارىم ئۆتتى مېنىڭ،
ياش ئاقاردى، ياش مادارىم كەتتى مېنىڭ.
ئوتتۇز بەش يىل داۋان ئاشتىم، ئارمانىم چىق،
ئۇلۇغ، پارلاق مەنزىلگە كۆزۈم يەتتى مېنىڭ.

5

كۆچ يەتكىنچە داستان يېزىپ كەتسەم دەيمەن،
يېكەن تۈزنىڭ قەرزىنى ئادا ئەتسەم دەيمەن،
ئەزىز خەلقىم ئۈمىدىنى ياخشى ئاقلاپ،
بۇ دۇنيادا مۇرادىمغا يەتسەم دەيمەن.

6

ئۆمرۈمنى ھەرگىزمۇ چېكى يوق دېمە،
ھەممىسى ئەتىياز، كۈزى يوق دېمە،
غۇنچىلار چىمەندە كۈلەر ۋە لېكىن،
ئاخىرى سولار ئۇ، تۈزىماس دېمە.

ھەمىشە قىلغىنى ئالدامچىلىقتۇر،
تىلى «تاتلىق»، دىلىدا بار تۇزاقى.

15

خۇشامەتچى — مۇغەمبەر تۈلكە ھەييار،
شىكەر بىلەن يالاتقان ئوقى تەييار.
پەخەس بول، بايقىغىن، ئالدانمىغىن،
قاپقانغا دەسسەتەر ئۇ ئۇستا مەككار.

16

بىلەمسەن ئەجدادلارنىڭ ئۆتمۈشلىرىنى،
ھايات ئۈچۈن قانلار كەچكەن كەچمىشلىرىنى.
بىزگە ئاتاپ قالدۇرغان يادىكارى كۆپ.
تۇت قەلبىڭدە شۇ يادىكار — يازمىشلىرىنى.

17

ئاددىي - ساددا بولۇش ھامان ياخشى خىسلەت،
ئاق كۆڭۈل، تۈز بولۇشنى بۇرادەر ئەت.
ئەگەر كىم بوزەك ئەتسە ساددا دىلنى،
شۇنداقلارغا غەزەپ بىلەن ئوقۇ لەنەت.

شۇ سەۋەب ھاياتى، ماماتى ئۇنىڭ،
بولىدۇ مۆھتەرەم، ھېچ بولمايدۇ خار.

11

ۋاپادارلىق گۈلى سولماس جاھاندا،
ۋاپادارلىق بۈيۈك ھەر بىر ماكاندا،
ۋاپادارلىق ھامان دىلغا مەدەتكار،
بىلىڭ دوستلار — ئۇ ھەر چاغ، ھەر زاماندا.

12

كەتسە دەز پىيالىغا چىقماس سادا،
چەكسەڭ ئۇنى نالە قىلار، چىقار نىدا.
زەر-قاداقتا قاداتساڭمۇ تۈزەلمەس ئۇ،
ناكار بولۇپ، ساقلىقتىن بولغاچ ئادا.

13

غايىسىز ئادەم گويا بىر پو تېرەك،
غايىلىك مەزمۇت ئادەم بولماق كېرەك.
يەر يۈزىدە غايە تولا، قارا - قىزىل،
بولمىسۇن غايەڭ قارا، بولغىل زېرەك.

14

خۇشامەت قىلىشنا گەركىم، مەي قۇيما ساقى،
ئۇنىڭدا بولمايدۇ ئادەم سىياقى.

ئۇنداق - مۇنداق ئارمانلىرىڭ بولسا مەيلى،
چوڭ ئارمان بىللە كەتسە ياخشى بولماس!

22

قانىتىم بولسا ئىدى قونسام تېرەككە،
غالىپلارچە پەرۋاز قىلىپ ئۇچسام پەلەككە؛
پاچاقلىسام توسقۇنلارنى ئۈمىد بىلەن،
پەرىلەر باقسا ماڭا، يەتسەم تىلەككە...

23

بۇ دۇنيا بىر سەھنە، قىزىق تىياتىر،
قويىندا يارالمىش تۈمەنمىڭ باتۇر؛
ئۇنىڭدا بار يەنە دىۋە-مەلئۇنلار،
كۆرسەتەر ھەر بىرى ھەر خىل تىياتىر.

24

ۋىجدانلىق ئالىيجاناب ھەقىقىي ئادەم—
سانالار ئەل ئىچرە گوياكى ھاتەم؛
پىداكار ھەرقاچان ئەل، ۋەتەن ئۈچۈن،
ئاجىزغا، يوقسۇلغا بېرەر ياردەم.

25

ئادەم سىياق مەخلۇقلار كۆرسەتەر ئۆزىنى،
كۆرسەتەر قان تولغان جاللات كۆزىنى؛

18

خەلق ئالدىدا مەن ئۆزۈم بىر ياۋاش كالا،
دۈشمەنگە قەھرىم تاغدەك باتۇر بالا.
غايەم ئۇلۇغ، ئالغا ماڭدىم نىشان تامان،
قايتۇرالماس ھەرگىز ئىبلىس — كۆڭلى ئالا.

19

گۆدەكلىك، باللىق قالدى ئۇزاقتا،
ئۇ ياشلىق — تەلۋىلىك قالدى يىراقتا.
ئوڭغا مېڭىپ - سولغا مېڭىپ مەنزىلگە قوندۇم،
ئېزىك قالدى يىراقتا — ئاتۇش ئازاقتا.

20

بىخۇتلۇق چاغلىرىڭدىن قاچقىن ئەمدى،
ھاياتنىڭ يېڭى بابىن ئاچقىن ئەمدى.
تېرىڭدىن، ئەجرىڭدىن جەۋھەر سۈزۈپ،
ھالايىق باشلىرىغا چاچقىن ئەمدى.

21

دۇنيادا ئارمانى يوق كىشى بولماس،
بۇ كۈنگە كۆڭلى تولسا، ئەتە تولماس،

29

ئۆلمەكنى ئويلىما، كۆرمەكنى ئويلا،
ئاق كۆڭۈل چىن ئادەم بولماقنى ئويلا؛
يوقسۇللار ھۇررا بىلەن قۇرغاندا دۇنيا،
بىر بولقا ۋە يا مىخ بولماقنى ئويلا.

30

بۇ دۇنيا گەر دېڭىز، ئادەم — بىر تامچە،
ئاشۇ بىر تامچىدا نۇر پارلار قانچە...
ھېسابسىز تامچىدىن پارلىغان نۇرلار،
دۇنيانى يورۇتار — گۈللىتەر شۇنچە.

31

قۇياشتىن نۇر ئېلىپ، نۇر سېپەي دېسەڭ،
زەررىچە تۆھپەڭدىن ئەل كۆلگەي دېسەڭ،
ئۆمرۈڭنى بىھۇدە قىلمىغىن زايا،
قەبرەڭدە چۆپ ئەمەس، گۈل ئۈنگەي دېسەڭ.

32

بىراۋكىم خارلىسا — يالۋۇرما ئەسلا،
ھاكاۋۇر ئالدىدا باش ئەگمە ئەسلا،

كۆرسەتتەر شەرمەندە، خۇشامەتچىلەر،
ھاياسىز، ۋاپاسىز قىلىدىن يۇرتنى.

26

قاراڭ بۇ سورۇندا باردۇر ھەممىسى،
خۇشاللىق، تەنتەنە، بايرام-نەزمىسى؛
قارا كۆڭۈل، ھىيلىگەر، ئالدامچىلارنىڭ —
ئادەمنىڭ گۆشىدىن قىلغان زەللىسى...

27

گۈل ئۆستۈر، راست ئۆستۈر، سولدۇرما ھەرگىز،
بۇلبۇلنىڭ كۆڭلىنى سۇندۇرما ھەرگىز:
بارچە گۈل بېغىڭدا ھۆسنىگە تولسۇن،
ئاسرىغىن، چاڭ-توزان قوندۇرما ھەرگىز.

28

سەردانىگە ئۇۋال قىلما، مەرد ئەمەسمۇ؟
ۋاپادارغا جاپا قىلساڭ دەرد ئەمەسمۇ؟
«ئاق»نى «قارا»، «يوق»نى «بار» دەپ قارا چاپلاپ،
ئاق كۆڭۈلنى يارا قىلساڭ سەت ئەمەسمۇ؟!

ھوشيار بول، كۆزۈڭنى ئاچ، بولما بىغەم،
ئەتراپىڭدا ياتار ماراپ يىلان-چايان.

37

ئەزەلدىن داڭقى بار دەۋرانە قەشقەر،
گۈلىستان باغلىرى سەيلانە قەشقەر،
يېتىشكەن ئۇندا بوغرا، ئۇندا ئالىم،
ئۇلۇغ خانلار ئارا ئاستانە قەشقەر.

38

سۆزلۈپ يۈرىدۇ سولۇك ھەر زامان،
«تىرىك مەن» دېسىمۇ ئۆلۈك ئۇ ھامان،
چاپلىشىپ قان شوراش ئادىتى ئۇنىڭ،
قانخورغا جاھاندا يوق تىنچ ماكان.

39

ئۆمرۈڭنىڭ باھارىنى قەدىرلە، چىڭ تۇت،
كۆرەش قىل، مېھنەت قىل، ياراتقىن چىن قۇت،
ئىرادەڭ تاۋلانسا مۇستەھكەم كاڭدەك،
ئوسالماس يولۇڭنى شىۋىرغانۇ-جۇت.

مەككارغا تىز چۈكۈپ ياشىغىنىڭدىن.
تىك تۇرۇپ مەردانە ئۆلگىنىڭ ئەلا.

33

كىشىنى خارلىغان — ئۆزى خار بولغاي،
نەزەردىن چۈشۈپ ئۇ باغرى قان بولغاي،
ئاخىرى ئاھۇ-زار ئېلىپ بوغۇزىدىن،
پۇشايمان ئىلكىدە ھەسرەتكە تولغاي.

34

بىلەپ تۇر زۇلپىخارىڭنى — ئۇنتۇما،
بولۇپ سەزگۈر — ساداقىتىڭنى ئۇنتۇما؛
ئۆزۈڭنى شىر چاغلاپ قىلما تەمەننا،
ساڭا مەدەت بەرگەن ئەلنى ئۇنتۇما!

35

ئانا مېھرى ئۇلۇغ، بولغاي ساڭا يار،
ئاداشقان چاغلىرىڭ بولغاي مەدەتكار،
ئاناڭ باسقان تۇمارىڭنى ئۇنتۇما،
شۇ بولغاندا بولمايسەن پەقەت حار.

36

سىرىڭنى ياۋا-ياتقا قىلما ئايان.
ئىچى زەھەر ئۇلپىتىڭگە سۇرمە زۇۋان.

سۇ باشتىن لاي بولسا ئايىغىمۇ لاي...
بۇنداق يۇرت بىر كۈنى بولىدۇ خاراب.

44

ھىجىيىپ كۈلسە ساڭا ياخشى دېمە،
زەللە كەلتۈرسە يەنە ھەرگىز يېمە،
ئاغزى «شېكەر»، دىلى زەھەر نېمە ئۇ،
بول ھوشيار، ئاقىۋەت پۇشمان يېمە.

45

كۆز ئالايتقان ساڭا بەلكى ياخشى يار،
ئاغزى ئاچچىق، دىلى تاتلىق دىل خۇمار،
ئاغرىتىپ ئېيتقان سۆزىنى ئاڭلىغىن،
بولمىغايسەن ئاخىرى دۈشمەنگە خار.

46

ئاق كۆڭۈل ئادەمنى تۇتقىل دوستى-يار،
ساڭا ھەمدەم كۆتۈرەر يۈك-خۇددى نار،
گەر ساڭا كەلسە بالا يۈز ئۆرىمەس،
قەدىردان ئۇ، يۈرىكىدە سۆيگۈ بار.

40

يىلاننىڭ بېشىنى تۆكەل يەنجىگەن،
مىجىلدى تېنى دەپ بىغەم بولمىغىن،
زەھىرى تىلىنىڭ ئاستىدا ئۇنىڭ،
ھەزەر قىل، قولۇڭنى چىشلەپ قالمىغىن.

41

بىلگەننىڭ نامى ئۆچمەس، ئالتۇندۇر قولى.
ئەل ئۈچۈن سالۇر بىنا — مەزمۇتتۇر ئۇلى.
شىۋىرغان، بوران-چاپقۇن توسقاندىمۇ،
ئازماس ئۇ، ئالغا باسار، نۇرلۇقتۇر يولى.

42

ئېلىڭنىڭ تۇزىنى يېگىنسەن ھالال،
تۇزچىنىڭ ئالدىدا بولمىغىن مالال.
تۇزنى يەپ تۇزلۇقنى چېقىۋەتكەنلەر،
لەنەتلەر ئاستىدا تاپىدۇ زاۋال.

43

تومىنى باش-قۇرسۇن ئاق كۆڭۈل مىراب.
ئۆستەڭنى پاكىز ساقلىسۇن قاراپ،

51

ئىرادىلىك دوستلار بىلەن بولغىن ئىناق،
دەم بولغىن يامانلاردىن هوشيار، يىراق.
ئادىمىمۇ، ياكى جىن - شەيتانمۇ ئۇ،
بوران- چاپقۇن ئىچىدە قىلغىل سىناق.

52

سەن ئەگەر بولساڭ هەمىشە ساددا دىل،
ئالدىنارسەن ئالدامچىغا، شۇنى بىل.
مەرد بىلەن بولساڭ ئەگەر دوست — ياخشى ئىش،
هارامزادە قاپقان قويار، هەزەر قىل.

53

ئالدىراپلا «بىلدىم» دېدىڭ. شۇ — بىلمىگىنىڭ،
ئالەمدە جىق بىلگىنىڭدىن بىلمىگىنىڭ.
بىلىم كى ئۇ بىپايان چەكسىز دېڭىز،
بىلگەنسېرى كۆپىيىدۇ بىلمىگىنىڭ.

54

تىلسىم ئەمەس بىلىم بىلىپ بولمايدىغان.
دەشتمۇ ئەمەس ياكى كارۋان قونمايدىغان.

47

شارابىڭ قىلالماس ئەمدى مېنى مەست،
مېھرىلىك كۆزۈڭنى ئوينىتىمغىن، بەس!
مېھرىڭمۇ، سىرىڭمۇ«سىر»ئەمەس ئەمدى،
قاش ئېتىپ، كۆز قىسىپ ئالدىمىقىڭ تەس.

48

ھاياتنىڭ مەنىسى — ئۆمۈر تەكتىدە،
ئۆمۈرنىڭ مەنىسى — ئەلگە بەھرىدە.
مەنالىق ئىش ئۈچۈن قىلسا ئەقىدە،
ئۆلمەس ئۇ، قىزىل گۈل ئۈنەر قەبرىدە.

49

تەر تۆكۈپ، كۆچەت تىكىپ ئالساڭ سەن ئانار،
چاقنىغان يۈرەكلەر شەربەتكە قانار.
ئانارلىق گۈل باغقا قوشقان ئەجرىڭنىڭ،
بەدىلى — مېھرىبان باغۋەندىن يانار.

50

جۇدالىق يولىدا ۋەيرانە بولدۇم،
گۈزەل يار ھىجرىدە بىرانە بولدۇم.
يارانلار ۋەسلىنى كۆرمەككە تەشنا،
كېزىپ گۈلخان ئارا دىۋانە بولدۇم.

ھوشيار بول زىياندىشىڭ شۇم پەيلىدىن،
زۇلپىخارنى قولدىن ھەرگىز چۈشۈرمىگىن.

59

ئالدىمدا نۇر چاچار ئەنگۈشتەر — چىراغ،
ھاياتنى نۇرلارغا پۈركەر ئۇ بىراق،
شۇ نۇرغا پەرۋانە ئىدىم ئەزەلدىن،
يېتىمەن يوللىرىم بولسىمۇ يىراق.

60

كىشىگە چىن دوست كېرەك مۇڭداشقىلى،
ھەم زېرەك يارەن كېرەك سىرداشقىلى.
كۆڭلۈڭ ئازار يەپ، پىغان چەككەن چېغى،
دەردكە دەرمان يار كېرەك دىلداشقىلى.

61

بوۋاڭ بەرگەن تەۋەررۇكنى تۇتىيا قىل،
ئەجرىڭ بىلەن ئەلگە گۈزەل باغ بىنا قىل،
ئېچىلدۇرغىن تۇپەنىمىڭ خىل پورەكلىرىنى،
نەۋرەڭمۇ گۈلچى بولسۇن، گۈل خۇمار قىل.

«يوق قىيىن ئىش بۇ جاھاندا زادىلا،
بولسا جۈرئەت چوققىغا ئۆرلەيدىغان».

55

بىلىم ھەرگىز ياراتمايدۇ قورقانچاقنى،
تېشى پال-پال، ئىچى غال-غال ماختانچاقنى.
دوست تۇتمايدۇ ھەقىقەتتىن قاچىدىغان،
ھارامزادە، ئالا كۆڭۈل «ئۇبدانچاقنى».

56

بىلىمنى دوست تۇتساڭ — كۆڭۈل قويغىن،
ئەمەلىيەت قايىنىمىغا چۆكۈپ سۆيگىن،
شۇندا بىلىم ساڭا كېلىپ باش ئېگىدۇ،
ئاشىق بولۇپ سەنمۇ ئۇڭا دىلدىن كۆيگىن!

57

قىلتاقتىن قورقىمەن دەپ ئېزىپ قالما،
ئېزىپ بېرىپ قاپقانغا چۈشۈپ قالما.
تۈلكىنىڭ ئالدىمىدىن قاچىمەن دەپ،
بۆرىنىڭ ئۈگىسىغا كىرىپ قالما.

58

قىلتاقتىنمۇ، قاپقاندىنمۇ ھەزەر قىلغىن،
تۈلكىدىنمۇ، بۆرىدىنمۇ ئامان بولغىن؛

كۆڭۈلنى ئوق قىلىپ چەنلە نىشانىغا،
بويۇڭ ئوق چېغىنى بىلىپ تۇتىيا.

66

تۈزى يوق توپىدا ئۈنمكەي گىيا،
بېزەلى يۈزلەرگە بولما مەھلىيا.
ئۆمرۈڭنىڭ گۈلىنى سۇناك ئېلىڭگە،
قىسسەڭنى يېزىشقا تۈگمەس سىيا.

67

جانانى ديدىم، جان ديدىم —
كەلتۈردى جاپا،
ئۆزگىنى سۆيسەم، ئۆز ديدىم —
قىلمىدى ۋاپا.
دىلكەشنى ديدىم، مۇڭداش تاپتىم —
دىل بولدى شاد،
يارانى ديدىم، يارنى ديدىم —
كەلدى چەن ۋاپا.

68

يامانلار بويۇڭغا يۇقتۇرغاندا داغ،
ئەجەبلەنمە، ھىيلىگەرنىڭ پەيلى شۇنداق.

62

چاچلىرىڭغا ئاق كىرىپتۇ، ئازراقى قارا،
ئىشەنمىسەڭ سەپسېلىپ باق ئەينەككە قارا،
تاشلا ئەمدى ئۇ گۈزەللىك ناخشىسىنى،
تولپارغا مىن، ئاتقىن ساداق — چەنلەپ قارا.

63

«تاتلىق ئەردى بارچە يىگىتلىك ئىچتىم،
ئاغۇ بولدى ئەمدى ماڭا يەم ئىشىم»،
ئۆتتى ئۇ بەگباشلىق، بىراق قالدى داغ،
شۇ داغنى ئويلىسام قاتۇر بۇ بېشىم.

64

«سۆزۈڭنى كۆزەرگەل باشىڭ كەتمىسۇن،
تىلىڭنى كۆزەرگەل تىشىڭ سۇنماسۇن».
ئوقۇڭنى ئات چەنلەپ تېگۈر نىشانغا،
ئاررۇلۇق ساداقىڭ بىكار كەتمىسۇن.

65

«بويۇم ئەردى ئوقتەك كۆكۈل بولدى يا،
كۆكۈل بولدى ئوقتەك، بويۇم بولدى يا».

ئادەمزات يولىنىڭ مەنزىلى چەكسىز،
پەللىنى كۆزلەپ ماڭ، ھاردىمغۇ دېمە.

73

ئارزۇلاپ ئۆستۈرگەن مېھرىبان ئانام،
دېگەندى: «ئەل ئوغلى باتۇر بول بالام».
ئەپسۇسكى، ئانامنىڭ قەبرى ئالدىدا،
ياش تۆكۈپ بەردىم مەن ئارمانلىق سالام.

74

قانچىكى كايىساڭ مەيلى جانانىم،
ۋەدىلەر بوش كەتتى قالدى ئارمانىم.
سېھرىگەر رەقىبلەر بويىدى كۆزنى،
ھالىمغا يەتمەسەڭ تۈگەر بۇ جانىم.

75

دىلكەشنى يار تۇتقىل، دەردىڭگە داۋا،
ھەييياردا ۋاپا يوق، يۈرىكى ياۋا.
دىلىدىن سۆيسە ئۇ، سەنمۇ ئۇنى سۆي،
شەيتان كۆز گۈزەلنى كۆرمىگىن راۋا.

ۋىجدانىڭ پاكىز بولسا — بولغىنى شۇ.
شۇندىلا غالىپدۇرسەن ھامان، ھەرچاغ.

69

ئۆزۈڭنى چاغلىماي بىكار پو ئاتما،
«سانىماي سەككىز» دەپ قۇرۇق گەپ ساتما.
خالايىق كۆزلىرى روشەن، بىلىپ قوي،
ئاخىرى رەسۋا بوپ بۇلۇڭدا ياتما.

70

كېلىپ سەيلە - تاماشا قىل مېنىڭ ئاۋات بازارىمنى،
خېرىدارغا سۇنۇلغان شاتاۋا ياغلىق ماتارىمنى،
ئەزىز دوستلارغا سوۋغا يوللىدىم دىلىم رىشتى بىرلەن،
يارانلار يوقلىغاي دەپ مېنىڭ ياتقان مازارىمنى.

71

ئادەمى بولۇشنىڭ يولى ئاينىكا،
دادىكاڭ ئىز سالغان يولمۇ مانىكا.
سەگەك بول، يول يىراق، مۇشكۇلدۇر بىراق،
غەيرەت قىل، پەللىدە كۇتەر ئانىكا ...

72

ئاز مېڭىپ، تولا يول ماڭدىمغۇ دېمە،
بەل ئېشىپ، چوڭ داۋان ئاشتىمغۇ دېمە،

بىلمىدىم ئۇ مېنى تىلامدۇ تەبرىك.
ۋە ياكى كۆلەمدۇ دىللىرى خىستە؟!

80

زاتىمدىن قۇرۇچ بولسا ئۆپرىماس قەلەم،
ئىشلەتمەي «گال» دېمە، ئۇنىڭغا ئەلەم.
مۇستەھكەم ئىرادە، مەزمۇت قول بولسا،
قەلەمدىن چىقىدۇ چوقۇم توغ ـ ئەلەم.

81

ئەزەلدىن توختىماي ئاققان تۇمەن بۇ،
هاكاۋۇر تاغلىنى چاققان تۇمەن بۇ،
تۇمەنىمىڭ پالۋان قېنى قوشۇلغان،
غەزەپ دولقۇنىغا تولغان تۇمەن بۇ.

82

ئەل بەردى ساڭا، نان بىلە تۇز —
سەن نېمە تۇتتۇڭ؟
قىلدىڭمۇ ۋاپا، يا بولمىسا —
ئۇنى ئۇنتۇدۇڭ؟
باغلارنى ياساپ، باغۋەن بولۇپسەن
سۇندۇڭمۇ ئانار؟
ۋە بولمىسا نوتىلارنى —
سۇسىز قۇرۇتتۇڭ؟

76

دۆلەت قۇشى قوندى كېلىپ ساڭا ئوغلان،
مەغرۇرلانما، كۆزۈڭگە باق، ياخشى ئويلان.
ئۇلۇسىڭغا جاپا ئەمەس، ۋاپا قىلساڭ،
كەتسەڭ ئۆزۈڭ، ئۆلمەس روھىڭ.قالماس ئارمان.

77

ئويلىسام سۈت بەرگەن ئامراق ئانامنى،
ھەم ئەلەم ھەم قەلەم بەرگەن ئاتامنى.
يۈزلىرىم قىزىرىپ يەرگە باقمەن،
يادلايمەن يول سېلىپ ئۆتكەن بوۋامنى.

78

ئۆمۈرنىڭ يولىنى ئۇزۇن يىل باستىم،
ئەجرىمگە ئانامدىن تىل - تۇمار ئاستىم.
ۋە لېكىن بۇرچۇمنى قىلمىدىم ئادا،
قەرزىمنى تۆلەشكە قولۇمنى باستىم.

79

قاراڭا تۇمۇچۇقۇم سايرار قەپەزدە،
چۇرقىراپ بەك ئېسىل چۆچۈك نەپەستە.

ئەسلى دىلكەش ئاخشىغا تەشنا ئىدىم،
ئەمدى قاندىم، ئىللىدى يەرۇ - ھاۋا.

87

زەخمىكىمنىڭ چەكتى يۈرەكىمنىڭ تارىنى،
سالدى ئاشىق ئىسىگە دىلدارىنى،
سىغىنىش ھىجرىدىگە ئوت ياقتىڭ، بىراق،
توختىماس تاپماي گۈزەل گۈل يارىنى.

88

ئۆمرۈڭنى بەھۇدە ئۆتكۈزمە يادوست،
قەلبىڭگە قارا داغ تەگكۈزمە يادوست،
چېلىشتا مەردان بول، بولمىغىن نامەرد،
دوستلارغا مۇشەققەت چەككۈزمە يادوست.

89

قەدىردان، مەردانىنىڭ دوست - يارىمەن،
قەلبى پاك جانان ئۈچۈن پەرۋانىمەن،
بىۋاپانى دوست تۇتۇپ تارتىم جاپا،
شۇ سەۋەب ناپاكلىدىن بىزارىمەن.

90

يار بولدى بەس، نەيرەڭنى قوي،
ئاتما كۆزۈڭنى،

83

ئازلاپ سۈت بېرىپ باققان ئاناڭ،
قانچىلاپ باغرىغا ياققان ئاتاڭ.
باشلىرىغا كۆل - چىبچەك چاچتىڭمۇ - يوق؟
بىلمىدىم يا زارلىتىپ قويدۇڭمۇ تاڭ؟!

84

ئانا ئۇلۇغ، تىز چۆكۈپ قىلغىن تاۋاپ،
بۇ جاھاندا كىشىگە بەكمۇ ساۋاب.
ئانىنىڭ خۇشاللىقى چەكسىز دېگىن،
مېھرىگە شەپقەت بىلەن قايتۇر جاۋاب.

85

ھەق ئۈچۈن چەكسەڭ جاپا كەر ۋاي دېمە،
تەگسە ناھەق كالتەكى پۇشايمان يېمە!
ھەق ئېگىلۇر - سۇنمىغاي — غالىپ ھامان،
تەر ۋە ئەجرىڭدىن ئۈنەر گۈل، غەم يېمە.

86

قىلدى مەست، ئەزدى يۈرەكنى شۇ ناۋا،
يارا قەلبىمگە مەدەت، بولدى داۋا؛

كونا كۆزدە يېڭىلىقنى كۆرمىگەن،
كەلگۈسىنى كۆر ساۋاق - ئىبرەت بىلەن.

94

كونا تارىخ جەۋھىرىنى تاشلىما،
ئەسكى ئىللەتلەر بىلەن ئىش باشلىما.
ئىللەتنى «جەۋھىرى» دەپ خام ساناپ،
ئەل ئىچىدە مات بولۇپ باش قاشلىما.

95

شامالغا ئەگىشىپ يۈگۈرمە ھەريان،
قىلۇرسەن ئاخىرى پۇشمان ۋە ئارمان.
قويۇنغا بەس كىلىپ ھەردانە بولساڭ،
ئىرادەڭ تاۋلىنۇر، قەلبىڭدە دەرمان.

96

گۆدەكلىك دوستلۇقى ئۆچمەيدۇ ھەرگىز،
قەدىناسلىق گۈلى سولمايدۇ ھەرگىز،
سەبىي دىللار سۆيۈملۈك ئىشتىياقى،
بۇزۇلماس ھەر بالا كەلگەندە، ھەرگىز.

97

ئەلنى دىسەڭ باغنى ئاسرا، بەر بەدەل،
گۈللىرىڭ ئۆسسۈن باراقلاپ، ئېيت غەزەل.

نىقاب تارتما، جىلۋەڭنى قوي،
ياپما يۈزۈڭنى.
مېيلىۋازلىق خۇلقۇڭ قىلدى —
ھەممىنى بىزار،
يوق خېرىدار، بازار كاسات،
ساتما ئۆزۈڭنى.

91

بىر زامان ئۆزۈڭ كويا بىر خان ئىدىڭ،
ئۆزگىگە سالماي قۇلاق «نادان» ئىدىڭ،
«مەنلا بار دۇنيادا» دەپ يۈرگەن بىلەن،
دۆت ئىدىڭ، ئەخمەق ئىدىڭ، نادان ئىدىڭ.

92

دەۋرىڭ تۇلپارىغا يەتمەك قىيىن،
تەڭ چېپىپ، تىزگىن تۇتۇپ مىنمەك قىيىن،
سالما تاشلاپ ئۆز - ئۆزۈڭنى گوللىما،
دەۋر چۆرۈپ تاشلىسا، تۇرماق قىيىن.

93

ھەر باھار كېلۇر يېڭى خىسلەت بىلەن،
يېڭى گۈللەر بىخ ئۇرار سۈرئەت بىلەن،

101

مەككارنىڭ قىلغىنى - ئەتكىنى رىيا،
ھەييارنىڭ ئىزىدىن چىققىنى كىميا،
ۋىجدانىنى ياماققا ساتار قىزارماي،
ئۇندا يوق ئار نومۇس ۋە ياكى ھايا.

102

ئۆمۈر — كۈرەش، مەغلۇپ — غالىپ، شۇڭلاق جاھان
پەلەك چارقى چۆرگىلەيدۇ ئالغا ھامان.
گېزەندىلەر زارلاپ - قاخشاپ توسقان بىلەن
يەنجىلىدۇ رەسۋا بولۇپ، ھالى يامان...

103

سۈيقەستچى ئاق كۆڭۈلگە سالۇر ئازاب،
ئۇ يالغانچى ۋە تۆھمەتخور، ئەجەب كازراپ؟!
ئۇ شۇندىمۇ ھەقىقەتنى سۇندۇرالماس،
ئۆزى ئاخىر ئۆچۈپ تۈگەر بولۇپ ماغزاپ.

104

تۈنۈگۈن ئەجدادىڭ قالدۇردى گۆھەر،
قان - تەردىن يارالدى بۈگۈنكى جەۋھەر.

غۇنچىلاردىن ھەرنىلەر ئۇزۇق ئېلىپ،
ئەلگە بەرگەي ساپ - تازا شېرىن ھەسەل.

98

يازغۇچى بولماقنى ئاسان چاغلىما،
ئويلىماي بۇ سەپكە بەلنى باغلىما،
گەر بۇ سەپكە دىل بىلەن قىلساڭ نىيەت،
ئەلگە روھ بەر، ئەل دىلىنى داغلىما!

99

ئۆمرۈڭنى بىھۇدە ئۆتكۈزمە دوستۇم،
شەنىڭگە قارا داغ تەگكۈزمە دوستۇم،
ئېلىڭگە جان تىكىپ بولغىن ۋاپادار،
ۋە يەنە مالاقەت يەتكۈزمە دوستۇم.

100

زەپ سىزىپسىز تەگرىتاغ ئەل يارىنى،
سەيلە قىلدىم ئانا يۇرت گۈلزارىنى.
يېڭى ئىلھام پەيزىدە ھارماي سىزىڭ،
ھۆر زامان ئوغلانىنى - دىلدارىنى.

مېڭسىدە ئەلنىڭ غېمى، قەلبىدە ئوت،
نۇرغا تولغان شۇئقار سۆيەت كۆزىگە باق.

109

ئاق كۆڭۈللۈك، ئاق نىيەتلىك مەردانە بول،
قارا كۆڭۈل بەتنىيەتكە بەرمىگىن يول،
يارانلار بولغاي ساڭا چىن مەددەتكار،
بولغۇسى تۆھپەڭ قۇتلۇق، ھوسۇلۇڭ مول.

110

خەلق كويىدا ئەجرى قىلىپ بولغىن مالچى،
يولنى تاللاپ مەزمۇت ماڭغىن بولما پالچى،
ئۆمۈر يولى تۈپتۈز ئەمەس، بولغىن ھوشيار،
دولقۇن يېرىپ ئالغا باسار بولغىن سالچى.

111

ئۆتمۈشنى ئەسلىسەڭ مەنىسىگە باق،
شاكىلىنى تاشلىۋەت، مېغىزىنى چاق،
بۇ دۇنيادا كائىنات ئۆرلەيدۇ ھامان،
ئۆرلەۋەر پەللىگە، يېڭى غۇنچە تاق.

توختىما، مۇرادىڭ ئالدىڭدا تېخى،
شەرەپلىك ئەتىچۈن كۈرەشكەن قەيسەر.

105

يېقىلساڭ ۋاي دېمە، تۇرۇپ ئالغا باس،
قالقاننى مەزمۇت تۇت، قىلىچىڭنى ئاس،
يېقىلىش - يېقىلماسلىققا ئۆگىتەر سېنى،
ئۆمۈر يولى تۈز ئەمەس، بولمايدۇ تىم - تاس.

106

دۈشمەن سېنى «ياخشى» دېسە، ياخشى ئەمەس،
دوستۇڭ سېنى «يامان» دېسە، يامان ئەمەس،
دۈشمىنىڭگە ياقتىڭمۇ، ئۇ بولمىغىنى،
دوستۇڭ سۆزىن ئاڭلىماسلىق ھالىڭغا تەس.

107

كۆڭلى قارا بەتنىيەتنىڭ يۈزىمۇ قارا،
ئۇپا - ئەڭلىك سۈرتكەن بىلەن كەتمەس قارا،
كاللىسىدا ھىيلە - مىكىر، قەلبى چايان،
ئويناپ تۇرغان شەيتان سۈپەت كۆزىگە قارا.

108

ئاق كۆڭۈلنىڭ نىيىتى ئاق، يۈزىمۇ ئاق،
قارا كۆيە سۈرتكەن بىلەن يۇقمايدۇ داغ.

ئالەمنى بىلمىگەن بولالماس ئالىم،
ئالىمدۇر ئالەم ۋە ئادەم ئۇلۇغى.

116

«شائىر» مەن دەپ شائىرغا تەككۈزمە داغ،
قىينالما ئاۋارە بولۇپ، پاداشنى باق،
مېغىزسىز ئۇچكىدىن ئۈنمىگەي گىيا،
مېغىزدىن مېۋە بولۇپ بولغاي گۈل باغ.

117

غايىسىز ئادەم گويا پو تېرەك،
كۆكەرمەس، تۇرالماس، قويسىمۇ تېرەك.
ئۆزىنى ئەل ئۈچۈن تاپشۇرغان كىشى،
قەدىرلىك، چىن ئادەم، يەنە چوغ يۈرەك.

118

ھامان ئالغا بېسىۋەر بولسىلا دەرمان،
ئەلگە زور تۆھپە قوشالىڭ يوقتۇر ئارمان،
ئۆمرۈڭنى مەنالىق، ياخشى ئۆتكۈز،
ئادا قىلغىن ئېزىز خەلقىڭ قىلسا پەرمان.

112

ھاماقەتكە نەغمە قىلىپ، بەرمە كاۋاپ،
ئاۋارە بولۇپ ئىشەككە چالما راۋاپ.
«ئالتۇننىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلۇر»،
ساز ئەھلىنى ناۋا بىلەن قىلغىن تاۋاپ.

113

قانلىق قولنى قانلار بىلەن يۇيۇپ بولماس،
مىڭە - قاندىن قاتۇرۇپ خىش قويۇپ بولماس.
قان تەر بىلەن يۇغۇرۇلغان ئىرادىنى،
زىندان، قىلىچ، جادا بىلەن بۇزۇپ بولماس.

114

ئۆتمۈشنى ئەسلىسەڭ جىق قانلىق ساۋاق،
ئەل خارلاندى، سۇندى ئاخىر ئالتۇن تاۋاق.
ھىلىگەرلەر بۇلاپ - تالاپ بوغدى ئەلنى،
تارتقۇلۇقتا دىيار بولدى ياۋغا تاۋاق.

115

مۇھەببەت ۋە نەپرەت ئىلھام تۇۋۇنقى،
ئالەمنىڭ بارلىقى ئىلىم بۇلىقى.

123

يالغان گۈل چىرايلىق، ھىدى يوق بىراق،
شەكلى ئۆز ۋە لېكىن چىقمايدۇ پۇراق.
پارقىراق - يالتىراق، ئەمما ھۆسنى يوق،
يالغان گۈل راست گۈلگە يەتمىكى يىراق.

124

دۇنيادىن ئاۋارە ئۆتكۈنچى بولما،
تۇرمۇشقا پەرۋاسىز كەتكۈنچى بولما،
ئارزۇلاپ سۈت بېرىپ باققاندى ئاناڭ،
ئانىڭنىڭ روھىغا تەگكۈنچى بولما.

125

ئاناجان ۋاپادار بول دەپ ئەلگە يار،
ئاسقاندىڭ بويىنۇمغا تەۋەررۇك تۇمار،
شۇ تۇمار روھىدا داۋانلار ئاشتىم،
قەلبىمدە ئۇرغۇدى قاتمۇ قات خۇمار.

126

چېلىشتىم ئەل ئۈچۈن، بېجىردىم پەرمان،
قالغۇچە تېنىمدە يارارلىق دەرمان.

119

تارىخنىڭ خەزىنىسىدىن شاللىۋال جەۋھەر،
زامانەڭ ئېقىنىدىن سۈزۈۋال گۆھەر،
كى جەۋھەر گۆھەردىن تولدۇر خەزىنىنى،
يېگەدىن بىنا قۇر ئايۋىنى مەرمەر.

120

يولۇڭدىن ئارتقا يانما، ماڭ داۋامەت،
قەلبىڭنى ساقلىغىن ساق - سالامەت،
ئېلىڭگە بولما ئاسىي، بول ۋاپادار،
ئەجرىڭدىن گۈل ئۈندۈرۈپ بەر پاراغەت.

121

خەلق بىلەن بىللە كۆر كۆرسەڭ ھالاۋەت،
تىللىسا دوستلار سېنى، قىلما ئاداۋەت،
ئۆزۈڭنى ئويلىغاندا — ئەلنى يادلا،
ئەل بىلەن بىللە بېيىپ، تاپقىن تاپاۋەت.

122

مەيلىم يوق مەززىسىز قۇرۇق بەزمىگە،
زوقۇم يوق مېغىزسىز پۇچەك نەزمىگە،
قەلبى پاك قوشاقچى — خالايىق دوستى،
مىڭ لەنەت يالاقچى قېلىن ئەزمىگە.

130

قەلبىمدە، قېنىمدە ئورغۇيدۇ مۇقام،
ئەجدادلار روھىنى سۆزلەيدۇ مۇقام،
ساتارنىڭ تارلىرى چاچقاندا سادا،
تاغلاردا، باغلاردا سايرايدۇ مۇقام.

131

ئارمان يوق مۇقامنىڭ پەيزى چېچىلسا،
زوق ئېلىپ ئاشىقلار كۆلۈپ ئېچىلسا،
ئارمانىم بۇ بىلەن تۈگىمەس بىراق،
كۆلەتتىم مۇقامغا مۇقام چېتىلسا.

132

ئايدىڭدا يىراقتىن ئاڭلىدىم بىر نەي،
تېنىمگە جان بېرىپ قىلدى مېنى ئەي،
مەسخۇشلۇق ئۇيقۇدىن ئويغاتتى مېنى،
شۇ نەيچى ئۇزاتقان بىر پىيالە مەي.

133

ئويغاتتى سابادا چېلىنغان راۋاپ،
شۇ سابا بولمىسا بولاتتىم كاۋاپ.

ۋە لېكىن مۇرادقا يېتەلمەي قالدىم،
قېپقالدى كۆڭۈلدە ئارزۇلۇق ئارمان.

127

يولۇمدا توختىماي ماڭىمەن ھامان،
قويا شىنى نىشانلاپ ئاشىمەن داۋان،
مەندىن سۆك ئەۋلادلار باسار ئىلگىرى،
ئەمەلگە ئاشقۇسى ئارزۇلۇق ئارمان.

128

بىلمەكنى ئىستىسەڭ ئوقۇغىن كىتاب،
ئۇندا كۆپ جەۋھەر بار يېزىلغان ئاتاپ،
ئەگەر سەن ئوقۇساڭ كۆڭلۈڭنى قويۇپ،
تېپىلماس روھىڭدا ئۇنچىلا بىتاپ.

129

مۇقاملار نەغمىسى كۆڭۈلگە داۋا،
ئاڭلىساڭ سەھەردە پەيزىلىك ناۋا،
سەن ئەگەر قىلمىساڭ مۇقامغا ھەۋەس،
نەغمىچى چېلىشنى كۆرمەيدۇ راۋا.

137

ياخشى دوست دوستىغا قىلماس خۇشامەت،
قەلبىدىن ئۇنىڭغا تىلەيدۇ ئامەت،
كۆيۈنۈپ ـ ئاغرىتىپ سۆزلەر ئايىماي،
ۋاپاغا ۋاپالىق ئۇنىڭغا ئادەت.

138

ئۇ سېنى سۆيمىسە كۆرگەن، ئۆزۈڭدىن،
ئىزلىمە ئۆزگىدىن، ئىزلە ئۆزۈڭدىن.
سۆيگەننى قەدىرلە، قىلمىغىن ئازار،
ئىمتىھان ئېلىپ تۇر قىلغان سۆزۈڭدىن.

139

پادىچى ۋاقتىڭدا ياخشى دوست ئىدىڭ،
قەدىردان بولىمىز ئەبەدىي، دېدىڭ.
چاققاندا ياڭاقنى — كۆزگە ياغ تولۇپ،
ئۇنتۇدۇڭ دوستۇڭنى، كۆك تاشقا مىندىڭ.

140

مىننەتلىك ئەتلەستىن ياخشى شاتىۋار،
ئۆز ئەجرىڭ ئۆزۈڭگە ئېزىز نەتىۋا،
ئىشەنگىن ئۆزۈڭگە، بۇ ھامان شۇنداق،
نامەردلەر بىكاردىن توفۇر پەتىۋا.

بارىكاللا سازىڭغا سازەندە ئۇستاز،
قىلدىڭسەن ئالەمدە ئالامەت ساۋاپ.

134

ئۆمۈرنىڭ يوللىرى ئەمەس ئىكەن تۈز،
زىمىستان، باھارى، يازدىن كېيىن كۈز.
دۈچ كەلسەڭ چاچقۇنغا، قاتتىق بورانغا،
غۇلاچلاپ دولقۇننى يېرىپ ئالغا ئۈز.

135

يولۇڭنى توغرىلا خاتا يول باسما،
غايەڭدە مەزمۇت تۇر، نىشاندىن ئازما،
ئۆزۈڭنىڭ تەقدىرى ئۆزۈڭگە باغلىق،
تارىخنىڭ بېتىگە قارا خەت يازما!

136

كۆڭلىدە بار ئۇنىڭ غەرەزلىك بىر نەپ،
ئىخلاسمەن دېگىنى بىكار قۇرۇق گەپ.
كۆۋرۈكتىن ئۆتكىچە «سەندىن ياخشى يوق»،
ئۆتتىمۇ، يۈز ئۆرۈپ تونىمايدۇ، خەپ!

本书选收作者1940年以来的部分短篇小说，散文，和诗歌。这些文学作品反映人民群众为争取解放，自由而进行的斗争，解放后在社会主义革命和社会主义建设事业中所取得的成就。

141

ئادەم بولماق بولساڭ ئەگەر بول قاشتېشى،
ئۆزى مەزمۇت، تاشلار ئارا يوق تەڭدىشى،
ھۆسنى گۈزەل، ئىچى ئېرىغ، سۈزۈك رەڭگى،
ئۇ تۇندىمۇ پارقىرايدۇ — گۆھەر بېشى.

142

زەپ گۈزەل تەبىئەت — كۈللى كائىنات،
كىشىلىك بۆشۈكى — مەنبەئى ھايات.
ئويلىساڭ ئۆلۈمنى قىيمايدۇ كۆڭۈل،
ھايات بار، ئامال يوق چوقۇم - بار مامات.

143

تەبىئەت، كائىنات نەجەبمۇ گۈزەل،
ياخشى يول تاپالساڭ ئۆمرۈڭمۇ گۈزەل،
ئەل ئۈچۈن قالدۇرساڭ ياخشى خاتىرە،
ئۆلگەندە روھىڭمۇ، قەبرەڭمۇ گۈزەل.

144

دۇنيادىن بىپەرۋا كەتكۈنچى بولما،
لايغەزەل كارۋاندەك ئۆتكۈنچى بولما،
بالاڭغا ئەستىلىك قالدۇرماق بولساڭ،
لەنەتلىك قارا بەت پۈتكۈنچى بولما.

神仙老爷

赛福鼎 著

责任编辑：阿布里米提·阿吉

责任校对：阿依夏木·阿不都吾力

喀什维吾尔文出版社出版

新疆新华书店发行

喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷

787×1092毫米 32开本 10·875印张2插页

1987年2月第1版，1988年4月第1次印刷

印数：精装本：1—2050
平装本：1—5000

ISBN7—5373—0006—2/I·4

统一书号：M10264—77 定价：(精)1·80元
(平)1·00元

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: غەيرەت خالىق

ISBN7 - 5373 - 0006 - 2/I·4

باھاسى: ئاددى مۇقاۋىلىق 1·00 يۈەن
قاتتىق مۇقاۋىلىق 1·80 يۈەن